

ШАХЕД ЭПОСА
„Р'ОСТӘМЕ ЗАЛӘ“
К'ӨРДИ

ЕРЕВАН

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱ,
ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

АКАДЕМИЯ НАУК АРМЯНСКОЙ ССР
ИНСТИТУТ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

«ՌՈՍՏՈՄԵ ԶԱԼ» ԷՊՈՍԻ
ՔՐԴԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒՄՆԵՐԸ

Գրառում, ներածություն և ծանոթագրություններ
Հ. Ջ. ԴԻԻ

КУРДСКИЕ СКАЗЫ
ЭПОСА „РОСТАМЕ ЗАЛ“

Записи, введение и комментарии
А. ДЖНДИ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԱ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
ИЗДАТЕЛЬСТВО АН АРМЯНСКОЙ ССР
ԵՐԵՎԱՆ 1977 ԵՐԵՎԱՆ

АКАДЕМИА Р'СС ЭРМӘНИСТАНЕЙӘ ӨЛМА
ИНСТИТУТА Р'ОНЬЛАТЗАНИЕ

ШАХЕД ЭПОСА „Р'ОСТӘМЕ ЗАЛӘ“ К'ӨРДИ

Р II
399551

Бәрнвисар, пешготы, нвисарнаси
е Н'. ЩНДИ

НӘШИРӘТА АКАДЕМИА Р'СС ЭРМӘНИСТАНЕЙӘ ӨЛМА
ЕРЕВАН

1977

Многочисленные варианты эпоса «Ростаме Зал» имеют широкое распространение в фольклоре курдского народа. В настоящем исследовании выявлены идейные и художественные достоинства курдских вариантов данного эпоса, определена их роль и место в курдском фольклоре.

Текстуальная часть работы «Ростаме Зал» состоит из 24 вариантов эпоса, записанных автором как из уст курдских сказителей, так и от сказителей—западных армян, знающих курдский язык.

В конце работы даются биографии вышеназванных сказителей на курдском языке.

ВВЕДЕНИЕ

Варианты эпоса «Ростаме Зал» нашли широкое распространение среди курдов. Они связываются с «Шахнаме» гениального персидско-таджикского поэта Фердовси (Фирдоуси), где ряд поэм посвящен подвигам Ростам Зала.

О первичных сказаниях «Ростаме Зала» интересные данные сообщает академик В. В. Бартольд, согласно которому в III в. до н. э. «в эпоху арсакидов в состав населения Ирана вошли еще другие пришельцы из Средней Азии, саки, давшие название области Сейстан (собств. Сакистан) и оказавшие влияние на состав иранского народного эпоса; им принадлежит самый популярный эпизод этого эпоса, сказание о богатыре Рустаме».¹ Этому же мнению придерживается известный иранист профессор В. И. Абаев.² Этот «эпизод», относящийся к скифскому Ростаму (Ростему), в дальнейшем породил многочисленные новые варианты. С течением времени эти варианты сплелись и составили одно целое под обобщающим названием «Ростаме Зал» («Ростам—сын Зала»), отражая совместную борьбу иранских народов против туранских орд.

Подобные явления мы видим и у других народов. Так, русские былины отражают борьбу славянских народов против татарских орд.³ Как известно, великий поэт Абул Касим Фердовси (934—1020), обобщив как

¹ В. В. Бартольд, Иран, Исторический обзор, Ташкент, 1926, стр. 19.

² В. И. Абаев, Скифо-европейские изоглоссы, М., 1965, стр. 86.

³ Былины. Вступительная статья, подбор текстов и примечания П. Д. Ухова, М., 1957, стр. 16—17.

варианты этого эпоса, так и многочисленные другие исторические и мифологические материалы, создал свой бессмертный литературный памятник «Шахнаме» («Сказание о царях»).

Для специалистов не ново, конечно, положение о том, что в числе богатейших исторических материалов Фердовси широко использовал фольклорные предания.⁴ «Персидским эпосом в настоящем смысле следует считать мифы о пахлеванах; история царей, которая к ним приложена,—привходящий элемент и имеет целью дополнить и внести в эпический элемент историческое единство и цельность».⁵ Это подтверждает и сам Фердовси. В своем знаменитом произведении он многократно говорит, что пользовался древними историями, мифами и другими фольклорными произведениями. Так, в главе «О происхождении Шахнаме» читаем:

О чем же запеть? Все пропето давно.

Сказать мне о сказанном только дано.

Преданий неведомых я не найду,

Плоды все обобраны в этом саду.⁶

(Пер. Ц. Б. Бану)

В другом месте, в главе «О рождении Зала» (отца Ростамы) поэт пишет:

Начну я сейчас удивительный сказ,

Из глубин веков донесенный до нас.⁷

(Пер. Ц. Б. Бану)

О связи «Шахнаме» с народной словесностью пишет выдающийся востоковед академик И. А. Орбели: «...творя свой эпос, Фердовси влил в эту сокровищницу все богатство исторических преданий и древних сказаний среды Ирана, в которой он жил и вырос, а эта среда была много шире, чем границы родной для него области Хорасан и даже всего Ирана».⁸

⁴ Абуль Касим Заррэ, Очерк литературы Ирана, «Восток», сборник второй, М.-Л., 1935, стр. 36. Ավ Դահուվարյան, Շահնամեն և հայկական աղբյուրները, Երևան, 1967, էջ 69:

⁵ Ռ. Աբգահամյան, Ֆիրդուսին և իր Շահնամեն, Թեհրան, 1934, էջ 122:

⁶ Фирдоуси, Шахнаме, т. 1, М., 1957, стр. 15.

⁷ Там же, стр. 156.

⁸ И. А. Орбели, Избранные труды, Ереван, 1963, стр. 540.

В этом смысле не исключено, что гениальный поэт мог воспользоваться и фольклорными материалами других иранских и соседних неиранских народов. «Разве по сей день не звучат среди курдов, осетин, армян,⁹ грузин, таджиков сохранные от далеких времен рапсодии, вылившиеся в четкие, звучные мелодические стихи Фердовси?». ¹⁰

Ростам и сложенные о нем многочисленные древние и новые произведения, кроме персов, таджиков¹¹ и других соседних народов с давних времен известны и курдам, принадлежащим к иранской языковой группе. В этом народе герой упомянутого произведения и посвященные ему фольклорные варианты так тесно слились с народным творчеством, что Ростаму иногда приписывается курдское происхождение.¹²

Ростаме Зал стал среди курдского народа таким родным и общеизвестным, что некоторые курдские племена и сегодня считают себя потомками этого мифического героя.¹³

Ростаме Зал и члены его рода Зал, Бежан, Гев, Гударз и другие упоминаются как народные герои в произведениях и средневековых, и современных курдских писателей. Курдский поэт XVII века, великий гуманист Ахмад Хан, которого академик И. А. Орбели ставит в один ряд с Фердовси и Шота Руставели,¹⁴ в своей известной поэме «Мам и Зин» часто упоминает Ростаме как символ силы, красоты, правды и с большой любовью говорит о подвигах и других его соратников.¹⁵ Ро-

⁹ Еще в V в. М. Хоренаци в своей «Истории Армении» упомянул Ростаме, который, по преданию, имел силу ста сорока слонов, см. *Մ. Խորենացի, Պատմութիւն Հայոց, Տփղիս, 1913, էջ 114—115*. Это самое раннее письменное известие о Ростаме.

¹⁰ И. А. Орбели, Избранные труды, стр. 540.

¹¹ В. И. Абаев, Скифо-европейские изоглоссы, стр. 85.

¹² Шараф-хан Бидлиси, Шараф-наме, т. 1, М., 1967, стр. 84.

¹³ E. B. Sone, To Mesopotamia and Kurdistan in disguise, London, 1926, p. 377.

¹⁴ Вводная статья И. А. Орбели к сборнику «Памятники эпохи Руставели», Л., 1938, стр. 1—2.

¹⁵ Ахмед Хани, Мам и Зин. Критический текст, перевод, предисловие и указатели М. Б. Руденко, М., 1962, стр. 52, 64, 70, 139, 158, 164, 177, 182.

стама воспевали также современные поэты. Так, передовой курдский поэт Сирии Джагархун причисляет Ростам к тем мифическим курдским героям, которые боролись и борются за освобождение курдского народа.¹⁶

Созданные вокруг Ростам сказания, легенды укоренились в курдском народе, а Ростам стал одним из самых любимых героев народа, мерилom силы, отваги, благородства. Таким он появляется и в других произведениях фольклора—сказках, в героических и любовных песнях, песнях-сказах и т. д. В распространенной песне «Далал» влюбленная курдская девушка, обращаясь к любимому юноше, говорит: «Мой милый, родной! Ты для меня сидящий на Рахше Балак Ростаме Зал, грудь которого подобна стенам крепости Кнко».

Усыновленный курдским народом Ростаме Зал упоминается в фольклоре с семьей своими предшественниками до седьмого колена, древний обычай, который и до сегодняшнего дня сохранился в народе:

Ростам, сын Зала,
Зал, сын Дала,
Дал, сын Кама,
Кам, сын Сама,
Сам, сын Наримана,
Нариман, сын Карамана.

Или же:

Ростам Залов,
Зал Далов,
Дал Камов,
Кам Самов,
Сам Нариманов,
Нариман Караманов.

Р'остәм кӧр'е Зал,
Зал кӧр'е Дал,
Дал кӧр'е К'ам,
К'ам кӧр'е Сам,
Сам кӧр'е Нәриман,
Нәриман кӧр'е Қәрәман,

Р'остәм Зал,
Зале Дал,
Дале К'ам,
К'аме Сам,
Саме Нәриман,
Нәримане Қәрәман.¹⁷

¹⁶ Cegerxwin, Sewra azadi, Şam, 1954.

¹⁷ Естественно, что личные имена связаны друг с другом согласно грамматическим правилам курдского языка посредством изафетов е-и. Такими изафетами связаны между собой и имена других героев—Мехрабе Кабл, Гале Гаргар, Жирке Мла, Халте Набаза, Лоши Залым, Абузети Залет, Салмани Синди, Хаусари Шер и др.

Характерно и то обстоятельство, что личные имена героев этого эпоса очень любимы курдами и распространены среди них, а многие курды и теперь носят имена Ростам, Фарамаз, Брзо, Сарзангазар, Франгиз, Тузо, Айваз, Бежан (которое является и именем лошади), Маннича.

Как своими личными именами, так и созданными вокруг них вариантами героических сказаний, эти герои сроднились с курдским народом, часто считают себя курдами. Например, курдский вариант «Ростаме Зал и Афрасиаб» начинается так:

Афрасиаб спрашивает Пирана:

— Кто они такие, что сражаются против нас?

— Они,—отвечает Пиран,—цыплята курдов (речь идет о сыновьях Ростаме Зохрабе и Фарамазе), а что будет с тобою, если встретишь их отца?

Кроме того, согласно имеющимся у нас вариантам, Ростам выступает также с представителями других племен—годарза, зароя, навзаря.¹⁸

В настоящее время в нашем распоряжении имеется свыше двадцати вариантов эпоса «Ростаме Зал», записанных нами в течение многих лет. Таковы «Сказка Зала», «Рудава», «Борьба Ростаме и Мшриха», «Детство и борьба Ростаме», «Поездка Ростаме в Китай», «Ростаме Зал и его сын Брзо», «Ростам и его сын Фарамаз», «Поединок белого дэва и Ростам Зала», «Поединок Ростаме и Афрасиаба», «Смерть Ростаме» и другие. Существование стольких произведений дает нам основание сказать, что в заимствовании, обработке, разветвлении,

¹⁸ В варианте «Сиавахш», который передал нам армянский фольклорист, покойный Шаэн Кужикян из Шатаха, встречаем следующий эпизод. Вопреки приказу царя убить его сына Сиавахша, Гударз, отец Гево, говорит: «Мы, курды, не можем убить сына царя». Интересно также и то обстоятельство, что об одноименном курдском племени (гударзя) упоминает курдский поэт 18 века Харис Битлиси. *Харис Битлиси*, Лейли и Меджнун, перевод, предисловие и примечание М. Б. Руденко, М., 1965, стр. 65. См. *Г. Б. Акопов*, Некоторые аспекты проблемы происхождения курдов в свете данных древнеиранской мифологии, «Востоковедческий сборник» 11, Ереван, 1964, стр. 344—345.

распространении¹⁹ вариантов этого эпоса участвовал весь народ, передавая из поколения в поколение цельное художественное произведение с его интересной завязкой и трагическим концом, известное под названием «Ростаме Зал» («Ростам, сын Зала»).

Эти варианты отражают социально-экономическую жизнь патриархального курдского народа—образ его жизни, быт, межплеменные войны, классовые противоречия, передовую идеологию народа. Основная тема в курдских сказках «Ростаме Зала»—героизм. Богатыри (пахлеваны) Зал, Ростам, Геве, Бежан, Брзо и другие великодушны, горды, уверены в своих силах. Они повсюду напоминают о том, что «принадлежат к племени Зала». Имя и честь этого племени они ставят выше, чем свою личность. Для того чтобы помочь беспомощным людям, они готовы выйти на единоборство даже с самыми сильными богатырями. Затронут в эпосе и другой важный вопрос—это любовь к родине, патриотизм, который выражается в борьбе с несущими разрушение туранскими ордами.

Преданностью по отношению к трудовому народу отличаются все члены семьи Зала и племени, являющиеся сторонниками его рода. Своей деятельностью они выражают чаяния трудового народа, его желания, и благодаря этому эпос пользуется большой популярностью.

Эпос «Ростаме Зал» был неисчерпаемым источником вдохновения, несравненным памятником воспитания поколений. Его герои Зал, Ростам, Геве, Зохраб, Сиавухш, Бежан и другие стали бессмертными, подобно другим героям курдских песен-сказов—Маме, Каратаждину, Снабанду, братьям Кар и Кулук, Ханэ Чанг-Зерину и другим.

В курдских вариантах «Ростаме Зал» наряду с героями-мужчинами выступают, хотя и в меньшем числе, женщины. Они отличаются не только своей моралью, идеальной любовью, преданностью родным, но и своими подвигами, и в этом отношении не уступают ни одно-

¹⁹ В. Ф. Миллер, Отголоски Ростомнады у курдов, «Этнографическое обозрение», 1891, т. 9, стр. 201—202.

му мужчине из рода Зала, ни одному пахлевану. Более того, женщины побеждают отважных пахлеванов. Зала побеждает Рудава, а неуязвимого великана, слоноподобного Ростам побеждает его дочь. Один из записанных нами вариантов носит название «Рудава». Здесь главная героиня Рудава, а Зал и другие пахлеваны его семьи занимают второстепенные места. Отважная Рудава, борясь с Залом, может победить его, повалить на землю, однако сознательно сдается, заявляет, что она женщина, и соглашается выйти за него замуж, чтобы иметь от него такого же знатного храброго наследника. Думается, это пережиток далекого прошлого, когда господствовал матриархат.

Об уме и изобретательности женщины говорит и следующий характерный эпизод. Ростам, не узнав своего сына Зохраба, убивает его. Отчаявшись, он отдается от людей и лишь благодаря встрече с одной старой женщиной спасается от тяжкого душевного расстройства; старуха каждое утро несет к ручью мыть войлок. Ушедший из дома Ростам замечает ее и говорит:

- Мать, не довольно ли тебе мыть этот войлок?
- Войлок черный, а я хочу, чтобы он побелел.
- Да разве черное станет белым?—спрашивает Ростам.
- Если черное не станет белым, разве умерший воскреснет? В какое положение ты себя поставил?—говорит старуха. Только тогда отрезвляется Ростам и возвращается в отчий дом.

В записанных нами курдских вариантах о «Ростаме Зале» женщины не похожи на бесправных женщин некоторых мусульманских народов. Они отличаются свободолобием, смелостью, подвигами. Они обезглавливают даже таких дэвов, которых боится сам Ростам. Одна из таких женщин—его дочь. Женщины в эпосе пользуются в своей среде большим уважением. Обиженный шахом Ирана Ростам никогда не согласился бы спасти Иран от врага, если бы не умолившие его женщины. Невольно вспоминаем существующий до сих пор среди курдов обычай, согласно которому борьба между мужчинами прекращается, когда в качестве миротворца выступает женщина.

Герои эпоса «Ростаме Зал», выражая стремления и

чаяния трудового народа, напоминают героев армянского эпоса «Давид Сасунский». О близости героев этих двух эпосов академик К. Мелик-Оганджян писал: «Курдская трудовая масса, живя долгие века в соседстве с армянским крестьянством, освоила и сделала родным армянский народный эпос «Сасна црер». Она также рассказывает «Сасна тун» (Семья Сасуна) и соответственно духу образования фольклора сливает имеющие разное происхождение эпосы. И в курдской версии имеет место процесс той же локализации и придания национального колорита, который мы заметили в вариантах армянского эпоса.²⁰

Курдские варианты «Ростаме Зала» своими целями, общечеловеческим характером одновременно напоминают варианты азербайджанского эпоса «Кёр-оглы», который также нашел широкое распространение у всех восточных народов, став одним из наиболее любимых ими произведений.²¹ Эти эпосы дополнили друг друга и были всегда близки народам, принадлежащим к разным верованиям и религиям, говорящим на разных языках, отражая их передовые стремления и высокую идею дружбы народов.

Курдские варианты эпоса «Ростаме Зал» отличаются высокой художественностью. Компактная художественная композиция вариантов эпоса, поэтичные образы, сравнения, крылатые выражения, эпитеты, богатый запас слов, ясный и незатейливый стиль, пословицы, поговорки, различные обороты речи со временем непрерывно изменяются, не теряя своей национальной самобытности. «Ростаме Зал» по форме, как и другие курдские эпические произведения, представляет собой прозу, перемежаемую стихотворными отрывками. Стихотворения, часто поющие, имеют свободную или смешанную метрику; каждая строка является самобытной синтаксической единицей. Строки, как и куплеты, отделяются друг

²⁰ Կ. Մելիկ-Օհանջյան, *Ֆերդուին և Իրանի վիպական մոտիվները «Շահնամում» ու հայ մատենագրության մեջ, տես «Ֆերդուին» (մոլովածու)*, Երևան, 1934, էջ 115—116.

²¹ Հ. Ջեղի, *Քյուրդի էպոսի քրդական պատմները*, Երևան, 1953, էջ 10—11.

от друга завершением мысли и соответствующей паузой. Отрывки, которые поются, смешанного характера, в них слово находится на первом плане, а мелодия выступает как средство передачи, что и характерно для курдских песен-сказов и любовных песен, в отличие от танцевальных, трудовых и детских песен, которые большею частью имеют правильную метрику и периодическое развитие мелодии.

Яркое воображение народа создало в этом эпосе многочисленные сравнения, гиперболы, которые составляют безраздельную и органическую часть вариантов. «Ростам—целая гора, а его грудь—плотина Ирана», говорится в одном варианте; борьба между Хнан и Ростамом представляется как столкновение двух страшных океанов. Каждый из них подобен семиглавой рыбе-киту. Они подняли свои головы из глубины океана и сцепились. Их поединок был таким страшным, что многие удивляются: «Как это случилось, что во время их поединка мир остался на месте, не сдвинулся с места». Или: во время войны между Ираном и Тураном «мир разорвался, стал шестиполосным, а небо—восьмиполосным». «Царь заплакал, он пролил слезы, подобные рекам дождя». В другом месте читаем, что Ростам вышел, стал кричать, голосить на все четыре стороны. Большое ущелье начало грохотать от его голоса, скалы и груды камней ущелья покатались вниз, и большая река стала мутной. Жители нижних сел, которые пили эту воду, говорили друг другу: «Братья, наша вода всегда была прозрачной; ведь дождя нет, что же произошло, что она стала такой мутной?»

Или же: бежавшая из Турана Франгиз, жена Сиа-вухша, говорит идущему с нею Гево: «Идут войска отца моего, нет им ни числа, ни конца, их больше, чем звезд на небе; их больше, чем листьев на деревьях; если ты станешь огнем, а они ватой, не сможешь сжечь их; если ты станешь весенним дождем, опять не сможешь намочить их». Гево говорит: «Я твой курд, о чем ты заботишься, подымусь и погоню их до их города».

Некоторые герои эпоса известны своими прозвищами, которые заменяют эпитеты. Для того чтобы подчеркнуть, что Ростам родился от сильной, властной матери,

вызывающей у врагов ужас, имя которой было Гелапруза, народный сказитель уподобляет ее внешность дикому зверю и объясняет, как однажды она отправилась в лес, срубила деревья, готовые дрова сложила на веревку, а в это время большая ветка дерева ударила ей в лицо и на лице образовалась рана. Место, где образовалась рана, так и осталось, поэтому ее называли Рудава (Руд'эвэ), что означает Звероликая. Другой пример: Гево, имея лик медведя, называется также медведь Гево (Гевое һ'ьрч'). В одном варианте говорится: «Сын Гударза, Гево, похож на настоящего медведя; человека, который его видит, обуревают ужас».

К числу художественных приемов эпоса принадлежат также сновидение и сон. Сон в течение семи дней и ночей не только способ отдохнуть, набрать силы, но и самое целительное средство для сражающегося и раненого Ростам и его врагов. Во время сна заживают даже смертельные и глубокие их раны, и затем, набрав новые силы, они опять устремляются на поле сражения. А посредством сновидений, как это можно заметить и в фольклоре других народов, предсказывается будущее или узнается, в каком положении герой. Вспомним, например, сон Ростам, посредством которого становится известно, в каком положении находится Хосров, сын Сиявуша, и что случилось с Сиявухшем в Туране.

Важное место занимают в эпосе предсказания и волшебство. Они часто меняют намерения героев, создают новые ситуации.

Большое место занимают в эпосе «Ростаме Зал» впечатляющие сравнения, связанные с Рахше Балак. Эти картины не самоцель, конечно, а органическая, неотделимая часть эпоса. Ростаме Зал народный герой, согласно народной воле он должен победить вторгшихся в его страну дэвов, врагов. Для победы над «бесчисленными и несметными врагами» сила его должна удвоиться и утроиться, его копье и палица должны разить метко и сокрушительно, а конь Рахше Балак должен обладать разумом и речью, как его хозяин Ростам. Его уши должны достигать неба, чтобы все слышать, а голова должна достигать облаков, чтобы «видеть всюду», чтобы по самому краткому пути прийти на помощь ожидающему его любимому хозяину.

Разве могли быть созданы сказания о Ростаме без этого необычного коня, рожденного из воды? Этот конь—одна из центральных фигур эпоса, он с Ростамом в самых трудных местах, он чувствителен, сообразителен, служит советчиком, обладая колоссальной силой, борется и побеждает.

Итак, можно привести многочисленные примеры того, в каких естественных и выразительных формах выступают в курдских вариантах «Ростаме Зал» различные художественные приемы—сравнения, гиперболические описания и т. д.

Варианты «Ростаме Зала» веками не разлучались с народом, всегда освежались и давали новые ответвления, обрабатывались и переделывались. И теперь как без «Дым дыма», «Кар и Кулука» и других известных песен-сказов, так и без вариантов этого произведения, невозможно представить полностью курдский героический эпос.

В вариантах эпоса сохранились обычаи, идущие от языческой эпохи. И до сих пор, согласно верованиям обожествляющих природу курдов-езидов, Ростам—это сын Дастан Зале Зара, а его род считается происходящим от семи мифических семейств. Члены его рода бессмертны, чрезвычайно сильны и, как пахлеваны, до сегодняшнего дня борются против зла и несправедливости, защищают свою страну, помогают несчастным, беднякам, преследуемым чужеземцами беженцам, становясь даже предметом культа. Характерна следующая езидская пословица о них: „Нфър'е ван-нфър'ън, дѳае ван-дѳа“ (их проклятия—это проклятия, их молитвы—это молитвы), то есть их проклятия и молитвы исполняются. В некоторых существующих до сих пор мифах и мифологических сказах герой, находящийся в безвыходном положении и ожидающий чуда, наряду с известными ему легендарными богатырями перечисляет также пахлеванов из рода Зала-Ростама и других: «Йа мала Зале, тѳ хѳвара мѳ бей», «Йа Р'остѳме Зал, тѳ хѳвара мѳн бей» («О, очаг Зала, приди ты нам на помощь», или: «О, Ростам, ты мне (или нам) пришел бы на помощь»). Зал, и в особенности Ростам—главные герои курдских сказок, спасители, освободители, творцы добрых дел. Вот почему упо-

минание очага Зала должно почитаться священным и считаться даже нерушимой клятвой для езидской части курдского народа.

Однако таков не только пахлеван из рода Зала, но и имеющий с ним тесную связь, ставший предметом культа, принадлежащий к языческой эпохе легендарный Тэйре Симр—павлин, птица, упоминаемая в «Шахнаме» под именем Симург. Последняя—советчик семьи Зала, помощник и целитель. Она разговаривает, несет сидящего на ее спине Ростама в далекую страну, обучает прыжкам коня Ростама Рахше Балак.

Характерно также то обстоятельство, что эта легендарная птица вошла в быт курдского народа и часто упоминается в различных фольклорных произведениях. До сих пор имеется такая просьба—бди хатьре Тэйре Симр' (сделай это ради любви или уважения к птице павлин). Кстати, павлин напоминает легендарную птицу Таус 'تاوس', которую езиды чтят и в которую веруют.²² Перед отлитой из металла статуей Малаке Таус танцуют, поют, делают жертвоприношения.²³ Упоминание имени Таус—одна из величайших религиозных клятв курдов-езидов. Для того чтобы подтвердить действительность того или иного события, говорят: Малаки Таус, или прямо—«Таусе», и этого уже достаточно чтобы положить конец возражениям.

Предметом культа стал также Ашкари Демзар—Рахше Балак, верный, бессмертный, величиной с крепость невидимый конь богатыря Ростама, несущийся по воздуху (как невидимый конь Хдрнаби—святого Саркиса), в облаках и в глубинах морей. Эти свойства чудо-коня выступают также в образцах фольклора, сказках и легендах.

²² E. B. Soane, To Mesopotamia and Kurdistan in disguise, London. 1926, p. 100. E. Вейденбаум, Путеводитель по Кавказу, Тифлис, 1888, стр. 68, 74, 76—77; Чжимбе, Сокровища мельк тауза, роман, М.-Л., 1928.

²³ Статую Малаке Тауса чужеземцам не показывают; она находится у езидских кавалов области Синджар Южного Курдистана, которые берут статую с собой, развозят ее по местам, населенным езидами, и собирают годовичные духовные пожертвования.

Таким образом, семейство, очаг, род Мала Зале—Зала, связанная с ним птица павлин и конь Рахше Балак в эпосе «Ростаме Зал» раскрывают древнейшие местные следы верований курдов-езидов.²⁴

В курдских вариантах «Ростаме Зал» отражены также идеи добра и зла, света и тьмы. Все те, кто в древние времена не следовали обожествлению природы и двубожью, считались неверующими, злыми, дэвами, мракобесами, даже кяфурами. Впоследствии, когда большинство курдов приняло мусульманство, «кяфурами» именовались те племена и народы, которые не приняли новой религии, и Ростам на этот раз стал выступать как распространитель мусульманской религии, что встречается в некоторых вариантах эпоса.

Несмотря на это, когда мы рассматриваем тот или иной вариант эпоса, тотчас же проявляются древнейшие пережитки домусульманской религии. Это естественно и понятно, ибо, как пишет академик М. Абебян, «действительно, древние богатырские мифы забываются в каждом народе с большим трудом, они долгие века живут в устах народа, так сказать, надевая вместо старой исторической одежды новую... Богатырские мифы, которые имеют в основе языческие верования, всегда обновляясь, воскресают».²⁵

Варианты «Ростаме Зал» передаются и рассказываются в основном неграмотными лицами, которые, передавая эти варианты из поколения в поколение, включили их в ряд своих древнейших мифов и героических сказаний. Так, жители села Шамирам Аштаракского района Армянской ССР, известные пир Усуб и шейх Калаш знали почти все варианты эпоса, с детства Ростам до его смерти и рассказывали их неделями. Н. Я. Марр пишет: «В чьей среде упорнее держалось язычество, у тех выше стояла песня...», «песни курдов в их основных нормах и мотивах представляются богатством, унаследованным ими от язычества, от той языческой религии, ко-

²⁴ Н. Я. Марр пишет: «Пока ясно лишь одно: в езидстве мы имеем переживание древнейшего местного религиозного учения».— Еще о слове «Челеби», СПб, 1911, стр. 40—41.

²⁵ Մ. Աբեղյան, Հայ ժողովրդի վեպը, արտասովորած «Ազգագրական հանդեսի» 1906—1908 թթ. գրքերից, Թիֆլիս, 1911, էջ 181.

торая некогда включала в число своих последователей и многочисленные курдские племена...»²⁶

Вот почему эти варианты должны были быть любимы и «христианами-армянами» и «мусульманами-турками». Курдские «нерелигиозные песни» с их «как любовными, так и героическими сюжетами» и другие произведения нашли свое место в словесности как армян, так и айсоров и мусульманских народов. «Мне кажется,—тонко заметил Н. Я. Марр,—что народно-поэтическое богатство курдов находится в тесной связи с тем национальным преимуществом, которое есть у них над соседями, мусульманами-турками и христианами-армянами: эти народы в корне изменили исконным народным религиозным преданиям, те, пока оставались и по языку курдами, подобно персам не порывали вполне с народными религиозными преданиями и тогда, когда они принимали ислам».²⁷ Этим и объясняются заимствования из курдской словесности соседними христианскими и мусульманскими народами. Например, такое заимствование замечается впоследствии в армянской словесности. Материал под названием «Армяно-курдский эпос» дает нам 5-й том «Эминского этнографического сборника». В нем, кроме ряда других материалов курдской словесности, нашли место также четыре варианта «Ростам Зала»: «Ростам и Зал» (стр. 3—13), «Ростам, Атамбжи и Дюро» (стр. 14—24), «Ростами Зал» (стр. 25—39) и «Бежан» (стр. 40—53). «Настоящая книга,—пишет Г. Халатян от имени редакции,—составляет пятый выпуск «Эминского этнографического сборника»,—кроме чисто курдских, в нем встречаются и общеиранские эпические мотивы, составляющие любопытные отголоски «Шах-Наме» Фирдоуси, а быть может даже и варианты персидского эпоса в более ранней его формации» (стр. 3). Здесь идет речь не о взаимоотношениях курдской и армянской словесности,²⁸ которые в свою очередь очень интересны, а о заимствованиях в армянском фольклоре

²⁶ Н. Я. Марр, Еще о слове «Челеби», СПб, 1911, стр. 31.

²⁷ Там же, стр. 30.

²⁸ Հ. Զեդի, Հայ և քուրդ ժողովուրդների բարեկամության արտացոլումը բանահյուսության մեջ, Երևան, 1965 թ.

из курдских вариантов эпоса «Ростаме Зал».²⁹ Этот вопрос подтверждается также записями собирателя и издателя курдского фольклора С. Айкуни. Он пишет, что варианты «Ростам и Зал» и «Бежан» передавались на армянском наречии села Арнчкуйс района Арцке области Каджберуныц: «Передал вариант Даво Мухси Арутюнян, слышавший в детстве от одного армянина: вообще армяне рассказывают в отахах, как и многочисленные курдские эпосы. Хотя это и курдский эпос, курды не особенно им интересуются, а вообще рассказывают армяне и курдские цыгане»,³⁰ а два других сказа «Ростам, Атамбжи и Дюро» и «Ростами Зал» — на мокском наречии. Первый «рассказан крестьянином села Нортуз Сикунс Варданом Мартиросьяном... Он слышал его в своем крае от армянских сказителей, говорит, что армяне очень хорошо передают и поют на курдском языке,³¹ а «Ростами Зал» рассказал... Петрос Вертоян, внук Хосрова... Он научился у некоего Чоло... Петрос знает многочисленные сказки и курдские эпосы».³²

В двух вышеупомянутых вариантах имеются курдские обороты, фразы, даже стихотворные отрывки, которые сравнительно долго живут, меньше изменяются, чем проза. Записанный С. Айкуни вариант «Ростами Зал» хотя и передан прозой, однако заканчивается следующим четверостишием на курдском языке:

Как чинара, так и скала	Համ ճնար, համ ճղալ, համ զնար.
Каким был Ростаме сын Зала,	Զէ պու Ռոստամէ Կոռէ Զալ,
Прожил триста шестьде- сят шесть лет,	Ամր կըրր սէ սաթ 262տ 2ա2 սալ,

²⁹ Բ. Խալաթյանց, Իրանի հերոսները հայ ժողովրդի մեջ, Պարիս, 1901, էջ 9; Քորոս Ազատյան, Ռոստամ Զալի մասին, տես Ե. Զարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարան, Քորոս Ազատյանի արխիվ, 3-րդ բաժին, նո 89.

³⁰ Էմինյան ազգագրական ժողովածու, Ե հատոր, Մոսկվա-Վաղարշապատ, 1904, էջ 25.

³¹ Там же, стр. 14.

³² Там же, стр. 3.

Он еще мал, как дитя,
Мать обняла, унесла до-
мой.

Հեժ պշուկ ա թրֆալ.
Դայի հըմպես կըր բրա
մալ.³³

«Армянская версия «Ростам Зала»,—пишет академик К. Мелик-Оганджян, —составлена посредством и под влиянием курдского героического эпоса (большая часть армянских сказителей рассказывает—«сказывает» его по-армянски и по-курдски)».³⁴

Курдские варианты «Ростам Зала» распространены также среди соседних айсоров. Об этом сообщил нам покойный курдовед, айсор по происхождению, Исаак Марогулов.

Варианты «Ростам Зала» из курдской среды перешли также к арабам.³⁵

Исходя из этого можно предположить, что курдские варианты «Ростам Зала» могли быть перенесены и в фольклор иранских народов, в том числе и персов. В связи с такой постановкой вопроса достойно внимания следующее замечание К. Мелик-Оганджяна о том, что «большая часть имен в армянских вариантах о «Ростам Зале» (в курдском произношении) повторяются в эпосах Ирана».³⁶

Теперь кратко коснемся взаимосвязей курдских вариантов «Ростам Зал» и «Шахнаме».

Несомненно, курды, в частности курды Хорасана, зная также персидский язык, в свое время были хорошо знакомы с произведением Фердовси.

В некоторых из записанных нами вариантов есть ссылки на «Шахнаме». К этим вариантам относятся: «Война Ирана и Турана», «Ростам и Бежан», «Борьба Ростам и его сына Зохраба» и другие.

³³ Там же, стр. 13.

³⁴ Կ. Մելիք-Օհանջանյան, ֆիրդուսի և Իրանի վիպական մոտիվները «Շահնամեում» ու հայ մատենագրության մեջ, «ֆիրդուսի» (ժողովածու), Երևան, 1934, էջ 162.

³⁵ В нашем распоряжении сборник Гуго Макаша «Курдские тексты наречий Курманджи из окрестностей Мардина», Л., 1926. В нем помещено содержание одного варианта (стр. 100) «Ростам Зала». Собиратель Эмин слышал его от курдов и рассказал по-арабски.

³⁶ «ֆիրդուսի» (ժողովածու), Երևան, 1934, էջ 163.

Характерно также то обстоятельство, что эти варианты дошли до нас в основном в стихотворной форме, как и «Шахнаме».

Кроме того, в упомянутых трех вариантах личные имена, упоминаемые вместе с именами Ростама и Зала—это имена героев, выступающих в «Шахнаме» Фердовси, как Камуси Кешан (Камус Кошани), Ачкапус (Ачкбус), Тус, Фриджан, Афрасиаб (Афрасиаб, Алфасиаб), Пиран, Баграм, Хнан, Таджави, Бежан (Бижан), Овлад и другие.

Таковы и названия местностей—Иран, Туран, реки Мазандара, Курахана и Шахрут и т. д. Похожи также названия местностей, упоминаемые в «Шахнаме».

Исходя из изложенного, приходим к заключению, что возможно все это перешло к курдам из «Шахнаме», так как и по содержанию, хотя и очень кратко, и по форме, хотя и не в регулярных ритмических размерах, личные имена и названия местностей совпадают и напоминают друг друга.

Следует подчеркнуть, что в фольклор курдского народа перешли те отрывки, которые в основном имеют связь с Ростамом, его борьбой и подвигами. А другие отрывки «Шахнаме», которые, в частности, связаны с царями, не известны курдам, как, например, части, относящиеся к царям «Кайомарс», «Тахмурас», «Джемшид», «Ирадж», «Лохрасп», «Гоштасп». И это понятно. Народ заимствовал только то, что было ему близким, родным, созвучно его чаяниям и стремлениям.

Однако существуют факты, свидетельствующие о том, что курды не только были хорошо знакомы с «Шахнаме», но и, возможно, знали Фердовси. Подобно своим соседям персам, они создавали о нем сказания и легенды. По этому поводу уместно отметить курдский вариант «Поединок Ростама и Азрифа», где в числе героев эпоса «Ростаме Зал»—Зала, Ростама, Горгани выступает и сам Фердовси. Деятельность последнего, как придворного, связывается с деятельностью положительных героев созданных им самим произведений. В упомянутом выше варианте Фердовси служит во дворце царя Кавкахша. Кавкахша по какому-то поводу приглашает Ростам к себе. В то же самое время полководец Азриф по

приказанию царя города Кайсара с большим войском идет воевать с семейством Зала. Он требует, чтобы вернули бежавшую из их города влюбленную пару. Зал не соглашается, не выдает молодых людей, которые просят у него помощи. Начинается война.

Видя, что без Ростам трудно сопротивляться врагу, Зал вынужден послать с гонцом письмо царю Кавкашша с просьбой, чтобы Ростам спешно вернулся. Гонец предварительно вручает письмо Фердовси, а Фердовси в свою очередь передает письмо царю.³⁷

Это предание напоминает нам биографию поэта. Известно, что Фердовси служил во дворце шаха Махмуда,³⁸ а здесь—во дворце царя Кавкашша.

Это курдское предание позволяет нам предположить, что при жизни Фердовси курды могли его знать, быть знакомыми с его произведениями. Это не исключено. Ведь при жизни поэта его стихотворения уже были широко распространены среди персов,³⁹ соседями которых были родственные им по языку курды.

Имея в виду упомянутые обстоятельства, можно не сомневаться, что произведения Фердовси были распространены и среди курдов.⁴⁰ Курды заимствовали и локализовали в своей словесности отшлифованные, обработанные, достигшие художественного совершенства произведения поэта.⁴¹

Однако среди курдских сказаний о Ростаме встречаются такие, которые своими специфическими чертами довольно далеко отходят от «Шахнаме». В таких случаях невозможно утверждать, что эти элементы вариантов

³⁷ Этот вариант рассказал нам житель села Алагяз Арагацского района, неграмотный ашуг, 70-летний Ахме Чоло.

³⁸ Ալ. Շահնավարյան, Շահնամին և հայկական աղբյուրները, Երևան, 1967, էջ 25—26.

³⁹ Там же, стр. 29.

⁴⁰ Правитель Битлисского вилайета курд Абдал-хан имел в своей библиотеке, как пишет турецкий путешественник Эвлия Челеби, 20 томов «Шахнаме» Фердовси. См. «Թուրքական աղբյուրներ» (ժողովածու), հատ. 9, Երևան, 1967, էջ 255.

⁴¹ Подобное же явление—распространение и сохранение произведений курдских средневековых поэтов в курдской словесности.

заимствованы из произведения Фердовси. Несомненно, одни из них—поздние добавления, а другие, быть может, существовали до создания «Шахнаме». Возможно, и некоторые материалы о Ростам Зале, предварительно нашедшие место в курдской среде, вошли в ту сокровищницу народной словесности, которой пользовался Фердовси, или же сам поэт мог знать о них, и для своего сочинения в числе сохранившихся у персидского и других иранских народов вариантов мифов и легенд о Ростаме использовать и курдский материал, даже посредством курдского языка, который близок к персидскому.

О том, что Фердовси знал соседей-курдов, свидетельствует и то, что в своем произведении по тому или иному поводу часто упоминает их. Поэт воспользовался также курдскими фольклорными образцами, пример—отражение древнего курдского мифа⁴² в его «Шахнаме».⁴³ Так, в поэме «Зохак»⁴⁴ рассказывается, что на плечах Зохака начинают вырастать две змеи, их питают мозгом двух молодых людей. Повара Армаил и Кармаил решают спасти одного из них, а с мозгом другого смешать мозг овцы и дать змеям-вишам. И вот спасшиеся постепенно собираются, составляют одно племя, которое становится известно под именем курдов. Фердовси пишет:

Другому сказали: «Спасем тебе жизнь,
Но впредь от селений подальше держись.
И город пускай не прельщает твой взгляд.
Пусть горы и степи тебя приютят».
По тридцать юнцов каждый месяц они
Спасали от смерти в те черные дни.
Когда ж до двухсот набиралось в тайник,—
Их ночью—чтоб в тайну никто не проник—

⁴² См. Шараф-хан Битлиси, Шараф-наме, т. 1, 1967, стр. 81—82.

⁴³ С курдским народом был очень близко знаком, интересовался его богатым фольклором и обрабатывал его и писавший по-персидски гениальный азербайджанский поэт Низами Кенджеви (*Низами Кенджеви*, Едди гёзал, Баку, 1941, стр. 214—232).

⁴⁴ Существует курдское предание (рассказ) под заголовком «О царе Зохаке», см. *М. Б. Руденко*, Описание курдских рукописей ленинградских собраний, М., 1961, стр. 15.

Наружу вели через спрятанный ход.

Дарили им коз и овец на развод.

От них-то затем племя курдов пошло».⁴⁵

(Пер. Ц. Б. Бану)

Интересен также тот факт, что, как пишет Мустафа Кейвани, великий поэт поместил в своем гениальном произведении также курдские пословицы и поговорки.⁴⁶ Он писал о подвигах курдов и в то же время об их недалновидности и беспечности.⁴⁷ Все это говорит в пользу того предположения, что в «Шахнаме» Фердовси имеется, быть может, и вклад курдского фольклора.

Однако, независимо от положительного или отрицательного решения этого частного вопроса, курдские варианты эпоса «Ростаме Зал» сохраняют свое большое и особое художественное значение и неотделимы от «Шахнаме» как спутники этого выдающегося памятника.

* * *

Настоящий сборник охватывает 24 варианта эпоса «Ростаме Зал» («Ростам Зал»). Эти варианты сообщили нам курды-езиды и знающие курдский язык сказители-армяне из Западной Армении. Они происходят из районов Шатаха, Карса, Сурмалу и эмигрировали в годы первой мировой войны в разные районы и города Восточной Армении.

Помещенные в сборнике материалы составляют четыре раздела:

Рождение, детство и юношество Ростамы;

Ростам как покровитель беспомощных;

Взаимоотношения Ростамы и его сыновей;

Борьба Ростамы во имя защиты родной страны и его смерть.

В комментариях к каждому разделу приводятся сведения о сказителях эпоса.

⁴⁵ Фердовси, Шахнаме, т. 1, М., стр. 51.

⁴⁶ «يغماء» تهران ۱۹۶۶، شماره ۹، ص ۴۶۷

⁴⁷ Շահնամակ ֆիրդուսիի, գրվագ «Արտաշիր Բաբականի», թարգմ. Հ. Թիրաթյանի, Նյու-Յորք, 1909, էջ 34.

БУИН, ЗАР'ӨТИ У ЩАНЬЛТИЙА Р'ОСТӘМ

1. Ч'ИР'ОКА ЗАЛ

Щарәке п'әләванәки го:

— Зале Зәр кал буйә у гōһада жи гран буйә, әзе әви быщер'биньм, чька кале Зал һәварер'а чаванә.

П'әләван чу диwana Зал у гот:

— Апе Зал, дыбе Забыле шәр'ә, к'ок'а п'әләвана анинә, әм нәчынә һәваре?

Зал щава ви да, го:

— Ле тō һә'та нһа һе сәкьнин?

Зал ә'мьр дыкә сәр п'әләване хwә, wәки к'әргәдане ви бьк'шиньп, әвана к'әргәдане ви к'ьшандьн, Зал сйар бу, чу. Ви чахи п'әләван жи чубу мала хwә у чахе әв һат у жь п'әләвана пьрскьр:

Го: — К'а Зал?

Wана го; — Тә Зал хапанд. Зал чу Забыле.

У п'әләван пе дык'әвә, р'ева дыгһиже, дыкә у накә Зал набыһе, әв дьтьрсә, дәсте хwә р'ьма ви к'ьлит дыкә у чахе Зал мьле хwә бьльнд дыкә, п'әләван һәспева бьльнд дыбә у дәсте хwә ле бәр дыдә у қальм дыкә газы, wәки ви нас бькә, ле нәхә, дыбе:

— Апе Зал, һәвар дәрәwә.

У Зал дыбе: — Qәда бе дыне, дәрәw жи һатьнә дыне? — у һәспе хwә дызвьр'инә.

Ви чахи әзраһил хwә дыкә р'әнге дәwрешәки у сәр р'йа һәрда дысәкьнә, дыхwәзә қәwата һәрда быщер'-бинә у лавайи wана дыкә, дыбе:

— Гэли сйара, барe мьн баркын.

Зал э'мьри сар п'элэван дькэ, дьве:

— Wэли, али wi дэwрешикэ, барe wi баркэ.

Wэли сйари р'ьме қолпе барр'а дькэ, ле дькэ-накэ нькарэ. Пэяа дьбэ, диса нькарэ. Зал пэяа дьбэ, дэсте хwэ дьдэ бьн бер у бьльнд дькэ. Дэwрешок дьбеже:

— А нэ хwэде мала тэ ава бькэ, тэ днйа wэлгэ-р'анд, хэр'э-хэр'э.

П'элэван у Зал хэрдө тен. Зал т'эг'мин дькэ, wэ-ки Wэли бэрхwэ дьк'эwэ у жер'а дьбежэ:

— Wэли щан, чьма бэрхwэ дьк'эви, дэст сэр дэс-тар'а хэйэ хэ'та бэр п'эр'е э'змана. — У жер'а сэрхат-тияа хwэ дьбежэ, дьбе:

— Wэхтэке эзи чардэ сали бум. К'эргэдане мьн h'эфт сали бу, эз чум Мэк'э-Мэдинер'а дэрбаз бум. Пирэке гарьсе хwэ р'ахьстбу. Wэхте к'эргэдане мьн бина хwэ бэрда, хэр льбэкэ гарьс чу алики у пире ньфьр' мьн кьр, го: „Сйаро, бьлкэм тő бэла хwэ дэсте Э'нт'эри Qоп бьбини“. У wэхте пире мьнр'а őса гот, эз зьвьр'им щэм we. Мьн же пьрси щие Э'нт'эри Qоп, эwe щи ни-шани мьн кьр, эз чум. Wэли щан, чьма бэрхwэ дьк'эви: дэст сэр дэстар'а хэйэ хэ'та бэр п'эр'е э'змана. У эз чум. Мьн дит Э'нт'эри Qоп орт'а голе буз қолкьрьбу у теда совайи дькьр. Щарна жи шэле бузе синге хwэ дьхьст, дьшушт у дьгот: „эман, эз гэрма шэwьтим“. У мьн гөрзэк авите, эwi қэ гőh нэдайе, ле wэхта мьн гөрзе дőда авите, эwi гөрзе мьн гьрт у гот: „Qөрбан, тő чь мьн дьхwэзи, we сбе тэ хуна хwэ кьрйэ кэwч'и, р'абэри мьн кьрийэ? Нha тő мьнр'а буйи Зал, Р'остэми Зал, йане жи Wэлие Шер?“ Wэли щан, эwi наве тэ жи һьлда у чахе мьн гөрзе сьсйа жи авите, эwi гөрзе мьн һэwa гьрт у хат. Та п'ор'е сэре хwэ к'ьшанд, эз гьре-дам у чу. Паше хат, эз wэкьрьм, го: „хэр'э“. У мьн жер'а го: „Wэллэ, Зал эз бь хwэмэ“. У гот: „Ле мал-

ава, мын хэмна шэве дитйэ, wэки те мразе мын бьки, һындьк ма мын тэ бькёштайн“. У эз дамэ пешйа хwэ, эм чунэ мг'ара wi, эwi дэ мешок ськ'э һылда у готэ мын: „Мь һэр'ын“. Мын же пьрси: „һэр'ынэ к'э?“ . Го: „Эла мире э'рэба, эме һэр'ын дьлк'этийа мын биньн“. О эм чунэ wi шәһәри. Шәһәри суркьри бу, эм чун не-зики wi щие дьлк'этийа wi теда бу, эwi го: „Зал, ван ськ'а сынге ве кәледа бьк'отэ, эм һьлк'ьшын жор. Мын сәләки мәзын һылда, ськ'э да сынге кәле. Wәхта мын кәвьр леда, дәнг к'этэ нәwале, эwi гот: „Бьсәкьнэ, тә һ'эму мә данэ һ'эсандьне“. Уэwi мешоке ськ'а пе дэве хwэ гьрт у пе дәсте хwэ ськ'э дьда сынге кәле, пе дәсте qоп дьк'отэ. Бь wi щур'эийи эw чу сәре кәле, ле эз мам жере. Wәхтәки шунда мын дәнгәк бьһист, жь сәре кәле кьрьнэ гази, готын: „Дәрга вәкьн, архайин р'азен, пез у дөwер бәрдын: мә Ә'нт'әре Qоп гьрт, кьрэ бира Чьлһ'әреwi“. У эз р'абум сынге кәлева һьлк'ш-йам. Чум, мын дит чьл һ'әрәwбаши сәре хwэ данэ сәр бире. Мын зьрфәqале хwэ к'ьшанд, эw чьл һ'әрәw-баши бәла wan дайе. Ле мын нькарбу бәраш быда алики, wәки Ә'нт'әр дәрк'эта, Ә'нт'әр мынр'а гот: „Зал, wa weда һәр'э, чьл у нәһ от'аха бьжмьрә, йа чьли-дьлк'этийа мын теда, тэ һәр'э бежә we: эw нәе вә-нәкә, кәс нькарә вәкә“.

— Wәли щан, эз чум щәм we, әве гот: „Бьщәһ'мә, жь бәр ч'ә'ве мын һәр'э, тэ к'ийи“? Мын жер'а гот: „эз Зальм, мын һ'әрәwбаши кёштынэ, ле нькарьм бәраш бьдьмә алики, Ә'нт'әр дәрхьм“, әве шьмык сәр льнге хwәва кьр, һат. У эм чун щәм бире, әве льнге хwэ да бәраш, дә'ф да алие дьне у wәхте Ә'нт'әр хwэ һьлавет дәрк'эт, эз бәр бае wi к'этымә бире. Паше жьна wi эз дәрхьстьм. Паше Ә'нт'әр эз шандьмә жере, эз бьнйа кәледа сәкьним, эwi кьрэ гази“: „Тә гьрт“. Мын гот: „Эз вьра сәкьнимә, ле тә һәсп дури мын авит“. һәсп

э'рде бу лош у ѳса жи е дѳда. Паше эз чум сэре кэ-
ле, эw hatə жере, эw щие ле сэкьни, мын щие дьнда
авит, ле эw диса р'эви, hat we т'уше, həсп саг' пэяа
кьр у эм həрсек сйар бун, бэр бь мьг'ара wi чун.

— Wəли щан, чьма бэр хwə дьк'эви, дэст сэр дэстар'а
həйə həта бэр п'эр'е э'змана. Wəли щан, эм р'ева щики
həwьрин. Э'нт'эр р'аза. Ле эла мире э'рэба пе мə к'этын,
эз р'абум чумə пешйа wана. Мын у wана кьрэ шэр'. Мын
зылфəдале хwə р'аст авит бьр'и, ч'эп авит-бьр'и. Сэре
мын бэр мында бу: ле тѳ нэве, паши мын Э'нт'эр жи
алие пар'ава ль wана дьхə. Бь wi щур'эи нышкева
зынгин шуре мын hat. Мын го: „Wah, мын мэрьве хwə,
йане жи херхазе хwə хьст“. Мын qəт фə'ма Э'нт'эр
нəдькьр у чахе мын т'эмам бьр'ин, эз hatьм щəм qиза
мире э'рэба, мын же пьрси: „К'а Э'нт'эр“, эwe гот:
„Э'нт'эр жи hatьбу шер“.

Чава эwe wьса гот, мын пер'а-пер'а фə'м кьр, wə-
ки чахе зынгин шуре мын hat, эw Э'нт'эр буйə, мын
кѳштийə.

— Wəли щан, h'əта мын к'эргəдане хwə авда, hatьм,
дьлк'этийа Э'нт'эр жи хwə кѳшт, у мын həрдѳ жи ч'э'л
кьрын, эз hatьм. Wəли щан, тѳ чьма бэрхwə дьк'эви?
А эва жи сəphатийа мын.

У we готьне шунда п'энще Wəли hьнəки дани.

2. Р'УДӘ'ВӘ

Қизәкә Сәлмийәни Сьнди һәбу: т'о п'әләwana пе нькарбу.

Р'ожәке чу мешә, дар чьни, данә сәр шрита хwә. Ч'ьрәкә дара сурәт к'әт, сурәте we қәлашт. Сурәте хwә п'еча, дарә хwә һьлгьрт, аниnә мале. Шәрма р'у баве хwә нәк'әт дө р'ож, се р'ожа. Баве we пьрси, го

— К'ане, го, чьма қиза мын нае диwana мын?

Го: — Сурәте we бриндарә.

Го: — Газикьне бра бе.

һат, го: — һәла, го, лаво, тә чьма сурәте хwә п'ечайә?

Го: — Баво, чумә мешә, го, ч'ьрәки дара сурәте мын к'әт, сурәте мын қәлашт, шәрма нәһатьмә щәм тә.

Го: — Лаво, нә шөхөле ч'ьре даранә, го, тә чуйә дәстбази хәлқер'а кьрйә.

Гава дина хwә дае, кә wa гот, қиза wi же хәйди. Дәстә к'ьнще п'әләwana хwә вәгьрт, чу әхтәхане, һәспәк дәрхьст, гөрзе баве хwә һьлда, дьзика бәре хwә да шәһәре Мәдине, шәһәре Зале.

Чу дәрк'әтә Мәдине, мәйдана п'әләwana сәкьни. Наве Зале бьһист бу, го: „әзе һәр'ьм, го, п'әләwanәки хөртә, го, әзе тек'әвьм, һәр'ьмә мәйдана wi: әгәр дәсте wi сәр дәсте мынр'а бу-әзе бьстиньм, һәрге нә сәр дәсте мынр'а бу-әзе лехьм, бькөжьм“. Све шәвда лә мәйдане сәкьни, гөрзе хwә қөлозкьр.

П'эләwane мала Зале, п'эләwane Мәдине дәрк'әтн.
Дина хwә дане дәнге гөрза we те. Кәси төрьш нәкър
хwә бьдә майдана we. Шав данә Зале, го:

— П'эләwan майдане сәкьнийә, го, дәнг жь гөрзе
wi те, го, әм төрьш накьн һәр'ьн. Го, дәнг жь гөрзе
wi те швета ә'wре нисане. һәрге тө нәчи майдана wi,
кәс мә төрьш накә.

П'эләwana wa готьнә Зале. Зал р'абу: к'ьнше п'ә-
ләwana wәргьртн, Әшқәридемзәр сйар бу: Әшқәридем-
зәр һәспе wi бу. һ'әйшт п'ут һ'әсьне Самахор гөрзе
wi бу. Гөрзе хwә һьлда у чу майдане. Гөрза ль һәв
хьстн һ'әта нивро. Йәки-йәки алт' нәкър. Зал готе, го:

— П'эләwan, го, әва һәспе бын мәда, әw жи хун
у шаньн, әм пәйавьн, гөлаш быгьрн.

Све һ'әта нивро һәспа пәйа бун, фравина хwә ха-
рьн. Р'абун к'әтнә гөлаше-һ'әта бәри эваре гөлаш
гьртн, һәв бьрьн-анин. Р'удә'ве зор даеда (жь we бри-
на we наве we данинә Р'удә'вә, зани, наве бәре Гела-
п'ьрузийа бу). һ'әта берийа эваре шәр'кьрьн. Зал
дина хwә даеда зор дае, we Зал бавежә. Нәда жь
хаде хwәст: қәwата чьл ферьзи ль Зал зедә бу. Дәст
авитә ч'ьч'ьке we, әw ч'ьч'ьке хwәда қәлс бу. Зал
ә'рде хьст, шур к'ьшанд, сәре we лехә.

Го: — Зал, моләте бьдә, го, әз бышкошке хwә вәкьм.

Бышкошк вәкър. Дина хwә дае-щотә мәмыке we
зәр дәрк'әтн. Дина хwә дае-қиз. Зал п'ошман бу, го:

— Чава, әз Зал бьм, р'ожәк һ'әта эваре мын
қизәк аншах алт'кър.

Го: — Зал, го, қәwата чьл ферьзи на, йа һ'әйште
ферьзи, wәки тә зедә буйа, диса тә әз нькарбум бави-
та. Диса аншах әз жь баве хwә хәйди бум, ә ләма
һәтм тә бьстиньм, мын наве тә бьһист бу.

Р'абун сйар бун о чунә мала Зал. О Зал стәнд.
Нәһ мәһ, нәһ сәһ'әт, нәһ дәдә т'әмам бун, о Р'удә'вә

вэлыди: к'этэ бэр вэландыне о нькарбу бьвэльдийа.
Гази жыне жир кьрын. Жыне жир готын, го:

— Нькарэ бьвэльдэ бь э'дэт'е жына.

Жына го: — Ле эм чава бькын?

Го: — Вэрын п'архана we р'асте бьқэлешьн.

Анин п'архане we р'асте қэльшандьн, о зар'а we дэрхьстьн. Дэрхьстьн, дина хвэ дане — көр'. Анин т'афил кьрын, шуштын, к'ынщ ле п'еч'ан, эви көр'и хвэ ба кьр, эв к'ынщ қэлаштын.

Го: — Ижа эм чава кьн?

Го: — Биньн көлаве йэкбора, го, биньн теда бь-п'ечьн, го, бэлк'и ви көлавида бьсэкьнэ.

О теда ма.

Го: — Наве ви дайньн чь?

Наве ви данин Р'остэм.

Р'остэм һьнэки гьврьк бу: се сали, чар сали бу. Калке ви — Сэлмийани Сьнди, кальке ви го: „Ч'укэ-ке ль мала Зале р'авэ, го, we қэсасе сэре мьн бэ, эщале мьне дәсте ви бьвэ, наве ви жи Р'остэм“.

Дәһ салийа Р'остэм т'эмам бу. Сэлмийани Сьнди р'абу чадьр у хебэта хвэ һьлдан, го: „эзе һэр'ым бэр бь Мэдине, мала Зале, һэр'ым бэлк'и бькарбьм Р'остэм бькөжьм, хвэ же хьласкьм“. һат к'эвшәнэ Залда чадь-ра хвэ вэгьрт.

Зал р'абу, сйар бу һэр'э неч'ире. Дина хвэ дае, we чадьрэкэ we синоре вида вэгьртийэ. Ажот сэр. Дина хвэ дае-деуэк тедайэ, п'элэванэк тедайэ. Зал жь ви тырсйа, го: „Зрара мьн we жь ви һэвэ, эв һатийэ сэр мә шэр', эз заньм“. Гөрзе хвэ дәсте хвэда чекьр о мьле хвэ вэкьр. Гөрзэк даеда. һөндөр'е чадьреда эви дәст авитэ гөрзе ви гьрт. Ани дани, го:

— Бэлэнгаз, эва синоре Залэ. Зал мә бьһ'эсэ we мьн жи бькөжэ, тэ жи бькөжэ. Го, бэлэнгаз, һане гөрзе хвэ һьлдэ бьвэ һэр'э: һэр'э, лақьрдийа мэкэ.

Гөрзе ви дае. Зал бэр хwэ к'эт го: „эз Залбьм, эви гөрзе мын гьрт швета т'опэкэ дэста“? Гөрзе хwэ һьлда, дөшөрмиш бу о бэр хwэ к'эт. һьнэки ажот we-да о вэгэр'йа. Щарэкэ дьне го: „эз Зал бьм...“, гөрзе хwэ щарэкэ дьне дэсте хwэда чекър, о борийа һэсп ажотэ сэр, гөрзэк даеда, эви дэст авите, диса гөрзе ви гьрт, го:

— Ахър, нэ жь тэр'а дьвежъм, эва синоре Залэ, го, Зал пе быһ'эсэ, we мын жи быкөжэ, тэ жи быкөжэ.

Щарэкэ дьне гөрзе ви даеда о щарэкэ дьне леда чу. Зал дөшөрмиш бу, бэр хwэ к'эт у щарэкэ дьне вэгэр'йа. Сесъд шест у шэш тамаре мыле хwэ р'асткърьн о гөрзэки дьне лехьст, даеда, о дэст авитеда гөрзе ви гьрт. Сэр пышта һэспе һьлда, кърэ бэр мыле хwэ шьвета бэ'лгийа. Бу нэ'лэ-нэ'ла Зале:

— Гьдио, го, тэ эз көштым.

Го: — Wэки эз тэ бэрдъм, төе бежи Р'остэми Зал, Сэлмийани Сьнди, кальке тэ һатийэ, майдане жь тэ дьхwэзэ?

Эви го: — Эре.

О Зал бэрда. О Зале тэ р'абу п'ошман о мэлул һатэ мала хwэ. һ'але ви т'өнэ, зэ'ф бэр хwэ дьк'эвэ. Гази Р'остэм кър, дина хwэ даие — Р'остэм зар'э, қемиш нэбу жер'а бежэ о һат леньһер'и.

Р'остэм го: — Баво, го, тэ чьма шандийэ пэй мын?

— Qэт, го, лаво, қэт.

О Р'остэм чу.

We сале сэкьни. Щарэкэ дьне гази Р'остэм кър. Бу йанздэ сале Р'остэм. Р'остэм һат, дина хwэ дае—he Р'остэм зар'э. Сурэте ви һе һэвдө нэгьртънэ.

Го: — Баво, тэ чьма шандийэ пэй мын?

Го: — Лаво, ша шэки сурэте хwэда дайнэ, чька шэ сурэте тэда дьсэкьнэ?

Р'остэм шэ ани, сурэте хwэда дани. Шэ сурэте вида нэсэкьни о қемиш нэбу жер'а бежэ о леда чу.

Сэкьни сала дьне. Бу данздәһ салийа ын, леда
һат, го:

— Лауо, ща вәрә.

Леда һат.

Дина хвә дае сурәте ын һьнәки һәвдö гьртийә.

Го: — Чьр'а тö гази мьн дьки, го, дьвә һьнәка
мәйдан жь мьн хвәстьбә.

Го: — На, лауо.

Р'остәм чу. Р'ожәке чу, ль бәр дәре хэзьна мала
баве хвәр'а чу. Дина хвә дае хэләқ ведәрейә, хэләқ
ве дь әрдедайә. Готә қәрәшьле хэзьне, го:

— Қәрәшьл, чь хэләқә дь әрдеда?

Го: — Хэләқа гөрзе Нәһране кальке тәйә.

Го: — Әзе р'акьм.

Қәрәшьл го: — Ле к'ок'а вә қәлйайи, к'ок'а мала
Зале қәлйа, го, аьқа жь вә р'абу, кәси р'анәкьр, го,
ижа тәе р'аки?

Қәрфе хвә пе кьр.

Р'остәм вәхта кö дәст авитеда, го:

— Йа әллаһ, йа хаде, — о дәст авите о р'акьр.

Вәхта кö р'акьр, ва һ'әжанд, готә қәрәшьле
хэзьне, го:

— Куч'ьке сәне, ле тә дьгот — тö нькари р'аки,
го, һа-һа һатә тә, — авитеда.

Әв жь бәр р'әви. Лехьст алики хэзьне хьст, храв-
кьр, чу.

Қәрәшьл бәзи чу щәм Зале.

Зале го: — Көр'о, тә херә?

Го: — Мьн чь херә, бәлки тö херәке жь Р'остәм
нәвини, го, гөрзе Нәһрани бави тә р'акьр, һьлда, го,
авитә мьн, го, әз жь бәр р'әвим. Алики хэзьне да о
хравкьр, чу.

Зале го: — Куч'ьке сан, чьма мьзгинйа хвә нах-
вәзи? Го, көр'о, гази Р'остәм кьн.

Р'остәм һат.

Го: — Лаво!

Го: — Ләбе!

Го: — Дәһ салийа тәда һ'эта данздәһ салийа тәда мьн се шара шандә пәй тә, го, зани сәва чь бу? Го, Сәлмийани Сьнди, кальке тә, го, мәйдан жь тә хвәстийә, го, тә зар' буйи, әз җемиши тә нәдьбум, го, һәрке бь тә те, го, һәр'ә мәйдана ви.

Го: — Баво, сәр ч'ә'ве мьн!

О чу дәстә к'ьнще п'әләwana жь хвәр'а данә друн. О чу гөрзе Нәһ'рәмани кальке хвә чьл п'ут һ'әсьне Самақур сәрда зедә кьр о к'аре хвә кьр, Әшқәридемзәр к'ьшанд у к'аркьр сйар бә.

Шав данә Зале, го:

— Р'остәм дьчә.

Го: — Газикьне бра бе.

О леда һат, го: — Баво, чь дьвежи?

Го: — Лаво, тәе чава һәр'и?

Го: — Баво, әзе гөрзе хвә һьлдъм, Әшқәридемзәр сйар бьм о һәр'ьмә шәр'е Сәлмийани Сьнди.

Го: — На, лаво, Әшқәридемзәр хвәр'а нәвә, ле к'едәре, го, тә к'әти тәнгие, го, гази хәдекә о чь вәх-та тә хвәст, ви чахи Әшқәридемзәр һазьрә. Пәйа һәр'ә.

Го, әв р'абу, к'аре хвә кьр, р'е к'әт. Бежәнг харзие ви бу. Бежәнг жь пар'а пәй к'әт. Р'остәм сәр мьле хвә һьһер'и, го:

— Лаво, тәе к'әда һәр'и?

Го: — Хало, ти т'әнейи, го, әз жи we тәр'а бем, қәльхи тә бькьм.

Го: — Лаво, вәгәр', тә гөнәйи, тәи зар'әйи.

Го: — Вәлләһ, хало, әзе тәр'а бем.

Го: — Лаво тейи, вәрә.

О р'е к'әтын чун. Гәләки чун, һьндьки чун, чун сәр канике о дәст у дәвр'уе хвә шуштын о һьнә нан

харын. Р'остэм р'аза. h'эфт р'ожа р'аза, h'ышйар нэдъ-бу, h'эфт р'ожа h'ышйар бу, қә р'анэдъза. Го:

— Лаво, эзе иди р'азем, — о Р'остэм р'аза сәр кание.

Бежэнги h'ышйар бу. Вэхтәке Бежэнг дина хwә даеда дөвө Фьр'ындә к'өлфәтәк дестда һат, бър чу. Го: „К'ьфши һәйә эва к'өлфәта р'эвандийә. Го, әм лә мала Зале бьн, бен сәр мәр'а әрзе хәлқе бър'эвиньн бьвьн, әм жи қә дәнге хwә нәкьн?“ Бежэнг р'абу, әw дәр мешә бу, гьһишт, дәст авит, һәма к'еранәк әрде р'а-кьр. О дәсте хwә ч'ьқе we хьст, швета шьвәке авит сәр мьле хwә, жь пар'а пәй к'әт, чу. Бьһйа хwәда ньһер'и, дина хwә дае—гәлийә, әви дөви эва к'өлфә-та бър о кьрә мьг'арәке. Чу лә бәр дәре мьг'аре сә-кьһи, гази кьре, го:

— Ро-ро, тә хәдане хwә о чәнд сәрийани о тә к'өлфәте хәлқе бь зор сәр мала Залер'а дәрбаз дьки?

Дөв гази кьре, го:

— Тышки кәрешийано, го, исал h'эфт салә драһе мьн дешә, го, анцах тешки кәрешийано, о тә р'асти мьн һати, эзе тә бавежьм бәр к'ок'а драһе хwә.

Бежэнг гөте, го: — К'афьри пиро, го, бьхwә паһе бьшекьрин.

Дөв гөрзәк һьлда, готә Бежэнг, го:

— Дора мьнә, дора тәйә?

Го: — К'афьри пиро, го, мала мә пешда дәрба хwә лә кәси нахә, го, дора тәйә.

Дөв гөрзәк да Бежэнг. Бежэнг хwә жь бәр да алики. Бежэнг дарәк лехьст, дар жи к'еран бу, мала вь бьшәwьтә о щи бь щи h'ышк бу, о мьле жьһьке гьрт, ани һат, го:

— Дае, дәwса де у хушка мьһи, го, тә жь к'өйи?

Го: — Брайо, әз жьһа мәзьһе флан гөһди бум, о го, дөв әз зорә зор ани һатьм.

Бежэнг жыньк бър чу шэм Р'остэм. Р'остэм һ'ышйар бу, го:

— Бежэнг, го, эва чь к'өлфэтэ?

Го: — Девэки р'эвандьбу, бър бу дьчу, го, эз жь пар'а пэ'й к'этым, го, мын лехьст, гэвэрмиш кър о мын же стэнд, ани.

Го: — Лаво, дэwsа де у хушка мэйи.

О р'абун сэр-ч'э'ве хwэ шуштын, пари нане хwэ харьн, дина хwэ дане сйарэки п'эвк'эти жь веда чава те? Готьнэ жыньке, го:

— Хайе, тō ви сйари нас дьки?

Го: — Р'уе мын жь wэ р'эшэ, эва, го, мере мынэ.

Мер hat незики ван. Мер дина хwэ дае: жьна wi, дō мер we сэр кание р'уныштынэ. Мер һынэки фькър кърьн, тьрсйа, эвана гази кър:

Го: — Лаво, wэрэ, мэтьрсэ, го, лаво, эв жьна тэйэ?

Го: — Бэле!

Го: — Деве Фьр'ьндэ бър чу, мэ же стэнд, го, ла-wo, тō херэки жьна хwэ бьвини.

Gōhe dew жекърьн, дане, го:

— Бьвэ һэр'э, бежэ, мын dew кōштийэ, жьна хwэ анийэ, эва жи gōhe wi.

Мерьк жьна хwэ авитэ т'эркуйа хwэ, леда чу.

Эвана р'абун, пэ'йа бун, хwэр'а һеди данэ сэр р'е, чун. Чун дэрк'этынэ шәһәре wi хорти, чун нава шәһәр, пьрсин, го:

— Мала мэзыне ви шәһәри к'ижанэ?

Ледан чун, нишан дан, го:

— һа, мала һанэ.

Чун дина хwэ дане, мала wi мэрийэ, мала мере жь-нькейэ. Гава мерьк ч'э'в Р'остэм, Бежэнг к'эт, го: „Wэ-лэ, хōде һэqэ, эве дэрэwa мын дьньяехьн“. Р'остэм гот:

— Хорте дэлал, qэ шайиша мэк'шинэ.

Го: — һун сэр ч'э'ве мын, баве мыр'а һатьнэ.

О ль wьр эw ман дō р'ож, се р'ожа. Жер'а һ'өр-

мэт кърн, к'нще ван данэ шуштын. Дина хwэ дае, эва шәһәра we т'эв дьчә-те. Го:

— Хорте дәләл, эва шәһәра чьма wa т'эв дьчә, те?

Го: — Меване мыни дәләл, го, эмә дәсте К'утали к'афьрданьн, го, сале шарәке те, го, хәрще хwэ жь мә дьстинә. О, го, қизәке жи гәрә хwәр'а бьвә. О, го, исал дора хушка мынә. Го, эз к'аре хушка хwэ дькьм, хушка мын хwәр'а бьвә. Го, we све бьвә, ләма жи, го, бәр хwэ дьк'эвьм, го, шинә, гьрийә, ләма жи т'эв дьчын — тен.

Р'остәм го: — Лаwо, ләма жи п'адшанә, we бса жи бькьн.

Го: — We сви бьвьн.

О свә зәләл бу, Р'остәм готә wi мәрвьн, го:

— Лаwо, әwe сви, қәwазе wi, we ль к'е р'е һәр'ьн?

Го: — Р'йа әw теда дьчә, әм we р'е начьн, бәра бәлап'ежгәри мә нәвә. Го, меване дәләл, әwe сви ль we р'е һәр'ьн.

Вана жи дан сәр we р'е, чун. Р'остәм, Бежәнг чун. Дө верст р'е әрд чун. Р'остәм wәхта wә'де хәwa wi һат, р'аза. Бежәнг һ'ышйар бу. Дина хwэ даеда қәwазе К'утали к'афьр о we қизе сйар кърнә о к'ә-тьнә алайә — ләйстьке, дьләзиньн о тен. Бежәнг р'абу пешйе, го:

— Гәли хорта, ог'ьрбә жь wәр'а.

Го: — Ог'ьра херебә.

Го: — Әw букә һун тиньн, чийә?

Го: — Букә.

Го: — Йа к'едәрейә?

Го: — Йа ви шәһәрийә, го, шәһәр дәсте К'утали к'афьрдайә, го, сале шарәке әм тен, хәрще хwэ жь ви шәһәри дьстиньн о қизәке жи К'утали к'афьрр'а дьвьн.

— Ә, го, кәр'о, һун п'адшанә, го, һәде wә һәйә һун хәрщ бьвьн. Ә, го, әв чь қизә, һун дьвьн чь?

— Э, го, лаво, тō чьма нэ жь ви вэлатийи?

Вана готэ Бежэнг о Бежэнг дарэ хвэ һьлда о нава вана к'эт. Сэре вана п'элахт о йэк жи гьрт, са-г'и гьрт, дрane ви к'ышанд, аниeда к'ōта, го:

— Лаво, һэр'э щавe бьдэ К'утали к'афьр, бе, һэр-ке хōртэ бра бе сэр мэ шер', — готэ қизьке жи, го:

— Дайе, тō һама ви хэрщe хвэ һьлдэ о вэгэр', һэр'э.
|| Ида эва кэч'ька чу о чу мала бавe хвэ. О шәһәр-һат сәрда һэдьми. Ломэ жь бре we кьрын, го:

— Тō пeла һан чуйи, го, тэ дeвe Фьр'ьндэ кōшт, тэ жьна хвэ һьлда ани, ижар тō пәй ван мeрька к'эти: пәй қәwазe К'утали к'афьр к'эти? Тэ һьм хэрщ вэгэ-р'анд, һьм қизьк. Го, К'утали к'афьрe бе, к'ок'а мэ we бинэ.

Қәwазe К'утали к'афьр чу о дрane ви спи дь-кьн. К'утали к'афьр р'абу ль дурбине ньһер'и, динa хвэ даe дрane ви, we дьк'әнэ, го:

— Исал хэрщ зә'ф анийә о қизэк баш жи мьнр'а анийә.

Қәwаз чу незик, К'утали к'афьр динa хвэ даeда, we дрane ви к'ышандьнэ о аниeда жи к'ōтанэ.

— Кōр'о, го, чь сэре тэ қәwьми?

Го: — Мэ чу хэрщ ани, го, дō мәри р'асти мэ һатын, го, йэк р'аза бу, го, йэк жи һ'ышйар бу. Го, ль мәва к'эт, го, һәвалe мьн кōштын, эз жи гьртьм: дрane мьн к'ышанд, анийа мьн хьст. О го: „һэр'э, һәрge К'утали к'афьр хōртэ, бра бе сэр мэ шер“. О қизьк жь мэ станд о вәр'екьр, чу.

К'утали к'афьр дәст бь эскәр кьр, сәд мәри шан-дьн, го:

— Кōр'о, һәр'ьн һәрдō мәрийа бьгьрын, биньн, wәрын.

О чунэ сәр. Р'остәм һe р'азайә. Бежэнг р'абу, да-ре хвэ һьлда о нав к'эт: e п'ак әw бу, жь мала хвэ

нəхат-ек р'əвин, е кōшт'ын. О шав данə К'утали к'а-
ф'ыр, го:

— Хаде мала тə храв б'кə, го əв наенə зəфте.

К'утали к'аф'ыр р'абу, го:

— Кōр'о, иро дōс'д мəр'в хəр'ьн, го, хəр'ьн, би-
ньн, вəр'ьн.

О сви дōс'д мəр'в ледан чун.

Бежəнг даре хвə хьлда у нав к'эт: е п'ак əв бу,
ж' мала хвə нəхат'бу. К'утали к'аф'ыр дина хвə дае, го:

— Wəллə, əвана наенə зəфте. Го, ч'ə'ла б'к'ольн,
р'уе ч'ə'ла б'г'ьр'ьн, о, го, хьнəки ж' бəр хьлб'ьн, го,
бəр б'р'əв'ьн, бəлк'и д'к'əв'ьн ч'ə'ле, əм д'г'ьр'ьн.

Əфəнд'ьм, чун ч'ə'л к'олан, əскəр хатə сəр Бежəнг,
əви даре хвə хьлда, бəр б' əскəр чу, əвана хьнəки
ж' бəр р'əвин о Бежəнг к'этə ч'ə'ле. Шəв'ькə (к'ə-
бəнд) авит'ьне г'ьрт'ьн о г'ьрт'ьн б'р'ьн, о б'р'ьн шəм
К'утали к'аф'ыр. Qиза К'утали к'аф'ыр шав да, го:

— Wi б'ьшин'ьн шəм м'ьн, го, əзе wi чити-чити
б'к'ьм, р'оже, го, дəрəмəки ж' гоште wi жек'ьм.

Б'р'ьн данə qизе о д'ьле qизе к'əтеда. Шəндə h'ə-
мəмe, h'əмəмишк'ьр о к'ьшəндə сəрə хвə.

Wi шəхəри дина хвə даеда-мəрик г'ьрт'ьн, б'р'ьн,
мəрик жи we кōшти'йə.

— Кōр'о, го, йəк б'р'ьн, йəк жи кōшт'ьн, дə əм hə-
р'ьн е кōшти жи вəшəр'ьн, гōнəйə, — о р'абун, хьлдан
чун.

Мəр'е хвə, тəв'ьре хвə хьлдан, чун. Дина хвə
дане Р'остəм we вəлəз'ийə, wан т'ьре кōшти'йə, əфəнд'ие
хвəр'ə беж'ьм, əвана həмə л'ь к'елəкə Р'остəм т'ьрбə
wi вəдан о н'ькар'ьн хьлд'ьн. Анин лом данеда, данə
б'ьн л'ьнге wi, го:

— həмə wəлгəр'ин'ьн т'ьрбe.

О wə'де хəwə wi жи т'əмəм бу. Р'остəм гəте, го:

— Кōр'о, хун həмə м'ьн сəг'ə-сəг' д'ьк'ьнə ч'ə'л,
чəwəнə?

Го: — Ле хаде мала тә хравкьри, го, мә қәй гот тõi кõштии, го, һәвалә тә Сәлмийани Сьнди бър гьрт чу. Го, мә жи т'ьре тõ кõштии, әм һатын тә ч'ә'лкын, о һәвалә тә жи гьртын бьрын.

Го: — Лаво, зрар накә, вәгәр'ьнә малә хвә, го, р'йа шәһәре Сәлмийани Сьнди к'ижанә?

— А, го, р'йа һанә, һәр'ә.

О Р'остәм чу дәрк'әтә незкайа шәһәре Сәлмийани Сьнди (К'утали к'афьр) о гази хаде кьр. Әшқәридем-зәр һәспе ви бу о гөрзе ви ль сәр пыште гьредайн бу. Чу ч'ә'ве Әшқәридемзәр р'амуса о лынг кьрә зән-гүе, сйар бу о гази хаде кьр, дәрк'әтә мәйдана п'әлә-вана о гөрзе хвә авит. Дәнге гөрзе ви шьвета ә'wpe нисане. Мәйдан Сәлмийани Сьнди хвәст о Сәлмийани Сьнди р'абу сйар бу, чу мәйдана Р'остәм.

Әфәндьм, ль гõрза р'астсәри һәвдõ һатын: әве р'о-же һ'әта зваре ль сәр пышта һәспа ль һәвдõ дан: т'õ ч'арә бь һәвдõ нәкьрын. Сәлмийани Сьнди гази кьр, го:

— Лаво, го, тә һәсп қьр'кьрын, ишәв, го, тõ меване мьни.

Сви сйар бун, дәрк'әтын мәйдана п'әләвана о ль һәв хьстьн — һ'әта незикайа нивро. Сәлмийани Сьнди готе, го:

— Лаво, ва һәспана, әв жи хунын у гоштын, бьн мәда п'әр'ьтин, го, әме ижар гõлаш бьгьрын.

О р'аһьштынә һәвдõ гõлаше, гõлаш гьртын. Дәвса лынге ван швета хәта к'отана ә'рд қәльши.

Бәре Р'остәм к'әтә бәр бь сәра қиза Сәлмийани Сьнди. Р'остәм дина хвә даеда Бежәнг, қиза Сәлмийани Сьнди дәсте хвә стõе һәвр'а бьрынә о бь һәв ша дьвын. Р'остәм готә Сәлмийани Сьнди, го:

— Калько, тõе бежи нәвие мьн зор да мьн, чьқай бебәхт бу, қә нәһьшт ль хан у мане хвә, ль қиза хвә бьнһер'ьм.

О Сэлмийани Сьнди шарэке ль хан у мане хwэ, ль қиза хwэ ньһер'и. Дина хwэ даеда, қиза ʋи, Бе-жэңг ʋе ль һэвдö ша дьвн. Қəwата чьл п'элəwани жь Сэлмийани Сьнди кем бу, қəwата чьл п'элəwани ль Р'остəм зедə бу. Р'остəм Сэлмийани Сьнди ль ə'рде хьст, лехьст сəре Сэлмийани Сьнди фьр'анд о нава шəһəр к'эт, һəрче зорбədəст бун қьр'кьр у дəсте хwэ нəдa р'ате о шанд əʋ хорте бре қизе, мере жьньке, ани кьрə мəзьне ʋи шəһəри. Қиза Сэлмийани Сьнди Бежəңгр'а һьлда о дəрк'эт чу мала хwэ.

3. ШӘР'е Р'ОСТӘМ У МЫШРЬҚ

(Қыса Р'остәм, һәмзи п'әләван у Ләнгәвари дәвгәни)

Демәк авайе Зал дури шәһәр чекьрын. Қраре хwә-де нәһ мәһ, нәһ сәһ'әт, нәһ дәқә т'әмам бун. Р'удә'вә к'әтә тәнгае. Си у се пирьк ани һатьн, кьр у нәкьр—р'анәза. Зал дина хwә дае бошә, бәре хwә да дәвреш. Чу щәм дәвреш.

— Сәлам ә'лекьм, дәвреш.

Го: — Ә'лекьм сәлам, го, Зале мьн, дьбә к'өлфәта тә к'әтийә тәнгаеда?

Го: — Әре.

Го: — һа жь тәр'а ве к'ере, го, әw һәмла wer'а нае, го, әw Р'остәмә, го, п'архане we р'асте бықәләшә.

Зал к'ер һьлда we һат, пирьк жь щәм дәрхьст, орт'а һәрдө п'архане р'асте қәлашт, Р'остәм дәрхьст. Дәрхьст, пирьк һатьн ав лекьрын. Нә зар'ө дькьнә қар'ә-қар', зар'ед т'әзә: һәр йәк аликида пәкйа. Зал һат, хwә-хwә бы дәсте хwә Р'остәм шушт, кьрә нава кәла-ве йәкборе (п'уте). Кәлаве йәкборе бы зыщйра гьреда. П'архана жьна хwә дәрман кьр. Мәһәкеда Р'удә'вә қәнш бу. Готьна-готийа сале wi мәһ бун, мәһе wi р'ож бун. Р'остәм шәш-һ'әфт сали бу, әw р'ожәке р'абу чу пышта диwane. Дина хwә даеда дө хәләқе гөрза хөйа дь-кьн. һат го баве хwә, го:

— Әw чь хәләқьн пышта (оде) диwane?

Го: — Р'остәм, әз бы қөрба, әw гөрзе кәльке тәнә, е Қәрәмане кәлке тәнә.

— Ле, го, баво, ша шарәке нишани мындә.

Го: — Әз бь қөрба, һе сале тә кемьн, — паше бьр чу нишан даеда.

Р'остәм һәрчар қолба т'әмәнә бу, дәст авитә гөрз, гази хвәде кьр, гөрз нола ч'ьвикәке жь ә'рде дәрхьст.

— Сьви, го, баво, го, әзе һәр'ым шәр'е к'афьр, — у чу шәр'.

Чьл щот п'әләwane к'афьри бь нав кōшт — һ'әта эваре. Эваре вәгәр'йа һатә мале. Баве же пьрси:

— Р'остәм, әз бь қөрба, тә қә иро чь кьр, чь на-мус кьр?

Го: — Мын иро чьл п'әләwane Қр'але к'афьри бь нав кōшт.

Сви к'афьр дәфа һәваре да, әв у Р'остәм вәпәль-кинә һәвдō, ль һәвдō дан. Р'остәм һәрче қьр' кьр, һәрче майин жи азакьр.

Қиза Қр'али к'афьр Р'остәм бь зор ани, әв һ'әфт сал бу Ләнгәвари Дәвгәни бь Қр'али к'афьрр'а кьрә шәр': кьр у нәкьр-нькарбу банийа. Р'остәм қиза Қр'али к'афьр ани: шар'йа we жи пер'а ани һат. Дә қьсми жьн дьбежьн, әве у Р'остәм хәбәр дан, әви дәсте хвә ль худана анийа хвә хьст. го:

— Т'әште бинын, вәрә ве аве бьр'ежә.

Шарийе әв ав һьлда сәр хвәда кьр. һ'аша жь һ'ьнзура тә, әв щари дōһ'ала дәрк'әт. Р'остәм гот: „Тәйр нькарын сәр авайе мынр'а һәр'ьн, чька we шарийе жь к'ō әва дәра гьртийә. Го, әзе сәре we лехьм“.

Қиза Қр'али к'афьр қайинл нәбу, го:

— Гөнәйә, бәрдәстийа мәйә, го, дәрхә, бра һәр'ә щәм Қр'али к'афьр.

Дә әва ә'вда чу щәм Қр'али к'афьр, әв ә'вд вә'де we т'әмам бу, кьр у нәкьр-зар'ō нәбу. Дō һеқьк, се һеқьк һатьнеда, тыштәк нола һ'урәки жь дәве we к'әтә ә'рде.

Пирька ани эw h'ур қәлашт. Дина хwә дае — зар'өкә навданә. Пирька шаб данә Qp'али к'афър, го:

— Qp'али к'афър, го, эw бищә.

Qp'али к'афър гот: — Дәве wer'a hatийә, йан ә'дә-ба wer'a hatийә?

Щарийе готе: — Хер, дәве wer'a hatийә.

Го: — Дә өсанә, хwәйкы, п'ак wи зар'е хайкы, наве wи зар'и дайныи Мышрьқ.

Бу шәр'е wи у Р'остәм, чар-пенщ сал к'этын ор-т'е, эw зар'ө эп'ещә мэзыи бу.

Р'ожәке эва зар'а, Мышрьқ, чу щәм Qp'али к'а-фър, го:

— Баво, әв чь шәр'ә?

Го: — Шәр'е мә у Р'остәмә.

Го: — Wәки тә һәспе хwә быди мын, го, әзе сьви һәр'ымә шер': го, гәләк мәрье тә қыр' бун, го, һәма тә дурбине бьдә бәр ч'ә'ве хwә бысәкына, сьви ижа бмын у wи бынһер'ын.

Qp'али к'афър го: „Әзе бәр ви к'эвм? h'ыз дыки ра һәр'ә жь weда нәе“. Дә әскәре Qp'али к'афър сәкыи. Р'остәм у Мышрьқ бь гөрза кьрына шәр': һ'әта эваре йәки йәк алт' нәкьр. Эваре вәгәр'йан, ледан һатын. Шаб данә Qp'али к'афър, го:

— Иро, го, әскәре тә т'әмам сламәтә, го, сәре ч'викәке жи же зәйи нәбуйә.

Р'остәм эваре чу мале, жь баве хwәр'а гот, го:

— Йа Зал, го, мын иро ә'щәбәк дит. Го, иро гәдәк һатә мәйдана мын. Кьрә шәр'. Го, Зал, го, р'ожа хwә-де сәре мын дайә, әз т'ө фькара жь хәлқе накым. Го, әз Р'остәмьм, го, ле әw, дәрбе әw ль мын дыхә, го, гөрзе wи жь щәгәра мын дыгьрә. Го, йа Зал, го, ба-wәрийа тә жь хwәде бе, го, wәки әз жь дәсте wи хлаз бьм, го, чәтын.

Сьви диса Р'остәм у Мышрьқ һ'әта эваре р'әпан-

дын һэвдö. Эваре эw вэгэр'йа ера хwэ, эва эскэре
Qp'али к'афър го:

— Wэллэ иро тыштэк зэйи мэ нэһат, хwэде мэ бь
qöpbана викэ, эв жь к'öва һат?

Р'остэм эваре чу щэм Зал, Залр'а гот:

— Wэллэ, дэрбе wи жь щэгэре мын дыгърын, го,
жь мынр'а р'еке бьбинэ.

Сьви го: — Р'остэм, го, иро нэчэ шер', һэр'э щэм
дэwреш баба, чька чь жь тэр'а дыбежэ.

Р'остэм р'абу чу щэм дэwреш баба. Сэлам да
дэwреш баба.

— Сэр ч'э'ве мын, го, Р'остэм, го, дыбэ тö к'эти
тэнгаеда, лаwо?

Р'остэм го: — Р'асгэ, готъна тэйя.

Го: — һэр'э щэм тэйре Симър', бежэ, дэwреш эз.
шандьмэ щэм тэ.

Р'остэм чу щэм тэйре Симър! Сэлам да тэйре Си-
мър'.

— һа, го, Р'остэме мын, дыбэ дэwреш тö шанди?

Го: — Бэле!

Го: — Эwе тö дыбежи жь нъхта мала wэйя, дэрбе
тэ ле һ'öкöм накън, го, эва дара тэ дитийя, го, жь сэ-
ре даре, го, тирэке бьбър'э, qаси һ'элэбике, го, тира
хwэ, сэре we т'эмьз туж бькэ, го, бинэ wэрэ, эзе жь
тэр'а бежъм.

Р'остэм тир ани һат щэм тэйре Симър'. Дина хwэ
дае — р'ындэ, го:

— Жь мын дэрбазбэ дэра һане, го, диса вэгэр'э
wэрэ, го, бьнһер'э дикэк у мришкэк wedэре дыкьнэ
шэр'. Р'остэм, го, öса бьки, го, ль ч'э'ве дикхи, го,
нэби ль мришке дыхи.

Ч'ьqа хwэ авите, гази хwэде кър, ль дик да. Вэ-
гэр'йа һатэ щэм тэйр.

Тэйр жер'а гот: — Р'остэм, эве тире жь хwэр'а

быбэ хэр'э, го, сьви быбэ шэр'е тэ у ви. Тире, го, бавежи, кō ль ч'э'ве ви к'эвэ, ч'э'ве дынр'а we дэр-к'эвэ. Го, эw бь дэсти мала wэ нае кōштыне, го, на-вене мала wэйэ. — Тэйр жер'а го, — тэ кō ль ч'э'ве ви да, эwe жь тэр'а бежэ: „Р'остэм, мын нэкōжэ, h'эйфа мын. Авайики ѓса чекэ, демэк диwаре ви т'ѓ-нэбын. h'эсьнэки бавежэ, сэре ви h'эсьни дэрики теда быһелэ, стуна ви h'эсьнва — пышта мын быдэ we стуне, иди лехэ, хэр'э“. Р'остэм, эw лэма ѓса дыкэ, дыбе — авайики жь мынр'а чекэ, wэки эw лынге хwэ стуна h'эсьнхэ, we сэр тэда бе харе, тѓ h'эфт тэбэке э'рде-да хэр'и харе.

Чава мын жь тэр'а гот, ижа эwe жь щэм тэйр бе, хэр'э шэр'е ви — Мышрьq. Р'остэм тир леда, хэр-дѓ ч'э'ве ви дэрк'этын. Мышрьq го:

— Р'остэм, мын нэкōжэ, h'эйфа мын. Авайики ѓса чекэ, демэк диwаре ви т'ѓнэбын, h'эсьнэки бавежэ, сэр ви h'эсьни дэрики теда быһелэ, стуна ви h'эсьнва-пышта мын быдэ we стуне, ида лехэ, хэр'э.

Р'остэм дани ера ви, жер'а чар дэри һыштын. Пышта ви да стуне, хwэ да бэр дери, го:

— Мышрьq, го, мын жь тэр'а чекър, го, эze теда-мэ, го готына тэ чийэ ижар?

Ви Мышрьqi лынге хwэ ль стуне да. Р'остэм дэрва бу, р'эви, эw авайе h'эсьн бы шарэке сэрда хатэ харе, ды бында ма, qѓрбана тэ бу.

Р'остэм вэгэр'йа хатэ щэм баве хwэ, го:

— h'ал у h'эwале мын у эwi бу ви h'эcави. Чьл шот п'элэwан, го, эze жь хwэр'а к'ар быкьм, го, эze диса хэр'ьмэ шэр'е Qp'али к'афър.

П'элэwане Р'остэми хас, брынщи, баш Горгин, h'эмзэ бу. Кърьнэ шэр' h'эта эваре. К'ок'а шэхэр анин. Вэгэр'йан хатынэ мала хwэ.

We шунда Р'остэм го:

— Эze иро р'эх'эт бьм, го, бра п'элэwан хэр'ьн.

Дьчынэ р'эw у неч'ире, чава дькын, бра бькын, бэс
qэтлийа бькын.

h'эмзэ т'эне р'абу, жь хwэр'а сйар бу, чу. Чу,
бала хwэ даеда, чьлэ орт'а Хеч у Хрдьнэви, дина хwэ
дае, йэки we буз шкенандийэ, к'этийэ нава аведа, аве
ль хwэ дькэ, кэр'аве бузе ль шане хwэ дьхэ, дьбежэ:
„Эз жь гэрме шэwьтим“. h'эмзэ сэрэwи wэрьми, го:
„Эз h'эмьзи п'элэwан...“, чу майдана hэспе сэкьни,
гөрзе wi сэд п'ут бу, бь бае hэспе weда hat, гөрзэк
на, т'опэк т'опе эзмин леда, эwi дэст авит гөрз, гөрз
гьрт, he жь нав аведанэ.

— Көр'о, го, нэ wэхте лаqьрдийанэ, го, эз жь гэр-
ме шэwьтим, го, бьhelэ бьк'эwьмэ аве.

h'эмзэ го: „Qəwat мьле мында нэмайэ“. Щарэкэ
дьне чу майдана hэспе дреж кьр у щарэкэ дьне hat,
жорда гөрзэк ленэда, т'опэк, т'опе бруска эзмана ле-
да, Эwi р'аһьшт, гөрз диса ль hэwa гьрт, го:

— Мын ha-ha тэ кьро, эз гэрма шэwьтим, тэ тини
лаqьрдийа дьки, wэхте тэ у лаqьрдийанэ?

Жь нав аве дэрк'эт, дарэкэ чнаре ль бэр дэве аве
бу, к'ындьр авите, дэст п'ие wi гьреда, зор да даре,
харкьр, авитэ даре, го:

— Мын ha-ha тэ кьро, жь тэ т'ьре, тэ h'эмзи
п'элэwани, тэ hати мынр'а лаqьрдийа дьки?

Го: — Бьдэ хатьре хwэде, — h'эмзэ готе, — го, эз
хэламе h'эмзэмэ, тэ мын бэрди, эзе hэр'ьм h'эмзэ
биньм.

Qрара бэре, qрар бу. Жорда дар хар кьр, жь даре
бэрда, hэспе wi ани hat, го:

— Тэ qрар кьрийэ, wэки тэ h'эмзэ жь мынр'а би-
ни бейи.

h'эмзе тэ р'абу, да сэрe р'е, леда чу. Чу мале,
Р'остэм же пьрси, го:

— Тэ чьма мэдэьрийи?

Жь Р'остамр'а хэбэра р'аст нэгот.

— Көр'о, го, дыбэ тө чуйи р'асти Лэнгэвари Дэвгэни хати?

Сьви р'абу хэспе хwэ гōһаст, к'ынше хwэ гōһаст, леда чу бэр бь Лэнгэвари Дэвгэни. Һат, дина хwэ дае, чадьрэк we ль бэр'ие данийэ: һьлте, дате. Чу бала хwэ дае, эва Лэнгэвари Дэвгэни, го:

— Һ'эмзэ, тө хати?

Го: — Бэле, эз һатъм.

Го: — Р'авэ, к'эргэданэки, го, бинэ wэрэ.

Ськ'е хэспе Һ'эсьн, баре ши т'ьжи ськ'е хэспа кьрын у го:

— Дэ р'авэ, р'е к'эвын, эм һэр'ын.

Баре хwэ данэ Қр'али к'афьр. Тэ'ри ле к'этэ э'рде. Ледан чун бэр к'оч'ька қиза Қр'али к'афьр сэкьнин.

Чьл п'элэван қэрэwьлэ. Лэнгэвари Дэвгэни жер'а гот:

— Һ'эмзэ, го, тэ эw ськ'е тэ анинэ, эме диwаре кэледа бьк'отын, пева һьлк'ышын. Го, Һ'эмзэ, дэ бьк'отэ. Һ'эмзэ ани һат пе кэвьр лехэ.

Го: — Көр'о, көр'о, хwэде мала тэ авака, өса нэка.

Гьрт ськ'э дани, дэсте хwэ леда ськ'э Һ'эта ниви диwаре кэледа чу харе. Һ'эта сери өса к'өта. Чу һондөр', сэре ши чьл п'элэвани (р'азабун) леда, эw чьл к'эргэдане ван сэ'ба, лынге ван гьреда, жорда авит.

Го: — Һ'эмзэ, бьгьрэ, эзе жорда бавежъм.

Го: — Бавежэ, бра бе.

Жорда авит, э, Һ'эмзе бэлэнгаз дыкарэ бьгьрэ? Хwэ бэрда алики. Жорда кьрэ гьм, э'рде к'эт.

— Көр'о, го, хwэде мала тэ авакьро, чь дыки?

Го: — Башэр накм, го, тө wэрэ жере, эзе бем жоре.

Лэнгэвари Дэвгэни һатэ жере, эw чу жоре. Жорда эw чьл к'эргэдан гьрт у авит, эwi жи дэстэки хwэ дыгьрт, дани э'рде.

Qиза Qр'али к'афър дьле we Лэнгəуари Дэвгəни-
да һəбу. һылда сйар кър, жь нава шəһəр дəрк'əт, һа-
тə мьг'ара хwə.

Сьви шаб данə Qр'али к'афър, дəфа һəваре дан.
Qрали к'афър əскəре хwə бəрəв кър, əскəр əса һат,
нола хwe хwəлийе, нола стəйре əзмана.

һ'эмзə жь qиза Qр'али к'афьрр'а гот, го:

— Нəбə, нəбə, бре мьн р'адьки жь хəве, го, əме
шəр'кьн. Бре мьн те, бра жь мьле р'асте бе: нəби-нə-
би р'адьки, wəки те — бра жь мьле р'асте бе.

Əван у һ'эмзə əса кьрə шəр', һ'эта нивро дагəр'йа.
Qиза Qр'али к'афър гьрийа. Сəре Лэнгəуари Дэвгəни
ль сəр чока we бу, һесрəк we ль сəр сурəте мере we-
да чу. Сəре хwə һылда, го:

— Qиза qəнщ, го, дьбə дьле тə мьнда т'əнə?

Го: — Хwəде мала тə храб бькə, го, сбеда һ'эта
һһа һ'эмзə дькə шəр' т'əне. — Иди жь бира we чу,
нəго — жь мьле р'асте һəр'ə.

Лэнгəуари Дэвгəни мьле ч'əпе чу. һ'эмзə чьqa
к'осəмьсри авите, шьнгин жь дəве шуре wi һат, го:

— Мала мьн храб бу, wəллə, мьн мəрики хwə хьст.

һ'эмзə ньзанбу, дəмəк, wəки бре wийə—лехьстийə.
Шəр' вəтəмьри, əскəре Qр'али к'афър чу. һ'эмзə жи
вəгəр'йа, леда һат. Дина хwə дае, дəргистийа Лэнгə-
уари Дэвгəни we дьгьри:

— Хушке, го, к'а бре мьн?

— Нə мьн шаб да бре тə, го, һəварийа тə һат.

— һəй, го, хwəде мала тə храб бькə, го, дə р'абə
əм һəр'ьн.

Ледан чун, шьнийазе Лэнгəуари Дэвгəни дитьн:
шур ль һетəк wi к'əтьбу, һета wi qəтəндьбу, бьр'и
бу. Лэнгəуари Дэвгəни һылдан, анин һатьн.

Qиза qəнщ го; — Qрара хwəде бə, мразе мьн у
wi һəвдə нəбу, əз иди вəнагəр'ьм.

Әwe жи хwә сәр шурда авит. Әw жи р'ә'ма хwәде
мър, һәма бәреда го:

— һ'әмзә, гөне мьн стөе тәбә, тō мьн у Ләнгәwa-
ри Дәвгәни теки мәзәләкида, мә ч'ә'л бьки, пышта
хwә бьди, һәр'и.

Һ'әмзә п'әләwan өса жи кър у чу.

4. ЗАЛ, УШӘНГИ ША У Р'ОСТӘМ

Зал баве Р'остәм бу: чу ч'йае бльнд неч'пра хә-
зала — һ'эта нивро. Ль ви ч'йайи зозана ван һәбу,
һат дәwsа warre хwә. Warre wана кани һәбу: р'унышт
р'һ'әт бьwә — щьбьщь хәwр'а чу. Хәwеда ньһер'и
тьштәки гран ле сйарбуйә. Ч'ә'ве хwә вәкър, ньһер'и
мәрвәки зә'фи гьрә, зә'фи қәwатә, кьрийә орт'а чонге
хwә, ле сйар буйә.

Зал го: — Тө чь мәрви?

Го: — Әз Ушанги Шамә (Шаньм).

Зал го: — Мьн бәрдә, — жь қәwата Зал дәрбу, дәст
дәрк'әта.

Ушанги Ша го: — Әз тә бәрнадьм. Қрарәк һәйә,
дәст мьнда қраркә, қрара мьн бинә ши, әз тә бәрдьм.

Зал го: — Қрара тә чийә?

Го: — Қрара мьн, мьн бьһистийә кәр'әки тә һәйә,
навә ви Р'остәмә, әрке төе бьшини шәр'е мьн, әзе тә
бәрдьм.

Зал һьлда гот: — Қрарбә, тө мьн бәрди, әзе бь-
шиньм, бәра бе шәр'е тә.

Зал бәрда. Зал зьвьр'и һатә мала хwә. Көр'е ви
һәла һьнәки сьвьк, зар'о бу, чардә сали бу. Р'оке —
дәда нәгот, қраркьрьбу созе р'аст дабуье: „Әзе бь-
шиньм“.

Р'оке р'унышьтбу ль ода хwә, Р'остәм пешйе сә-
кьнибу, ч'ә'в бь Р'остәм к'әт. Ахәкә к'ур һатә, Ушән-
ги Ша һатә бире. Гава ахин һатә, Р'остәм го:

— Баво, чър'а ахин хатэ тэ. Көр'эки мина мын көр'е тэ, т'о кемасйа тэ т'онэ, һ'ылбэт дэрде тэ чийэ, ахин хатэ тэ?

Баве го: — Лаво, дэрде мын т'онэ. — Қемиш нэбу жер'а быгота, Р'остэм зар'о бу.

Р'остэм го: — Баво, тэ ахинйа хwэ, р'астийа we мыр'а дыбежи, бежэ, навежи, эзе сэре хwэ һылдым һэр'ым, чька нэйнэсйа ахина тэ чийэ?

Го: — Лаво, мын қрар кьрийэ, эз тэ бышиньм шэр'е Ушэнги Ша. Нһа эз тэ дьнһер'ым, тэ зар'ойи, тэһа-миши шэр'е wi нави: лэма ахин хатэ мын.

Р'остэм го: — Зар'обьм, нэ зар'обьм, эзе һэр'ым: т'вдарэке мын бьвиньн, сильһ'ед мын: сэкнандьна мын т'онэ, эwi тэ дайи т'обе, гэрэ эз һ'эйфа тэ же һылдым, йане бемэ көштын.

Бав т'вдарэк жер'а дит: т'вдарэке wi чахи гөрз у кэбэн бун, тир у кэван бун, шур у мәрт'ал бун. Т'вдарэке wi һазьр кьр we р'оже. We шэве сэкьни, сбэ сафи бу. Р'остэм т'эне сильһ'е хwэ һылдан, к'ынще шэр'ль хwэ кьрын, шәһәре Иране дәрк'эт; һыәки шәһәр версәке, дөда дурк'эт, пыш wива дәнгәк һат. Сәр стөе хwэ фьтыли, ньһер'и көр'е хушка wi, харзие wi Бежынго бу, әw жи қаси қәwата хwэ сильһ' һылданэ, пәй к'әтийә.: „Хало, нәчә, һ'әта эз тем“. Р'остэм т'ьре кь хушке шандийә, we т'әмәке ле бькә. Р'остэм сэкьни, гьһишт Р'остэм. Р'остэм го:

— Лаво, тэ чър'а пәй мын к'әти?

Го: — Хало, эз жи we бь тәр'а бем.

Р'остэм го: — Лаво, тэ зар'ойи, көр'е хушка мыни: эзе һэр'ым wэләте хәриб, бьк'эвьм шэр'е гран, тэ тәһа-миш нави — бьзвьр' һәр'ә, бьгижә дйа хwэ, дыбә эз бем, дыбә эз нәем.

Харзе wi гьрийа, го: — Хуна мын жь хуна тэ нә-сортьрә: хуна мыне сәр хуна халә мыне бьр'ежә. һәркә әм саг' у сламәт һатын, әме бен.

Р'остәм харзе хwә һылда, к'этә р'е у чу. П'ър'чу, һындьк чу, wәхтәке ньһер'и ә'рдәки р'асти дузә, зозанәкә бльндә хwәшә. Р'остәм wәстйайи бу, го:

— Бежыngo, лаwо, әзе сәре хwә һынаки ви ә'рди дайным у р'азем. Әва wәлате хәрибә — мәрыв дьбә бен, һәрке һатын, тә хале хwә р'аки.

Бежыngo го: — Хало чьр'а?

Го: — Лаwо, дьжмыне мын зә'фын: wәлате хәрибә, we хале тә хәwда быгьрын, we тә жи быкөжын.

Хале сәри дани, р'аза. Бежыngo, тырса кәштына хале хwә, хәw нәк'этә ч'ә'ва у һ'ышйар сәкьни, һәрчар алийа гәһдари кьр, дьтырсйа дһа, леньһер'и, сәре р'астеда һәварик һат, қир'ә-қир'а һәварие те. ә'смин ньһер'и, дәнге қизәке ә'смин те, дешәки қизәк кьрийә фьр'ынде, ль һәwa дьбә. Сәһ'әтәке ль we орт'е сәкьни, Бежыngo ньһер'и әскәрәки гран дәрк'әт. Бежыngo тәйямиш һәбу, тырса, дәнг ль хале хwә кьр, хале хwә жь хәwe р'акьр, го:

— Хало, р'абә, әскәрәки гран we һат.

Хал р'абу сәр хwә, леньһер'и р'астә, го:

— Бежыngo, йса, лаwо, сәрwәхтбә.

Сильһ'е хwә гьредан, т'вдарәке хwә дит. Бежыngo (Бежәngo) го:

— Хало, зани, тыштәки дьн жи һәбу.

Го: — Чийә?

Го: — Ль һәwa дәнге қизәке дьһат, дь һөндөр'е фьр'ындеда, — әз гьшки хале хwәр'а бежым, хале мын пе бьзанбә.

Әва гьлийа дәве wанда бу, пешйа әскәр гьһиште. Р'остәм пьрси:

— Қөрба, чь тәвайә, чь һәлә-һәлайә, чь қәрәбальхә, һуне к'ода һәр'ын?

Әw әскәр сәкьни, мәрывәки пьрси, го:

— Қөрба, п'әләwане дәләл, пьрсе ә'т'ьб те т'өнә, тәйи жь к'едәрейи?

Р'остәм һылда го: — Әз, го, жь Иранемә, — Р'остәм го, — ле һуне һәр'ына к'едәре?

Го: — Әм ль вра, шәһәрәки мә һәйә, әм к'әсиб бун, бәләнгаз бун, мәрьвәк мәзнайе ль мә дькә. Ви шәһәри-да қизәкә ви зә'ф дәләл һәйә, қиза мәзыне мәйә: дөу ль фр'ынде сйар буйә, жь нава бег' кәч'ык р'әвандийә у бьрийә — әм иһа ль пәй к'әтһә.

Р'остәм го: — һун щие ви занһи?

Го: — Пышта ви ч'йәе һане тә дитйә, щие виһә.

Р'остәм го: — Wәки һун мқати харзе мынбы, һун ль вра бьсәкһыһи, әзе һәр'ым: һәрге мын ани, әзе бинһм, һәрге мын нани, гөне харзе мын ль стөе wә, әм-мәрьве Ираненә.

Мәзыне ви әскәри һылда гот:

— Әзе п'әләwana тәдһм, бәра бь тәр'а бен.

Р'остәм го: — На, әз дьхwәзһм т'әне һәр'ым.

Әва әскәра ль wedәре һешьри, Р'остәм бәре хwә да ч'йе, чу. П'ьр чу, һындьк чу — дәрк'әт сәре ч'йе, һьһер'и р'е сәре ч'йе бәржер дьчә: р'е чу к'әтә һөндөр'е гәлики к'ур — дәнге ә'вд, исан теда нае — зә'ф-зә'ф к'урә. Леньһер'и жь мг'арәке дук һылдык'ышә. Чу бәр дәре мыг'аре, леньһер'и зарә-зарәк, дәнге гри жь һөндөр' те. Р'остәм чу һөндөр', леньһер'и кәч'ык гьредайә. Кәч'ык ч'ә'в бь Р'остәм к'әт, кьрә қир'ин, гот:

— Дьбә тө мәрие мала баве мынби, ль ду мын һати?

Р'остәм гот: — һ'лбәт, әз мәрие мала wәмә, ль ду тә һатһмә, сәва тә.

Кәч'ыке һлда гот: — Зә'ф қалһм хәбәр мәдә, дөу р'азайә, we р'абә мын бькөжә, тә жи сәрда.

Р'остәм го: — Мәхсус әз бойна көшһына дөу һатһмә: йан әзе дөу бькөжһм, йан әве мын бькөжә, дә щи нишани мындә, чька ль к'едәрейә?

Кәч'ыке го: — һа ль ви дәрге һандайә, дәре һан вәкә, хwәр'а теда р'азайә.

Р'остәм дәри вәкьр, ле кьрә қир'ин, го:

— Р'авә, мәрве гушли.

Дев ч'э'ве хвә вәкър: п'әләванәк сәрр'а сәкьнийә, сильһ'е ви гредайә, гава ч'э'ве ви пек'әт, һөндөр'е ви қәтйа. Дев го:

— Мхәнәт, гот, тә ль дәрва мьн бькьра гази.

Р'остәм гот: — Әз нә мхәнәтм: әз мхәнәт бума, мьне тō дь хәведә бькōштайи. Ләма мьн тō р'акьри мәрд у мәрданә: әз у тōе әме т'әсәли һәвкьн, тōе мьн бькōжи, йане — әзе тә бькōжм.

Дев һьлда гот: — Дәрк'әв дәрва, әз у тōе әме мәрд-мәрданә шәр'кьн.

Р'остәм дәрк'әтә дәрва, нә'һ'рә сәр нә'һ'ре р'аһьшт (кьрә қир'ин). Нә'һ'ре Р'остәм гәли т'ъжи бу, жь бә-р'оже кәвьр у кōч'ьк глол бун, т'ъжи нава аве бун, ав шелу бу, бәржер чу. К'ижан гōнд, әв ав дьчу сәр, дьго: „Щаньм, ава мә һәргав зәләл бу, иро чьр'а шели буйә?“ һәрче занә, дьзанбу, һәрче ньзанбу, шаш у һ'әйри мабу. Чун щәм мәрве ақьлдар, чун щәм мәрве блйан же пьрсин, готьн:

— Иро һ'ал у һ'әвалә ава мә әвә.

Мәрвәки кали бәләнгаз һәбу, го:

— Гәли шаһьлан, қиз у буқан, һун чьр'а дәрк'әть-нә дәрва?

Шаһьләки же пьрси, го: — Бәве кал, го, иро ә'wр т'ōнә, ава мә шелу буйә. Дәнге ә'wра те, дәнге ә'wре нисане те.

Кале һьлда гот: — Баво қōрбана вәбә, әв дәнге мала Залейә, дәнге Р'остәмә, нә'һ'р'а ль дөва р'адьһелә, дөва т'ō мг'арада наһелә.

Бәра әв өса бь ви һ'алида бежьн, әм жь Р'остәм хәбәрдын.

Дев дәрк'әт, драңе хвә ч'ьр'ьканд, бу сиқина дев у драңе ви, агьр жь дәве ви дәрдьк'әт, жорда бәра-шәки аша ль Р'остәм вәркьр. Р'остәм хвә да алики, бәра бәраш вала һәр'ә. Р'остәм гази кьре, го:

— Дора мьн бу, дора тэбу, го, тэ дора хwэ кър, ишар дора мьнэ, — Р'остэм шуре хwэ к'ьшанд, сэре дeш хьст, дeш сэри пэк'йа, чу дэра һан, щэндэке ви ми́на қэлахэке ма дэра һан, бу лэмэ-лэма дэве ви.

Р'остэм кэч'ьк һылда, дō к'эргэдан жь һōндōр' к'ьшанд: йэк эw ле сйар бу, йэк жи кэч'ьк. Кэч'ьк бър гиһандэ орди́е. Ви эскэри леньһер'и Р'остэм кэч'ьк ани һат. Р'остэм һылдан, харзе шива бърн нава шәһэре хwэ, бърн щэм баве кэч'ьке — мэзыне шәһэр. Шайи к'этэ нава ви шәһэри. Де у баве кэч'ьке Р'остэмр'а гэлэ э'зэт-ик'рам кърн, пе шабун, һылда готын, го:

— Р'остэм, пьрсе э'т'ьб те т'ōнэ, тōйи жь к'едэрейи?

Го: — Эзи жь Иранемэ.

Эви мэзыни һылда гот: — Эм жи бэре жь Иране бунэ, мэ һатийэ эв шәһэре һана авакрыйэ, сэр т'хубе шәһэре Ушэнги Ша, нһа идара мэ дэсте дeшa—Ушэнги Шада т'ōнэ.

Р'остэм тамаре щане ви т'жи қəшат бун: хуна ви зедэ бу — на́ве Ушэнги Ша бьһист. Р'остэм се-чар р'о-жа ведэре сэкьни: эw у харзе хwэва, эw шәһэр бь дэрбэке Р'остэм у харзе ви ша дьбьн: гази дькьн, т'эглиф дькьн, сэр дькьн дьлхwэши.

Р'оке Р'остэм диwana ви мэзынида р'унышт бу у щват у щмаэ'т доре т'жи бу, леньһер'и дō э'йт'е Ушэнги Шаи дэрда һат. Щмаэ'т гэлэк кэр'бу — лэрьзин у р'ьщьфин, бу п'ьстэ-п'ьста wана, дь гōһе һэвда гли дькърн: р'энге wан бу р'энге һэйwае. Р'остэм wана ньһер'и — шаш у мэт'эл ма, Эwana э'йт'а к'аг'эзэк дэрхьст, дани сэр чока мэзыне шәһэр, wa бь һерс бь қал у щэнг. Мэзын к'аг'эз ньһер'и, хwэнд. Ушэнги Ша ньвисйэ: „Тэ дeшe мьн фр'ьндэ кōштийэ, қиза хwэ анийэ, гэрэ тō wе қизе жь бойна хуна дeшe мьн жь

мыр'а бышини". Мэзыне шәһәр ӧсә бәләнгаз бу дь дест-
да, р'энге ви бу р'энге һәйһае.

Р'остәм р'абу, жь дәсте мэзын к'аг'әз гьрт, хвәнд
у гот:

— Qиза әм быдын Ушанги Ша — т'өнә, — к'аг'әз
һьлда, ль ә'һйә ә'йт'а хьст, го: — Чь жь дәсте Ушән-
ги Ша те, бәра быкә, — Р'остәм гот.

Ә'йт'ә звьр'и бәр бы Ушанги Ша. Чун у шин у гри
к'әтә нава шәһәр у готын:

— Хера хвәзыл қиз бычуйә, әва йәка нәбийә:
Ушанги Ша we к'ока мә бинә.

Р'остәм го: — һун гәлә дьтьрсын: сәр р'йә шәһәре
ви һун мыр'а бежын, чадьраке лехын, бәра бе мын у
харзие мын быкөжә, паше бе вә.

Чадьр бырын жер'а лехьстын. Р'остәм харзе хвәва
чунә чадьреда р'уныштын. Нан у аве ван жи к'иси
мэзыне шәһәр дьчә.

Бәра әв қәрәшъл бысәкьнын, әһәлие шәһәр мале
хвә шәһәр дур нәхьстын: шван, гаван, р'енщбәр р'щь-
фин. Р'енщбәре ван, дәсте ван сар бу. Наһә әм жь
шәһәре Ушанги Ша хәбәрдын.

Ә'йт'е ви к'аг'әзе қәлыши быр да дәсте Ушанги
Ша. Ушанги Ша го:

— К'е әв к'аг'әз қәлыштийә ? Wә чь щав анийә ?

Го: — Wәхта әм чун, Һъзаньм, п'әләванәки хәриби
теда бу, наве ви Р'остәм бу, го: — „Чь жь дәсте
Ушанги Ша те, бәра быкә, қиза әм быдые — т'өнә“.

Ушанги Ша го: — һәр'ын бежын Шәйини Шун,
бәра мина шушкәке быгьрә бинә.

Чун щав данә Шәйини Шун. Шәйини Шун ль
к'әргәдане хвә сйар бу, се бәрәше аша жь хвәр'а
кьрын т'ьзби: бу р'әқә — р'әқа т'збие ви: к'әргәдан
сйар бу, бәре хвә да шәһәре Р'остәм теда.

Р'оке Р'остәм чадьреда бу. Бежынго ньһер'и мәрь-

вәки хөрт дәрк'әт, сйари һат. Щаб да хале хwә Р'остәм, го:

— Е те мәрыве Ушәнги Шайә.

Р'абу сильһ'е хwә гьредан, Бежыngo нәһьшт, го:

— Хало, әзе һәр'ым пешйе.

Го: — Лаво, тә нькари, го, we тә быкөжә.

— Қрарбә, го, на, хало, го, әзе һәр'ым.

Бежыngo ажотә пешйе, к'еләка шәһәр ле кьрә қир'ин, го:

— Деве қәһәр, тә әв шәһәр дайә нав дәст п'е к'әргәдане хwә.

Шәйини Шун гот: — Нәви тә к'аг'әзе Ушәнги Ша қәльштийә ?

Го: — һәма әзъм.

Се бәрәше аша тевәркьрын: бу т'оз у думан, ә'рд гьрт. Шәйини Шун һылда го:

— Хwәли бу, диса бу хwәли.

Бежыngo һылда го: — На, әз нә хwәлимә, тә хwәлийи, тә быкмә хwәли, го, дора мьнә ишар, тә дора хwә кьр, — шурәк стода лехьст, жь к'әргәдан ани харе, көшт, к'әргәдане ви ани ль щәм хале, го, — Хало, тә дит, тә дыго, we тә быкөжә, тә дит, мьн чава әв көшт, к'әргәдане ви ани.

Хале ви гот: — Бьвә һәр'ә т'әслими мәзьне шәһәркә.

Бьр чу: шин у гри һежа к'әт нава шәһәр. Се — чар р'ож орт'е чун. Ушәнги Ша леньһер'и Шәйини Шун нәһат:

— Көр'о, го, һәр'ын бежын П'әйни Шун, бәра һәварйе һәр'ә.

П'әйни Шун т'вдарәке хwә кьр, к'әргәдане хwә сйар бу, шәш бәрәше аша кьрын т'зби, жь хwәр'а чу, к'әргәдане хwә сйар бу: бәр бь шәһәр ажот. Незики шәһәр бу.

Бежынго леньһер'и мэхсус диса we р'еда п'элә-
ванәки қәһәр дәрк'әт, һат, го:

— Хало, п'эләванәки дьн жи һат.

Р'остәм го: — Лаво, го, к'аре тә пе т'өнә, го, эзе
һәр'ым.

Го: — На, хало, сьре сьрйа мьнә. — Бежынго чу
пешйе, диса ль п'эләван кьрә қир'ин.

П'әйни Шун һьлда, го: — Нәви Шәйни Шун тә
көштиһә?

Го: — Мьн көштиһә Шәйни Шун.

һерса П'әйни Шун һат, т'збие хwә теһаркьр; шәш
бәраш әрде к'әтын, духан у т'оз р'абу, дәwsа бәраша
мина хәтед к'отане әрд қәльши. Духан саһьл бу.
Бежынго лекьрә қир'ин, го:

— К'афьре қәһәр, тә дора хwә кьр: ишар дора мьнә.

Гава шуре хwә Бежынго ль стуре wi хьст, бу қир'и-
на wi, жь сәр к'әргәдан һатә харе. К'әргәдане wi
к'шанд, ани һат щәм хале, диса бьрын т'әсмили мәзь-
не шәһәр кьрын. Шәш — һ'әфт р'о ль we орт'е чу.
Ушәнги Ша ньһер'и, кь бәле П'әйни Шун нәһат.

— Көр'о, го, һәр'ын бежын Нәйнькзрав, бәра һәр'ә
чька Шәйни Шун, П'әйни Шун чьр'а нәһатын?

Щаб дан Нәйнькзрав. Нәйнькзрав сйар бу к'әргә-
дане хwә, ль һәwара Шәйни Шун, П'әйни Шун чу.
Бежынго р'оке диса ньһер'и, дөwәк дәрк'әт һәла се
қат сәр ванр'а, го:

— Хало, дөwәки дьн жи һат. — Чу пешйе, Бежын-
го һин бубу: сәмта дөwа һьлдабу, дө дөw бәре көш-
тьбу, чу пешйе, ле кьрә қир'ин.

Нәйнькзрав сәре хwә һьлда, ньһер'и йәк ле дькә
қир'ин, гази, го:

— Шәйни Шун, П'әйни Шун тә көштынә?

Го: — Мьн көштынә?

Го: — һәла wәрә незикки к'әргәдане мьн, әз тә п'ак
бьвиньм, чька чавани.

Бежынго чу незикки к'эргәдане ви, әви Бежынго шаш кыр, гырт мина бәрхәке. һынә му жь дела к'эргәдане хвә к'ышанд: дәст у п'е Бежынго греда у к'эргәдан зьвьр'и бәр бь Ушэнги Ша. Чу. Быр чу щәм Ушэнги Ша, го:

— Ушэнги Ша, әвайя һатә пешйя мьн.

Ушэнги Ша же пьрси, гот: — Чь тәваки?

Го: — Әз Бежынгомә, харзе Р'остәмьм.

Бежынго да вәзире хвә, го: — Бьби һәр'и щәм қиза мьн, бәра бьгьрә бькә зиндане, әз заньм, Р'остәме бе шәр'е мьн. Р'ожа мьн у Р'остәм гөлаш гырт, бәра әв бьгөрә: ә'йаре ви т'ьжи ка бькә, п'әнщәра алие мада дарда бькә: Р'остәм ч'ә'в ль харзе хвә к'әвә, қәвата ви кем бьвә, Р'остәм ә'рдехьм.

Быр т'әсмили қиза ви кыр. Кәч'ьке гава Бежынго дит, дьләки на, биступенщ дьла һ'әванд. Бежынго һьлк'ышандә р'ыште, бәра к'еф бькә жь хвәр'а, әм Р'остәм бьпьрсьн.

Р'остәм пәй харзе хвә к'әт, һат дәрк'әт шәһәре Ушэнги Ша. Нава шәһәр сәкьни, хәриб бу нә'р'ә сәр нә'р'е р'аһьшт: шаб дан Ушэнги Ша:

— Мәрвьәк һатийә мәйдана п'әләwana нә'р'ә сәр нә'р'е р'адьһелә, дьбе: „Әз Р'остәмьм, харзе хвә дьх-вәзьм“.

Ушэнги Ша т'вдарәке хвә дит: жорда жь авайе хвә һатә харе: ә'мьри сәр дева кыр. Ван у Р'остәм-ва ль һәвдө хьст һ'әта зваре: Р'остәм жи щот бь щот дькөштьн. Эвар дьбу, Р'остәм нава шәһәр дәрдьк'әт: мешә һәбу, дьк'әтә нава мешә, хвә хай дькыр. Шаб дан Ушэнги Ша, „Р'остәм к'ока п'әләwane тә ани“. Ушэнги Ша вәзире хвә шанд щәм қиза хвә бәра „Харзе ви бьгөрә, т'ьжи ка бькә, сбе әз у Р'остәме гөләш бьгьрын. Р'остәм бәра ч'ә'ве харзе хвә к'әвә, қәдәме ви бышкен, қәвата ви кем бьвә, бәлки әз ль ә'рдехьм“.

Қиза ʋи ʋәзир ғьрт, ʋе у Бежынгова ʋәзир ғө-
ранд, ә'йаре ʋи т'жи ка кьр, п'әншәреда дарда кьрын.

Свә сафи бу, Р'остәм һат диса мәйдане сәкьни,
һәмбәре п'әншәра қизьке, нә'р'ә сәр нә'р'е р'аһьшт.
Ушәнги Ша авайе хwә дәрк'әт, ғо:

— Р'остәм, иро дора мьн у тәйә, — жорда һатә
Р'остәм.

Ушәнги Ша у Р'остәм дәст авитын һәв, бәр лынге
ʋан сур у бәдән һьлдъшйан: һәвдө кө бьрын анин,
чаʋа к'отан ә'рде хам р'адькә, шеп' — шеп'а р'адькә.

Һәма қиза Ушәнги Ша Бежынгова хwә хәмьлан-
дын: дәст стуе һәвр'а бьрын: п'әншәреда ньһер'ин, ле
серкьрын Р'остәм Ушәнги Шава. Ушәнги Ша леньһер'и,
Р'остәм тәм зоре ледькә, ʋе ль ә'рдехә, ғо:

— Р'остәм, әзе тә ль ә'рдехьм, п'ак шәһәре мьн
бынһер', п'ак бьвинә, әзе тә ль ә'рдехьм, сәре тә же-
кьм: төе бежи — нәмәрд бу, нәһьшт әз шәһәре ʋи
бьвиньм.

Р'остәм гава виали — виали ньһер'и леньһер'и хар-
зе ʋи у қиза Ушәнги Ша дәсте хwә стуе һәвр'а
брьнә: ʋәзире Ушәнги Ша — п'осте ʋи т'жи ка кьрь-
нә, шәндәке ʋи дьчә, те: қәʋата Р'остәм зедә бу —
харзе ʋи сағ'ә, ғо:

— Ушәнги Ша, әзе тә ль ә'рдехьм, һ'ьсрәта шә-
һәре тәйе дьле тәда бьминә, п'ак шәһәре хwә бьвинә.

Ушәнги Ша виали, виали ньһер'и, леньһер'и ʋә-
зире ʋи ғөранә, ә'йаре ʋи т'жи ка кьрынә, қиза ʋи ʋе
харзе Р'остәмва дәст стуе һәвр'а бьрынә, лақьрдйа
дькьн: қәдәме ʋи шкәстын, қәʋата ʋи кембу.

Р'остәм Ушәнги Ша ль ә'рде хьст, сәре ʋи жекьр.
Зәл — зәлә к'әтә нава шәһәр. Р'остәм гази кьр, ғо:

— Йәки ʋәр'а дәнге хwә накьм, — чәндәки ль
ʋедәре сәкьни.

Р'остәм мәрьвәк дани дәʋса Ушәнги Ша, кьрә

мэзыне ви шәһәри. Т'вақа ви шәһәри е шәһәре баве
кәч'ьке кьрыи йәк. Қиза Ушәнги Ша һылда бь қәйдә
қанун, ӧса һылда бьр харзе хвәр'а. һатә ви шәһәре
жь we фр'ьндә стәндьбу, чәндәки ль ведәре сәкьни.
Мэзыне шәһәр гәләки элики пер'а кьрбу, р'оке Р'остәм,
Бежыngo, қиза Ушәнги Ша-жына Бежыngo бу, һылда
бәре хвә да шәһәре Иране, һатә нава шәһәр.

Мзгини к'әтә нава шәһәр. Шайи к'әт дьле Зал,
Р'удә'ба дйа Р'остәм, хушка Р'остәм, дйа Бежыngo:
дәсте һәвдӧ гьртын, дә'вата Бежыngo у қиза Ушәнги
Ша кьрын, әw чун мразе хвә шабун, тӧ жи һәр'ә мразе
хвә шабә.

— Мразе, тә жи кӧр'е тә бә.

ЗАР'ОТИ У ШӘР'Е Р'ОСТӘМ

Шарәке шаран, р'әмә де у баве һадър гөһдаран.
Го, Әлфәсйаб һатә сәр К'ынк'аус п'адша шәр'.
Шәр'кър, аха К'ынк'аус фәтһа кър. К'ынк'аус әскәре
хwә һълани, чу Кәла Ч'ийа.

Һ'әфт сал Әлфәсйаб сәр т'әхте К'ынк'аус р'уньшт,
кө һ'әфт сале ви т'әмам бу, го:

— Әзе хәрщәки гран бавемә сәр ван, әзе һавина
вана пақышкым, һәр'ымә аха хwә, сәр т'әхте хwә.

Го, чьqас шаһзаде ван иранийа һәбун, чьqас мәзыне
ван һәбун, бәрәв кърн. Мәһрабе Qабьле го:

— Әме шәр'быкн.

Зал го:— Дә'ватә быкн, дә'ват бе зә'ва набә,
го, йәки вәр'екн п'адше мә биньн, бра р'уни сәр т'әхте
хwә, әме жи шәр'быкн. Го, ле әм к'е пәй п'адше
вәр'екн ?

Мәһрабе Qабьле го:— Тө дәстүра мын бьдә, йәк
һәйә, әзе бышиньм.

Зал го:— Төе к'е бышини ?

Го:— Әзе Р'остәме харзайе хwә бышиньм.

Го, Р'остәм жи тир-кәване хwә һылдабу, чубу бо
хwә ч'ьвик дькөшт. Го, гази Р'остәм кърн, анин ди-
ване. Го, Р'остәм чь т'әг'мин бу ? Го, көлавәки таки
бән к'ьшандьбу, дани бу сәр хwә, се-чар көлав жи
дабу һәв. Дьхwә, п'әпәнәк (көлав), авитьбу сәр мьле
хwә, го һ'әта ч'арке (пыште) шәqr'ут бу. Хале ви го:

— Р'остәм, тө зани мә бо чь шандийә пәй тә ?

Го:— Хало, әз ньзаньм.

Го: — Мә п'екърийә дō тә, вәки тә бышынын Кәлә Ч'йа, пәй п'адшае мә, бра бе, әм бь Әлфәсийабр'а шәр'бькьн, жь аха хwә дәринын. ?

Дәма wa го, Р'остәм ә'ньр'и, жь диwane дәрк'әт. Мәһрабе Qабьл р'абу дō чу, го:

— Хал хōлам, тō чьма ә'ньр'ии ?

Го: — Хало, әз хайе ван щьлан, т'әйбиран, мьн шōхōле диwanанә, дә'wanә ?

Мәһрабе Qабьл го: — Wәки тō бейи, әзе щьле хwә бьдьмә тә.

Дәма wa го, Р'остәм р'ази бу. Мәһрабе Qабьл жи вәгәр'йа диwane, готә Зал, го:

— Р'остәм we һәр'ә пәй п'адше мә.

Зал готә Мәһрабе Qабьл: — Әз дышиньм, хун шō-хōл пе ниньн, к'а вьща (лазьми) дә'wan те, йан на.

Го, шандә пәй Р'остәм, ани диwane, готә:

— Р'остәм, кōр'е мьн, һәр'ә пәй п'адше мә.

Го: — Тō wәрә we ә'щебе, хун qә һәспәке надьн мьн, әз сйарбьм.

Баве готә: — Кōр'е мьн һәр'ә, мьн се әхтә һәнә, һәр'ә нав һәрсе әхта, һәспеки бо хwә бьгьрә, сйарбә, һәр'ә.

Мәһрабе Qабьл го: — Р'остәм, чь һәспе тә дәсте хwә дани сәр пыште, льнге хwә ль ә'рде, qәwatә, бо хwә бинә, wәрә.

Р'остәм чу гәр'йа, ида дәсте хwә данани, п'ие хwә дани сәр пышта к'ижан һәспи, пышт ле кьрә дōqат. Вәгәр'йа чу диwane, го баве хwә:

— Тә һәспәки qәнщ хwәй кьра, тә awqac хwәй нәкьра.

Баве готә: — Тыштәки накә, кōр'е мьн, тō һәр'ә дәве бә'ре, се гар'ане мьн дәве бә'ре һәнә, жь һәрсе гар'ана һәспәки жь хwәр'а бьгьрә, бинә, wәрә.

Р'остәм р'абу чу нава гар'ане. Дәма щпнуки сәре хwә һьлдани, р'аст сәр'е ван дык'әт, го:

— Жь ви щэ'нуи пештьр, эз т'о һэспи бо хwэ нагьрм.

Го, се р'ож, се шэва бэрдае, нькарбу эв щэ'ну быгьрта, го, гавана готын:

— Бахшиша мэ бьдэ, эме нишани тэ бьдын, тō бо хwэ быгьри.

Го, бахшиша гавана да.

Гавана го: — Дэ һэр'э бог'аза ви ч'йайи, йэк дэвар — йэк дэвар бь we бог'азер'а нькарын дэрбаз бьн, ансах дэрбаз дьбьн: һэгэр тō п'элэванэки жехати би, тōе ви щэ'нуи ль wedэре бо хwэ быгьри.

Р'остэм чу. Ль we һ'эму дэвар хатын, бь we бог'азер'а йэк бь йэк дэрбаз бун, ма мака щэ'нуе т'э-не. Мака щэ'ну жи бори (дэрбаз бу). Дэма щэ'ну хат, Р'остэм дэст авитэ стые щэ'нуе, қайим гьрт. Мака щэ'ну зьвьр'и, гээк ль Р'остэм да. Мьле Р'остэм эшйа. Р'остэм к'өлмэк ль мака щэ'нуе да, мака щэ'ни сэр кōрийа, к'этэ э'рде, банзда. Гаван гьри, го:

— Р'остэм, тэ awqас гар'ан һэ'муиа бькōшта, тэ мака щэ'нуе нэкōшта.

Р'остэм го: — Мьн мака щэ'ну кōшт, к'а бежын баве щэ'ну к'ижанэ ?

Го: — Р'ожа иние мэ мака щэ'ну бьр дэв бэ'ре, һэспэк жь бэ'ре дэрк'эт, се шара чу сэр we мь'ине, эв щэ'ну жь ви һэспийэ.

Го, нав дани Р'эхше-Бэлэк. Дэма Р'остэм хwэ авитэ сэр пыштае-се р'ож, се шэван Р'остэм ль ви ч'йайи гэр'анд. Пышт се р'ожа, эw у һэсп худанеда онда бун. Го, Р'остэм вэгэр'йа, һэспе хwэ сэрк'еш кьр. хат, ди we мэрьвэки кал сэр р'е р'уныштийэ. Леньһер'и дэстэки нал у бьзмар, we сэкьнийэ, го:

— һэй бапир, тō налбэнд нини ?

Го: — Бэле, wэллэ, эз налбэндкэрм.

Го: — Wэки өсанэ, wэрэ эм һэр'ьнэ мал, һэспе мьн налкэ.

Го: — Е малейә найем, ле бинә һәспе хwә льһа налкьм.

Го: — Бапир, хаде жь тә р'ази, һәспе мын һәспәки һөр'ә, әм нькарын льһа налкьн.

Го: — Нә, Р'остәм, тө п'әләванәки жәһатин, тө п'ие һәспе хwә һьлинә, әзе налкьм.

Го, Р'остәм һәрдө дәст авит п'ие Р'әхше-Бәләк, кьр у нәкьр, хөданеда онда бу, нькарбу п'ие Р'әхше-Бәләк р'акьра. Р'анәкьр, го:

— Мамо, сәд п'әләван нькарын льнге Р'әхше-Бәләк р'акьн, әз т'әне, нькарым р'акьм.

Кале гот: — Сәргәма һәспе хwә быгьрә, әзе жь әр'а налкьм.

Го, Р'остәм гәма һәспе хwә гьрт, кале дәма дәст. тда п'ийа, һәма п'ие хwә һьлани бәр wi. Ль we налкьр

Р'остәм готә налбәнд: — Ньзаньм мала тә ль к'өйә? Чь дәма налбьзмаре һәспе мын бык'әвын, мә банийа, тә жь мыр'а нал быкьра.

Налбәнд го: — Чь дәма нал бьзмаре һәспе тә бык'әвә, хаде тала ә'манәте хwә we жь тә бьстинә, wәхте тә т'әмам дьбә.

Дәма wa го, Р'остәм ә'ньр'и, дәст гәма Р'әхше-Бәләк бәрда, ә'ньр'и.

Налбәнд го: — Тә чьма бәрда?

Го: — Хаде жь тә р'ази, нал-бьзмаре һәспе п'әләванан, чьра бьминә дө һива, се һива, әз п'әләванәки хөртьм, һәспе мын жи һәспәки һөр'ә, wәки өсанә, әзе һәр'ьмә мала хwә, һ'әта хаде тәала ә'манәте хwә дьстинә.

Дәма wa го, налбәнд го:

— Р'остәм, төе һ'әзар пенщсьд сали ә'мыр быки, налбьзмаре һәспе тә нак'әвын.

Әва р'абу, хатьр жь налбәндкәр хwәст, һәспе хwә к'ьшанд, һат. Qәдәрәк бь р'ева һат, зьвьр'и, бәре хwә

дак'а маме кал чава бу, те ньһер'и, кале ида чуйә.
Го, Р'остәм сәре Р'әхше-Бәләк гьрт, к'ышанд, һатә
әйwana Забьле, готә баве хwә Зал:

— Мьн һәспәк ани, ле әз нәwерьм ле сйарбьм.

Го, Зал р'абу, ль ә'змана чьда тәйр-ту һәбун,
гази тәйр у туйакьр.

Тәйре Симьр' һат. Го, даwәк сәржекьр, аветә бәр.
Йәкшар хар, Симьр' го:

— Зал, мразе тә чийә ?

Го: — Мразе мьн әwә, Р'остәм һәспәк анийә, нькарә
ле сйарбә, тō wi һәспи бьә'дьлини.

Го, р'абун, зинкьрын. Тәйре Симьр' сәр зине wi
р'унышт. Се р'ож, се шәван wan ч'йан гәр'анд, пышт
се р'ожа ә'дьл кьр, ани һат.

Зал готә Р'остәм, го: — Көр'е мьн, дә ве шаре
р'абә Р'әхше-Бәләк сйарбә, һәр'ә пәй п'адше.

Го: — һәла ве ә'щебе, һун қә дарәки һәдьнә мьн,
кō әз бьгьрмә дәсте хwә, һәр'ьм ?

Зал го: — һәр'ьн, гөрзе Саме нишани wi дьн: әгәр
һьлани, әw кери шәр'а те, һәгәр һьлнани, әw кери
шәр'а найе. Го, әва чьл салә Сам мьрийә, жь п'әлә-
wana кәс нькарә гөрзе wi һьлине.

Гөрзе Сам бьрбун аветьбун мг'азе. Го, дәма ни-
шани Р'остәм дан, Р'остәм дәстәк авет, һьлани, го:

— Машәла, хwәш гөрзә, ле пенсьд хөндк'ар же
кемә.

Зал го: — Көр'е мьн, һәр'ә пәй п'адшае мә бинә,
әме нәйаре хwә жь аха хwә дәрхьн, паше гөрзе хwә
чекә.

Го: — На, һ'әта һун пенсьд хөндк'ари нәкьнә сәр
гөрзе мьн, әз начьм.

Го, чьда һостә һәбун, бәрәвкьрын. Гөрз һ'әзар
хөндк'ар бу, пенсьд хөндк'ар аветьнә сәр, паше
т'әмам бу.

Р'остәм р'абу Р'эхше-Бэлэк сйар бу, гөрзе к'ери-
бәнде к'ышандә пышта хwә, готә Зале баве хwә:

— Йәки бьднә мьн, пешйа мьн к'эвә, р'е нишани
мьн бьдә, wәки эз һәр'ым.

Го, п'эләванәк данә пешйа wi, го:

— Нәчә р'йа т'әк.

Злам чу ль wi ә'рди сәкьни, го:

— Р'остәм, тō мьн бькōжи, эди эз ль вьра нәше-
рьм бем, әве р'йа һана бьгьрә у һәр'ә, эди т'ō р'е жь
we наqәтә, һ'әта тō һәр'и Кәла Ч'ийа.

Го, Р'остәм ажот қонаха бист у пенш р'ожа-р'ожә-
кеда ажот. Чу, п'адша жи бь қале гьрә-гьр сәре бане
кәле сәкьнийә, дурбин данийә бәр ч'ә'ве хwә, дьнһер'ә.
Дәма п'адша те ньһер'и, п'эләванәк жь weва те, мина
мәлкәмота, дәст-п'е п'адше р'ьшьфин жь тьрса. Дәма
Р'остәм һат незики ль ван бу, жь һәспе һатә хар.
Дәма чу гьһиштә ба п'адша, сәр чока хwә чу дәсте
п'адше.

П'адша же пьрси: — һәй п'эләwано, тō жь к'ижан
әқлимейи (клима) ?

Р'остәм го: — Жь к'ижан әқлиме дьхwәзи, эз жь
we әқлиmemә.

Го: — һәрдō әқлим жи ль мьн йәкә, һәма жь
к'ижан әқлиме би.

Го: — П'адше мьн, мәрвь дō кōр' һәби, кōр'әк жь
е дьн четьр дьбә.

Го: — Пьч'укайи эз аха Иране р'абумә.

Го: — П'адшае мьн, эз жи жь аха Иранемә.

Го: — Аха Иране, тō кōр'е к'ейи ?

Го: — Әз кōр'е Зальм.

Го: — Р'ожа әм һатьн, Зал т'ō зар'ō т'өнәбу.

Қале Гәргәр' го: — Сала әм һатьн, Зал кōр'әки
йәксали һәбу, го, дō гамеше һеч (қочах) баве wi һә-
бун, го, һәрдō гамеш шәржекьрьн, го, Р'остәм дәст

авитә гөһе һәрдö гамешан, йәк ви али авет, һәрдö жи щә'ньмә кьрын. Го, п'адшае мын, әв жи һнаре ви мын дитйә.

П'адша жь Р'остәм пырсн, го: — Тö һати чь ?

Го: — Зал әз шандьмә пәй тә, тö вәгәр'н бейн сәр т'әхте хвә р'унейн, әме жи бь Әлфәсйабр'а шәр'быкьн, жь аха хвә дәрхьн.

Го: — Р'остәм, қема (бауәри) мын ль Зал найе.

Го: — П'адшае мын, қема тә ль мын жи найе ?

Го: — Бәле, вәлләһ, қема мын ль тә те.

Го: — Дэ вәрә, р'абьн, к'аре хвә быкьн, әм һәр'ьн.

Го, әван әскәре хвә һланин, аветьнә р'е, го, п'адша готә Р'остәм, го:

— Зал нәготийә жь к'ижан р'еда вәрьн ?

Го: — Зал готийә-р'йа дәве бә'ре вәрьн. һәгәр р'йа незик жи һәйә, әме we р'е бычьн.

П'адша го: — Р'йа бог'азе ч'ийе незикә. Ле Грһан донздә һ'әзар п'әләван һланийә сәр we р'е, әм нәве-рьн һәр'ьн.

Р'остәм го: — П'адшае мын, вәки әз нькарбьм тә сәр Грһанр'а быбьм, әз һатьмә пәй тә чь ?

Бәре п'әләвана зьвьр'анд, данә бог'аза ч'ийе. Чу р'абу ль әт'әка ч'ийе, һ'әвьзәк ль we һәбу. Р'әхше-Бәләк сәре хвә эхьстә аве, ав вәхар. П'әләвана һ'әму данә сәр Р'остәм чун. Р'остәм ма ль we. Го, дәма әскәр ль әт'әка чийа қольби, Грһан пешйа ван гьрт. Го, һақас жь әскәре п'адше кöштьн: п'адша гьрийа, вәкә тә'вийа тәйроке һесьр жь ч'ә'ва дьһатьн.

Р'остәм Р'әхше-Бәләк сйар бу, һат, го:

— Вәй, вәйн, п'адше мын, әв чь ль тә қәвьмийә ?

Го: — Р'остәм, дәй нәкә, нә ә'рд мын һлани, нә әзман мын һлани, нә әзман мын һьлк'ьшани.

Р'остәм готе: — П'адшаһьм, тö р'абә щьле п'адшае ль бәжна хвәкә, р'абә сәр гьрәки р'уни, тö т'әмаша мын, әскәре Грһане быкә.

Го: — Р'остәм Р'эхше-Бэлэк сйар бу, дәсте хwә аветә ч'әмьле гөрзе Грһан, гьрт, к'эт нав әскәре Грһан. К'ижан п'әләwани гөрзәк давит, п'ьрч'инне ә'рде дыкьр. П'әләwанәк жь weва һат, го:

— П'ошт, п'ошт Р'остәм.

Го: — Wәрә, ль һавә, әзе п'ошт нишани тә бьдъм.

Wи го: — Р'остәм, тә чьр'а ды'әньр'и ? Го, зламе бь аqьл, бь мадули, әм е өсар'а дывежьн-п'ошт.

Р'остәм го: — Тә чь дыбежи ?

Го: — Әз дыбежъм, тә чьма мә фәqира дыкөжи ? Әм һәми хөрти (зори) Гһран анинә, һәр'ә, әгәр тә Гһран көшт, жь хwә әскәре тә жи, е тәнә, әм жи е тәнә.

Го: — Гһран (Грһан) ль к'өйә ?

Го: — Гһран we ды маледа ньвьстийә (р'азайә).

Го, Р'остәм бәре хwә да, чу сәр Гһран. Го, Р'остәм у Гһран сәр һәспа данә һәв, бу шәр'е ван. Го, Р'остәм р'абу сәр һәрдө р'ьк'ефа сәкьни, гөрзе хwә wәки һьнәки бьльнд кьр, жорда аветә к'әле сәре Гһран, Гһран мәрт'әле хwә да бәр, р'анәгьрт, ль пышта стөе wи к'эт. Стө ль р'әхда ани хар. Гһран көшт. Р'абу, чьqа п'әләwане Гһран һәбу, бәрәвкьр, ани, го:

— К'и жь wә тен, бра бен нав әскәре мын, к'и жь wә нае, бра һәр'ьн мале хwә, е дын һәр'ьнә нав әскәре Әлфәсийаб, хwә щөда кьн.

Ниве әскәре Гһран готьн: — К'а, әме һәр'ьнә нав әскәре Әлфәсийаб.

Р'остәм жи р'абу, һ'әму әзмане wана жежьр, дра-не ван к'ьшанд, ды анийә wанда п'әрч'ин кьр, сәр Әлфәсийабда шанд. Иди т'ө шәр' у гәр'сәр р'йә Р'остәм т'өнә. Р'остәм п'адша : һьлани, һат чу Кәла Әст'әрхе пәйә бу. Щаб да Әлфәсийаб, го:

— Әм һазьрьн, wәрьнә шәр'.

лфәсийаб һатә сәр. Пеш Кәлә Әст'әрхева чадьр хебәте хвә вәданә ә'рде. Р'остәм у Зал р'абун сәр бане, Р'остәм го:

— Баво, әз чьқа дьнһер'ым, чадьре вани йәкт'әг'ли те бәр мын хөйа дькә.

Го: — На, чадьре ван һ'әму бь р'әнгәкинә.

Го: — Чадьра п'адше вана к'ижанә ?

Го: — Чадьра п'адше чьл т'абур пешйейә, чьл т'абур пашейә, чьл т'абур ль мьле р'астенә, чьл т'абур ль мьле ч'әпенә. Го, чадьрәкә қашьм п'адша we ль нав ванданә, әw чадьра Әлфәсийабә.

Р'остәм готә Зале, го; — Әзе һәр'ым сәр п'адше ван.

Го, — Р'остәм, Р'әхше-Бәләк сйар бу, гөрз у к'әл-бәнд аветә мьле хвә, ажот, тәнг у шрит қәтанд, чу гөһе пышта чадьра п'адше ван гьрт. Әлфәсийаб гьрт ани. Әлфәсийаб кьрә гази, го:

— һнано, әз бьрьм. Wәйси, wәрә, әз бьрьм, Qәрә-ман, әз бьрьм.

Һ'әйшт п'әләwane бьжарә дора Р'остәм һатынә һәв. Р'остәм жь дәст һьлани, к'әт. Мьләки Әлфәсийабе да бәр гөрзе ван, мьләк гөрзе хвә да бәр гөрзе ван, го, һақа гөрз ль Әлфәсийаб дан, ләше Әлфәсийабе р'әшә һешин кьрьн. Әлфәсийаб го:

— һнан, Wәйси, wә әз бәр дәрпа көштьм.

П'әләwane хөрт һнан у Wәйси бун. Р'остәм йәк дәсти бу, вана бада Әлфәсийаб жь дәсти Р'остәм дәрхьст.

Кьнк'аус п'адша Р'остәмп'а гот:—Паш Р'остәм дөһйа ль мә һ'әрамбә.

Әскәра готьн:—Пьшти Р'остәм дьһйа ль мә һ'әрамбә.

Һәрдө әскәре гран синг ль һәв данин. Го, р'ым ль һәв зрав кьрьн, шур һәвдөр'а кьрьн, ә'һийа һәв дьт'ә-қандьн, һ'уре һәв дьдър'андьн. һнан го: „Дьһйа храб

бу“. һынан го: „Сер бәтал бу“- һынан го: „На вәллә
Иран, Т'уран һәвр'а шәр' дькын, мала һәвдө храб дькын“.

Се р'ож, се шәва манә п'еси́ра һәв. Пышт се р'ожа
Р'остәм пышт ль ван шкенанд. Мерқәнщ әв бу, жь
мала хвә нәһатьбу: мерхас әв бу-һәспе ви свьк бьр'ә-
вә, хвә хласкә. Р'остәм да пәй әскәре Әлфәсийаб.
Әлфәсийаб жь аха хвә дәрхьст. Чу ль аха Әлфәсийаб:
һ'әми фәтһ'акьр. П'адша бьр дани сәр т'әхте Әлфәсийаб.
һ'әфт мәһа п'адша ма сәр т'әхте Әлфәсийаб. Р'остәм
гот, го:

— Әлфәсийаб һ'әфт сала ма сәр т'әхте тә. Тө һ'әфт
һива р'уньшти сәр т'әхте Әлфәсийаб: әм һәр мәнәке
бәр саләке һ'әсаб бькын. Го, әм р'абьнә һәр'ын аха
хвә. һ'әфт сала нәйар сәр т'әхте тә бу, шыһе тә дәст
нәйара бехвәйи храб буйә. Дә әм һәр'ын. Тө ль сәр
т'әхте хвә р'уни. Тө ль сәр т'әхте хвәбә, шыһ авакә,
әм хәрщ у хәрәще һ'әфт сала жь шыһе нәйара бьстиньн.
Жь вьра вада жи хәрще мә бра биньн аха мә.

Хәрще һ'әфт сала жь шыһе Т'уране стандьн, һа-
тънә шыһе хвә.

һ'к'йат' чу дәште, де у баве гөһдаран чун бьһәште.

Р'ОСТӘМ ЧАВА АЗАКЬРЕ һ РЧЕ НАВА Н'АЛЕ
ТӘНГАСИЕ—ЧЭТНАЙАДА

6. Р'ОСТӘМ ШМЬКЗЕР'ИНА БУКА СӘЛМИЙАНИ
СЫНДИ АЗА ДЫКӘ

Вәхтәке Р'остәм диwana баве хwәда р'унышти бу: леньһер'и дө ә'йт'әйе дева к'аг'әзәк дестда анин данин сәр чонга Зал. Зал ньһер'и теда ньвисийә: „Мьн көр'е хwә зәwьщандийә, гәрә Р'остәм бьwә сәрдә'wатийе көр'е мьн“. Зал гәлә дөшөрмиш бу. Диwane леньһер'и, Зал гәләки дөшөрмиш бу. Йәки һьлда го:

— Зало, го, әв чь к'аг'әзә һәйт'а анийә, го, тә теда дөшөрмиш дьви ?

Го: — Сәлмийани Сынд қр'але дewanә: дә'wата көр'е хwә дыкә, к'аг'әзеда ньвисийә: „Кь әз һиви жь тә дыкьм тә Р'остәм бышини, сәрдә'wатие көр'е мьн бә“.— әз теда ләма дөшөрмиш дьвм.

Йәки һьлда го: — Тә мьнәте жь Р'остәм нәк'шин, го, Р'остәм һәр'ә к'едәре, го, қә мьнәте жь кәси нак'шинә.

Р'остәм го: — Баво, wәки әви әз т'әглифкьрьмә, гәрә әз һәр'ым, бьвм сәрдә'wатие көр'е wi.

Р'остәм сльһ'е хwә гредан, Р'әшибәләк к'ьшанд жь дәрва, сйарбу бь әйт'әра, бәре хwә да шәһәре Сәлмийани Сынд: гьһиштә шәһәр. Шәв нава шәһәр пәйабу — бәр дәре Сәлмийани Сынд, ә'йт'а һәспе wi к'ьшандьнә һөндөр', ә'йт'әки да пешие, бьр диwana Сәлмийани Сынд.

Р'остәм гава чу һөндөр'е диwane, Сәлмийани Сьнд Р'остәм ньһер'и: қад у қәдәме Р'остәм дит у шаш у мәт'әл ма.

Р'остәм сәре сәрда р'унышт һымбәре Сәлмийани Сьнд.

Сәлмийани Сьнд һьлда го:—Р'остәм.

Го:—Бежә.

Го:—Мьн тө кьри сәрдә'ватийе көр'е хwә.

Го:—Бәле, тә чава әз кьрьмә сәрдә'вати, әз жи һатъмә, го.

Сәлмийани Сьнд т'вдарәке дәф у дә'wата көр'е хwә дит. Гава Р'остәм дәрк'әтә дәрва, дьгәр'йа нава шәһәрда: чьқа әһәлие шәһәр һәбун-Р'остәм, бәжн-бала Р'остәм, ль сильһ'е wi, т'әвгредана wi дьһер'ин. Сәлмийани Сьнд һьлда Р'остәмр'а гот:

— Р'остәм, го, әзе мәрийа бышиньм, бәра һәр'ын бука мьн биньн, әз тә нашиньм: тә қәдьре мьн гьртийә, әз тә нашиньм: сйар бәра һәр'ын буке биньн бен, бәра дәф у мәйт'әрахьн. Сйар сйарбын, чава қәйде дә'wате, биньн.

Р'остәм ль we сәкьни, сйара бәре хwә данә кәла Дәргәзьни. Қр'але кәла Дәргәзьни-наве wi Ә'бузет Бьнзьбет бу: қиза wi дабун көр'е Сәлмийани Сьнд, наве кәч'ьке Шмыкзер'ин бу. Чун Шмыкзер'ине биньн көр'е Сәлмийани Сьндр'а. Ль wedәре әрке чь кьрын, кьрын: бук сйар кьрын бь к'еф у әшқ у лақьрди бук сйар кьрын-бәра бен.

Wәхтәке р'е дь синоре Dewe һ'әфтсәрйар'а дьһат. Dewe һ'әфтсәри ньшкева р'асти wan һат: сйаре дә'wате бәла кьрын-йәк ль йәки нәбу хайи, Шмыкзер'ин һьлда у һайде.

Сйар бун кәwe ч'ир' бь чола к'әтын, аншах хwә гиһандьн шәһәре Сәлмийани Сьнд, кь-„Бәле, сйаре тә һатын, бук т'өнә“.

Щав дане:

— Көр'о, вә чава кър, әв чь һ'әсавә ?

Жер'а готын: — Сәлмийани Сьнд, әм һатын т'г'ибә Деве һ'әфтсәри, нава мә к'әт, мә т'апа ви нани, бәри мә да: әм аншах хлаз бун, Шмькзер'ин жь мә стәнд.

Р'остәм сәкьни жь хвәр'а лъ ван дьнһер'ә. Лень-һер'и шии у грикә өсә к'әтә нава ви шәһәри-дһа бь змана нае готын, гәрә мәри бь ч'ә'ве хвә бьдита, бавәр бькьра. Р'остәм бәр хвә к'әт, гәләки бәр хвә к'әт, го: „Саг'бун дһа жь мыр'а һ'әрамә: әз бьвьм сәрдә'ватие ве буке, бьвьн, жь мыр'а зә'ф к'ретә“. һьлда Сәлмийани Сьндр'а Р'остәм гот, го:

— Бук нә бука тәйә, бука мынә, һ'әсевки бука мын бьрьнә. һун жь мыр'а сальхе щийе Деве һ'әфтсәри бьдын, йан әзе буке биньм, йан бемә көштьне, әз бь чь р'уки һәр'ьмә Иране ?

Т'вдарәке Р'остәм дитын, т'әлал да газикьрын, го:

— К'и щие Деве һ'әфтсәри бежә, әзе мале дьне бьдьме, бәра бькә бьхвә, к'еф бькә.

Мәрвьәки әхтйар һат, пешйа т'әлал сәкьни, го:

— һ'әйрано, го, тө чьр'а гази дьки ?

Го: — Чьр'а тө нызани, қиза Ә'бузети Бьнзьбет, бука Сәлмийани Сьнд бу, сйаре ве чун буке биньн, дьве Деве һ'әфтсәри бук же стәндийә. Сәлмийани Сьнд нһа ә'мыр кьрийә — „К'и щие Деве һ'әфтсәри бежә, ве мале дьне бьде, бәра бькә у бөхвә“.

Го: — һ'әйрано, го, әз заньм.

Мыле ви гьрт, ани щәм Сәлмийани Сьнд, Сәлмийани Сьнд жь ви мәри пьрси, го:

— Созе хвә п'ошман навьм, мын чь готийә, әзе бьдьм.

Әви мәрвьи һьлда го: — Сәлмийане Сьнд, щие Деве һ'әфтсәри Қанлиқәлайе дайә (кәла Хуне).

Гәлә-гәләки қәнщи ви мәрвьир'а кър, го:

— Гәрә тө бәләдийә Р'остәм бьки.

Әһи һылда стуйе хwә: „Әзе бькьм“. Р'остәм сйар бу, әһ мәрвв хwәр'а һылда, бәре хwә да Қанлиқәлайе, һәрке р'оке, һәрке дөда-гьһиштә нава шәһәре Қанлиқәлайе. Ажотын бәр дәре пирәке пәйа бун. Wана заньбун-жь пира шөхөл чедьбьн. һәспе һи к'ьшандьн һөндөр'. Пире жер'а әмәк-хөрәк аһи: һане хwә харьн. Пире пьрси:

— П'әләһане дәләл, тәйи жь к'едәрейи ?

Р'остәм һылда гот: — Әрке те сөр'а мә хайки, әзе жь тәр'а бежьм.

Пирьке го: — Әз wәки бьмьрьм, сөр'а тәйе һ'әта мьрьне жь дәве мьн дәрнае.

Го: — Әз Р'остәмьм. һ'ал у һ'әһалә мьн, бука Сәлмийани Сьнд, һаве we Шьмькзер'инә, Деве һ'әфтсәри р'әвандийә аһийә.

Пирьк к'әһйа, го: — Дйа тә бь қөрбана тәбә, wәлләһ р'астә. Нһа әһ кәч'ьк аһинә: финщана жә'ре гьртийә хwә, к'ера чьртмә гьртийә хwә, чьл шәв срок же хwәстийә: „Чьл шәви шунда йаһ әзе тә бьстиньм, йаһ әзе финщана жә'ре бьхөм, хwә бькөжьм“.

Р'остәм го: — Wәки тө хәбәрәке жь шәм we бһһи, әзе гәлә элки тәр'а бькьм.

Пире го: — Қә элки һәкә жи, тө һати мала мьн, әзе сәре хwә бәр тәда бешиньм.

Әwe шәве сәкьһи һ'әта све. Свә сафи бу, пире Р'остәмр'а го:

— Мала тәйә, тө теда бә, әз бәр бь Деве һ'әфтсәри һәр'ьм.

Чу щәм Деве һ'әфтсәри, го: — Тә Шьмькзер'ин, бука Сәлмийани Сьнд аһийә, чьл шәв срок жь тә хwәстийә, гәлә дьбә тө к'аг'әзәки бьди мьн, әз һәр'ьм ақьл бькьм: дә'w ата тә зу бьвә, һәминә чьл шәви.

Деве һ'әфтсәри к'аг'әз һьвиси, да пире, го:

— Чьқа әйт'ә у қraw ьле мьн һәһһи, кәс дәнгмиши пире һәвьн: т'әрәфе мьнда дьчә щәм Шьмькзер'ине.

Пире к'аг'эз һылда, бәре хwэ да авайе Шмькзер'ин теда. Чу бәр дәри, к'аг'эз нишани мәрие бәр дери да, изьна пире дан, пире чу һөндөр'. Шмькзер'ине лень-һер'и пирәк жь дәрда һат, гот:

—Тө чь пирәки ?

Го: — Эз пирәкә хwэшхәбәрм.

Эва пьрса гава пире гот, Шмькзер'ине заньбу, пьрса пиреда тыштәк һэйә, мьле пире гьрт бьр жор, го:

— Дэ бежә, хwэшхәбәрйа тә чийә ?

Го: — Хwэшхәбәрйа мьн әwә-, эз т'эрәфе Сәлми-йани Сьндда, эз һатмә щәм тә пьрсәке бькм.

Гава бә'са Сәлмийани Сьнд кьр, р'өһ'е Шмькзер'ине т'эзә бу:

— Дэ бежә, пире, го.

Го: — Р'остәм сәрдә'wатие тәйә, һһа ль мала мәйә, әw жь бона тә һатийә.Йа Шмькзер'ине буйа, we сәһ'әте we быда ду пире бычуйа, пире го: — На, лаwо, тө бьсәкьн, эз һәр'ьм п'эрә гәләки жь Деве һ'әфтсәри бьстиньм, щав бьдьм Р'остәм, чька Р'остәм чь дьвежә.

Пире к'аг'эзәк щәм Шмькзер'ине һылда, бьр да Деве һ'әфтсәри. Деве һ'әфтсәри леньһер'и теда ньви-сийә: „Пире эз аьлкьрьм, бра т'вдарәке дә'wата хwэ бькә“. Бу ләмә-ләма дәв у драһе Деве һ'әфтсәри: к'әнйа, щеве пире т'жи зер'кьрьн. Пире хwэ бь Р'остәмр'а гиһанд, эва пьрс у һ'әwале һан жь Р'остәмр'а готьн. Р'остәм го:

— Пире, эз әw мерьм, кь бем вра, жьна бьр'әви-ньм, бьвьм, эз бе шәр' начьм.

Свә сафи бу, Р'остәм бәре хwэ да кәла Дев. Дев һаж тыштәки нинбу. Wи жи т'вдарәке дә'wате дькьр. Р'остәм нәр'әһ' сәр нәр'әһ'е р'аһьшт, бь дәнге нәр'әһ'е Р'остәмр'а сур у бәдәне Қанлиқәлайе һьлшйан. Деве һ'әфтсәри, сәрики wи т'әне һәбу, шәш сәри жи к'ьнща чекьрбу: мәрийа т'ьре һ'әфтсәре wинә. Әw к'ьнще wи

шер'бун. К'ынше хwэ ль хwэ кър, хат Р'остамр'а шэр'кър. Р'остам һ'эта эваре пер'а шэр'кър: лехьст сэрики ши пэканд, леньһер'и-эw деуе қәһәр „мын лехьст, сэрик пэканд, қә ль хwэ шык' нэк'эт“. Р'остам зьвьр'и хат мал, эва гыля жь пирер'а кър. Пире го: — Дйа тә қөрбана тәбә, лауо, го, эw к'ынше шинә, тә ледьхи: ль сәре орт'ехә — сәре орт'е, сәре вийә, wәки дыне — эw к'ынщын.

Р'остам свә ле сафи бу, диса чу шәр'е Деуе һ'әфтсәри. Сәре орт'е хьст. Деу жорда нг'ыли, хатә әрде. Р'остам әһәлийе шәһәр гышк алт'кър, Шмык-зер'ин һылда, баре дө әхта кәвьре қимәт, зер' у зив т'оп кър, баре хwэ да шәһәре Сәлмийани Сьнд.

Гыништ р'ожәке нава шәһәр. Шайи, дәф у дә'w әт к'әт нава шәһәр. Сәлмийани Сьнд дө ә'йт'әйе хwэ шандын пәй Ә'бузете Бьнзьбет, мзгини дане, ч'ә'вр'о-найи. Ә'бузете Бьнзьбет әскәр у ләшкәре хwэ һылда бе Р'остам бьвинә: эw ча'w а п'әләw анә: „Дө шәһәра мә нькарбу Деуе һ'әфтсәри мә алт'бькьра, әw и чу т'әне Деуе һ'әфтсәри кәшт, шәһәре ши алт'кър“.

Бәр дәре Сәлмийани Сьнд әскәр — ләшкәре хwәва пәйа бун, һешка дәф у дә'w ат кърьн. Дәф у дә'w ата ван саз бу, бәла бу. Бәра эw һәр'ын мразе хwә шабьн.

Ә'бузете Бьнзьбет, Сәлмийани Сьнд готьн:

— Әм чь эльке вир'а бькьн ?

Р'остам го: — Қәнцийа wә мын нәлазьмә, дьхwә-зьм һун һәрдө шәһәр бен сәр р'ейа мын: эw мәрве мынр'а бу бәләд, һун ши дайньн дәw са Деуе һ'әфт сәри, Қанлиқәлае бьдые: т'вақа wә һәрсе шәһәра йәкбә, гыли готьне wә йәкбьн, Сәлмийани Сьнд дәw са хwәда һ'өкөмәтие бькә, Ә'бузети Бьнзьбет дәw са хwәда һ'өкөмәтие бькә.

Әвана жь дәстдда ад кър: „һун сәр чь р'әе, әм сәр we р'әе“. Әw бәләд бьрьн Қанлиқәлае кърьн мәзьн. Р'остам р'өке — дөда сәкьни, баре се — чар қант'ьр'а

эшийе баш гьртън, Р'остәм р'е к'эт. Р'о эw р'о бу,
Р'остәм гьһиштә нава шәһәре Иране. Бав һатә пешие:

— Лав о, т'әфәкури мә зә'ф дьк'шанд, чьр'а дәр-
рәнгй буйи ?

Чь кь сәре Р'остәм қәwьми бу, баве хwәр'а,
щмаә'та wир'а, әһәлие Иранер'а гьһи кьр, әһәлие
Иране дәрбәке „р'успити“ Р'остәмр'а готън.

Әw чун мразе хwә шабун, тә жи һәр'и мразе зар'е
хwә шаби.

— Әз зә'ф р'азимә, мразе тә жи мал — зар'е тә бьбә.
Әw ә к'өта бу.

7. ШӘР'Е Р'ОСТӘМ У ӘЗЬРИФ

Вәхтәке нава шәһәрәки қизәк хортәк дьле вана к'ә-
тьбу һәв: һәма бәра баве кәч'ьке хөрт бу, йа баве гә-
дә алчах бу, бь вана нькарбу. Дьле кәч'ьке у гәдә
зә'ф һәвда һәбу, һәвдө һ'әванд бун, нә дьдане. Кәч'ь-
ке дьгот:

— Әз бьмьрм — ә'рдер'амә, сах бьминьм тәр'амә.

Гәдә нәвербу нә бьхвәста, нә бьр'әванда, гәдә
р'о бь р'о п'уч дьбу жь к'әрба.

Гәдә р'оке нава шәһәрда чу, леньһер'и пирәк
р'уныштийә. Сәлам да пире, пире жела ньһер'и, сәлама
ви вәгьрт, го:

— Хорте дәлал, дйа пир қөрбана тәвә, тө т'әе
дык'әви ? То чьр'а ва жь р'өһ'к'әти ?

Го: — Дйа пир, қәй жь дәрде мьн вәгәр'ә, дәрде
мын дийә т'ө кәс нәвинә.

Пире го: — Дйа тә қөрбана тәвә, жь дйа хвәр'а
бежә, әзә дәрде тә дәрман бькм.

Гәдә го: — Дае, тө дәрде мьн дәрман бьки, чь
бьхвәзи әзе бьдьмә тә.

Го: — Лаво, бежә, дәрде тә чийә ?

Гәдә го: — Қиза фланкәсе, наве баве Мәншур,
Алмаст, дьлк'әтийа мьнә — нә дьдьнә мьн, нә жи
дыкарьм бьр'әвиньм, жь к'әрба ве әз ва бумә, дьк'әрь-
бьм.

Пире го: — Лаво, вәки тө вьр бьр'әвини, ве

к'ок'а вә биньн. Шөхөле хвә гышки бинә сәр һәв, кәч'ьке төе бьви һәр'и Иране, мала Р'остәм, мала Зале, хвә баве бәр бәхте Р'остәм. Р'остәм тә хлаз нәкә, кәс тә хлаз нәкә.

Әва гәда глие пире кьрә гөһе хвә. Әви кәч'ьке һәвдө дит. һәрге әви шарәке дьһ'әбанд, кәч'ьке дән щара дьһ'әбанд. Кәч'ьке т'вдарәке хвә дит, гәдә т'вдарәке хвә дит, кәч'ьке һьлда бәре хвә да Иране. Р'о әв р'о бу кәч'ьк гәдәва даг'ли нава Иране бун. Пьрси:

— Мала Зале к'ижанә ?

Хортәки да пешье, бьр чу мала Зале. Чу һөндөр'е мале. К'өлфәте мала Зале леньһер'ин әва мәрийа п'утп'арезә, әв у кәч'ьк. Кәч'ьк р'унышт. Гәдә бьрын щәм Зале. Зале же пьрси, го:

— Qörba, тө чь тәваки ?

Го: — Әз п'утп'арезьм, мәрьвәки алчак.

Го: — Тө ван дәра чь дьгәр'и ?

Го, гәдә р'астйа хвә у кәч'ьке, чава мьн гот, го. һәма Р'остәм нә ль мал бу. К'әwkәһ'ьша шандьбу пәй Р'остәм. Р'остәм чубу щәм К'әwkәһ'ьша. Зале гот, бәрдәсте хвәр'а, го:

— Ве кәч'ьке бьвын һәр'ьн р'ьнд хвәйкьн, һ'әта Р'остәм те.

Мала Зале хвәйкьрын.

Әм жь к'едәре хәбәрдын, шәһәре Qәйсәре, мала баве кәч'ьке у гәдә.

Р'абун, кь кәч'ьк т'өйнә, мала баве һәма пе һ'ьсйа-бун дьле ви гәдәйи кәч'ькеда һәйә. Дәре мала гәдә гьртын: нә гәдә, нә кәч'ьк нәдितын. Щав данә qr'але шәһәр, qr'ал ә'мьр кьр:

— К'и кө әве хәбәре мьнр'а бежә, кәч'ьк к'өда чуйә, әзе мале дьне бьдьме.

Ә'мыр кыр, т'әлал да газикърын, нава шәһәре Қәй-
сәре т'әлал һ'әнһс һат р'асти Һе пире һат. Пире го:

— Т'әлал, қөрба, тө иро дө р'о, се р'ожә, тө гази
дьки, чь тәвайә, ша һәла жь дйа хwәр'а бежә.

— Қизьк, го, жь шәһәре мә р'әвийә, қр'але мә
ә'мыр кьрийә, к'и кь щие Һе кәч'ьке, щие Һе бежә,
әзе мале дьне зә'ф бьдьме.

Го: — Дэ wәки өсанә, мын бьвьн шәм қр'ал, әзе
жь қр'алр'а бежым, щие Һе әз р'ьнд заным.

Пире бьрын шәм қр'ал, т'әлал жь қр'алр'а гот.
Қр'ал го:

— Пире, го, тө щие кәч'ьке р'аст бежи, го, әзе
мале дьне тәдьм.

Го: — Қр'ал саг'бә, го, кәч'ьк нһа шәһәре Иранейә,
әw, гәдәва.

Бәра пире жь хwәр'а ша бьвә,

Дһа қр'ал ә'мыр кыр: „һәрчи дәсте Һи дар дьгьрә,
орди гәрәке т'ьвдарәке хwә бьвинә, һәр'ьнә сәр Иране
шәр“. П'әләwанәки Һи хөрт һәбу, наве Һи Әзьриф
бу, кьрә сәрәскәре хwә, қөмандарийа әскәр да дест, го:

— Тө шәһәре Иране өса бьки алт', өстие һәв бьки.

Әзьриф әскәр һьлда, чадьр — хәйбәтава, әскәр—
ләшкәрава, бәре ордие да Иране. Бәрбанга сбе дора
Иране чадьр — хәйбәт өса лехьстын, һ'әсаве стәйре
ә'змана һәбун, һ'әсаве чадьра т'өнәбун.

Сбә п'ак бу, сафи бу. Шәһәр р'абу, кь дора шә-
һәр чадьр — хәйбәт лехьстийә. Щав данә Зал. Зал
леньһер'и, бәле, чава дьвен, өсанә, һьнәк тьрсйан,
һьнәк нәтьрсйан. Зале мәрьвәки хwә, наве Һи мәрьви
Жирьке Мьла дьготын, шанд шәм, го:

— Көр'о, һәр'ә шәм, бьнһер'ә чька әв чь әскәрә ?

Жирьке Мьла чу дәрк'әтә һ'өнзура Әзьриф. Әзь-
риф же пьрси, го:

— Тө чь тәваки ?

Жирыке Мыла го: — Эз иранимэ, эз хатъмэ пьрсэке жь тэ быкм. Эва чь эскэрэ, эв эскэре к'ода хэр'э ?

Го: — Qörba, го, эскэре Эзырифэ, қизэк мэ, гэдэки мэ р'эвийэ хатийэ ви шәһәри. Эм сәва we хатънэ. Қиза мэ, гәде мэ быдын: дыдын, быдын, надын—эме шәһәр алт' у өст быкын.

Жирыке Мыла бы ақыл бу, го:

— Эзыриф, го, wәки тә хати, өса моләта тә һ'әфт р'ожа^жмә һәбә, әм быгәр'ын: шәһәре мәда бә, әм қиза тә у гәдә быдын.

Го: — хәр'э, һ'әфт р'ож на, чардә рож wәр'а моләт.

Жирыке Мыла вәгәр'йа. Дә хwәр'а — хwәр'а р'әх к'әтын, же пьрсин. Чу дәрк'әт щәм Зале. хәр'ин мәр'ыве шәһәр^жгышк дора Зале т'оп бун. һынәка го:

— Щаньм, го, Зал хwәш бә, әве мә алт' у өста быкә, wәрә әм кәч'ыке у гәдә быдын.

һынәка жи го: — На, навә мала мәр'а чь ? Әw хwә бавә мала Зале, әм жи өса быкын. Навә Р'остәм қәлс дьвә.

Һәма Гөргин п'әләwан шәр'да мабу. Зал го:

— Гөргин п'әләwан, һ'әфт ниве шәве бә һынә хорт һьлди, тә щавә быди Р'остәм. Р'остәм нә ль малә, we шәһәре мә зраре быде.

Гөргин п'әләwан һерса wi хат, го:

— Чава, чьр'а әм мьрьнә, әме дә'we пер'а быбиньн. Р'остәме бе бы мә бык'әнә.

Чадьр — хәйбәт дури шәһәр, к'еләка шәһәр, жь хwәр'а лехьстьн. Гөргин п'әләwан теда эскәр быр т'оп кьр. һәрче эскэре wi Эзырифр'а шәр'кьр. Шәр'әки гөмрөһ': гөр'э — гөр'а гөрза, ширқә — ширқа мәрт'ала әрд у әзман т'әв һълани. һәр нәйисә эскэре Эзыриф зор да эскэре Иране: һәй зоре дьде, һәй зоре ле дькә.

Хальти Нәбәза һәбу. Зале шандә пәй Хальт, го:

— Lawo, тә сьһ'иде мала мәйи (зәнгьл дькьнә

лынга).—К'аг'эзэк ньвиси, дае, го: — Хальти Нэбэза, го: h'эфт ниве шэве бэ, ви к'аг'эзи быгһини Фирдуси. Хальте Нэбэза к'аг'эз һылда һайде, һәрке р'йа дө р'о бу, р'оке чу, гиһандэ Фирдуси — дае к'аг'эз.

Фирдуси к'аг'эз бър да сэр чока К'эвкәһ'ыша. К'эвкәһ'ыша к'аг'эз хвэнд: „Эз һиви жь тэ дькым, шәһәре мә дәст дьжмында зынедәтие дайә, Р'остәм бышини, әскәре Әзыриф дор мә гьртийә, к'ок'а п'әлә-вана ль мә ани. Гөргин п'әләван т'әнейә, Р'остәм бышини“: К'эвкәһ'ыша we сәһ'әте шав щанд, Р'остәм һат. К'эвкәһ'ыша к'аг'эз да Р'остәм. Р'остәм ньһер'и, кь баве ньвисийә. Р'остәм чьл щот п'әләван, һ'әсаве базьргана, бәре хвә да шәһәре Иране. Даг'ли к'еләка шәһәр бу. Леньһер'и хрмина гөрз у к'әбәндайә, шәр'ә-ки гранә. Р'остәм дөшөрмиш бу, чадьр — хәйбәте хвә һәма ши бь ши лехьст, нәһ'р'ә сәр нәһ'ьр'а р'аһьшт. Зәл — зәлә к'әт нав әскәре Әзыриф. Гөргин п'әләван ша бу, нәһ'р'е Р'остәм нас кьр. Р'остәм мина гөрәки бьк'әвә нав кәри пәз — әв қәндәр шәр'кьр, щәндәк — щәндәк сәкьни. Шав данә Әзыриф:

— Әскәре Зале к'ок'а әскәре мә ани.

Го: — Көр'ө, һәла бьһер'ьн, го, әва чь әскәрә?

Мәрье сәрwәхт навда һәбун, го:

— һәбә, т'өнәбә, әв зәрпе Р'остәмьн.

Әзыриф нав дь әскәре хвә да, го:

— Гьшк бь һәвр'а сйарбын, гьшк бь һәвдөр'а бьн, бь һәвр'а Р'остәм к'арбын, бьдьнә гөрз у тира, хен жь бәг у фәқида гьшк ль Р'остәм к'арбын.

Дә бу хьмина ван у Р'остәм, әскәре Әзыриф дәр-бәке һылшйа сәр Р'остәмда, т'әрка Гөргин п'әләван дан. Р'остәм өса кьр: „Гери гөт'ран хәбәр олмәди“. Әзыриф гьрт, бьрә щәм баве хвә.

Зале ньһер'и кь Р'остәм өса буйә, қьмьлийә, ч'ә'ве ви т'ьжи хун бунә.

Шабун к'этә нава шәһәре Иране, һәрчи әскәре
Әзриф, һәрчи р'әви тә һәр'ә, хвә анцах хлаз кырын.
Әзриф т'әне ма. Зале го:

— Лаво, қиз у көр' ава һатън, Гөргин п'әләван
жи дә'w пер'а дани. Гөргин го, wәки әм бьдье кәч'ьке,
Р'остәме бе мә бьк'әнә, Дә'w пер'а дани, гәлә әскәре
мә жи т'әләф к'әт.

Р'остәм го: — Баво, мә һ'әйфа ғышка һьлда, мә әw
жи ғырт, ани. Әзриф ғырт, ани: тә нһа чава ә'мьр
дьки, әз бькөжъм, чава бькъм ?

Го: — Лаво, мала мә маләкә мразбахшә, ләма
т'әслими тә буйә, гәрә тә бьбахшини.

Газн Әзриф кыр, бахшандә Әзриф, да дәсте се —
чар хөлама, Гөргин п'әләван пер'а чу, бьрьнә т'ьг'убе
wi бәрдан, зьвьр'ин һатън щәм Р'остәм.

Р'остәм әw кәч'ьк, әw гәдә хвәй кырын щәм хвә.

Әw чун мразе хвә шабун, тә жи мразе көр'е хвә
шаби.

Әwә, к'өта бу.

Р'ОСТӘМ ДЬЧӘ ЧИНСТАНЕ

Дьвә, навә п'әләванәки навә'йан дьвә: навә ви — Р'остәм п'әләван, жь мала Зале.

Пирәкә зә'ф бәләнгаз ви шәһәрида һәбуйә. Чь шара тышт пе лазьм бунә, бәр бь Р'остәм дьһат: жь алие к'ыншада буйа, алие хәзынеда буйа — бәр бь Р'остәм дьһат. Ғәргә к'ынше ве т'өнәбуна, Р'остәм ве сә'һәте жер'а дәст дьхьст жь дьк'ана. Вәки мәшала ви жи т'өнәбуйа, ве сәһ'әте к'ынше дйа хвә же дехьст, дьда пире у пир дьчу.

Шарәке жи нивро бу: Р'остәм леньһер'и пире диса һат. Пире го:

— Р'остәм, әз бь қөрбан, шалка мьн т'өнә.

Р'остәм ве сәһ'әте шалка дйа хвә же әхьст, да пире. Пире чу.

Ма бәр эваре, вәхте газикьрына дика, авдана һәспа бу. Хөлам у хьзмәтк'аред Р'остәм ль ван дәран нинбун. Ле т'әба Р'остәм нәһат, бона һәспе ви: чьмки һәспе ви т'и бу. Р'остәм р'абу һәспе хвә бьрә аве. Вәхта незики кание бу, һәсп жь дәсте Р'остәм фильти. Р'остәм леньһер'и ә'йни әв пира кә Р'остәм өса жер'а қәнши дькьрын, ве сәр кание. Р'остәм дьле хвәда гот: „Пире ве һәспе мьн бьгьрә“. Ле вәхте һәсп бәр пирер'а дәрбаз бу, Р'остәм леньһер'и, пире һәсп нәгьрт. Р'остәм ле кьрә гази, го:

— Дйа пир, һәспа мьн бьгьрә.

Ле пире қә гӱһ нәда Р'остәм. Һерса Р'остәм гәлә-
ки р'абу, пирер'а сонд хар, го:

— Пире, нызам тӱ бьмьри, қә те р'ожәке нәейи
шәм мьн тыштәки...

Ма һ'әта све. Р'остәм, Р'остәм т'әзә жь нав шие
хвә р'адьбу, леньһер'и — пире ва һат.

Р'остәм готе: — Пире, хвәде бәла тә бьдә, гәло қә
қәншице мьн ль тә т'ӱнәбун — тә гӱр'а мьн нәкьр ? Тә
дӱһ нава хәлқеда чьма әз бәр тыштәки һ'әсав нәкьрм,
тә чьма һәспе мьн нәгьрт ?

Пире го: — Чьма тә чь кьрийә, тӱ вәстийайи буйи,
вәки тә нькарбу һәспа хвә бьгьрта ? Чьма тә шәһә-
рәки мина шәһәре Чинумач'ине ава кьр, вәки вәсти-
йайи ? — әве тә'н ль Р'остәм әсрәда.

Р'остәм диса т'ӱ тышт пирер'а нәго, т'әне го:

— Хвәстьна тә чийә, бежә.

Һәр нәйсә ә'нт'әре дйа хвә жи Р'остәм да пире-
Пире чу. Р'остәм гәләки дӱшӱрмиш бу. Аг'рие п'әлә-
ванәки ван дьн жи һәбу: һьн дәнгбеж бу, һьн жи
қочах бу, навә ви Авас бу. Р'остәм әв п'әләван һьл-
да, т'әркәсәли дьне бу. Чун. П'ьр' чун, һьндьк чун,
чунә бажарәки, чунә мала пирәке. Ле гәрәки бежьм —
Аваси бьлйан бу у занә. Вәхте жь мал дәрк'әт бун,
Авас жь Р'остәмр'а готьбу:

— Чь кӱ әз бежьм, тӱ жь готьна мьн дәрнәк'әви.

Мала пиреда ман дӱ — се р'ожа. Р'ожәке Р'остәм
шәһәрда чу. Дина хвә дае, ве ль нава шәһәр тыштә-
ки дьнвисьн. Р'остәм пьрси:

— Әв чийә һун дьнвисьн ?

Әве кӱ дьнвиси гот: — Навә мәрийанә, ве һәр'ьн
буке биньн.

Р'остәм пьрси: — Чава буке биньн ?

— Ле чава, мә жь шәһәрәки дьн букәк хвәстийә.
Нһа сәр ве р'е dew һәнә, кәс тьрса ван дева нькарә

we р'ер'а дэрбазбэ. Нна жи эз дьньвисьм, к'өр'е че
жъ бавчийа к'инэ, we хэр'ьн.

Р'остэм го: — Дэ наве мын жи бьньвисэ.

хэр нэйсэ, наве ви жи пьрси, го:

— Наве тэ чийэ ?

Го: — Бу — нэбу. — Ньвиси.

Ма вэхта све сйар сйарбун. Р'остэм жи сйар бу,
гъиштэ сйара чун. Чун дэрк'этынэ ви шәһәри, к'ижа-
ни кō букэ ле бу. Хәр кәс чу қонахе. Р'остэм жи чу
диса мала пирәке. Ве шәве ман ль ви шәһәри. Све
зу сйар р'абун. Р'остэм жи р'абу, хат гъиштэ сйара.
Бук сйар кьрын, р'е к'этын, хатын, хатынэ ви щийн
е'йни щие дөва бу.

Дөва кьрә газы, го: — Йан әм шәр'кьн, йан на:
сәре мәри пенщ зер', ле е бук у бәрбуе — хәрке дәһ
зер': хәвдън бышинън, бра бе, хун азанә.

хәвдан, һ'әта сьра хатә сәр Р'остэм, готън:

— Бу — нэбу, к'а тō жи пенщ зер'е хвә бьдә.

Р'остэм го: — Қōрба, әз мәрики бәләнгаз, вәки
зер'е мын һәнә, әз чьма вәр'а дьгәр'ьм, зьке хвә
дьч'ериньм ?

Готън: — Ле аг'ри ?

— Аг'ри әвә, к'а ван зер'е бәрәвкьри бьдънә мын,
әзе бьвьм бьдьмә дөва, әзе ведәре бежьм — зер'е мын
т'өнәнә: йане we мын бьгьрын, йане жи азакьн.

Р'остэм зер' жъ ви мәри стәндън. Данә дәсте хвә
у қарахәке сәкьни. Дөва дина хвә дае, зер'а найнә,
кьрынә газы, готън:

— Әме шәр'кьн.

Р'остэм жъ нава сйара қужийа:

— Чьма һун ньзанън, әме шәр'кьн ?

Вэхте дәстпебуна шер', әв сйара йәк ведәре
нәма, гьшк пашда р'әвин, т'әне ман бук, бәрбу у Р'ос-
тәм. Дөва у Р'остэм кьрынә шәр' һ'әта эваре. Эваре

дew чунə щие хwə. Р'остəм, бук у бəрбу манə we бəсте. Чь сəре дьжмьне хwə бешиньм, сəре тə нəэшиньм — дō р'ожə кьрьнə шəр'. Эвара сьсйа Р'остəм хат, шив т'ōнəбу бьхара. Бəрбуе гот:

— Бра, чь тə вəшерьм, чь хwəде иро дō р'ожə мьн у буке нан нəхарийə, нəмa əw буйə мə иро чəндə дайə тə.

Р'остəм го: — Wəки ѓсанə, хушке, дьзик нəйə меранике четьрə, əзе ишəв нəр'ьмə дьзйа дewа.

Чь сəре дьжмьне wə бешиньм — чу. Дə Р'остəмə, йəк дьвежə йəки дьне, тō п'элəвани. Чу ѓса бьрьнщ, савар, мə'си, харьн ани, нəр хwəде заньбə, лə ван р'ожə жи ѓса дew қьр'бун, дьна нае готьне. Жь дewа жи мабун дō п'элəван. Све диса шəр' кьрьн, əw нəр-дō жи Р'остəм кōштьн, лə бринне ши жи гəлəк бун. Р'остəм бук у бəрбу анин дəрхьштьн ере.

Щав данə п'адше, wəки бук хат. Щмаə'та шəнəр бь п'адшава щарəке бəр букева хатьн. Леньнəр'ин кəс пер'а т'ōнə, хенщи Бу — нəбу.

Чь кō Р'остəм кьрьбу, щарəке бəрбу п'адшер'а го: п'адше мəри шандьн, əw сйаре кō р'əви бун, чун анин, у Р'остəм жи хатə щəм Авас, ль мала пире. Авас пьрсн — Тə қə чь кьр?

Р'остəм го: — Мьн малəкə ч'ук чекьр, мьн дew кōштьн, р'ейа хатьн у чуине фреқəт кьр.

Ман чəнд р'о. Дəрбаз бун. Р'оке п'адше газн Р'остəм кьр, wəки тыштəки п'ешк'ешкə. Wəхта чуина Р'остəм Авас готе:

— нəрке əw дьве бьхwəзə п'ешк'еша хwə, тō бежə, əз тыштəки нахwəзьм, хенщи шер' бь дewар'а.

Бь we форме жи Р'остəм п'адшар'а гот, ѓса, чawа Авас готьбуе у бь дewар'а кьрə шəр'. Дew алт' кьрьн, п'есиpa ши шəнəри жь wана хлазкьр. Р'йа шəнəр бе

търс кър. Паше р'йа шәһәре Чинмач'ине пьрс кьрын:
т'о кәси сальх нәдан, паше готын:

— Wәлләһ каләк һәйә, незики сәд у чьл сал
ә'мьр кьрийә, һәрге әw заньбә ?

Р'остәм чу шәм кале, әwи жь Р'остәмр'а гот:

— Дәа бькә, бра тәйре фьр'ындә бе, тә бьвә wedәре.

Р'остәм у Авас дәа кьрын, һәw ньһер'ин тәйр һат
у гот:

— Р'остәм, әзе wә бьвәм, ле һәма нагьһиньмә
шәһәр, чьмки шәһәрәки өсанә — шәһәре Чинумач'ине,
тәйр — ту жи нькарә сәрр'а дәрбазбә, баскок дькьн
әwана.

Р'остәм у Авас һәспе хwә wedәре һьштын, ль тәйр
сйар бун, чун. П'ьр' чун, һындьк чун, незкайн ль Чину-
мач'ине кьрын. Ль тәйр пәйа бун, әwана чунә нава
шәһәр у тәйр wәгәр'йа. Р'остәм у Авас чунә маләке,
готын:

— Малә, меванар'а чавани ?

Жьньке готе: — Меван һәнә, меване хwәденә.

Wәхта әw пе һ'ьсйа, wәки әвана жь мала Заленә,
гот:

— Һун чь qәwи һатьнә вьра ?

Р'остәм гот: — Әм бона шер' һатьнә, wәки шәһәрә-
ки мина шәһәре Чинумач'ине жь дәсте дөwа аза бькьн.
Нһа мәр'а бежә, чька чь форме дькарын дөwар'а шәр'
бькьн. ?

Жьньке гот: — Дө мәйдане шер' һәнә, йәк йа т'әх-
тәйә, йәк жи сәлә. Йа т'әхтә бь сере һатийә чекьрьне,
бында матор' чекьрьнә. Wәхта гөлашгьртьне, wәлдь-
гәр'инә бын хwә, ле йа сәл өсанә, ә'йни мәйданә, нә
мьхәнәти.

Р'остәм у Авас һәв шешьрин, чька све к'ижан
мәйдане бькьнә шәр'.

Авас готә Р'остәм:

— һун мала Зале п'арсне қалънын. Wәхта ә'р'ьне wә р'адьвын, кәвър бәр wә тәйях накын. Тө све зу һәр'ә сәр мәйдана т'әхтә: һ'әта кө п'әләwane дewa бен, ә'р'ьнед тәйе р'авын, мәйдане бын тәда бышке.

Го, we форме жи әw шәв дәрбаз кърн.

Свә һ'әфте дө мьләти сафи бу, wә, wan жи, тә жи. Р'остәм р'абу гази хwәде хwә кър, чу сәр мәйдана т'әхтә, һ'әта кө dew пе һ'ьсийан wәки „п'әләwanәк һатийә сәр мә шәр'“, ә'р'ьне Р'остәм р'абун, мәйдан бында шкәст. П'әләwane дewa һежа щав данә матор'чи, wәки „матор'е бьдә хәбате“. Паше, дәрәнг пе һ'ьсийан, wәки матор' шкәстийә. Чь сәре wә нәэшиньм, сәре дьжмьне wә бешиньм, Р'остәм we р'оже чәнд п'әләwan кōштын. Р'ожтьра дьне щав данә wи, wәки һәр'ьн мәйдана кәвъри. We р'оже жи, миша р'ожа ә'wлын шәр' кърн.

Эваре, wәхта Р'остәм дьһатә мал, Авас брине wи дәрман дькър. Т'ө щара харьна кәси нәдьхарьн, ле соз жи дабунә хайе we мале, кө теда бун, кө: „Гава мә п'адше дewa авит, әме тә бькьнә п'адше шәһәр“.

П'адше жи хөламе хwә шандә пәй wи мәрие хайе мале у гот:

— Тө нькари меване хwә жә'рдадайи бьки ?

Малхwe мале готьна п'адше ани сери. Эварәке, wәхта Р'остәм жь шер' һат, чу пешие, го:

— Иро чәндә тө мала мьндани, тә qә пари нане мьн нәхарийә, к'әрәмкә, әм һәр'ьнә мал.

Ле Р'остәм нәдьхwәст бьчуйа, әwи диса гот:

— һәма wәрә истәканә qawә бьхwә.

Wәхта Р'остәм бьрә мал, бәре жә'ре п'әрwәдәкърн бу нав qawеда. Wәхта истәкан дани бәр Р'остәм, әw бу we бьхара, Авас һатә һөндөр', стәкан жь бәр Р'остәм һьлда, гот:

— Тө wәстйайи, һьнәки бинна хwә бьстинә, әзе бьхөм, паше тө.

Вэхта кō Авас стәкан һылда, Р'остәм бина хwә же гьрт. Авас го:

— Wәки тō хәйдин, әз жи нахōм. Гава тә һерса хwә ани, — стәкана qawe ль диwer хьст. Дивар шәwьти. Алаве авитә нав шәһәр. Мәһ'әлэк педа не шәwьти. Авас жь һōндөр' дәрк'әт, чу щие хwә. Р'остәм ḡса һерс бу, чу кō һәр'ә һōндөр'. Дина хwә дае, Авас сәр щие хwә вәләзийә. Р'остәм пәдхwәст пер'а хә-бәрдә, ле Авас готеда:

— Ле әз навежъм, һун, мала Зале, п'арсō қальньн: тә qә дивар, мәһ'әла шәwьти нәди, wәки дьшәwьти ? Нә әw жә'р бу ?

Һ'әтани Р'остәм дәрк'әтә дәрва, т'әзә инакър.

Малхwe мале qочах бу, жь мале дәрк'әт.

Свәтьре Р'остәм диса чу сәр мәйдана кәвьри. Жь п'әләwane вана хōрт т'әне йәк мабу, наве wi Ә'ързын бу: гак дьхар све, йәк дьхар эваре. Гава Ә'ързын данин дәрә, п'ешемик пева һатын, ле сәршемик, быншемик һа-тын дәрә, Ә'ързын хенци qочахие гәләки жи мьхәнәт бу, әви го:

— Wәхта гōлашгьртъна мә бра йәк льнге Р'остәм быгьрә.

Гōлаш гьртън. Йәки льнге Р'остәм гьрт. Wәхта Р'ос-тәм льнге хwә пашда авит, льнге wi — һ'әта ниви синге wiда р'унышт. Wәхтәке Ә'ързын әw мерьке льнге Р'остәм дьгьрт дит у т'әг'мин кър, wәки Р'остәмә. Хwә авитә сәр. Р'остәм әw qәп'әчәкър. Шур к'ьшанд, щарәке әw жь р'уе дьне хлазкър. К'ок'а дева ле ани. Шәһәре Чинмач'ин жь дәсте дева хлаз бу,

Wәхта вәгәр'андьне Р'остәм у Авас қизкәк жи хwәр'а анин, наве we Сәйран бу, әw дьһатә һ'әсавкь-рьне қизапа Р'остәм. Дьле Авас те һәбу.

Чь сәре wә нәэшиньм, сәре дьжмьне wә бешиньм, чоли — чолистан, сефил сәргәдан, нежа сәре Р'остәм у Авас к'әтын хахе гран. һатын дәрк'әтын wi шәһәри,

к'ижан кӧ чӧндӧки бӧре Р'остӧм жь дѣва аза кьрибу, наведе хвӧ жи дани бу Бу — нӧбу. Һӧспе хвӧ ведӧре сйарбун, ажотын, П'ър' Һатын, Һындьк Һатын, Р'остӧм щики готӧ Авас:

— Пӧйавӧ, ӧм Һынӧки р'ьһ'ӧт бьн.

Вӧхта кӧ Р'остӧм у Авас пӧйа бун, Һӧсп тӧвландьн. Р'остӧм сӧре хвӧ дани сӧр чока Сӧйране, Һӧма ве дӧме хӧвр'а чу. Вӧхта кӧ Р'остӧм р'аза, Авас готӧ Сӧйране:

— Дьвӧк ӧм Һӧр'ьнӧ мал, Р'остӧм тӧ нӧдӧ мьн, р'авӧ ӧм Һеди — Һеди Һӧр'ьн, Р'остӧме бе.

Сӧйран чока хвӧ нӧрм бӧр сӧре Р'остӧм Һьлтинӧ. Авас сйар дьвӧ, Сӧйране даве т'ӧркуйа хвӧ, Һӧма ӧса, Р'остӧм хӧвда дьһельн, дьчьн.

Деве фьр'ьндӧ, е Спи жь неч'ире те, бӧр бь мала хвӧ Һӧр'ӧ. Дьнһер'ӧ Р'остӧм, кӧр'е Зал, вайӧ, р'азайӧ. Һӧма ӧса р'азайн дьгьрӧ, тинӧ мала хвӧ, сӧр сери дарда дькӧ. Жь Р'остӧм дьпьрсӧ:

— Р'остӧм, тӧ п'ӧлӧwane мала Зали, гӧло тӧ рӧ дӧст сӧр дӧсте хӧвр'а динӧ ?

Р'остӧм дьве: — К'ӧпӧки гӧвро, дьвӧк тӧ ӧз хӧвда гьртм, тье бежи, мьн тӧ алт' кьри ?

Һерса дев р'адьвӧ. Селӧке сор дькӧ, давежӧ сӧре Р'остӧм. Тагӧ бӧз жь нав дьле Р'остӧм дьһ'ӧлӧ, тинӧ харе.

Дев све р'адьвӧ, дьчӧ р'авунеч'ире. Ӗваре, вӧхта те, диса дьпьрсӧ:

— Р'остӧм, гӧло тӧ дӧст сӧр дӧсте хӧвр'а дитьнӧ ?

Р'остӧм шава ын дьдӧ: — К'ӧпӧк, тӧ ӧз хӧвда гьртмӧ.

Дев селӧкӧ дьне жи даве сери. Чь сӧре вӧ нӧ эшиньм, сӧре дьжмьне вӧ бешиньм, бь ве форме шӧш села даве сӧре Р'остӧм. Дьминӧ села Һ'ӧфта, кӧ Р'остӧм бьмьрӧ.

Жьна дeв дьвeжэ: — Р'остэм, малхърав, р'аст жи
һун мала Залe п'арсу қалыһы. Тó шарәкe жи бe —
дәстe тә сәр дәстe мыр'анә, т'ö мала тә храв навә,
һан на ма селәк — тöе бьмьри.

Дьминә эвара майин. Wәхта дeв жь неч'ире те,
диса дьпърсә:

— Р'остэм, гәло тә дәст сәр дәстe хwәр'а дитын ?

— Бәлe, әшәдбыла, дәст сәр дәстe мыр'а — дәстe
дeвe Спийә, wәки Р'остэм п'әләwane мала Залe гьрт,
шәш сел авитыһә сeри, шәш тақ бәз жь нав дьлe wi
һ'әландьн.

We формe жи Дeвe/Спи Р'остэм вәдькә. Готыһа
готийа дeвe Спи чьл шәви р'адьза, р'анәдьбу, чьл
шәви р'адьбу — р'анәдьза. Әw чьл шәвe wi бу, wәки
р'анәзабу. We шәвe р'аза: гәрәкe чьл шәви т'әмам р'аза.
Жьһыкe жи һыһәки Р'остэм хwәй кьр, лe Р'остэм һe
нәһатьбу сәр қам — қаданe бәрe. Әwi у жьһыкe али һәв
кьрын. Дeв кöштын. Жьһыкe жь Р'остэм пьрси:

— Төe чәнд р'ожа р'е һә'ри, wәки бығһижи ера хwә?
Р'остэм гот: — һ'әфт р'ожа.

Жьһыкe готә Р'остэм:

— Дö брe дeв жи һәнә, wәки тö мәһәкe р'е һәр'и—
әвe сәһ'әтәкe бен, we тә бығьрын: гәрәкe тö зу бығь-
һижи ера хwә. Әзe паше ә'ламәтиe бьдьмә wана, бeжьм,
wәки Р'остэм, п'әләwane мала Залe, брe тә кöшт, әз
жи гьредабум: әз һәма һeжа фьльтимә, мын щав wәр'а
ани.

Р'остэм изьһа хwә жь жьһыкe хwәст у р'е к'әт.

Әм бенә сәр Авас.

Әw чәндәк бу Авас чубу мал. Лe Авас заньбу,
wәки дeвe фьр'ындә чь аһийә сәрe Р'остэм у дьтьрсйа.
Wәхта Р'остэм чу, хwә вәшартьбу. Жьһа дeв жи т'әзә
щав да бра, го;

— Р'остәм бре wə кōштиѣ, эз жи гьредабумэ,
həma heжа вəбумэ, həтѣмэ.

Дewe Спн пьрси:

— Иро чэндэ чуйѣ ?

Го:— h'эйштэ.

Го:— Wəки ѓсанэ, бошэ, т'ѓ тышт пешда нае.

hун чун мразе хwэ шабун, бра Авас у Сэйран жи
мразе хwэ шабын, həмни Р'остәм жи хлаз бу.

Әwэ ида.

НЭЛЭГЭТИ У Н'АЛ—WЭХТЕ Р'ОСТЭМ О КӨР'ЕД WI

9. Р'ОСТЭМ У БЕЩАНЕ КӨР'Е WI

(Дэ'wата Бещан у Сэрзэнгазэре)

Wэхтэке ль шэхэре Иране, орт'а Иранеда шэхэре дехада синор хэбу: дарэкэ бэлэк ч'ькандьбун.

Хёламе мала баве Зале хэбу, наве wi Горгин п'элэван бу. Wэхтэке шав хат шэхэре Иране: „Сэре синор, бэр дара бэлэк шьван у гавана шэр' кър. Мале Иране р'еншбэре деха бър“. Горгин чу хэр'э бьнхер'э, чька р'астэ — дэрэwэ ? Чу ньхер'и — дэрэwэ. һэма мале деха жь дара бэлэк дэрбаз буйа синоре вана, дьч'ерын. Горгин п'элэван бэр вана гэр'йа, шэр' у дэ'w нэкър. Мале вана жь синор дурхьст, хат бэр даре, сэре хwэ дани, ши бь ши хэwр'а чу.

Бещан п'элэван көр'е Р'остэм бу. һэварйа Горгин чу, ньхер'и Горгин дэрэнги бу. Бещан данздэ сали бу, бе де у баве хwэ чу. Чу бэр дара бэлэк, леньхер'и кё мале деха дуса хатийа незики синор, ньзанбу Горгин п'элэван бэр даре р'азайа, го: „Һэбэ — т'өнэбэ, ван р'еншбэре деха Горгин п'элэван т'элэф кьрьнэ (кёштынэ)“. Р'еншбэар'а шэр' кър, р'еншбэр ль хатын һэвдö. Бещан п'элэван гьртын, бьрын. Мале хwэ һьлдан бьрын нава шэхэр. Бещан т'эслими п'адше — qр'але хwэ кьрын. Qр'ал же пьрси, го:

— Тö чь тэваки, ч'ешке көрешйа ?

Го: — Эз көр'е Р'остэмь !

— Наве тэ чийэ ?

— Бещан п'элэван !

Қр'але дева го: — Әзе тә техьмә һ'әвсе, һ'әта тә теда дьмьри.

Қизкәкә Қр'ел һәбу, бәдәв бу. Бһнистбу, кә р'еншбәре бәве we ч'ешкәки кәрешиһа гьртынә аниһә. Шарие хвә һьлдан, чу бьвинә чька ч'ешке кәрешиһа чаванә ? Чу һьһер'и кь Бещан п'элэван гьртиһә. Гава ч'әв п'элэван к'әт, дьләки һә, биступенш дьла һ'әбанд. Дьле we гьрт, ль сәр дин у һәр бу, го: „Әз бьстиньм әвә, һәстиньм әвә“. Зьвьр'и бәр дери, қәрәвьле һ'әвсе дит, го:

— Әзе авьқа п'әрә бь тәдъм, тә гәрә мьқати әви ч'ешке кәрешиһа би, вәки тә р'ьнд хвәйки, харьне бьдейи, сөр'а мьн әшкәла һәки, гьлие мьн жи кәсир'а һәки, әзе мәһе се зер'а бьдъмә тә, хен жь айльха тә.

Го: — Бәрәвә, қрарбә бәр п'утсәнәма әв пьрса дәве мьнр'а дәрнае, әзе р'ьнд бьдъмә хвәйкьрне.

Харьн жь к'исе қиза қр'ал дьбьр дьдае. Бәрә әв хвәйкә теда.

Бещан п'элэван ида т'алаше һәк'шинә.

Әм жь Р'остәм хәбәрдын. Жь шәһәре Иране Р'остәм Бещан п'элэван гәр'һә. Нәдитьн. Р'асти пирәке һәтһи, жь we пире пьрсин. һәркәси Р'остәм һәс дькьр: пире һьлда го:

— Р'остәм щан, го, п'элэване хөрт, го, тә Бещан п'элэван дьгәр'и, кәр'е хвә ? Го, әва һәйә сәһ'әтәк — дөдө Бещан п'элэван бәр бь дара бәләк чу.

Һәварии шәһәр к'әт, шәһәре Иране. Чун бәр дара бәләк, леньһер'ин Гөргин п'элэван һә р'азайә, р'акьрын, же пьрсин. Гөргин п'элэван шава вәһ да, го:

— Әз р'азайи бумә, әз һәж тьштәки т'өнәмә, мьн Бещан п'элэван нәдитийә, һәма мале Қр'але дева ль вьр бу. Мьн мале вәһә синор дәрхьстһи, әз һәтһм р'азам, мьн һәж тьштәки һинә.

Наве шәһәр жер'а шәһәре Хөремане дьготын. Р'остәм дөшөрмиш бу, го: „һәбә — т'өнәбә қр'але Хөремане һ'ила көр'е мын бь дәст шийә“. Гәләк гәр'йа, шәгәр бу...

Гөргин п'әләһан һылда һәрчи мәрие пер'а чубун, бәре хwә данә шәһәре Иране, зывьр'ин. We шәве һ'әйани сбе хәw нәк'әт ч'ә'ве Р'остәм п'әләһан. Р'абубист щот п'әләһан һылда, Гөргин п'әләһан хwәр'а һылда, һ'әсаве т'өшара чу нава шәһәре Хөремане. Мәйдана Хөремане дәвә — дәлуле хwә данин. Дь қьлхе т'өшарада бу, нава шәһәр гәр'йа. Р'остәм жь хwәр'а ханәк к'ьре кьр мәнәке. Чь әшиие ви һәбун к'ьшандә хане, әw п'әләһане ви бәра мqати дәвә — дәлуле ви, қант'ьр'е ви бьн.

Р'остәм Гөргин п'әләһанва жь хwәр'а к'әтын нава шәһәр гәр'йан.

Мәрьв хәбәре йан һылтинә жь кале зәмандә, йан шаһьле гәр'йайи. Wәхтәке Р'остәм леньһер'и пирәк бәр дәре аванки к'әсибда р'уһьштиә, дөшөрмиш дьвә, го:

— Дйа пир, тә чьр'а дөшөрмиш дьви ?

Пире сәре хwә һылда, леньһер'и, Р'остәм п'әләһане т'әвгьредаийи, форма т'өшара сәрр'а сәкьнийә, го:

— Дйа пир қөрбана тәвә, wәки әз дөшөрмиш нәбьм, к'е дөшөрмишбә. Мала баве мын шәһәре Иранейә, зар'өтйа мында дөва әз жь хwәр'а гьртмә, анимә, һаһа әз пир бумә, мере мын т'өнә, көр'е мын т'өнә, қиза мын т'өнә, кәси мын хwәйкә — т'өнә, ләма жи дөшөрмиш дьбьм.

Р'остәм го: — Әз бь хwә жи жь Иранемә.

Пире ша бу, го: — Хәде мын қөрбана тәкә, wәки тә жь Иранейи, тә қәwме мала баве мыни, тә чь қәwи һати вьра ?

Р'остәм гот: — Әз т'өшарьм, һьнә әшийе мын һәйә, мын анийә бьфрошьм.

Пире го: — Жь бой хадебә, wәки тō мын хwәр'а бьви Иране...

Р'остәм гот: — Wәки шōхōләки мын һәйә, тō бь-қәдини, әзе тә бьвм Иране, һәлә қәншик п'ак тәр'а бькьм, тә бь к'ьнщ бькьм, тә хwәй бькьм, һ'әта гава тō дьмьри.

Пире ша бу, го: — Бежә, го, дәрде тә чийә, әз заньбьм ?

Го: — Мәрвәки мә онда буйә, готьне, һатийә ви шәһәри.

Пире го: — Әз wedәре ньзаньм, бьр'а ч'ешкәки кōрешийа гьртьнә, һ'әбс кьрьнә, дьве наве ви Бещан п'әләванә, готийә: „Әз кōр'е Р'остәмьм“.; әва шәһәра жи әз'ф жь Р'остәм дьтьрсә.

Р'остәм ша бу, к'әнийә, бәшәра ви хwәш бу, гōла сурәте ви вәбу. Пире һьлда бьр базаре, жер'а дәстә ч'әке баш стәнд, щотә сол стәнд жер'а, эп'ещә пире к'ок кьр у хәмьланд. Пире бьр чу нава дәвә — дәлуле хана теда, го:

— Пире, тōе чь илащәке бьки, тō заньби, чька кōр'е мын һәйә, йан т'ōнә, йан кōштьнә ?

Пире дһа го; — Әw борще мынә, го, дәйне мынә, кō әз ле бьхәвьтьм.

Пире бәре хwә да қонаха қиза қр'ал, чу бәр дерй, леньһер'и щари ль бәр дери сәкьнинә қравьл. Щари ле һатьнә һәвдō, готьн:

— Нәчә һōндөр',

Щариер'а гот: — Әз һатьмә һәр'ьм қиза қр'ал бьвиньм.

Изьна пире дан, пире чу һōндөр'. Қиза қр'ал леньһер'и, щарийа we пирәк анинә һōндөр'. Наве қиза қр'ал Сәрзәнгазәр бу. Әwe һьлда гот:

— Гәли щарийа, әва чь пирә wә анийә һōндөр' ?

Щарике һьлда гот: — Сәрзәнгазәр, әва пира һатә.

бэр дери, мэ нэһышт, пире жи мэр'а гот; „Шөхөле
мын щэм Сэрэнгазэре һэйэ“.

Го: — Пире, шөхөле тэ ль щэм мын чийэ, тө һати ?

Го: — Шөхөле мын, эз бэлэнгаз бумэ, нькарым хwэ
хwэйкым, һесир бумэ. Фрэйа мьразе тэ тө қольхэке
бьди мын, эз бьхэбьтым, нанкынге хwэ бьхөм, дōа ль
э'мыре тэ бькым.

Сэрэнгазэре гот; — Чь жь дэсте тэ те ?

Го: — Чь бежи дэсте мын те, мын дыне дийэ.

Сэрэнгазэре жер'а гот: — һэр'э све wэрэ, тө мэх-
сус бей, эзе қольхэке бь тэ бьдым. Гэли шарийа, пире
бьвын, све пире те — йэк wэ же хэwэрнэдэ, бра бе
һөндөр'.

Шарийа пире бьр дэрва. Пире лехьст, бэре хwэ
диса да щие Р'остэм теда, хwэ гиһандэ хана Р'остэм
теда бу. Р'остэм же пьрси:

— Пире, го, тө чьр'а дэрэнги буйи ?

Го: — Анцах, го, мын қиза қр'ал Сэрэнгазэр мэ
һэвр'а хэбэрда, we све қольхэке бьдэ мын, бэлки эз
заньбьм, чька Бещане п'элэwан же бьпьрсьм чаwанэ ?

We шөве сакьни һ'эта све. Свэ хер сэр wэда бе,
сэр wанда жи һат. Пире тэ'ште хар, бэре хwэ да
диwана Сэрэнгазэр. Шарйа изьн да, пире чу һөндөр'.
Сэрэнгазэр же пьрси:

— Пире, тө һати ?

Го: — Бэле, эз һатьм'.

— Сэршуштьнер'а чаwани ?

— Чаwа бежи, эз өсаньм.

Кьр сэршуйа хwэ. һэрге р'оке, һэрге дō р'о пире
қольх кьр, эваре жи дычэ щэм Р'остэм.

Wэхта сэршуштьна Сэрэнгазэр һат, пире Сэрэн-
газэр бьр һ'ымаме, һ'ымамишкьр: сэре we шушт. Сэр-
энгазэр ле нһер'и чь қольхчикэ дэлалэ, го:

— Ә'фэрьм, пире !

Пире жи к'ефхwэш бу, хофа пире р'эви, гот:

— Сэрзэнгазэр, дьве ч'ешкэки кӧрешйа вьра гьртйә, чь тәвакә ?

Сэрзэнгазэр һьлда гот: — Йәки ч'уч'ькә, зар'ә, әв қәндәр бәдәв у дәлалә, лола ч'ьра дышхӧлә, дьле мьн гәлә һ'әвандийә. Әз ӧса хвәй дькьм, жь баве ви четър. Дьве кӧр'е Р'остәмә, шәһәре Иранейә.

Пире һьлда гот: — Wәки әз пьрсәке бежъм, тӧ жь мьнр'а дәнг накн ? Р'остәм бь хвә меване мьнә.

Нһа орт'а Сэрзэнгазэр ә'зминда нәма, әв қәндәр бьльнд бу, го:

— Әм чава бькьн ле ?

Го: — Сэрзэнгазэр, тӧ занн !

Сэрзэнгазэр го: — Wәки әз занъм, әзе Бещан п'әләван жь һ'әвсе дәрхъм, ле һәма қрарәк һәйә, Бещан п'әләван гьһиштә баве хвә, тӧ we қраре бьдә Р'остәм, мьн бьвә жь кӧр'е хвәр'а, әзе Бещане п'әләван дәрхъм.

Пире го: — Бәравә, — соз дайе !

Дәй ль шарийа кьр, шарийа нан ани. Сэрзэнгазэр пире щәм хвә да р'упьштандьне, т'әв пире нан хар. Дьле пире барьстан бу, заньбу дьле қиза Qр'ал дһа р'астә, дузә.

Пире дәрк'әт, изьна хвә же хвәст, чу мала хвә, чу щәм Р'остәм.

Әва гьлийа жь Р'остәмр'а гот. Р'остәм қәбул кьр. Свә сафи бу, пире щав да Сэрзэнгазэр, го:

— Р'остәме тә бьвә кӧр'е хвәр'а.

Сэрзэнгазэр ша бу. Бещане п'әләван жь һ'әвсе дәрхьст, да пире.

Бещане п'әләван һ'әбседа қиза хәмьланд: чаршәвәк авит сәр сери, әһлие Хӧремане пе нәһ'ьсә. We дәк'е бьр гиһандә Р'остәм. Р'остәм ша бу бь кӧр'е хвә: дәвә дәлуле хвә бар кьрьн, нава шәһәр дәрк'әт. П'әләвана жь шәһәр һьнәки дур чадьр у хебәте хвә лехьстьн.

Әм жь қр'ал хәбәрды. Шав данә қр'ал: „Р'остәм кӱр'е хwә жь һ'әбсе дәрхьст, бьр“. Қр'ал шаш мә'т ма:

— Бьнһер'ьн, кӱр'о, дәргәване кәла мьн һәбу ?

Шав дане: — Р'остәм гьртийә бь хwәр'а бьрийә, әм Һзанын кӱштийә, әм Һзанын дәргәван хwә вәшәрт ?

Қр'ел кьрә һәвар у гази, әскәр у ләшкәре хwә һьлда шәһәр дәрк'әт, пәй Р'остәм к'әт: т'оз у духан бь ә'рде к'әт. Р'остәм леньһер'и, алие шәһәре Хӱреманеда т'оз у думан ль ә'рде к'әтийә. Гази Гӱргин п'әләван кьр, гази чьл п'әләване хwә кьр, го:

— Әва әскәрә, пәй мә к'әтийә, т'ьвдарәке wә һазьрбә.

П'әләвана т'ьвдира хwә дит, к'ьнще шер' ль хwә-кьрын у пешйа әскәрда чун, кӱ незики чадьре ван нәвын. Бу шәр'әки хӱрт: шәр'е гӱрз у к'әбанда, шәр'е шур у мәрт'ала, шәр'е тир у кәвана, ч'ьвик ль һәва һ'ьшк бун. Ль ч'йа һ'әнг; дәшта — пьльнг т'әв р'әвин, хwә дан сәре ч'йа, го: „Әв чь шәр'әки гранә“ ? Ӗса кьр Р'остәм, бра ль бра һәбу хӱданә, хун р'әбу, авитә р'ьк'ефе һәспанә. Р'остәм бәрдае шәһәре Хӱремане же стәнд. Әw дәргәване бәр гьртийа кьр мәзыне шәһәр у бука хwә һьлда, чадьр — хебәте хwә һьлда, чьл п'әләване хwә һьлда, Гӱргин п'әләван пер'а бу, бәре хwә да шәһәре Иране — һат. Р'остәм ә'мьр кьр сәр һәвалед хwә, го:

— Баре дәвә — дәлул, қант'ьр'а дайньн, әм һьнәки хwәр'а р'ьһ'әт бьн.

Хӱлам хьзмәтк'ара баре дәвә — дәлула, қант'ьр'а данин. Р'остәм дәвәр'у вәләзйа, һәма р'анәза, гӱһе ви һ'ьшйар бун, леньһер'и п'әләван гьшк жь хwәр'а гьлийа дькьн. Йәки п'әләван гот, го:

— Һ'әйф, Р'остәм дәвәр'у р'адьзе, қиза ви жи wәхте қawe мә бәла дькә, лева хwә мә һьлдькә, һәр қсура Р'остәм һәйә — әwә дьнеда.

Р'остәм р'абу сэр хwә: — Көр'о, хун чь дьвежын ?
Гьшк һәма щи бь щи зйа бун, сәкьнин, щава Р'остәм нәдан. Р'остәм гот:

— Көр'о, хун чьр'а хәвәр надьн ?

Йәки гот: — һ'әйфа тә, тә дәвәр'у р'адьзейн, әм тен диwана тә, қиза тә қawе дьдә мә, хен жь Гөргин п'әләwан, һәрче мә дьне, дәве хwә ль мә хар дькә.

Р'остәм гот: — Әз wәки сэр пыште р'азем, дьжмын дькарә йан р'ьмәке, йан қәмәке зьке мынхә, мын бькөжә, ле wәки ч'ийак бе сэр пышта мын, әз дькарьм бында р'абьм: әва сәва we йәкейә. һәма қиза мын, әз гьһиш-тьме, әзе қиза хwә бькөжьм ? хун чаwа, п'әләwане мын бын, бәр мында хуне бьр'ежын, әw қawе бьдә wә, лева хwә wә хар бькә ?

Дәвә — дәлула, қант'ьр'а бинын бар бькьн.

Дәвә дәлул анин, қант'ьр' бар кьрын, ажотын, гь-һиштын нава Иране. Шайн к'әтә Иране, к'еф у әшқ к'әтә Иране. Р'остәм чу шәһәре Хөремане, көр'е хwә ани.. Гьшк һатын ч'әвр'онайи дан Р'остәм, леньһер'и Р'остәм пьр'ч'укьрийә. Қиза Р'остәм қawә ани бәла кьр ль п'әләwана. Р'остәм бын ч'әвар'а леньһер'и, бә-ле, р'астә, хәбәра п'әләwананә, лева хwә п'әләwана хар дькә. Диwана wi бәла бу, Р'остәм гази қизе кьр, го:

— Зани, әзе тә бькөжьм ?

— Чьр'а, баво, го.

Го: — Тә қawе бәла дьки, го, тә лева хwә п'әләwана һьл дьки, пештьри Гөргин п'әләwан, һәма мын қрар кьрийә, әзе тә бькөжьм.

Кәч'ьке го — Баво, изьна мын бьдә һ'әта све, све мын бькөжә.

Һәма Р'остәм wәстйайи бу, к'әсьри бу, Р'остәм изьна қизе да, хwә жи р'аза.

Қизьк чу, дәстә к'ьнще п'әләwана хwә кьр, һәс-пәк к'ьшандә дәрва, һат бәр п'әнщәра баве we теда р'азайи бу, гази кьре:

— Р'остәм, Р'остәм...

Р'остәм банзда сәр хwә, леньһер'и бәр п'әншәре п'әләһанәк' сильһ'е хwә гьреданә, сәр пышта һәспе, гази дьке. Р'остәм р'абу, к'ьнще хwә ль хwәкьр, сильһ'е хwә гьреда, дәрк'әтә дәрва, го:

— Тō чь дьвежи ?

— Готьна мын, го, әwә, мын нав у дәнге тә быһнстийә, мьхәсәрәки мын дәрәке һәйә, гәрә тō бейи, һ'әй-фа мын һьлди.

Р'остәм зьвьр'и һөндөр', р'әwше хwә зинкьр, к'ьшанд дәрва у сйар бу. Qизе нас накә, ажотын. Qизе да пешйе, әwи да ду. Ажотын' һөндөр'е гәликида, бәр знарәки, леньһер'ини шкәфтә, го:

— Р'остәм, дьжмыне мын, го, а дь вьрдайә, наве тә зә'ф һәйә, гәрә тō дьжмыне мын быкōжи.

Р'остәм банзда ә'рде, дьзгина һәспе хwә дае, чу бәр дәре шкәфте, леньһер'и хур'ә — хур'а дөwәки теда те, гава һөлма хwә дьк'шинә, кәвьр — кōч'ка дьwә т'ьжи һөндөр'е шкәфте дькә, гава кō һөлма хwә бәрдьдә, кәвьр — кōч'ьк жь мьг'аре дәртен.

Р'остәм нәwербу бычуйа һөндөр'. Зьвьр'и шарәкә дьн чу щәм кәч'ьке. Qизе же пьрси, го:

— Тә чава кьр ?

Го: — Әз һ'өшум накьм һәр'ьм һөндөр'.

Кәч'ьке банзда ә'рде, чу һөндөр'е мьг'аре, сәре дөw жекьр, позе wи гьртә дәсте хwә, ани һат щәм Р'остәм. Р'остәм леньһер'и сәрики бсанә, Р'остәм же әщев гьртын у сйар бун, ажотын бәр дәре авайе Р'остәм. Кәч'ьке сәри һьлда нава Иранеда ажот, т'әг'мин кьр бав р'аза. Кәч'ьке ажот бәр дери, һәспе хwә к'ьшанд һөндөр', чу һөндөр'е ода хwә, әw сәри бьр дани щәм хwә, к'әтә нава ньвина, р'аза һ'әта свә сафи бу.

Р'остәм хәwе р'абу, сәрч'ә'ве хwә шушт, тә'штиһа хwә хар, гази qизе кьр, кь быкōжә. Qизе го:

— Баво, те мьн быкѡжи ? Дэ хеди эз хэр'ьм хѡн-
дѡр', эз бем — мьн быкѡжэ.

Кэч'ьк чу хѡндѡр', эв сэрн хьлда, ани щэм Р'ос-
тэм, го:

— Баво, эз эв қизьм, бэр дэре мьг'аре, тэ нькарбу
бычйайи хѡндѡр', эз чум, мьн сэре ви деви жекър,
ани: хен жь Гѡргин п'элэван, п'элэване тэ дьне щэм
мьн лола зар'аньн.

Р'остэм шаш у мэт'эл ма, гот:

„Г'эйфа ве қизе эз быкѡжьм“, бэр ч'э'ве хвэ дибу.
Қиз хьлда бьр мале, ч'э'ве ве пач кьр. Қиз да Гѡр-
гин п'элэван. Дэ'вата ван кьрын.

Паше жи дэ'вата Бещан у Сэрзэнгазэре кьр. Не-
жа Р'остэм бь дьлэки р'ьх'эт р'унышт сэр нане хвэ.

10. Р'ОСТӘМ БЕЖӘН ЖЬ ЗИНДАНЕ ХЛАЗ ДЬКӘ

Кәч'а Әлфәсйабе—Мәнища қәрәwәше хwә һьланин, чу сәйране: чадьре хwә вәдан, қәрәwәше хwә дышинә.

Бежән у Зораф чунә неч'ире: Зораф р'екеда, Бежән бь р'екеда чу, һәв ӧнда бун. Бежән дәрк'әт, қәрәwәше Мәнищае р'асти wan һат. Қәрәwәш Бәжән гьртын, бьрын чунә щәм (ньк) Мәнищае. Бежән зә'ф хортәки дәлал бу, дьле Мәнищае к'әте. Бежән гьртын хьстьнә сандухкеда (qöt'и), баркьрын, бьрын бажаре Т'иране (Т'уране), жь хwәр'а хwәйкьр, һ'әта сала wi т'әмам бу.

Р'ожәке бабе Мәнищае чу от'аха кәч'а хwә, дьфь-кьри (леньһер'и) сандохәк дацийә от'ахе, го:

— Мәнищә, әвә чь сандохә льһа ?

Гот: — Тышт теда т'ӧнә !

Әлфәсйабе дәре сандохе вәкьр, фкьрийә зәламәк тедайә, го:

— Әв чь зәлам тә анийә ба хwә хайдьки ? — жь қәрәwәшан пьрси,

Готын, го: — Әв саләкә, әв зәламе һана мә гьртийә, қиза тә чуйә мерам қәбул кьрийә.

Әлфәсйаб ль қиза хwә ә'ньр'и, го:

— Әз п'адшабьм, чьр'а, қиза мьн, тӧ тыште бена-мус дьки ? — әди пьрси, — к'а әв чь зәламә ?

Го: — Әв хәлде Әйранейә (Иранейә), Бежәнә.

Әлфәсйабе Бежән гьрт аветә зиндане, қиза хwә щьле (к'ьнще) we жь бәркьрын, жь мал дәрани, го;

— Тө эди мыр'а нэлазьми, тө эди набьтэ қиза мын-
Қиз к'этэ нава бажер, нан бэрәһэв дькә, дьбэтә
сәр зиндане, Бежән хвәйдькә теда — һ'эта сала ми
т'эмам бу, бу дө сал.

Дө салә Бежән ондайә, ль щие Әйране Р'остәм
Бежән дьпърсә: Бежән әва дө салә онда буйә. Мороф
данинә сәре р'йан, дьпърсын, к'а кәс салыхе Бежән надә?

Базьрганбашие Хороме дьчэтә щие Т'иране, ль we
хер дькә, нан дьдэтә фәқиран. Мәнища дьчи (дьчә), нан
дьдьнә Мәнищәе. Базьрганбашни дьфкьрә (дынһер'ә)
Мәнищәе, Мәнища қизәкә зә'фә бәдәwә, го:

— Қизе, тө қиза к'ейи? Wәрә тә жь хвәр'а бьвьм.

Дежи: — Әзьм Мәнища, кәч'а Әлфәсһәбе, шуна
красе кт'ан, мын хвә кьрийә қәтәкьн, к'әтьмә сәр бәх-
те Бежәне бәхтәшор'. Әзе жь нава бажер нан бәрәв
дькьм, Бежән зьнданейә, нан жер'а дьвьм.

Базьрганбашни баркьр, чу wәлате хвә. Нава р'еда
чу, щьһе Иране зәламәк р'аст һат, го:

— Базьрганбашни, тө жь к'ө тейи?

Го: — Әз жь щие Т'иране тем.

Го: — Қәт хәбәр сәһнәкьрьнә, wәдәре тә наве Бе-
жән сәһ нәкьрийә?

Го: — Мын наве Бежән сәһ кьр: мын фр'ун вәкьри-
бу, мын нан дьда фәқира ль Т'иране. Р'ожәке қизәк
һат wьр: қизәкә зә'ф бәдәw бу, мын жь қизе пьрси,
мын го: „Тө қиза к'ейи?“ Го: „Әз Мәнищамә, қиза
Әлфәсһәбе. Мын го: wәрә әз тә жь хвәр'а бьвьм“.

Қизьк гьри, го, — Әзьм Мәнища кәч'а Әлфәсһәбе,
шуна красе к'тан, мын хвә кьрийә қәтәкьн, к'әтьмә
сәр бәхте Бежәне бәхсәшор', — һақа мын сәһ кьрийә.

Әwи мәрьви чу Р'остәмр'а гот, го:

— Мын наве Бежән сәһ кьрийә. Базьрганбашие
Хороме готә мын, го: Бежән ль щие Т'иранейә. Қизәк
һатә ба мын: нан бәрәв дькьр, қизәк зә'ф бәдәw бу,

мын жь қизе пьрси; мын го: „Тө қиза к'ейи?“ Го: „Эз Мәнищәмә, қиза Әлфәсйабемә“. Мын го: Wәрә әз тә жь хwәр'а бьбьм“. Қизьк гьри, го: „Әзъм Мәнищә — кәч'а Әлфәсйабе, шуна крәсе к'тан мын хwә кьрийә қәтәкьн, к'әтьмә сәр бәхте Бежәне бәхтшор“. Мын го: „Бежән чи тәйә?“ Го: „Мере мынә, авитьнә зиндане, әз нан бәрәв дькьм, жер'а дьвьм“. Гақа мын сәһ кьрийә.

Р'остәм р'абу, хwәр'а һьлани һ'әйште п'әләван, гөрзе хwә данинә сандоқада, баркьр, т'әхлите базьрганан. Р'остәм бу базьрганбаши, бәре хwә данә щийе Тиране. Чунә бажер, фьр'ун вәкьр, нан да к'әсибан: һәрчи һат ле пьрси, кәси наве Бежән сәһнәкьр.

Р'ожәке қизәк чу п'орме (фьр'не). Готә қизе:
— Тө чь қизәки? Қизәк бәдәв хөйә дьки, тө wәрә, тә жь хwәр'е бьбьм.

Го: — Әзъм Мәнищә, қиза Әлфәсйабе, шуна крәсе к'тан мын хwә кьрийә қәтәкьн, к'әтьмә сәр бәхте Бежәне бәхтшор'.

Го: — Бежән ль к'өйә?

Го: — Зинданеданә.

Р'остәм готә хөламе хwә, го: — Қазәке бьпежьн. Һөнгөстира хwә эхьстә нав зьке қазеда, т'ьжи сәр бьрьнщ кьр, данә дәсте Мәнищае, го:

— Жь хwәр'а бьбә.

Мәнищае бьр, бьрә сәр дәве зиндане, ба Бежән. Бежән хар, го:

— Мәнищә, әв бьрьнщ тә жь к'ө анийә?

Го: — Мыне базьрганбаши ани.

Го: — Тама ви бьрьнщи бьрьнще Әйранейә. — Дәма қаз вәкьр, нава қазеда һөнгөстирәк дит, һөнгөстир нас кьр, го: — Әв һөнгөстира Р'остәмә, го, Р'остәм хәле мынә.

Қизе го:— Эди эз начъм we, wәки хале тәйә, әз: начъм.

Се р'ожа ма бърчи, қизьк нәчу нан нәани. Бежән готе, го:

— Мәнищә, һәр'ә жь мьнр'а нан бинә. Го, һәки хлазбуна мьн һәби, Р'остәм злам we мьн жь зиндане-хлаз бькә.

Қизьк чу, чу ба Р'остәм. Р'остәм р'абу, харьн дае, нан дае, қизьке нан бър, чу. Зәламәк пева шанд, го:

— Һәр'ә, к'а нан бәтә к'ө ?

Нан бър чу сәр зиндане.

Зәлам һат, го:— Нан бър сәр зиндане.

Го:— Тә щие wi нас кър ?

Го:— Ә. Девәки п'әр'әндәр данийә сәр зиндане, ша кәс нәчә щәм Бежән.

Бу шәв. Р'остәм гөрзе хwә һ'әму дәрани, р'әхше хwә һ'әму сйар бун, чунә сәр зиндане. Деве п'әр'wән-дәр кōштын, Бежән ль зиндане дәранин, Мәнищә анин һатһнә wәлате Әйране.

~~~~~

11. Р'ОСТӘМ У БЕЖӘН
Деве Мазәндәрәне у Сәлмане Сьнди

Щарәке щаран р'әмә ль де баве гōндаран.
Щарәке һ'к'йат ль щьһе Иране қәшьми.
Зал р'абу чо ч'йа неч'ире,
Леньһер'и дөвәк вева те:
П'әләванәк—вәкә ч'йаки,
Зал го: „Неч'ира мьн һат,
Әзе бычъм ви п'әләвани быкōжъм,
Һәспе ви, т'әйбира ви жь хвәр'а быбъм“.
Го, дәма Зал чо гөрзәк ле да,
Чава қөмләкә п'әмбө,
Ль дишер быдәйи, пашва бе —
Ва пашва һат.
Әви деви дәсте хвә аветә Зал:
Жь һәспе ани хар.
Дәст — п'ие ви дани р'ьк'ева хвә,
П'е хвә дани сәр.
Зал р'ьк'ева ви—леда чо.
Зал бы дәст һиви кьр.
Го: — Зал, тө һиви жь мьн нәкә,
Әзә хәбәрәке бежъмә тә,
Һәкәр тә әһд бы мьн кьр,
Әзе тә бәрдьм,
Һәкәр нә, әзе тә п'ар — п'арикъм,
Һәма ды р'ьк'евода.

Го, һәкә тө әһд бо мьн кәйи,
Көр'е хwә Р'остәм,
Wәки бу һ'әфт сали,
Тө бо мьн р'екәйи, әз бькөжъм,
Әзе тә бәрдым.
Һәкәр тө нә р'екәйи,
Әзе тә бькөжъм.
Т'ариха мьн һәйә,
Мьрна мьн бь Р'остәме көр'е тәйә.
Р'остәм нәбә, мьрна мьн т'өнә.
Зал го: — Әһдбә,
Неж Р'остәм нәбә һ'әфт сали,
Әзе Р'остәм бышинъм, бе ба тә.
Го, әwi жи Зал бәрда һат.
Р'остәм бу һ'әфт сали,
Дәһ сали, чардә сали,
Зал дьлнәкьр Р'остәм р'екә бо дөw.
Әһде ль wi әсәр кьр,
Чьqас хәwр'а дьчо,
Дәст — п'ийе хwә р'ькева wiда дьдит,
Qур'ин же дьчо.
Щарәке Р'остәм диwане р'уныштибу,
Сәр т'әхте хwә,
Һәрдө нькаре диwане п'әләwан р'ез р'уныш-
тьбун:

Зал жи р'әх диwане хәwр'а чо.
Һәw дитьн Зал вәщеньqi,
Qур'ин же чо.
Р'остәм же пьрси, го:
— Зал, әw чь ль тә qәwьми ?
Зал го: — Мьн хәwнәк дит,
Әждьһаки тө гьредьдайи,
Жь we әсәре әз вәщеньqим, qур'им.
Р'ожәк дьн, шар дьн, Зал диwане хәwр'а чо.

Шар дьн дь хәwеда вәщеньқи, қур'йа.
 Шар дьн Р'остәм же пьрси.
 Зал го: — Мьн дь хәwнеда ди,
 Тө жь знарәки һати әрде,
 Әз ләма вәщеньқим, қур'йам.
 Шар дьн Зал ль we р'аза.
 Щаркә дьн Зал қур'йа.
 Р'остәм ч'әнгьле Зал гьрт, го:
 Бь сәд щари анийа мьн,
 Тө р'аст набейи мьн,
 К'а чь әсәркьри тә,
 Тө нәбежи р'аст жь мьнр'а,
 Әзе тә ви таде диwердъм,
 К'әлпәтана һәстүе тә,
 Жь диwаре нәйе вәкьрьне.
 Зал го: — Деве Мазьндәране wöһа әз гьртъм,
 Әз дамә сонде у әһде,
 Го, т'ариха мьнда һа һәйә:
 „Р'остәм кө быбә һ'әфт сали,
 Р'екә бра бе, әз быкөжъм“.
 Мьн әһдкьрийә, мьн тө р'е нәкьри:
 Әһде ль мьн әсәр кьрийә,
 Ёһнди әз хәwр'а дьчъм,
 Дәсте хwә дь р'ькева дәwаре wида дьбинъм,
 Әw қур'ин жь мьн дьчә.
 Го: — һәй дәве тә бышке,
 Дәма әз бумә се сали,
 Тә әз вәр'е быкьрама.
 Го, Р'остәм р'абу нав диwане,
 Се щаран гази кьр,
 К'и we бь мьнр'а бе —
 Кәси щаба wи нәда.
 Бежән го: — Хало, әзе тәр'а бем.
 Р'остәм го: — Хал хөлам.
 Тө зар'ийи, һеж тө дә'w у шәр'ан нәк'әти.

Го: — Хало, хэбэре тэ ль э'рде нак'эвэ, эзе
тэр'а бем.

Бежэн п'элэванэки съвък фьр'ьндэ бу.

Го, р'абун к'аре хвэ кьрын,

Һэрэке шангозэк жь хвэр'а чекьрын,

Qльхе дэвреша ль хвэ кьрын,

Р'остэм мук жь Р'эхше — Бэлэк к'ьшанд,

Дани қот'ийа хвэ, данэ р'е, чон.

Го, чон, һ'эфтйэк бь р'е чон,

Чонэ нава дэштэке,

Дитын қэсрэк нава дэште бу,

Го, чонэ бэр қэсре каник һэбу:

Чонэ бэр кание р'уныштын.

Р'остэм го: — Бежэн, хэва мын те,

Эзе р'азем, һэма ч'э'ве мын гэрмбу, эзе
р'абьм.

Бежэн го: — Төе чьқаси хэв би, ч'э'ве тэ
гэрм бьн ?

Р'остэм го: — Се шэв, се р'ожан,

Бэле бэр сэре мын р'анэби,

Т'ө э'рда нэчи.

Го, ма һ'эта һьнгоре,

Хайе қэсьре һэр һ'эфт дөв бун:

Һэр һ'эфт дөв жи һатьн, чонэ қэсьре,

Го, брайе бьч'ук жь ван,

Гөм — гөм һлани, һэр'э кание аве.

Го, Бежэн чо пешийе, го:

— Һэй дөв, хале мын we ль сэр кание
һьвьстийэ,

Тө нэчэ сэр кание,

Һэрке дэнг у сэда бэ, хале мын һеса набэ,

Гөм — гөм бьдэ мын, эзе чьм аве биньм,

Бьбэ һэр'э бо хвэ.

Дөв го: — Тө ви дэвреше һ'эрам бьнһэр'э,

Натийэ сэр канийа мэ, р'азайэ.
 Дьбежэ мьн жи — нэе сэр кание,
 Сэр р'уе хwэ бышойн,
 Гөл — р'ьһ'ана бычьни.
 Хэбэрэк жь wi, йэк жь dew,
 Бежэн шангозэк ль нав анийа wi да,
 Dew ль we көшт.
 Гөм — гөм һлани, һатэ кание.
 Деве дьн ньһер'ин брае ван дэрэнги бу,
 нәһат.
 Дө бра же р'абун пэй һатын.
 Диса Бежэн һэма сьвьк — сьвьк гөм — гөм
 да бэр аве,
 Т'жи кър, бър чо пешйа ван, го:
 — Һэй деуно, брае wэ һатэ аве,
 Бь т'ър'ани кър, мьн леда брае wэ көшт,
 Дьле wэ нәминэ,
 Һа, ава гөм — гөм жи хwэр'а быбын.
 Хале мьн we ль сэр аве р'азайэ,
 Һ'ышйар нэбэ.
 Деве го: — Ве э'щебе бьнһер'э,
 Ви дэwреши брае мэ жи көштийэ,
 Дьбежэ мэ нәйен сэр кание жи,
 Го, һэрдө dew гьһиштынэ Бежэн.
 Бежэн шангозэк ль wi да, йэк ль е дьн:
 Һэрдө брае дьн жи көштын,
 Вэгэр'йа сэр кание.
 Ма һэрчар брае дьн,
 Леньһер'и брае ван дэрэнги бун,
 Р'абун һэрчар һэвр'а һатын.
 Бежэн гөм — гөме ван шар дьн т'ьжи кър,
 Чо пешйа ван дева.
 Го: — Девно, мьн брае wэ көштийэ,
 Дьле wэ нәминэ,
 Һа гөм — гөме wэ, ава хwэ быбын,

Нәйенә сәр кание,
 Хале мын сәр кание р'азайә,
 Ё'ышйар нәбә.
 Го, дәма ва го;
 Ёарчар дөв ль Бежән һатынә һәв, шәр'кьрын.
 Ма һ'әта се р'оже Р'остәм т'әмам бу:
 Р'остәм р'абу сәр хwә,
 Ёһер'и Бежәне харзи т'өнә.
 Гәр'йа, р'еч' дит, пәй р'еч'а вана чо.
 Ди шәр' кьрынә, Бежән йәк жь вана кӧштиә,
 Р'ьһ'әт дыбын, Бежән орт'а ванада р'уныштиә,
 Ёәрсе дора ви р'уныштынә.
 Дәма Р'остәм пеш к'әт,
 Го: — Бежән, чь шӧхӧлетә ван фәқира к'әтийә,
 Тӧ ван дыкӧжи ?
 Дәма ч'ә'ве ван бь Р'остәм к'әт,
 Дәсте хwә жь Бежән к'ышандын,
 Ё'ӧщум ль Р'остәм кьрын,
 Гон: — Әм әве мәзын бькӧжын,
 Е бьч'ук жь хwә т'өнә.
 Го, Дәма незикки Р'остәм бун,
 Р'остәм дәсте хwә авет,
 Йәк.— йәк гьрт, һәрдӧ ль һәвдӧ да,
 Wәкә лошке һежире манә һәв.
 Ма йәк, әw жи дәсте хwә авет —
 Сынге ви гьрт, бада, авет.
 „Шаннамә“ дыбежә һеж иһа жи — дычә.
 Р'остәм у Бежән вәгәр'йан һатын,
 Чон, гәләк чон, ль қәсыра дөве Мазьндәрәне
 дәрк'әтын,
 Чонә баг'че дөве Мазьндәрәне:
 Сәр кание р'уныштын,
 Р'остәм го: — Бежән, әва қәсыра дөве Ма-
 зьндәрәйә,

Нһа әw к'әтийә хәwе,
 Әw хәwа ферьзйә,
 Нһа әw р'абә, әз бе хәw нькарьм wi,
 Әзе жи бьк'әвьмә хәwа ферьзи.
 Го: — Хало, төе чьqас бьк'әви хәwа ферьзийе ?
 Го: — Се р'ож, се шәван,
 Нәма тө жь бәр сәре мын р'анәби,
 Т'ө әрда нәчи.
 Го, Бежән һ'әфт р'ожа бәр сәре wi р'уньшт,
 Паше го: — „Әзе р'абьм бьчьмә ве қәсьре,
 К'а чь һәйә, чь т'өнинә ?“
 Го, дәма чо дәре қәсьре вәкьр,
 Леньһер'и се кәч'ьк we р'уньштнә,
 Мров нә бьхwә, нә вәхwә, т'әмаша wанкә.
 Кәч'ька готьнә Бежән: — Wәрә р'уни, нанәки
 бьхwә.

Аве вәхwә, һәр'ә, ль дьнийәйе қьсәкә —
 Бежә, әз чомә қәсьра дөwе Мазьндәране,
 Гәр'йам, мын т'ер нан харийә, ав вәхарийә,
 Әв нав жь тәр'а бәсә, һьнги тө саг'и.
 Го: — К'а дөwе Мазьндәране нишани мындын,
 Әзе р'өһ'е wi бьстиньм.
 Готьн: — Хер гөне тә стые тә,
 Һәр'ә, ль we мыг'ареда ньвьстийә.
 Бежән дәст аветә щангозәке хwә, чо,
 Ди we мыг'ареда ньвьстйә,
 Сәре wi ль ч'йәе Масисе данийә,
 П'ие wi ль Әлэгәзе дьрежбуйә.
 Бежән щангозәк хwә һьлани,
 Һат ледана сәре wi,
 Һәwqа леда, һ'ьшйар нәбу.
 Чо ль щәм жьна wi, го: — Кәч'о, һ'ьшйар
 набә,
 Бежьнә мын, к'а чаwа кьм, һ'ьшйар бьбә ?
 Го: — һәр'ә гисьне к'отане we ль we,

Дайнэ к'уре, соркэ, дайнэ кэпе ви, we
h'ышйарбэ.

Го, Бежэн чо, к'уредэ гисыне к'отане соркыр,
Дани нав кэпе ви.

Щар ди h'ышйар нэбу.

Деве Мазындэране хwэ эхьстэ сэр мьле дьн.

Го: — Кэч'ыно, wa щьне мын спьх'нда,

Кеч'е эз гэстьм, эз про нэр'эһ'этьм.

Жьна ви чо сэр сери, го:

— Р'абэ, п'элэванэк һатийэ — we тэ бькөжэ.

Го, дэма деве Мазындэране р'абу,

Бежэн бэр һөлма дэве ви жь дери дэрбаз бу.

Эw һарсе жьньк р'абун,

Бежэн данинэ бын лъһ'еф — дошэкан.

Чьqас лъһ'еф — дошэк һэбун,

Лекьрын, вэшартын.

Деве Мазындэране го: —

— Эw п'элэван к'ова чо ?

Гон: — П'элэван дэрк'эт, чо дэрва.

Эва дэрк'эт, чо пэй гэр'йа,

Бежэн нэдит. Чо сэр кание,

Дит we ферьзэк сэр кание ньвьстийэ.

Дев сава хwэ же гьрт,

Го: Хwэде занэ, эзе дэрбэке ль ви зэлами
дэм.

Бь дэрбэке нэк'эвэ, эве h'ышйарбэ, р'абэ

Эди эз бь ви нькарым.

Го, Р'остэм бын даре ч'наре р'азабу,

Эw ч'нар wэкэ дьнйаке мэзын бу,

Го, ч'ьqэкэ даре ч'наре һатбу сэр Р'остэм —

Wэкэ бажарэки бу.

Деве Мазындэране го:

„Эзе р'абьм ви ч'ьqи бышкеньм,

Эзе жи хwэ гэл бавемэ сэр,

Өзе сэрбьм, һ'әта бена ши те бьр'ине".
 Го, дәма даре ч'наре да шкенандьн,
 Хwә ль сәр бәрда, сәр Р'остәм к'әт:
 Р'остәм бөһөстәке чо ә'рде.
 Бежән жи р'абу к'әтә нав ван жьнькан,
 Жь хwәр'а дьлэйзә, һ'әнәка дькә,
 Го, хале ши к'әтә бира ши,
 Го: — Әw дөw чойә сәр хале мын,
 We хале мын бькөжә,
 Нәрке хале мын бькөжә,
 Өзе де к'өва* хлазбьм жь дәсте ши ?
 Бежән шангозе хwә дани, //
 Сәр мьле хwә, чо сәр кани.
 Ди хале ши we ль мьрьнейә.
 Бежән жи дьчә, һәр чар шангозе хwә нав
 ч'ә'ве дөwе Мазьндәрәне дьдә.
 Дәма дәсте хwә даветә Бежән,
 Бежән дьр'әвә,
 Го, дәма шар дьн Бежән һат,
 Шангозәкә дьн ль кәне ши соти да,
 Дьле ши шәwьти:
 Р'абу, сәкьни, бәрда пәй Бежән.
 Го, ч'ьцәка ч'нара сәр Р'остәм сьвьк бу,
 Р'остәм дәст авет ч'наре, сәр хwә авет,
 Р'абу, кьрә гази дөwе Мазьндәрәне,
 Го: — Әз Р'остәмьм, тәе к'өва дәсте мын
 хлазби ?
 Го, дәма wa го, wәкә панздә хөндк'ари
 Жь тьрса дөwе Мазьндәрәне кем бу.
 Нәрдө ферьз бәрийәк вәһатын,
 Нәрдө ферьз, п'әләван чонә бьн ч'әнге һәвр'а,
 Го, дөwе Мазьндәрәне Р'остәм дьбә сәре
 мәйдане,
 Р'остәм ши дьбә бьне мәйдане,

Ә'рд бәр п'ие вана дыфәльшә,
Дьбә нәшала гәләк к'ур,
Ә'рд бәр хуна ван дьбә һ'әр'и:
Се р'ож, се шәва манә бәр һәв,
Нә Р'остәм ч'ар ши кър, нә әши ч'ар Р'остәм
кър.

Пышти се р'ожан, Р'остәм қәшата хwә шьванд,
Сәр сәре хwә һлани,
Деве Мазьндәрәне, әв әждәһәе ә'рд у ә'зма-
нан ль ә'рдеда.

К'ер бәр хwә дәрани,
Аветә стö жекър.
Р'остәм, Бежән р'абун чонә қәсыра деве
Мазьндәрәне.

Р'остәм го: — Бежән.

Бежән го: — Чийә ?

Го: — Әзе бык'әвм хәва ферьзи,
Әв һәрсе жьн деве Мазьндәрәне бы хөрти
анинә,

Ван быбә һәр'ә т'әслими хайе ванкә,
Һ'әта се р'ожан, әзе жи т'ер быһьвм (р'азем),
Вәгәр'ә вәрә, әме бычьнә мал.

Бежән пырскър жь ван жьнькан, го:

— Һун кәч'е к'енә ?

Йәк го: — Әз кәч'а Сәлмийане Сьндимә.

Йәк жи го: — Әз кәч'а п'ашае Брсайемә.

Йа ди го: — Әз кәч'а п'ашаие Әнк'аемә.

Һәр шарн Бежән кәч'ыкәк һлани, чо т'әсли-
ми хайе ван кър, һат.

Һ'әта се р'оже ши т'әмам бун,

Һәрсе кәч'ан бър, чо,

Т'әслими хайе ван кър, һат.

Һ'әта е думайи Бежән һат,

Р'остәм жи һ'ышйар бу жь хәве.

Го: — Бежэн, тō ль дьнийайе гэр'йайн,

Тэ чь бажарэки хwэш ди ?

Бежэ эм бычын ши бажари,

Р'эһ'этбын, паше эм бычынэ мал.

Го: — Хало, т'ō бажар жь бажаре Бэрхе
хwэштыр т'онэ ль дьнийайе.

Го, р'абун бэре хwэ данэ бажара Бэрхе, чон.

Чонэ гьһиштын бажаре Бэрхе,

Сэр дэргэ сэкьнин,

Бежэн дэрбази бажер бу,

Эз нэ, „Шаннамэ“ дыбе дэргэ р'е нэдэ,

Эди Р'остэм дэргэһи дэрбаз набу нав бажер.

Го: — Бежэн, һэр'э ньк п'адшае бажер,

Ностан р'екэ, дэри дэргэ р'акьн,

Wэки эз дэрбазбьм — бажер.

Әван жи Сэлмане Сынди һатийэ сэр бажаре
ван.

Хэрще гран дьхwэзэ — нькарын хэрш быдын.

Шин — гри к'этийэ бажаре ван,

Нькарын хэрще ши быдын.

Бежэн чо ль ньк п'адше,

Го: — Хале мын we ль сэр дэргэһи,

Дэри дэрбаз набэ, дэри р'е надэ,

Ностан р'екэ дэри дэргэһи р'акьн,

Wэки хале мын дэрбази бажербэ.

Го: — Һэр'э weда, дэwреше к'оти,

Жь хwэ к'ефа тэ, к'ефа шийэ.

Бежэн һат, го Р'остэм.

Р'остэм го: — Һэр'э ч'энгле п'адша у wэзир
бьгьрэ

Һэрдōа бык'ышинэ, бинэ ньк мын.

Го, Бежэн чо, дэсте хwэ авет ч'энгьле п'ад-
ше, wэзир,

К'ышанд ани һ'эта дэргэһи.

Го, дэма ч'э'ве ши ль Р'остэм к'эт,

Го, шәрм кър, хвә да паш.
 Го: — П'адшаһъм, шәрм нәкә,
 Ностәм бинә, дәри дәргәһ р'акә,
 Вәки әз дәрбази бажербъм.
 Го, дәма һатын дәргәһ р'акърын,
 Р'остәм дәрбази бажер бу,
 Қәст мьле хвә гоше диwара дьхә,
 Гоше диwара дьһ'әрьфанд.
 Дәрбаз бун,чон.
 Р'абун ль диwана п'адше,
 Го: — П'адшаһъм, әw чь қир'инә, чь хъртолә—
 Ль бажаре Бәрхеда ?
 Го: — Сәлмане Сьнди һатийә,
 Хәрщәки гран жь мә дьхазә,
 Әм нәшен бьдън.
 Р'остәм го: — Хөдане шәв у р'ожан,
 Һун п'әрэки бьдън, Һун жь дәсте мә хлаз
 набьн.
 Эди жь тьрса Р'остәм нә хәрще wи бәрәв
 кърн,
 Нә дьwерьн бьчън һивн жь Сәлмане Сьнди
 бькьн.
 Го, Р'остәм диса к'әтә хәwа ферьайя, р'аза,
 Го, се р'ожан бажаре Бәрхе —
 Кәс нәчуйә шәм Сәлмане Сьнди.
 Го, Сәлмане Сьнди го: — Хwәде занә
 Бажаре Бәрхе бәр мә асе буйә.
 Го, се п'әләwане Сәлмани Сьнди һәбун.
 Иәк — Шәнге Т'уз,
 Йәк — Мәнге Т'уз,
 Йәк — П'әнге Т'уз.
 Го, р'әбу Шәнге Т'уз р'екър, чо бажаре
 Бәрхе.
 Го: — Һәрчи п'әләwан һәйә бажаре Бәрхе,
 Бла бе шәр'е мьн.

Т'о кэс т'онэбу бычойа шэр'е Шэнге Т'уз.
 Бежэн р'абу чо ль п'адше, го:
 — П'адшаһьм, дэварэки (һәсп) бьдә мьн,
 Wәки эз бычмә шэр'е ви.
 Го, дэварәк да Бежән,
 Бежән чо шэр'е Шэнге Т'уз.
 Го, һ'эта нивро шэр' кьрын,
 Нивро леда Шэнге Т'уз кōшт.
 Бажаре Бәрхе дыбен:
 — Wәлләһ дэвреше мәзын т'онә,
 Һәкәр тыштәки бькә,
 Дэвреше быч'уке бькә.
 Го, се р'ожан Бежән чо шэр',
 Һәрсе п'әләwane Сәлмане Сьнди кōшт.
 Го, р'ожтьра ди Сәлмане Сьнди һатә мәйдане.
 Дәма Бежән чо пеш
 Сәлмане Сьнди ләп авет,
 Бежән һәспвә гьрт, р'акьр, бьр мала хwә.
 Дәма гьрт, бьр,
 Кәч'а ви ч'ә'в к'әт, наскьр, кō Бежәнә,
 Го, „Хwәде занә, эз т'әйбирәке нәкьм,
 Бабе мьне Бежән бькōжә“.
 Чо пешйа бабе хwә, го:
 — Бабо, әви п'әләwани се п'әләwane тә кōшт,
 Ви п'әләwани бьдә мьн эз бьбьм
 Се һәйван щәза бьдьмә р'өһ'е ви:
 Паше бә бькōжә.
 Жь бабе хwә стәнд:
 Бежән бьр мала хwә,
 Бежәнр'а да харьн, вәхарьн, к'еф кьрын.
 Дәма Сәлмане Сьнди Бежән гьрт, бьр,
 Диса шин — гьри к'әтә бажаре Бәрхе.
 Р'остәм һ'ышйар бу, го: — Әв чь буйә ?
 Го: — Малһәдьми, тō һати ньвьсти,

Сэлмане Сьнди һэвале тэ гьрт, бьр.
 Р'остэм р'абу муйе Р'эхши Бэлэк да агьр,
 Дьбен — Р'эхше Бэлэк ль т'эwледа п'еколкьр.
 Го, Зал го: — Р'абьн Р'эхше Бэлэк бинь,
 Зин р'эхт лекьн,
 Гөрз — к'элбэнда ши гьредьн, бла быча,
 Гамеше һеч тэпги к'этиә, һәр'ә быгиже.
 Го, р'абун зине Ә'йнт'абе ле шдандьн,
 Гөрз у к'элбэнд ле гьредан,
 Шире ферьзие дь қәрп'узеда да к'ьшандьн,
 Р'эхше — Бэлэк — Һәй бәрдан, р'е дан,
 Го, чо гьништә ч'йайе Әләгазе.
 Го, р'йа ши дь Масиср'а дәрбаз буйә.
 Р'эхше Бэлэк го, жь хwәр'а го:
 „Әз һ'эта ве дәште бычьмә Масисе,
 Әзе дәрәпги бьм.
 Әзе хwә жь льһа бамвмә Масис,
 Wәки зу быгьһижьме“.
 Дәма хwә авет, шлфа гөрз қәтиә,
 Дәште к'әт.
 Жь we вәгәр'йа һат:
 Дәве хwә аветә гөрз һьлани, чо.
 Го, Р'остэм һ'эта све жь тьрса, хәwa ши
 нәһат,
 Дьчо сәр дәргәһ, дьһат.
 Го, бәре све бу —
 Р'ежнәк (дәнге зрав) да гөһе ши,
 Го: — Хwәде аләмә һәспе мьн нәһат,
 Сэлмане Сьндийә һатә шәр'е мьн, әзе чаwa
 кьм ?
 Дәма һат незкайи ле кьр,
 Дит Р'эхше — Бэлэк бу.
 Чо сәре Р'эхше — Бэлэк пач' кьр,
 Леньһер'и һәлэхәкә шлфе гөрзе ши қәтиәбу,

Готә п'адша, го: — һостан биньн, бла шлфа —
 (шлфа) гөрзе мьн чекьн.
 Һостә һатын шлфа гөрзе ын чекьрын.
 Го. дәма Бежән гьртын, Р'остәм бьһист,
 Чьл хөндк'ари һ'өндөр'е Р'остәм
 Жь тьрсан же кем бубу.
 Го, Р'остәм р'абу Р'әхше Бәләк ани,
 Тимарәкә п'әләһани дайе,
 Зине Ә'йнт'абә сәр мьлан хьр'ьканд,
 Тәнг у бәне ын шьданд,
 Дәсте хwә авет ч'әнгьле гөрзе гран гьрт,
 Шир у мәрт'ал аветә мьле хwә:
 Лынге хwә дани р'ьк'еве,
 Сәр зине сьһ'әте р'уһьшт,
 Чо шәр'е Сәлмане Сьнди.
 Бу шәр'е ферьз п'әләһанан.
 Го: гисьне к'отане сәр сәре һәв соркьрын,
 Агьре мәһшәһәдийе сәр сәре һәвдө һежандьн,
 Жь ә'рде хәте к'отане —
 Бәр п'е һәспе ын вәдьбу.
 Го, се р'ож, се шәван манә п'есири һәв,
 Нә ын ч'ар жь ын бьр, нә ын ч'ар жь ын бьр.
 Го, дәма Сәлмане Сьнди чо мал,
 Готә кәч'а хwә:
 — Әw п'әләһане пеш мьн к'әти,
 Мьн т'ө т'әйбир ле нәкьр,
 Әw п'әләһане мьн гьрт ани,
 Сбе бинә сәр бане кәле —
 Qәт — qәткә бавежә,
 Wәки Р'остәм бьбинә һ'өһьре ын кембә,
 Wәки әз ч'ар жекәм.
 Го, дәма сбе Р'остәм чо шәр',
 Сәлмане Сьнди ле кьрә гази,

Го: — Р'остәм, хwәде занә, иро р'ожа тәйә,
Әw сәре тә ч'йәе Qафе жи һәр'ә,
Жь мьн хлаз набә.

Сәре хwә р'акә, дьнйәе т'әмашәкә,
Сөбә се зәлам нәбежьн —

Сәлмане Сьнди бебәхт бу.

Нәһышт Р'остәм дьнйә т'әмашәкьра, кōшт.

Wa го, wәки Р'остәм бьнер'и,
Qәтед Бежән бьбинә, кō жь бане кәле бавен.
Qәwата wi кембә.

Кәч'а wi Бежән бьр чо сәр бане кәле,
Мьле һәв гьртьн, мәшухк дькән,
Сәр бани ви али, йәк wi али.

Мьле һәвдō гьртьн — дьчьн, тен,
К'әйфхwәши дькьн.

Дәма Р'остәм сәре хwә һьлани,
Ди Бежән саг'ә, бь кәч'а wир'а

Сәр бане кәле к'әйф дькә:

Саг'и Бежән ди.

Әз нә, „Шәһнамә“ дьбе,

Чьл хōндк'ари qәwата Р'остәм зедә бу,

Р'остәм ль Сәлмане Сьнди кьрә гази:

Го: — Сәлмане Сьнди, тō бьнһер'ә дьнйәе,

Иро эзе тә бькōжьм,

Щане тә щә'ньме р'екьм.

Го, дәма wa го,

Сәлмане Сьнди ль бане кәле ньһер'и —

Кō кәч'а wi, Бежән сәр сәре бане кәле

К'ейф дькьн, бист хōндк'ари qәwата wi кембу.

Бәре хwә жь Р'остәм вәгәр'анд,

Бәре хwә да кәч'а хwә, чо.

Го, дәма әw чо,

Р'остәм жь пыштва чо,

Р'абу сәр р'ькева хwә,

Гөрзе хwә һълани,
Wэкә спиндарәки бльнд кър:
Жорда к'әле Сәлмани Сынди да,
Кōшт, щане ши щә'ньме т'әслим кър.
Го, дәма Сәлмане Сынди кōшт,
Бажаре Бәрхе бәзин т'алане ван.
Р'остәм го бажаре Бәрхин, го:
— Һәрчи т'алане ши, йа мы,
Һәрчи аха ши т'әслиминә.
Го, р'абу, чьqа т'алане Сәлмане Сынди һәбу,
Һълани, кәч'а бир'а ани, һат.
Гьһиштә qәсьра дewe Мазьндәрәне —
Чьqас т'алане ши жи һәбу —
Һълани, ани һат.
Гьһиштә qәсьра ван һәр һ'әфт дewan:
Чь т'алане ван жи һәбу —
Һ'әму бар кър,
Кър'ә к'арван
Ани һат, чо ль әйwана Забьле.
К'ōта бу, чо.

12. Р'ОСТӘМЕ ЗАЛ У БӨРЗОЕ КӨР'Е WI

Р'остәм һәбу көр'е Зал бу, Зал көр'е Ал бу, Гело, Гево, Гөһдәрди Пир, Т'уси Нәзәр, Әйлаз, Әйвәз, Қәйк, Пәйк — әw п'әләwane wi бун.

Зале го: — Гөһдәрди Пир, мқати Р'остәм бын, дьжмьне Р'остәм һәнә. Дьжмьне Р'остәм өса һәнә, wәки Р'остәм жь мала мын дәрк'әвә, дьжмьне wәе к'ок'а wә бинә.

Р'ожәке Гөһдәрди Пир, әw у Р'остәм дькьнә шәр'. Р'остәм го:

— Гөһдәрди Пир, го, әзе р'авьм тә ль диwерхьм, тәе пева бьви сивах бьсәкьни, бьви щьл бьсәкьни, әзе тә бьчәлқиньм.

Гөһдәрди Пир го: — Р'остәми Зал, әзе гөрзәки бьдьмә нав ч'ә'ве тә, тәхьм, тә һ'әфт тәвәке ә'рде һәр'и харе, тә батмиш бькьм.

Р'остәм ақьл бу, р'абу да фкьра хwә: „Әз Гөһдәрди Пир бькөжьм, хәлqе мә бьк'әнә...“. Р'остәм жь бәр р'абу. Хәйди жь мал дәрк'әт, чу шәһәре Зәйнк'әри к'афьр.

Зәйнк'әри к'афьр дьжмьне баве wi бу, әwi гази п'әләwane хwә кьр.

Го: — Гәли п'әләwana, го, һун запын дьжмьне мә жь мала хwә хәйдийә, лазьмә кь, қизәкә мын һәйә, наве we Зәйнәвә, әзе бьдьмә Р'остәм, жер'а бьвә жын. Wәхтәке көр'әке жер'а бьвә, жь қиза мын. Һәрge

көр'е ви мэзын бу, эме ижа жь мала хwэ дэрхын. Көр'е ви гьһишт, бу п'элəwan, мэзын бу — шэр'е мə wan һəwə, эзе ижа көр'е ви бəри wандьм, к'ок'а wана бьqəлинə.

Ижа wəхтəке ава шəһəре Зале жь шəһəре Зəйнк'ə-ри к'афьр дьһат. Чун ава шəһəре Зале бьр'ин. Зəйнк'ə-ри к'афьр, п'элəwane ви сəр бьр'ин. Щав данə Зале, го:

— Ава шəһəре тə бьр'инə.

Го: — Гəһдəрди Пир, тəйи зə'фи qочахи, һəр'ə п'элəwanар'а шэр' бькə, ава шəһəре мə бе.

Зəйнк'əри к'афьр бəри Р'остəм да, жь мала хwэ да дэрхьстьне.

Көр'əки Р'остəм, наве ви Бəрзо, хwэ жи нəвие Зəйнк'əри к'афьр һəбу. Бəрзо бьнп'ийа диwана Зəйнк'ə-ри к'афьр сəкьни бу. П'элəwana щав данə Зəйнк'əри к'афьр: „Жь мала Зале ава шəһəре тə бьр'ин“.

Бəрзо го: — Чəwа, кəлькə, чəwа qочахын, ава шə-һəре тə бьр'ин, qə п'элəwane тə т'əнəнын ? Кəлькə, эзе һəр'ьм. Жь хwəр'а мəр'əкə чьл п'ути, мəр'əке чекьм, жь хwəр'а бьдьм гьредан. Све эзе һəр'ьм сəр əве, əве бьдьм бəрдан, биньм шəһəр.

Зəйнəв дйа Бəрзо бу, qиза Зəйнк'əри к'афьр бу. Нəвие Зале чу ль сəр əве, ава шəһəр бəр бь шəһəре Зəйнк'əри к'афьр бəрда. Дйа Бəрзо ль бəр көр'е хwэ сəкьни, го:

— Бəрзо, əз бь qəрбa, шур калане хwə нəбрь'ə.

Бəрзо жер'а го: — Чəwа, Зəйнəв, шур калане хwə нəбрь'ə ?

— Лəмак нəбрь'ə, Р'остəм бəве тəйə, Зале кəльке тəйə, те һəр'и те бь wанар'а шэр' бьки. Əw əпе тəнə. Гəһдəрди Пир əпе тəйə, Бəдьһ' Щəмал əпе тəйə, диса бре Р'остəмə, гəрəке тə нəчи. Тəе һəр'и əпе хwэ бькəжи.

Бəрзо гот: — Дае, го, эзе һəр'ьм, əпе хwэ бьщер'би-ньм, чькə п'элəwанийа wан чəwanə ?

Гөһдәр д и Пир гъһиштә Бөрзо, жер'а да хәбәра.

Го: — Апо, мэкә.

Гөһдәрди Пир гөрзәк авитә Бөрзо. Бөрзо р'абу, сәр пышта һәспе, әw гьрт, да бәр хwә, дани әрде. Пәйр'а Әйваз һат — бре Гөһдәрди Пирә. Бөрзо әw жи гьрт. Зәйнәв ль бәр Бөрзо сәкьни, го:

— Бөрзо, Зәйнк'әри к'афьr we апе тә бькөжә, гәрәк тө щаве бьди Зәйнк'әри к'афьr: „Гьртик әз дь-гьрьм, дәнгмиш нәви. Әw гьртие, кө тө дәнгмиш бьви, әз к'ок'а тә у п'әләwана әзе бьқәлиньм“.

Зәйнк'әри к'афьr щав да п'әләwане хwә, го:

— Куч'ьке хайе хwә нас кьr, өса нас кьr, әз һә-мә, әз көр'е Р'остәмьм.

Бөрзо го: — И'әта иһа Зәйнк'әри к'афьr дьгот, тө көр'е мьни, мьн ньзанбу әз көр'е Р'остәмьм. Әw мабу, мьн к'ока апе хwә, п'әләwане апе хwә т'әмам бьқәланда.

Бөрзо вәгәр'һа ль сәр Зәйнк'әри к'афьr, го:

— И'әта нака тә чьма нәгот, тө көр'е Р'остәми, тә дьгот, тө көр'е мьни ?

Бөрзо р'абу, апе хwә да бәрдане. Әw апе хwәва ль п'әләwане шәһәре Зәйнк'әри к'афьr хьстьн, ниве п'әләwане wи к'өта кьr. Зәйнәв ль бәр сәкьни, го:

— Әз бь қөрбана тә, жь бона хатьре мьн, баве мьн — Зәйнк'әри к'афьr, гәрәке тө баве мьн бьбахшини, нәкөжи.

Го: — Wәки өсанә, мьн баве тә бахьшанд.

Р'остәм хәйди бу, һатьбу шәһәре Анае, нәчубу мале, жь бона Гөһдәрди Пир нәчубу мала хwә. Чу шәһәре Анае, щәм Лоши Зальм.

Бөрзо го: — Апо, — жь Гөһдәрди Пирр'а гот, — әм чава баве хwә бьвиньн ?

Го: — Баве тә чуйә шәһәре Анае. Тө зани әм чава бькьн ? Әме вра дәве ч'әме ава Р'әш, әме хравие бькьн, мәрийа қьр' бькьн. Щаве бьгһижә Лоши Зальм —

шәһәре Анаеда. We бежә: „Чь буйә ?“ We бежын: „Щәрд дәрк'әтийә“. Р'остәме хwә бьдә пешйя ван, we бе сәр щәрде дә'we. Ль wedәре тō у Р'остәме шәр' бькын. Әзе ви чахи баве тә, әзе нишани тәдъм, тō баве хwә нас бьки. Мә нас кър, әме бежыне:

— Лоши Зальм, һ'әта нһа баве мьн хәйди бу, чь-ма әw мала тә храв бу, тә дō мәри бьдана пешйя Р'остәм, тә банийя т'әслими Зале бькьра: „Зале, һ'әта нака Р'остәм щәм мьн бу, ч'ә'ве тә р'онайи, диса Р'остәме тә саг' у сламәт“.

Бөрзо баве хwә нас кър, го:

— Апо, — апе ви Гōһдәрде Пир, го, зани, го, әз иро баве хwә бьщәр'биньм, wә зә'ф сальхе баве мьн дьда, дьгот: „Зә'ф п'әләванәки қочахә“.

Әви Р'остәмва шәр' кърн. Гөрзәк гөрза авитә Р'остәм, һ'әсаве чава мәрвь к'әлпәтане баве драи — нава гошт жь дәве мервь дәрхә, өса гөрзе ви жь Р'остәм гьрт.

Р'остәм гөрзе хwә авитә Бөрзо, һ'әсаве зар'оке, чава кō зар'әк севәке баве диварәкихә. Бөрзо го:

— Баво, әз кōр'е тәмә, әз жь бона тә һатъмә. Тō һати щәм Лоши Зальм. Шькър мьн тō дити. Гәрәке т'әщира мьн бьбахшини мьн, чава кō тō баве мьн, мьн гөрзәк ль тә хьст, мьн тō щер'ьбанди.

Қир'ина Р'остәм, к'усти — мә'стийя сәре хwә жь бә'ра дәрхьст. П'әләванәки өса қочах бу.

Жь we шунда Р'остәм бь Бөрзо у Гōһдәрди Пир-ва т'әваи вәгәр'йя, һатә мала хwә.

13. Ч'ЪQE Р'ОСТӘМ У БРЗОЕ КӨР'Е WI

Р'остәм вәхтәке т'әне бу:
Ль аха wi шәр' т'өнәбу:
Т'эг'дир дьбу дьһае бьгәр'ә.
Щарәке т'эг'дир бу,
Чо бажаре Чһи у Мачине гәр'һа,
Чо ль ода п'адше.
Чо һ'әфтеки ль диwana п'адше:
П'адша дән харьна wi дьда,
Дьма ль we.
Го: — Р'остәм, р'ожәке р'абу сәр бан сәкһни,
Го, теньһер'и чьл п'әләwan,
Һәрәк пыштәк харьн, р'ун, савар,
Пышткьрьбун, дьчонә ч'һе.
Го, Р'остәм к'әтә пәй wan, чо.
Чо, сәрда, we мг'арәкеда чьл dew,
Сәре мг'аренә, р'уһьштьнә ль we:
Нане хwә дьхөн, мәһе вәдхөн.
Го: „Һәй дешно, т'асәк мәһе жи бьдһнә мьн,
Р'едарьм, дәве мьн зьһа бу,
Wәки әз вәхөм“.
Мәзьне wan го: — Т'асәке бьдһне вәхwә,
бла бьчә.
Т'асәк дане, вәхар,
Го: — Wәлләһ, дәве мьн шьл нәбу.
Го: — Ви гөм — гөми бьдһн,

Бьдын, дэве хwэ бьдьме,
 Дэве хwэ шьлкьм, дэмэбэ.
 Чэнд дewan го: — Эм надьне.
 Деве мэзын го: — Дэне, р'ешийэ,
 Бла дэве хwэ шьлкэ, дайнэ.
 Го, дэма гөм — гөм данэ дэсте Р'остэм,
 Р'остэм да дэве хwэ,
 Зу вэкьр, вэхар.
 Эв һэр чьл деве п'адша хwэйдькьр,
 Жь тьрса Р'остэм, кö Р'остэм бе шэр'е ши,
 Һэр'ьнэ пеш Р'остэм шэр'кьи.
 Кэч'а п'адше р'екьрьбу ль ван дewan,
 Го — дewan, к'и т'аса мэйе вэхар,
 Кэч'а п'адше беһн дькьр, дыда е ди,
 Кэч'а п'адше зани, кö п'элэванэ,
 Го: — П'элэвано, э'фйатбэ.
 Го, дewan нийэта хwэ кьрын,
 Р'абун Р'остэм быкöштана,
 Го, Р'осстэм эди нэсэкьни,
 Дэст да гөм — гөм,
 Һэр гөм — гөм дева хьст,
 Һэр чьл жи кöшт.
 Кэч'а п'адше һат ньк бабе, готэ бабе хwэ:
 — Дэвреше тэ хайдкьри,
 Һэр чьл деве тэ кöштын.
 Го, п'адша шанд, дэвреш ани,
 Го: — Һэй дэвреш баба, эw чьл деве мьн
 хwэй дькьр,
 Т'ариха мьн һэйэ, Р'остэме сэр мьнва бе,
 Мьне бэрда п'еси́ра Р'остэм.
 Го: — П'адшаһьм, эзе льһа бьм,
 Р'оже сьнийэк савар бьдэ мьн,
 Һэма к'энге Р'остэм һат,
 Мьн бэрдэ п'еси́ра Р'остэм.

П'адша го: — Qема мын ль тә нае,
 Wәрә дәсте мын, әзе кәч'а хwә дәмә тә,
 Тõ нәчи.
 Го, чу дәсте п'адше, кәч'а п'адше стәнд:
 Чар һәйван (нив) ма ль we.
 Р'остәм пе һ'ьсйа жьна wi бь һ'әмлә бу,
 Го, р'ойәк эваре го кәч'а п'адше го:
 Го: — Һәй жьне, Р'остәм әз бь хwәмә,
 Бежә бабе хwә, бла нәтьрсә,
 Әзе we дьчъмә мала хwә.
 Готә жьньке: — Һа жь тәр'а базбәндәк,
 Һәкәр жь тәр'а кәр'әк бу,
 Гьредә мыл бра бетә әйwана Забьле,
 Ньк мын, һәрке кәч'ык бу, бьфрошын,
 Һынгй һун саг'ын, бьхõн, вәхõн — хлас набә.
 Го, Р'остәм р'абу чо,
 П'адша сбе р'абу, ди Р'остәм т'õнә,
 Го кәч'а хwә: — К'а мере тә к'õда чуйә ?
 Го: — П'адшаһм, мере мын Р'остәме кәр'е
 Зал бу,
 Го, бежә п'адша, бла т'õ фкара нәкә,
 Әзе we чомә мала хwә.
 Го, ма нәһ мәһ, нәһ р'ож т'әмам бу,
 Кәч'а п'адшер'а кәр'әк бу,
 Наве wi данинә Брзо.
 Го, кәр'е п'әләwана бу,
 Р'ож бь р'ож мәзын дьбу.
 Го, ма сала wi т'әмам бу,
 Дьчу дәст даветә даре спиндаран,
 Дьтәwанд,
 Зар'õ дьчун ль сәр бо хwә же дар бьрын,
 Бәрда, зар'õ бь дарва бьнд дьбун,
 Бәләв дькьрын зар'õ, дур дьзәльqандә ә'рде,
 К'ижан дькõштын, к'ижан дәст — п'е сәqәт
 дькьрын.

Бабе ван һәршар дьчон ньк башире ви
шк'йат.

Ма р'ожәке, диса ва кьри:
Зар'е пиркәке нав ванда кōшт:
Пире жь вева һат, нав сәре хвә да,
Го: — Сәвие һ'әрам, кәс ньзанә —
К'а кōр'е к'ижан дәврешийә?
Кōр'е к'ижан гаванийә,
Зар'е мә һ'әму қәланд.
Го, Брзо жи фә'м бьбу,
Мә'де хвә кьр, чо мал,
Готә дйа хвә, го: — Даде, к'а бабе мын?
Го: — Әва п'адша бабе тәйә,
Әз жи дйа тәмә,
Брзо го, го: — Г'адша бабе тәйә,
Хо бабе мын жи пинә?
Го, эди дйа ви кьр — нәкьр,
П'есира хвә же хлаз нәкьр.
Го: — Әзе бьчъмә ньк бабе хвә.
Го, дйа ви жи р'абу, базбәнд греда,
Греда мьле ви, дйа ви жи р'абу пер'а чо.
Го, чон, эди р'е шаш кьр,
Нә чонә әйвана Забьле,
Чонә әйвана К'әнге нав нәйаре Р'остәм.
Го, һәмане Вәйси хвәйи т'әрихбу,
Һат, р'асти ван һат, го: — Тō жьна к'ейи?
Һуне к'ōва бьчын?
Го: — Ә жьна Р'остәмьм,
Әв жи кōр'е Р'остәм — Брзойә,
Әм дьчынә әйвана Забьле,
Ба Р'остәм.
Һәман готе: — П'адшае мә нәйаре Р'остәмә,
Дәма бьбинә, һуне бьчын ба Р'остәм,
We wә бькōжә.

Нна п'адшае р'екэ вэ бьбэ,
Ве бежэ — Р'остэм эзм,
Нун жи бежын — тōйи, тō.
Го, һамане Вэйси р'абу чо нък п'адше,
Го: — П'адшаһьм, жьна Р'остэм, кōр'е Р'ос-
тэм,

Шаш бунэ, һатьнэ льһа.
Биньн эм хвэйкын —
Бэрдьнэ п'еси́ра Р'остэм.
Го, шандьн, анин, ва гот:
Дйа кōр' жи тьрса нэвербу т'ō бькьра:
Се — чар сала Брзо сэр гошт у брьнше ви
хвэйкьрын,

Го, ма дэма мэзын бу Брзо,
Р'абун Т'ураһиан эскэр щэм кьрын,
Брзо р'акьрын, чонэ сэр Р'остэм шэр'.
Го, Р'остэм жи т'эвдил буйә,
Го ль дьһиәе дьгэр'ә,
Го, п'эләwane Р'остэм йәк — йәк һатьнэ шэр'е
Брзо.

Го, к'и дьһат, сәһ'этәке бэр нэдьсәкьни:
Брзо саг' дьгьрт, дьбьр.
Го, чьдас п'эләwane Р'остэм һәбу,
Брзо йәк — йәк гьрт, бьр,
Бьр эхьстә дь һәлэг'ка зынциле,
Го, Әлфәсйаб го: — Брзо,
Ван п'эләwanан тō дьгьри тини, бькōжә.
Брзо го: — Нә, чьда п'эләwane ван һәйә,
Әзе бьчьрьм, һ'әму бь һәвр'а бькōжьм.
Па, нә гьрти һесире Брзо бун,
К'ефа Брзо бу, һәфе т'ō кәси т'ōнәбу,
Бьготана: — Ила тō бькōжә.
Шәрте п'эләwanанә,
Һәр кәс дь һәфе хвәда.
Го, эди п'эләwan дь аха Иранеда нәма:

Н'эму гьрт, ани гьреда,
 Эхьстэ ль нэлэг'ка зьнщиле.
 Го, бабе Р'остэм, Зал,
 Чо, го: — Нэби, нэби, эв п'элэван
 Тыштэк жь Р'остэмэ.
 Го, дэма чо, Брзо гази кьр,
 — Нэй бапир, п'элэван ль аха вэ нэбу,
 Тө бь калйа хвэ нати шэр'е мын ?
 Го: — Эз нэһатьмэ шэр'е тэ,
 Эз һатьмэ пьрсэке жь тэ бькьм.
 Го: — Дэ бежэ, тө көр'е к'ейи ?
 Брзо го: — Бира мын нае,
 Бьсэкьнэ, эз бьчьм пьрса дйа хвэ бькэм, бем.
 Го, чо жь дйа хвэ пьрси,
 Го, дйа ви го: — Көр'е мын, тө көр'е Р'остэме
 Залейи,
 Го, дэма һатэ ль we, го:
 — Бапир, эз көр'е Р'остэмьм.
 Зал хвэ жь пышт һэспе аветэ хар, һат.
 Го: — Төе чь бьки ?
 Го: — Тө нэвие мыни, эзе бемэ сэре тэ,
 Эз Зал бабе Р'остэмьм.
 Брзо ль we дэме агаһ бу, сэрwэхт бу,
 Сэр хвэва һат, го: — Бапир, wэки wайэ,
 Тө нһа нэе сэре мын,
 Тө нһа бейи сэре мын
 Шөхөле we ә'йанбэ,
 Әwqас п'элэване бабе хвэ мын гьрт,
 Н'эта эз бьчьм, н'эму we бькөжьн,
 Һэспе хвэ сйарбэ, эз тө жь qэста шэр'кьн,
 Н'этани эваре, эзе һэр'ьмэ мал,
 П'элэване хвэ бэрдьм,
 Әм бен бьгьһижьнэ тэ.
 Го, шэр'е хвэ кьрын н'эта эваре:
 Эваре Зал вэгэр'йа чо мал,

Брзо һатә ньк Әлфәсйаб,
Әлфәсйаб го: — Әв чь п'әләван бу,
Һ'әта эваре тә шәр'е ын кър,
Тә т'ө мәщал же нәкър?
Го: — П'әләванәки хөрт бу,
Мын т'ө женәкарн кьра.
Го, ма һ'әта эваре дәрәнг, хәлq р'азан.
Р'абу п'әләванед хвә, кә зыншил п'еч'кь-
рбу:

Һ'әму бәрда, дйа хвә һлани ыра,
Бь шәв һатын, чон әйвана Забыле.
Го, һ'әта Брзо, әв чон,
Го, Р'остәм жи һат, ль ые бу шайн,
Бь Брзо, бь һатына ын.
Әлфәсйаб го: — Әв ые шайа хвә дыкьн,
Һаж хвә ниньн,
Әме р'абьн, бычьн сәр ван шәр'.
Го, Әлфәсйаб р'абу, чо ньк Филасьми Чин:
Филасьме Чин п'әләванәки ыайн мәзын бу,
Ва навдәнг бу,
Р'остәм жи анцах бәр сәкьниба.
Әлфәсйаб го: Филасьме Чини, го,
— Һәр'ә шәр'е Р'остәм,
Әзе быдьмә тә чьл синне шәвахьран,
Сәр сәре щарийан быгәр'иньм,
Бахшише п'әләване дацьм (хөрт).
Әзе быдьмә тә сәд к'ьһ'еле р'әхт — бусат
Жь зер' чекьри,
Нәкәр тә фәдһа шыһе Р'остәм кър,
Әзе п'адшайа шыһе ван быдьмә тә.
Филасьм го: — П'адшаһьм,
Дәвләт сәре хөде, сәре тә,
Һинги тә быве мале дыһйае,
Әзе дө тышта жь тә быхвәзым,

Тō бѣди мѣн, эзе бѣдѣм,
Тō нѣди мѣн — Эз наем.
Го, йѣк тō хана К'урѣхѣне бѣди мѣн,
Ава бѣки, эзе бѣчѣм теда р'унем,
Йѣк жи шарѣа Сусѣнщѣдине бѣдѣи мѣн.
П'адша го: — Эзе хана К'урѣхѣне ава бѣкѣм —
Нѣр'ѣ теда р'унѣ,
Ле шарѣиѣ Сусѣнщѣдине, эз надѣм т'ō п'ѣ-
лѣванѣн,

Надѣм тѣ жи.

Го: — Тō нади мѣн — Эз жи наем.

Эѣ жи нѣ илащ ма, го:

— Ѡѣрѣ, эзе Сусѣнщѣдине дѣмѣ тѣ.

Сусѣнщѣдин сеѣрубѣнди бу,

Шарѣа п'адша Элфѣсѣаб бу,

Го, ѣлѣни хѣме хана К'урѣхѣне р'ѣкѣр,

Бѣре ѣи нѣр у ме кѣр,

Ск'ѣне полѣ навдѣ қōтѣ,

Р'ѣсѣс, зѣв ѣ'ѣландѣи, пѣдакѣрѣи,

Хана К'урѣхѣне чѣкѣрѣи,

Р'ѣст сѣре э'ѣран эхѣстѣи:

Чѣдѣрѣк лѣ пыштѣ хана К'урѣхѣне вѣкѣрѣи:

Шарѣа Сусѣнщѣдине данѣи теда.

Фѣласѣме Чѣи го Сусѣнщѣдине:

— Эз хōламе тѣмѣ, мѣн тѣ аниѣѣ жѣ серѣр'ѣ,

Эѣи сеѣр ѣветѣ дѣниѣе, чѣ,

Ѡѣсѣс жи нѣгѣр'ѣи,

Дō қōте зер' да дѣст хѣдѣмед хѣѣ,

Го: — Бѣн бѣвен қōлѣт'ѣна Зѣбѣле,

Вѣгѣр'ѣи, вѣрѣи.

Бѣрѣи ѣветѣи, ѣѣтѣи.

Р'ѣстѣм чѣѣс п'ѣлѣѣване ѣи ѣѣбун:

Ѡ'ѣму диѣѣана Р'ѣстѣмдѣ р'ѣунѣштѣбун:

Го, ѣ'ѣиште ѣ'ѣишт п'ѣлѣѣѣн мѣла Т'ѣѣзо бун:

Н'эфте н'эфт п'элэван мала Гевѡ бун.

Бежэн жь дэрва нат готэ Р'остэм, го:

— Хало, сер аветьнэ дьнйае,

Тари кър, пева нат.

Р'остэм готэ Зале, го:

— Зал, р'абэ бэр дерн, бьнһер' к'а чь серэ?

Го, Зал р'абу, леньһер'и, нат, го:

— Р'остэм, дэйн нэкэ,

Сер аветьнэ Ниннозе — К'абыле,

Мщалэ (дькарэ) быгърта Забыле.

Го, кэс жь диwane дэрнэк'эвын,

Н'эта тэ'в гэрмбэ, к'а эв чь серэ.

Т'узе Навзэр ль мал ньвьсдьбу,

Нэһат бу ль диwane,

Сбе жь хэве р'абу,

Щьнабэт бу (чу щэм жьне) —

Чо, го: — Эз хwэ бьхьмэ аве.

Чо, щьле хwэ эхьст, чо нав аве,

Сере ль певэда, шашбу, гежбу,

Аqьл бэлави бу, эдн һаж жь хwэ нэма,

Р'абу, дэнге хwэ ль бола дани,

Чьqас щьле ши һэбу, дани сэр шьданд,

Аветэ мьле хwэ, wa щиб тэ'зи,

Бэре хwэ да диwane, чо.

Дэма чо, Р'остэм го:

— Нэй п'элэван, кэс ви п'элэванир'а нэахе-
вэ,

Э'лэмэки ль ши дайэ.

Гöһдэрзе хwэ пе нэгьрт, го:

— Т'узо, малькһэдьми,

Хэлq лебокэк (листьк) эваран чь дькьн,

Хэлq сбан чь дькьн ?

Т'уз готе: — Нэй көр'е н'эсынqöте Бэг'дае,

Кэс нэбу эв хэбэр быгота мын, — тэе быгота.

Гөһдәр го: — Бәле, вәллә, бабе мьн һ'әсьн
қөте Бәг'дае бу,

П'ашайәкә мә һәбу,
Дө эзьһәйе мә'ра сери бун,
Һәрр'о дө лаво дьбьрын шәр'жедькьрын:
Эзьһа мә'ран хуна ван далестын,
Вәки п'аше бәрда хлас бьбуна.
Го, әм шәш бран бун,
Шәш шара дор нав бажер гәр'йа,
Һәр пенш брае мьн бьрын шәр'жекьрын,
Паши шәша дор һатә ль мьн,
Мьн жи го бабе хвә, р'абә,
Нав бажер бьгәр'ә бь һәвалбәнде хвә,
Бь хөдане шәв р'ож чекьри
Әзе ви п'ашайи бькөжьм.
Әз р'абум, мьн мьһәда (сьндйан) дьк'ан дани
Бьн п'еша ә'бае хвә.
Лавьке зәйи ании данин р'әх мьн.
Әм чонә дәрә п'адша,
Дәма әм чонә ньк п'адша,
Го: — Гази шәлата бькьн,
Зәйе мә'ран әз дабәландьм,
Һ'әта шәлат һатын,
Мьн мьһәда дьк'ане жь бьн ә'ба к'ьшанд
Нав һәрдө ч'ә'ве п'аша дан:
Һәрдө ч'ә'ве ви щот һатынә дәрә:
Зәйе мә'ра сери бун, чон,
Бәрзә бун жь бьни.
Го, бабе мьн жи бьһист, һат һәваре,
Һәвалбәнде мә жь һәвалбәнде п'аше
Четьрбун, гәләктьрбун:
Хәбәр бу хәбәрә мә.
Мә наше п'ашәки ди т'әзә жь хвәр'а дани,
Әм бунә ә'гите ви п'ашайи.
П'адше Иране п'адшаки хөрт бу,

Һат бь хӧрти, ӓм ании кьрыӓ ӓ'гите хӓ,
 Го, малһӓдьми, бӓ тӧ йа хӓ набежи ?
 Го: — Ӗз Т'узе Навзӓрьм,
 Жь ньслӓта п'адшаһьм,
 Хайе п'ӓра у зер'ьм.
 Гевӓ го: — Бӓле, ӓӓллӓ тӧ Т'узе Навзӓри,
 Жь ньслӓта п'адшайи,
 Ле тӧ кӧр'е к'аба гарьсфроши.
 Т'уз го: — Ӗӓ чь нав бу, тӓ ль мьн дани ?
 Гевӓ го: — Тӓ бабӓк һӓбу — сал данздӓ мӓһ
 гаван бу,
 Паизе һӓфе хӓ гарьс бӓрӓв дькьр:
 Гарьсе хӓ ьмбар дькьр,
 Звьстане дӓварӓк п'ӓлӓко һӓбу
 Сйар дьбу, һӓр һ'ӓфте дьчу мала мафулӓки,
 К'исе ӓи дьхар, дьборанд.
 Һӓр гарьсе хӓ ӧса бӓрӓв кьр, ьмбар кьр,
 Һ'ӓта салӓк грани леда, бу хӓлайи:
 К'аба хӓ кьрӓ к'ел (чап)
 Гарьсе хӓ пе фрот,
 Ӗӓйи бу хӓӓйе зер'ан,
 Го, бабе тӓ ӓӓ гӧнди бу,
 Тӧ ӓӓ тотьке хани.
 Го, Т'уз ӓньр'и, хӧр'и хӓнщӓле,
 Ль анийа Гӧһдӓрз да.
 Һ'ӓйште Һ'ӓйшт п'ӓлӓван дь мала Т'уз бун,
 Һ'ӓфте Һ'ӓфт п'ӓлӓван ль мала Гевӓ бун:
 Һӓр малбӓтӓк ль мьлӓки р'уныхтьбун.
 Дӓсте хӓ аветьн, хӓнщӓре хӓ к'ьшандьн,
 Р'абун п'есира һӓвва.
 Р'остӓм жь т'ӓхте хӓ һатӓ хар,
 Нав ӓанда чо, го:
 — Т'ӧ дӓрбе ль һӓв мӓдьн,
 Ле Гевӓое мьн, мьн дӓстура тӓ дайӓ,
 Хӓнщӓра Т'уз жь дӓст бьстинӓ,

Ль дишанеда бышкенә. Жь дәст
Хәншәра Т'уз һлани.
Го, Gewo хәншәра Т'уз һлани,
Ль дишер да, кьрә дәһ қәт,
Хәншәра ши һежә панздәһ к'исан,
Го, Т'уз шыле хwә сәр мьле хwәва ани wәр-
кьр,

Го: — Әзе бькьм шыһе Иране,
Куч'ьк пәй хōдане хwә нәчә.
Р'остәм го зәләман, го:
— Йәк р'абьн дәрва бьнер'ьн,
Һәкәр чо ньк п'адыше,
Мьнәта ши п'адша бәр дәрә ван,
Һәкәр чо нав нәйаран,
Зәләмәк һәр'ьн вәгәр'иньн.
Го, р'абун сәһкьрьн —
Бәре хwә да нав нәйаран, чо.
Р'остәм го Gewo: — Зәләмәки р'екә ду, вә-
гәр'инә.

Го: — К'и дычә ? Гōһдәрзе бьчә бинә.
Гōһдәрз р'абу сйар бу, чо, го:
— Т'узо, вәгәр', Т'узо, вәгәр'.
Го, һнди дәнге ши дычитә гōһе Т'уз,
Т'уз четър дыләзинә.
Го, п'әләwane ди жи чон вәгәр'иньн.
Го, п'әләwanәк жь мала Т'узо пева чон,
Йәк жи жь мала Gewo бу,
Йәк, йәк пе (пәй) һәв дычын.
Сери аветийә, тари кьрийә, һәв набиньн,
Пе р'езбун, дычын.
Пешйа ван Бежән чо,
Пәй Бежән Фәрәмәс чо,
Пәй фәрәмәс Зале бабе Р'остәм чо,
Пәй Зале Р'остәм, Брзо бь һәвр'а чон.
Го, дәма Т'уз әтәка ч'йе қōльби,

Чо, теньһер'и эвэ — К'урэханэ авахьрьнэ,
Чадьрэк ль ава пышта хана К'урэхане вэданэ.
Бэре хвэ да чадьре, чо.

Шарйа Сусьнщэдине бэрда р'абу, сэкьни,
Го: — Тö сэр сэре мын, бабе мын хати,
Алацийе п'адшае Иране, вэрэ р'унэ,
Эзе қэдре п'адша жь тэр'а быгьрьм.
Т'узо жи чо, р'унышт.

Т'асэк арақ да, сэрхвэш кьр,
Гази Филасьме Чине кьр:
Хат бьр эхьстэ һэлэг'кэ знцире.
Н'ькйата дурва нэхвэшэ,
Чьқас п'элэwane ван һэбун, дува чон.
Н'эми wöсан дöһэв гьртын кьрьнэ һэлэг'ка
знцире.

Пашкама ван Бежэн чо:
Шарйа Сусьнщэдине пева р'абу,
Го: — Тö сэр сэре мын хати Бежэне көр'е
Гewо,
Вэрэ р'унэ, қэдьре п'адшайи жь тэр'а быгь-
рьм.

Го: — Кэч'о, эз нэйе р'уныштьнемэ,
Қаре (р'еча) сйаре мә бы һада хатьнэ,
Бежэ, к'а чь же хатьнэ ?
Го: — Сэд щар бы анийа тэ,
Мын т'ö сйар нэдитьнэ,
Эwэ, мын һежа тö дити.
Бежэн дэрк'эт, дора кэле гэр'йа,
Т'ö р'еча ван, т'ö э'рда нэдит,
Вэгэр'йа хат ль we, го:
— Кэч'о, сйаре мә һ'эта ль хатьнэ,
Эди һэборинэ, бежэ к'а к'ова чонэ ?
Диса сонд хар, го: — Мын т'ö сйар нэдитьнэ.
Эw жи һawқа э'ньр'и, дэст авет тажана хwэ,
Һэwқас тажан ль лэше we да,

Ләше we р'әш һешин кър,
 Әве кърә гази: — Нәй Филасьме Чин, һәвар,
 Әви п'әләвани әз бәр тажана кōштъм.
 Го, Филасьме Чин һат,
 Ләпәк леда, Бежән һлани,
 Бър чо эхьстә һәләг'ка зиңшире.
 Фәрәмәсе кōр'е Р'остәм пеш к'әт.
 Кърә гази, го: — Нәй п'әләвано,
 Го, әw зәлам харзе мьнә,
 Тō тыштәки бежи харзе мьн,
 Әзе бем, әзе һавәйне п'әләвана
 Жь малбәта wә хласкъм.
 Әви го: — Нәла ван сут'аран бьнһер'ын,
 Нәрчи те жь мала хwә, зьрте жь хwәр'а
 дькә.,
 Тō wәрә һәләг'ка зиңшире т'ера тә жи һәйә.
 Бьхwә, бьхwә, щар ди бьхwә, го, го:
 — Хwәде занә, дәнге ви п'әләвани тижә,
 Әз нә дәваре хwә, гōрзе хwә, шире хwә
 һәбьм,
 Әз нькаръм пеш ви бьчъм.
 Ль дәваре хwә сйар бу:
 Гōрзе хwә һлани,
 Шире хwә аветә пышта хwә,
 К'әлбәнда хwә аветә мьле хwә:
 Р'ьк'еб ль һәспа хwә да:
 Пешйа Фәрәмәсда чо.
 Әw Фәрәмәс пеш һәв к'әтын:
 Бу шәр'е ван һәрдō ферьзан,
 Налена һәрдō п'әләванан чо бәр әтәка чәрх—
 фәләке.
 Го, wәйлекър, Фәрәмәс майә шые,
 Дәрбәк ма, wәки ле быда Фәрәмәс бькōжә,
 Зале Зер'ин пеш к'әт,
 Теньһер'и жәнга мьрьне к'әтийә р'уйе Фәрә-
 мәс,

Го: — Хwәде занә, эз т'әйбирәке нәдьме,
Фәрәмәсе жь дәст һәр'ә.

Зал кьрә гази Фәрәмәс, го:

— Һәй нә жь мьни, нә жь пышта мьни,

Сут'ар'е һ'әфт сут'ар'а к'әти,

Әв Филасьме Чинейә,

Бабе мьн, бабе wi һәwqас досте һәв,

Әз, әw досте һәв,

Тō шәрм, феһет наки:

Бәр wi дәст һлтини ?

Дәма wa го, Филасьме Чине,

Шәрм жекьр, го:

— П'әләwано, һәр'ә, мьн тō дайи хатре ви
кали.

Го, Фәләмәс (фәрәмәз) вәгәр'йа, һатә ньк
Зале.

Зал го: — Һәр'ә бьгижә qоqmәзын,

Бог'кьлгьр бе ан ве нәг'qле:

Фәтһа щийе Иране һатә кьрын.

Го, Фәләмәз чо ль әт'әка ч'ийе qōльби:

Р'остәм, Брзо һәрдō һатьнә пешие:

Р'остәм теньһер'и жәнга мьрьне аветийә
р'уйе Фәләмәзи.

Р'остәм го: — Фәләмәз, кōр'е мьн,

Әв чь жь тә һатийә ?

Го: — Дәй мәкә, бабо,

Филасьме Чине һатийә:

Хана К'урәхане авакийә:

Чьqас п'әләwане мә һәйә,

Һ'әму гьрти, эхьстийә һәләг'ка знщире.

Әз чом, wәхта әз бькōштама,

Зале бапир дәwләт сәре хwә әз хлас кьрым.

Р'остәм го: — Һәй нә жь мьн, нә жь пышта
мьн,

Сут'ар'е жь һ'әфт сут'ар'ан к'әти,

Тә шәрм, фәһет нәкър, тә сәмәд
 Қавч'укәк (кәвчи) хуне
 Тә пышта хwә да Филасьме Чине,
 Тө р'әви һати.
 Һәр'ә, быгәһә ләһ'еф дошәке мын бинә,
 Шәр'е мын Филасьме Чине
 Нә р'ожәк, нә дө, нә бистан хлаз набә.
 Готә Брзо: — Брзо, ве щәһде быгәрә һәр'ә,
 Тө бычи кәһә Әстәрхе,
 Тө бычи нык п'адшае мә,
 Һәваре ль п'адшае мә дәрхи.
 Го, Р'остәм чо, чо ль әт'әка ч'ийе қөльби,
 Ди Зал, Филасьме Чине ль бәр сәкьни:
 Т'әглифа һәвдө дькьн.
 Жь хала Р'остәм шәр' дькьн.
 Р'остәм ле кьрә гази, го:
 — Һәй п'әләһано, әһ кәле фәқир бабе мынә,
 Тө тыштәки бежи бабе мын,
 Әзе бем һавейне п'әләһан
 Жь малбәта wә хласкьм.
 Филасьме Чине щаб дае, го:
 — Һәлә ван сут'ар'ан бьһһер'ьн,
 Һәрчи те, зьртәк жь хwәр'а дькә,
 Әз әв кәле һан сәкьнинә бәр һәв,
 Хәбәра дьдәйин, wәки бенә мәдәре,
 Әһ тен жь хwәр'а зьртан дькьн.
 Әһ һawqа ә'һьр'и,
 Р'ьма хwә да бьн зьке һәспа Зал,
 Р'акьр бәр ә'зманан:
 Сәр шьлка стуйе хwә авет.
 Р'остәм әди нәһьшт т'әмам бькьра:
 Да дәве р'е, Зал хлас бу.
 Әди бу шәр'е Р'остәм у Филасьме Чин:
 Се р'ож, се шәван һәрдө п'әләһанан манә
 п'есири һәв.

Пышти се р'ожан ләһ'еф—дошәке Р'остәм һат.
Р'остәм готә Филасьме Чине, го:

— Әва се р'о, се шәвә әм ль бәр һәв,
Дәваре мә жи гөнәнә:

Ләһ'еф—дошәке кын һат:

Тө жи һәр'ә бәр шарйа хвә,

Әз жи һәр'ым нав ләһ'еф—дошәке хвә,
р'азем,

Әм р'әһ'әтвын һ'әтәка сбе,

Сбе шарди к'аре мын тә шәр'ә.

Әw жи шәв р'удьнен,

Бь р'ож шәр' дькын.

П'адше Иране, п'адше Р'остәм,

Бь әскәрва һатын һылшйан бь хана К'урәхане,

Р'остәм эваре дәма дьчо,

Готә хале хвә Мехрабе К'абыле,

Го:—Дө қасьдан дайнә ль бог'аза ч'ие,

Чь дәма әскәре Әлфәсйабе һат,

Әме бькарьбын шәр'әке бькын,

Һәки нә, әме бьр'әвын.

Дәма wa кәс нәшәрә бьчә:

Брзо р'абу шәв чо,

Ма һ'әта р'ожа ди эваре.

Р'остәм жь шәр' һат—

Ди кәс нәчойә,

Брзо р'абуйә чойә,

Р'остәм газикьр брайе хвә Зәвар,

Го:—Малһәдьми, эваре дәма мын гот:

Кәс нәчойә, Брзо т'әне р'абуйә чойә,

Дьле хәлде пе нә сожит,

Әw т'фал бразе тәйә, дьле тә хө пе дьсожит,

Р'абә һәр'ә дор Брзо.

Зәвар р'абу чо бог'аза ч'иа,

Ди Брзо т'әне we хвә дрежкьри бог'азе—

Сәр р'е буйә п'ьра.

Зэвар го: — Малһэдьми, хэва тэ дьһат,
Тō жь р'е дэрк'этайи, тō хэвр'а бычуйа,
Тō ль вьр буйи п'эра — сэре р'е,
Эскэре Элфэсйабе бен һ'эму сэр тэр'а бы-
борьн,

We тэ быкōжын.

Го: — Эз льһа ньвистимэ, wэки бен сэр мын,
эз һ'ышйарбьм.

Эw р'абу, йэк дьнвит, йэк нобэ дькър.

Го, эw һ'эфтеке, дōда ман.

Р'ожэке таве да һ'эта нивро:

Бу мыж у мор'ан, бар таве һат:

Дурбин дани бэр ч'э'ве хwэ:

Нер'ин — бэле, эскэре Элфэсйабе тен:

Сйаред пешйа wi we тен:

Т'оза бэрп'е wана р'адьбэ э'змана:

Дьнийа буйэ тари же.

Брзо го Зэварэ, го:

— Эзе ви эскэрир'а шэр' быкьм,

Го, һэр'э һэвар, бо Р'остэме бабебьбэ.

Зэварэ го: — Wэки тō нае, эз бычьм,

Хэлце лома ль мын быкьн,

We бежын Брзо бър һела дь шэр'да т'эне,

Бь хwэ р'эви һат.

Го: — Де wьсанэ, льһа бэ,

Эме бь эскэре wандьн,

Бла эскэре wан ль ч'йе паһьнбэ,

Һ'эта т'эхтэр'эwане Элфэсйабе незики мә бэ.

Элфэсйаб кьрэ гази, го:

— Һ'мане Wэйси, эw к'ишкэ һатийэ пешйа
мэ ?

Һ'мане Wэйси го: — П'адшаһьм, Брзойэ.

Элфэсйабе ле кьрэ гази, го:

— Брзо, лакхөре мын, т'ө кэс т'өнэбу,

Баһата пешйа эскэре мын ?

Тө һати пешйа эскәре мын ?

Го: — П'адшаһым, чь һ'әде мын, бабе мын
һәйә,

Әз бемә пешйа эскәре тә,

Әз һатъмә дәсте тә р'амусьм.

Әһи го: — Дә вәрә, фкьри, го:

— Дәма Брзо бе незик, әзе

Ширәки ль стөдъм, быккөжъм.

Дәма Брзо чо, готә Зәвар, го:

— Әзе җе бычъм дәсте җи,

Дәма дәст быдьмә лыг'ава эрдәке дыгьрьм,

Тө мөһәл нәдә, дәфәк ль файтона җидә,

Дә да п'адшаһр'а кәндәлва чьн.

Дәма Брзо пеш п'адшева чо,

Зәвар да ду,

П'адща пьрси, го: — Әв чь кәсә ду тә те ?

Го: — Әҗ хөламе мынә.

Дәма Брзо чо ба п'адше,

Брзо дәст авет сәр щәләба эрдәка п'адше:

П'адша дәст аветә шир,

Җәки баве стөе Брзо.

Зәварә эди моләт нәда,

Дә'фәке ль мафе да,

Мафә ль җе кәндали дэракьндил бу,

Чо быне нәвалә:

Эрдәка җан ма дәст Брзо.

Әскәр һ'әми бәрәвбун,

Чонә сәр п'адша,

Брзо готә Зәварә, го:

— Һә'та әҗ һәр'ын эрдәкәк ди җь п'адшер'а
биньн,

Әҗ эди җь җи ә'рди наен:

Җонаха биступенщ р'ожанә.

Һ'әта бычьн, бен,

Әме т'әйбирәке ль хвә быдьн.

Брзо әw лы we р'унышты,
 Дитыи п'әләванәк дәрк'әт:
 Бәре хwә да лы шыне Т'уране.
 Брзо эрдәк һлани —
 Чо лы хана К'урәхане,
 Лы ньк п'адше хwә.
 П'адша го: — Дә бьхwәзә бахшиша хwә,
 Бдьм тә бахшиша ланқи жы тәр'а.
 Го: — Дәwләт хwәде сәре тә,
 Чь мале дьийае һәйә, мыи һәйә.
 Мыи т'ө наве, мыи әw дыбе, әз чь хәбәре
 бежым,
 Тө хәбәре мыи лы ә'рде нәди.
 П'адша го: — Wә'дәбә, Брзо.
 Го, чь хәбәре бежи мыи,
 Хәбәре тә лы ә'рде нак'әвә.
 Р'остәм чо шәр' һ'әта нивро шәр' кыр:
 Филасьме Чине р'абу сәр һәрдө р'ьк'еван,
 Гөрзәки мықдаре ьспиндарәке
 Бьльнд кыр, аветә к'әла сәре Р'остәм.
 Р'остәм т'аса мәрт'але да бәр,
 Жер'а нәкыр, к'әт ч'әнге Р'остәм:
 Йа р'асте гьрт, шкенанд.
 Р'остәм жы дәст һланине к'әт,
 Го: — Филасьме Чине, иро дәрәнгә,
 Әди wәхте шәр' нинә,
 Ь'әта сбе шәр'е мыи тә шәр'ә.
 Филасьме Чине го: — Wәлләһ иро һеж нив-
 ройә,
 Бәле әз заным иро дәрбәкә туж лы тә к'әтийә.
 Ьәр'ә — һәкәр иро әз тә дыкөжым,
 Ьәкәр сбе әз тә дыкөжым,
 Әз нә қәнще wә дыһельм, нә храбе wә,
 Нә быч'уке wә дыһельм, нә мәзыне wә.
 Го: Р'остәм wәгәр'йа һат, нав әскәре хwә,

Дәма һат, хōма һат:
 Жь дэваре хвэ һатэ хар.
 Го, чьдас Р'остәм бриндарбэ,
 Брине ви һ'эта стер дэрк'этьне бу,
 Стер дэрк'этьне, брине ви дыщэбьри:
 Саг' дыбу.
 Ве р'оже әв брине ви вэ хрәб бу.
 Ве дәмеда саг' нәбу.
 Ма сбе Филасьме Чин һат ль мәйдане,
 Т'ө кәс нәбу бычуйа шәр'е ви.
 Фәрәмәс го: — Р'остәм, иро тō шәр' быдә мын,
 Ан әзе хвэ быкōжым, ан Филасьме Чине.
 Ан хвәде быдә мын, ан Филасьме Чине.
 Р'остәм го: — Көр'е мын, хвәска ви баби,
 Көр'е қәнщ пәй дык'әвә,
 Мын шәр' дайә тә, ле чебә тō,
 Ва һәспе мын, ва гөрзе мын,
 Ва к'әлбәнде мын, ва шире мын,
 Ёлинә, дә һәр'ә шәр'.
 Го Фәрәмәс р'абу, дәсте хвә аветә гөрзе гран,
 К'әлбәнд аветә мыле хвә:
 Шир гьреда пышта хвә:
 Р'әхше — Бәләк сйар бу:
 Чо шәр'е Филасьме Чине.
 Р'остәм готә Зале, го:
 — Щаре нав тедан жь дәст һланин четьрә,
 Ёәр'ә шәр', нав тедә.
 Зал чо, һәма һьнд дыго:
 — Дә нино, дә саг'о, дә бәзо,
 Йәк әждәһаки мәзьнә,
 Йәк бәрхе се салийә,
 Дә бабе мыно Фәрәмәс,
 Бьчави лекә, дә бабе мыно,
 Дә зоре лекә.
 Зал әв чәнд хәбәра һәрщари дыго,

Фэрэмэс не мьжул, қәват бьбйа,
 Шэр'да Филасьме Чине кьрә гази,
 Го: — К'ане п'эләwane р'ожан —
 Кө һәрр'о дьһатә шәр'е мьн ?
 Фэрэмэс ль кьрә гази, го:
 — Әз п'эләwane р'ожаньм,
 Гөрзе р'ожаньм, к'әлбәнде р'ожаньм,
 Һәспе р'ожаньм.
 Филасьм го: — Wәллә гөрзе р'ожанә,
 Һәспе р'ожанә, к'әлбәнде р'ожанә,
 Ле нә п'эләwane р'ожани.
 П'эләwane р'оже синге wi мәзын бу,
 Спи ль муйе сәре wi һәбун,
 Тө нә п'эләwane р'ожейи.
 Го: — Әз Фэрәмәзе ч'әкдрежьм,
 Һ'әсабаки мәзын ль мьн бькә,
 Әз һатьмә р'өһ'е тә, щане тә, щәһ'нме т'әс-
 мил бькьм.
 Го: — Дә wәр мьн һ'әсаб жь бабе тә нәкьрйә.
 Бу шәр'е ван һ'әта ниврое,
 Жь нивро паш Фэрәмәз р'абу сәр һәрдө
 р'ьк'еван,
 Гөрзәк һьнди ьспиндарәке бьльнд кьр —
 Аветә Филасьме Чине.
 Әwi т'аса мәрт'але да бәр:
 Же нәгьрт, ль пышта дәware wi к'әт;
 Дәware wi көшт.
 Р'остәм тирәк ль бәр дәре чадьре дабу:
 Мьсинәк ль сәре тирьке хьстьбу:
 Дәрбе ван жь һәв щөда дькьр.
 Дәма Филасьме Чине дәрбе даветә Фэрәмәз—
 Ч'ьнги жь т'әсе дьбу:
 Дәрбе зор бу, чьмки.
 Дәма Фэрәмәз ле дьда:
 Һәма дәнге зрав же дьбу.

Дәма Фәрәмәз дәваре ви көшт,
 Дәнге гөрзан һатә бър'ин.
 Р'остәм готә халә хвә Мехрабе К'абыле, го:
 — Дәнге гөрзан һатә бър'ин,
 Дьбә әви к'афьри Фәрәмәз көшт?
 Мехрабе К'абыле чо сәһкър, һат, го;
 — Һ'ут жь бә'һран хали наби,
 Шер жь бишйан (мешә) хлаз наби:
 П'әләван жь малбәте хлаз наби,
 Фәрәмәзе харзе мын ледайә,
 Һәспе ви көштйә.
 Ль бәр буйә һесир.
 Го: — Залә чь дькә?
 Го: — Ль we дәре сәкьнйә, нав те дьдә.
 Р'остәм го: — Һәр'ә бежә, шәр' бәталкын,
 Һәспе ви т'әзә бе р'әһ'әтә,
 Р'әхше — Бәләк а'шьз буйә,
 Әwe Фәрәмәз бькөжә,
 Бла шәр' бәталкын һ'әта сбе,
 Сбе әзе бьчым шәр'е ви к'афьри.
 Мьһәдәка (бәрбанга) сбе Р'остәм саг'бу,
 нһер'и вәкә шерә.
 Готә Мехрабе К'абыле, го:
 — Әме һәр се щһан бькьнә шәр',
 Тө һәр'ә сәр дәре һ'әвсе шәр',
 Ә'рде п'әләване мә знщиркьри,
 Фәрәмәз бла бьчә сәр чадьре шәр'е Гөлшин.
 Әзе жи бьчым шәр'е Филасьме Чини.
 Һежь сбе бу сһара хери,
 Әw к'әргәдан р'абуйи ль һәрсе шери,
 Хәмле чари, чари накьн:
 К'әмәрбәсти, бь һ'әмуйалан:
 Р'аст у ч'әп щәwahһран:
 К'өлахә ақкуз зьмрухт сәре хвә дани:
 Хала к'әлбәнде пышта хвә вәр ани:

Хэнцэра алмасти бэр пышта хwэ да:
Сихөр сыбелан да, данэ дэр,
Э'нър'и, дэс дэсте хwэ авет
Сесьд шестьшэш хонк'ари —
Батмане ван дewan, гөрзе хwэ һлани:
Сэр қарп'уза зине хwэ дани.
К'эргэдан сэр к'эргэдани сйарбуйи
П'е хwэ аветэ р'ьк'еба эдэте,
Банзда сэр зине дэwлэте:
Бэре хwэ да ог'ьре.
Пышта хwэ да фэлэке.
Го: — Йа эллаһ, йа хwэде, чон дэсте мьн,
Һатън йа хwэде.
Чо, һэрдö ферьза синг данэ һэв,
Агьре мәншэнеқие сэр сэре һэвда барандьн:
Гисьне к'отане сэр сэре һэвдö соркьрьн:
Һ'этакэ нивро шэр' кьрьн.
Фэрэмэз леда Гөлшин көшт.
Чо чадьре, Сусьнщэдин дани сэр чока хwэ,
пе лэйст.

Ч'э'ве Р'остэм ле к'эт, го:
— Филасьм, бьнер', к'а көр'е мьн
Чь ль шар'йа тэ дькэ ?
Дэма ч'э'ве Филасьме Чине we к'эт,
Бэре хwэ жь Р'остэм вэгэр'йа:
Бэре хwэ да чадьре, чо.
Р'остэм к'этэ пэй, го:
— Филасьме Чине, мәчэ, эзе тэ бькөжьм.
Кьр нэкьр, эди Филасьме Чини нэсэкьни.
Р'остэм Р'эхше — Бэлэк сйар, бэрда пэй,
Гьһиште, „Йа эллаһ, йа хwэде“, го,
Р'абу сэр һэрдö р'ьк'еван,
Гөрзе хwэ бэжна ьспиндарэке бльнд кьр,
Жорда ль базуһа стые Филасьме Чине да.
Сту шкенанд, жь һэспе инандэ хар.

Сйари бь we herce чо сэр дэре һ'эвсе:
 Чьqас п'элəwane ван сэр дэре һ'эвсе һəбун—
 Һ'əми кōшт:
 П'элəwane хwə һ'əми бəрда ани.
 Фəрəмəз го: Т'узо, го:
 — Һ'əта к'əнге əз бəбе хwə
 Əме qəйд у зициран жь п'ие хwə вəкьн ?
 Дəма wa го, Т'уз го:
 — Р'остəм, əз шар ди сэр р'ьк'е бəрəмə,
 Йан Сусьнцəдине һунe бьдьнə мьн —
 Йан əз хайе р'ьк'а бəрəмə.
 Р'остəм готе: — Һəрчи Гōлшин кōштиь:
 Сусьнцəдин жь хwəр'а анийə,
 Gewo го: — Р'остəм, хəбəрəк нə wайə,
 Фəрəмəз готийə Т'уз.
 Го: — Чь готийə ?
 Gewo го: — Готийə Һ'əта к'əнге əзе бəбе хwə,
 Qəйд у зициран жь дəст п'ева вəкьм ?
 Р'остəм го: — Фəрəмəз wa готийə,
 Царйа Сусьнцəдин жь Фəрəмəз бьстиньн,
 Бьдьнə Т'узо.
 Го, əскəре Əлфəсйабе һьлшйа һат хана К'у-
 рəхане.
 Го, ce р'ож, ce шəван əскəре Əлфəсйабе һат,
 Паше к'ама ван һат, хлаз бу:
 Чадьр — хeбəте хwə аветьнə ə'рде,
 Һəwqа р'ьм, гōрз бəр дэре чадьран — хeбə-
 тан вəдан,
 К'ōлмəк гарьс бавен сэр сəре р'ьман
 Льв ль ə'рде нəдьк'əт.
 Һəwqа һəспе бəлəк ль мəйдане тəwьландьн,
 Gōhe һəспан к'əтьнə һəв.
 Агьре чадьр — хeбəтан wəкə стере ə'зманан
 дьч'ьлвьльн.

Элфэсйаб р'абу к'аг'эзэк жь Р'остамр'а нь-
виси, го:

— Р'остам, һьнди К'ынк'аус бу

Саме бапире тэ нэдьһышт,

Мэ һэрдө п'адша шэр'кьра,

Һьнди Щьмшид п'аша бу,

Бабе тэ нэдьһышт.

Әва һан К'әрим хвәстърэ (навә),

П'адшае тэ нэвие мьнә,

Әм һэрдө п'адша, әме бычьнә шэр'.

Һэгәр п'адшае тэ әз көштъм —

Һэрдө аг'клим (дьһйа) жь тэр'а.

Һәки мьн п'адшае тэ көшт —

Һэрдө аг'клим жь мьнр'а,

Әзе чь мәаше п'адше тэ бьдьмә тә.

Дәма қасьд к'аг'эз ани:

Р'остам к'аг'эз хвәнд, вәшарт.

П'адшае Р'остам һат, го:

К'ане Р'остам, қасьд һат,

К'аг'эз анийә, ан ан ?

Го: — Сәд шар бь анийа тә,

Қасьд һатийә, ле к'аг'эз нәанийә.

Бь дәв готийә, әме шэр'е әскәр кьн.

Р'остам кьр — нәкьр

Хвә жь п'адше хлаз нәкьр.

Әw жи ә'ньр'и, к'аг'эз жь бьн чоке хвә
дәрани,

Аветә бәр п'адша.

Дәма п'адша к'аг'эз ньһер'и:

Занә Элфэсйабе бапире wi шэр' wi хвәстийә,

К'әрим хөсрә р'абу щьле п'адшае дәрхьст,

Щьле хәзәве вәргьрт:

Р'абу ль дәваре хвә сйар бу:

Гөрз, к'әлбәнд аветә мьле хвә,

Чо шәр'е Әлфәсйабе.
Р'остәм р'абу, чо пешйа п'адша,
Го: — П'адшаһьм, вәгәр'ә.
Чьдас мәзыне ын, гьрәгьре ын һәбун
Һ'әму чонә пешйе, вәнәгәр'йа.
Брзо р'абу, чо, чо ль пешйа п'адше,
Сәкьни, го: — П'адшаһьм !
Ан төе вәгәр'и, ан әзе хвә бькөжьм.
Го: — Йа Брзо, па нә мын сонд харийә,
Чь хәбәре тө бежи, әз хәбәре тә ль ә'рде
нәдьм,
Ле па әw к'афьр һатийә, дә'wa шәр' мын
дькә,

Һатийә пешйа мын сәкьнийә.
Брзо го: — П'адшаһьм, тө вәгәр'ә,
Тә шөхөл ль мын, ын т'өнә.
П'адша вәгәр'йа, һатә ордийа хвә.
Брзо ль һәспе хвә сйар бу, чо.
Дәма ч'ә'ве Әлфәсйабе лек'әт,
Ньһер'и Брзо һатә шәр'е ын.
Әлфәсйабе ль Брзо кьрә гази, го:
— Брзо, лакхөре мә, кәс нәбу
Тө һати шәр'е мын ?
Го: — П'адшаһьм, мын дийә әскәр дәрк'әтийә,
Әз һатьм дәсте тә р'амусьм.
Го: — Дә wәрә, го „бла бе,
Ширәке ль стуйе видьм, жекьм“.
Го, дәма Брзо чо ньк п'адше,
Дәсте хвә аветә шәрга Әлфәсйабе гьрт,
Аветә пышт һәспе хвә,
Вәгәр'йа нав әскәре хвә.
Әлфәсйабе ль п'әләwane хвә кьрә гази, го:
— Ыьмано, әз бьрьм,
Qәһрәмано, әз бьрьм

П'ирано, эз бьрьм,
Qэлси — Wөлсо, эз бьрьм,
Филасьмо, эз бьрьм,
Гөлэзэро, эз бьрьм,
Эман, сэд эман,
Гэли п'элэwано, эз бьрьм.
Нэр данздэ п'элэwане ван —
Ль дор Брзо натынэ нэв:
Чар р'эх Брзо данэ бэр гөрзан.
Брзо дэстэк авет гөрзе хwэ лланийэ,
Дэстэк п'адша гьртийэ,
Мьлэки п'адша дьдэ бэр гөрзе ван.
Мьлэки гөрзе хwэ дьдэ бэр гөрзе ван,
Го, нэwqa гөрз, р'ьм, ль р'эше Элфэсйабе
дан;

Лэше Элфэсйабе р'эш у шин кьрьн.
Элфэсйабе го: — Эман, ньмане Wэйси,
Wэ эз бэр гөрзан, бэр дэрбан кöштъм.
П'элэwане ван хöрт ньмане Wэйси бу:
Гөрзе хwэ авет бь нэрдö дэстан,
Гöhe п'адше гьрт,
Бада жь дэст Брзо дэрхьст п'адшае хwэ.
П'адшае Брзо го:
— Пьшти Брзо дьнья ль мьн н'эрамбэ.
Эскэре гран го:
— Пьшти п'адша дьнья ль мьн н'эрам бэ.
Щарэке нэрдö эскэре гран,
Синг бь нэв данин.
Го, р'ьм ль нэв зьравкьрьн,
Р'ьм ль нав ч'э'ве нэвдöда кьрьн,
К'öлэhe аг'куде анийа нэвдö т'эqандьн,
Н'уре нэвдö qэтандьн,
Зьph'e нэвдö qэтандьн:
Нэwqa щэндэк жь нэв эхьстьн,

Лейа хуне р'абу, лэш бэрда чон.
 Го, э'рд бу шэш тэбэк,
 Э'зман бу н'эйшт тэбэк,
 Се р'ож, се шэван,
 Нэрдö эскэре гран манэ п'еси́ра нэв.
 Ннька го: „Дньйа храб бу“.
 Ннька го: „Сери бэтал бу“.
 Ннька го: На вэлэ Иран, Т'уран,
 Синге нэвдö гьртынэ, дыкьнэ шэр“.
 Э'рд у э'зман ль бэр н'эжйа,
 Дньйа храб бу.
 Исан дньйае бьр'анди:
 Мале нэвдö бьрьнэ мират'е,
 Пьшти се р'ожан,
 Р'остэм пышт ль ван шкенанд:
 Мерқәнш эвэ жь мал нэхат,
 Мерхас эвэ, нэспе ви свьк бь р'эвбэ,
 Хвэ хлазкэ.
 Р'остэм бэрда пэй ван,
 Бьр ль ньндьстане дэрбаз кьр,
 Вэгэр'йа нат, эди т'ö шэр' у т'ö дэ'w.
 Т'ö кэс эди сэр р'йа ван т'өнэбу.
 Р'абун эскэре хвэ нланин:
 Қонаха биступенш р'ожа натын.
 Бь шэв р'удьныштын, р'о дьнатын,
 Қонаха биступенш р'оже ван т'эмам бу:
 Чон кэлһа Эстэрхе пэйа бун,
 П'адшае Р'остэм да Р'остэм —
 Чьл сынне шэвахьра:
 Сэр сэре щарийан гэр'анд,
 Бахшише п'элэване дащьм,
 Да Р'остэм сэд к'ьнеле р'эхт у бэст.
 Р'остэм те ньнер'и нэдке эскэре хвэ дэр-
 нэк'эт,
 Шанд нэқасе дьн жь к'исе мала хвэ ани.

Ль эскәре хwә, ль сәрәкед ван бәла кър,
Һәркәси ангори ши.
Дәстура эскәре хwә да,
Бәлабунә мале хwә, чон р'ьһ'әт бьбын.
К'өта бу.

14. Р'ОСТӘМ У КӨР'Е ВИ ФӘРӘМӘЗ

Р'ожәке п'әрwandә Р'остәм гьрт, бь сере, бь ишата бьр ода бә'реда дани. Һ'әфт сала Р'остәм п'әрwandә шәр'кьр: йәки йәк алт' нәкьр.

Көр'әки Р'остәм һәбу, наве ви фәрәмәз. Вәхта П'әрwandә Р'остәм бьр, Фәрәмәзи ч'ук бу. Зале готә мала хwә:

— Фәрәмәз нәйи башәрә, нәфә'мә, нәвежьн — тō көр'е Р'остәми, бежьн, тō көр'е Залейи. Һе зар'ōйә, һун бежьн — тō көр'е Р'остәми, we пәй качаха баве хwә к'әвә. Қәwата ви нагижә гөрза, гөрзе дә'we. П'әрwandәйе we фәрәмәз бькөжьн: бьзанәк к'ок'а мала Зале we жь дьнйәе бьқәлә. Һәма Фәрәмәз мәзьн бьбә, вәхта қәwата ви бьгижә гөрза, wәки кō қәwата хwә стәнд, бра ви чахи һәр'ә пәй качаха баве хwә к'әвә, we һ'әйфа баве хwә һьлдә.

Р'ожәке Фәрәмәз панздә сале хwә кьр. Ви чахи чу шәһәре баве хwәда. Ви у һәвала һол жь хwәр'а листьн. Һол жь нава һәвала дәрхьст. Көр'е пире һәбу, чу сәр һола фәрәмәз сәкьни. Әви һол шарәкә дьн зьвьр'анд, кьрә нава һәвала. Фәрәмәз гот:

— Әз һоле жь нава һәвала дәрхьм, әз фәрәмәз бьм, тō һола мьн бьви ? Тә чьма һола мьн шарәкә дьне кьрә нава һола, тә әз бенамус кьрьм ?

Тамарәк ль аниһа фәрәмәз р'абу, гьһиштә көр'е пире, дәсте хwә авит гōһе ви р'акьр. Көр'е пире к'өме хwә һьлда, бәре хwә да дйа хwә, чу.

— Көр'о, — де жер'а го, — чь бу ?

Го: — Н'ал у н'әвале мын у Фәрәмаз әв бу: мын хола ви зьвьр'анд, кьрә нава нәвала, ль мын хьст, гөһе мын жи р'акьр.

Пире го: — Көр'о, тө бьсә, әзе вәхта глики жер'а бежым: „Төйи зә'ф қочахи, тө чьр'а гөһе көр'е мын р'адьки, һәр'ә н'әйфа баве хвә. Тө көр'е Р'остәми, п'әрванда исал бу н'әфт сал баве тә п'әрванда бьрийә, н'әйфа баве хвә жь п'әрванда һьлдә“.

Фәрәмәз ижар зьвьр'и, һат мала хвә, бәр Зале сәкьни, го:

— Баво, чьма к'ок'а вә қәлйа бу, н'әта нһа тә дьго, тө көр'е мыни, тә чьма жь мынр'а нәгот, тө көр'е Р'остәми, тө нәвие мыни. К'ок'а вә чьма қәлйа бу, вә чьма н'әйфа баве мын н'әта нака вә һьштийә ? Пәй қачаха баве мын к'әтана, н'әйфа баве мын вә һьлда.

Зале жер'а гот: — Лаво, го, ләма мын жь тәр'а гот — тө көр'е мыни: тии һе зар'ө буйи, қәвата тә т'ө-нәбу. Мын заньбу, тө көр'е Р'остәми, төе пәй қачаха баве хвә к'әви, п'әләwane we тә бькөжьн, н'әйфа мын ль тә һат.

Жер'а го, го: — Калько, к'аре мын бькьн, әз пәй қачаха баве хвә к'әвьм, әзе бәлк'и н'әйфа баве хвә һьлдьм.

Кальке готә Гөһдәрди пир, го:

— Фәрәмәзи һе ньзанә: бьвә нава гөрза, гөрзе дә'ве, бьвә гөрзе хортанйа мын, we дь ә'рдеданә, хә-ләқа гөрз жи дәрванә. Тө дәсте хвә бавежә хәләқа гөрз, тө жь ә'рде дәрмәхә, һәма тө жи нькари дәрхи. Фәрәмәз быщер'бинә, бе: „Фәрәмәз, әз қөрбана тәмә, вәрә, гөрз вайә, дәсте хвә бавежә ви гөрзи“. Нәрге Фәрәмәз дәсте хвә авитә гөрз, дәрхьст, бьзанбәк Фәрәмәз қәвата хвә стәндийә, к'өдак һәр'ә т'алаша Фәрәмәз нинә дһа. Фәрәмәзе н'әйфа баве хвә we жь дьжмыне баве хвә жи һьлдә.

Фэрэмэз дәсте хwә авитә гөрз, жь ә'рде дәрхьст. Гөрзе хwә бьльнд кър, авит. Щарәкә дьн гөрз жорда һатә хар. Дәсте хwә да бәр гөрзе хwә, го:

— Апо, — жь Гөһдәрди Пирр'а го, — зани, әва гөрза һьнәки п'акә. Гөһдәрди Пир зьвьр'и щәм Зале, го:

— Баво, ч'ә'ве тә р'они, Фэрэмэз гөрзе тә хорта-ние жь ә'рде дәрхьст. Гөрз авит, дәсте хwә да бәр гөрз, щарәкә дьне гөрзе хwә гьрт, го: „Әвайа п'акә, нә дьле мьнә, гөрз wәки жь ви гушли т'өнә, п'акә жь мьнр'а“.

Зале го: — Шькър, Р'остәм чуйә, Фэрэмэзе шуна Р'остәм диса бьгьрә.

Фэрэмэз го: — Калько, т'ьвдарәке мьн бькә, әз пәй қачаха баве хwә к'әвьм.

Зале жер'а гот, го: — Гөһдәрди Пир, тә т'ьвдарәке хwә бькә, тә жи Фэрэмэзр'а һәр'ә: Фэрэмәзи һе шаһьлә, шәр' у дә'w һе нәдितьнә. Әw һе шаһьлә, чола нәк'әтийә. Дә р'авә, хwәде ог'ьре бьдә тә. Һәма т'у-ләкә мьн һәйә. Эваре р'о чу ава, бьсәкьнә жь хwәр'а һ'әтани сбе. Шәвак тә сәкьни, дәнге т'ула мьн һат, бьзанбәк, тә бьзанби, әw һәнә, дөвьн, мқати хwәбә.

Р'абун чун, т'улә хwәр'а бьрын. Һатьнә т'опраха дөве Сор: кәвьре т'опрахе гьшки сорә, ава we сорә. Эваре жь хwәр'а Гөһдәрди Пир Фэрэмэзва хwәр'а ле һөвьрин. Гөһдәрди Пир жер'а гот:

— Фэрэмэз, хwәде мьн қөрбана тәкә, хәwa тә те, тә жи хwәр'а р'әзе. Апе тә we мқати к'әргәдане тә бә, т'алаша тыштәки нәк'шинә.

Фэрэмэз гот: — Апо, к'ефа тәйә, тә зани.

Фэрэмэз қап'уте хwә к'ьшандә сәр хwә. Амьһя Фэрэмэз пе нәһат, го: „Чька әз апе хwә бьщер'биньм“. Фэрэмэз сәре хwә кър бьн қап'уте хwә, жь хwәр'а Гөһдәрди Пир т'әмашә кър. Бистәки шәве ле дәрбаз бу. Бала хwә дае Гөһдәрди Пир р'әза. Һьндавда Фә-

рэмэз р'абу. Гава кө р'абу, бала хwэ дае, т'улэ жь бэр һеwра вана чу. Дэнгэки т'улэ э'wtийа. Фэрэмэз гот, го: „Хэвэра Зале кальке мьнэ, эзе һэр'ым т'эсэ-лийа дэнге т'уле бькьм, чька эw чийэ?“ Фэрэмэз гөрзе хwэ һылда бэр бь дэнге т'уле чу. Бала хwэ дае, дeшэк, гөрзэки сэр мьланэ пер'а дэрк'эт. Дэнгэки дeш Фэрэмэз кьрэ гази, го:

— Бэрхе һ'эмльк, нэ бэране қьрд, исал бу һ'эфт сал, эз ль э'змана дьгэр'йам, дране мьн дешйа, эзе анцах тэ ч'ешке көрешйа техьмэ нав дране хwэ.

Фэрэмэз жер'а гот:— Дeшo, бьхwэ, паше бьше-кьринэ, бежэ, дьнйа дорэ, йан зорэ?

Дeш жер'а гот:— Ч'ешке көрешийа, дьнйа бь дорэ.

Фэрэмэз жер'а го:— Дeшo, мала мэ бeбэхти нэ-кьрийэ, дора тэйэ.

Дeш гөрзэк авитэ Фэрэмэз. Чардэ сали бу Фэрэмэз. Эwи жь бэр гөрз хwэ да алики, гөрзе дeш һатэ э'рде.

Фэрэмэз ажотэ сэр дeш, жер'а го:

— Дeш, дьнйа дорэ, йан зорэ?

Дeш жер'а го:— Ч'ешке көрешийа, дора тэйэ.

Фэрэмэз гөрзэк ль сэре wи хьст, сэре wи бэр бь щэ'ньме шакьр. Ль сэр пэйа бу, һардо гөһе wи же-кьр, авитэ щөһөр'е к'эргэдане хwэ. Зьвьр'и һатэ щэм апе хwэ, дэнгэк ль апе хwэ кьр. Апе wи го:

— Фэрэмэз, эз бь қөрбана тэмэ, тō р'азе, сөбэйэ дьһа, қэ т'алаша тышки нэк'шинэ дьһа.

Сөбэ ле сафи бу, жь хwэр'а р'ьсқе хwэ анин харьн. Р'абун, к'эргэдан анин, сйар бун. Фэрэмэз жер'а го:

— Апо, ве сбе, го, дэнге к'элба вьра незик дьһат.

Ажотьн чун. Чунэ бэр к'очка дeшe Сор. Машоқа дeшe Сор, го:

—Хорте мьни дэлал, го, ньзаньм мльак'эта тō э'зманада ани харе? Эв чь т'опрахэ, тэе анийэ, ле буйи

мык'ан. Эва т'опраха, т'опраха дewe Сорэ. Го, һэр'э—
тö т'ни, эз аве бьдьмэ тэ, бьрчин, нан бьдьмэ тэ, һэр'э,
дewe Соре нака we бе, һ'эйфа мын тэ те we гөрзэки
тэхэ.

Фэрэмэз жер'а гот: — Машоқа дewe Сор, тэ нанэк
быда мын, тэ паше кöлэк техьста дьле мын.

Фэрэмэз дәсте хwэ даве гöһе дew, щöһөр'е к'эр-
гәдан дәрдьхэ, ль сәр чока машоқа дewe Сор датинэ.

Ль wedэре машоқа дewe Сор дьләки на, бистучар
дья дьһ'эбинэ. Эваре машоқа дewe Сор щие хwэ у
Фэрэмэз т'эв датинэ. Фэрэмэз шур дьк'ышинэ, орт'а
хwэ у машоқа дewe Сорда датинэ.

Машоqe го: — Һа, Фэрэмэз, эз қөрба, тэ чь қьсур
мында дит, шур тэ да орт'а мын у хwэ ?

— Машоqe, го, эз адк'арьм, эз ада хwэ биньм
сери, эзе тэ бьвьм.

Машоqe гот: — Фэрэмэз, эз қөрбана тэбьм, чька
ада тэ ль сәр чийэ ?

Фэрэмэз го: — Һ'ал у һ'эwале мын у баве мын; эз
һәмэ көр'е Р'остәми Зальм, исал бу һ'эфт сал п'эрwan-
да баве мын бьрийэ, эз пәй қачаха баве хwэ к'этьмэ,
эз шöхöле öса накьм.

Машоqe го: — Фэрэмэз, эз қөрбана тәмэ, све тö ль
вьр сйарбэ, һэр'э к'оч'ка дewe Спи. Хушка мын машо-
қа дewe Спийэ, бра әw сальха жь тәр'а бьдэ.

Фэрэмэз сьве р'абу, бәре хwэ да к'оч'ка дewe Спи.

Машоқа дewe Спи го: — Фэрэмэз, эз қөрбана тэ,
го, дьле тэ жь мын нәминэ, әв чь һ'әсаве тэ, әв к'оч'ка
дewe Спийэ, мляк'эта тö жь әзманада ани хар ? Нь-
зам тö жь әрде дәрк'әти ? Дewe Спи we нака бе, тэ
техэ нава драңе хwэ.

Фэрэмэз жер'а гот: — Тэ нанэки хwэ быда мын,
паше кöлэк техьста дьле мын. Све к'е р'е дьчэ, эваре
к'ижан р'е те ?

Го: — Фэрэмэз, — машоде го, — эз қорбана тэбьм-ч'э'ве тэ ль бэдэыйа мын к'этийэ, тэ һ'ыше хwэ онда кьрийэ, к'аре тэ дewe Спн нэк'этийэ: дарэкэ сэр мьле шийэ, һ'эйфа мын тэ те, we ль тэхэ, тэ техэ ах у т'опрах.

Әши жи го: — То мқати апе мын бэ, эзе һэр'ым пешйа дewe Спн, йан хwэде we бьдэ мын, йан хwэде we бьдэ дewe Спн.

Фэрэмэз сйар бу, чу пешйа дewe Спн. Дewe Спн пешйа хwэ дит, дит ч'ешкэки корешийа, дэнгэки ле кьрэ гази:

— Бэрхе һ'эмльк, нэ бэране қьрд, шива шэве нагъһижэ тэ'ште, бэниадэме аха жь ахе, эзе дарэки лехьм, we бьвэ ах, бьвэ т'опрах, т'ера драһе мын наһиннэ.

Фэрэмэз ле кьрэ гази, го: — К'афьро, бьхwэ, паше бышекьринэ, дewe Спн, дьһйа дорэ, йан зорэ ?

Дew жер'а го: — Ч'ешке кьрешийа, дьһйа дорэ.

Фэрэмэз жер'а гот, го: — К'афьр, дьһйа мала мә бебэхти нэкьрийэ, дора тэйэ.

Дewe Спн дарэк авитеда, Фэрэмэз жь бэр р'эви, дара ши һатэ э'рде. Фэрэмэз сйар бу, ажот сэр дewe Спн:

— Дewe Спн, дьһйа дорэ, йан зорэ ?

Дewe Спн го: — Ч'ешке кьрешийа, дора тэйэ.

Фэрэмэз гьрзэк лехьст, сэре ши пэканд, һэрдь гьһе ши же кьр, авитэ щдһһьр'е к'эргэдане хwэ.

Машода дewe Спн жь хwэр'а р'абубу сэр к'оч'ка хwэ. Йазьха хwэ гэлэки Фэрэмэз ани, го: „Гэло ши к'афьри, гэло Фэрэмэз нэхьст ?“ Бала хwэ дае, һэw ньһер'и — Фэрэмэз һат. Чу пешйа Фэрэмэз, һани ль бэр к'оч'ке да пэйакьрыне. Фэрэмэз бьр мала хwэ, жер'а э'зйэт, ик'рам кьр. Сэкьни һ'эта эваре, ль бэр Фэрэмэз сэкьни, к'ынше ши же кьрын, кьрэ нава орг'ан — дошэка. Машода дewe Спн, әве жи к'ынше хwэ эхьст, к'этэ п'ашла Фэрэмэз. Фэрэмэз р'абу, шур

һани дани орт'а хwэ у машоqа дeвe Спн. Машоqе го:

—Фэрэмэз, эз qөрбана тэвм, тэ чь qьсур мында дит, чьма шур тэ'зи кър, да орт'а мын у хwэ, эм жи мразе хwэ шабуна.

Фэрэмэз жер'а гот:—Машоqа дeвe Спн, эз адк'арьм.

— Жь бона чь ?

— Жь бона Р'остэм. Эз кър'е Р'остэмьм, исал бу һ'эфт сал дeвe П'эрwандэ бaвe мын бьрийэ, эз пэй qачаха wi к'этьмэ: һ'эта эз һ'эйфа бaвe хwэ һьлнэдьм, эва йэка навэ, мын һ'этани һ'эйфа бaвe хwэ һьлани, эзе тэ бьвм.

Машоqе гот: — Фэрэмэз, эз qөрбана тэ — аqьле сэ-ре тэвм, р'астэ тэ сэре дeвe Спн лехьст, тэ сэре дeвe Сор лехьст, ишар браки дeвe Сор һэйэ. Эw Щанполатэ, тō нькари пер'а бьки дэ'w. Һэр'э, машоqа Щанполат, эw хушка мынэ. Һэр'э, чька гьли — готьне хушка мын, чька чийэ. Бра хушка мын жь дeвe Щанполатр'а бежэ: „Эз жь тэр'а машоqие наkьм: wэки эз машоqа тэмэ, тō чьма qэ пьрсэке жь мынр'а навежи, пьрса, чька тō чь тейи кōш-тьне, чь тейи алт'кьрьне“. Wedэре хушка мын машоqа дeвe Щанполатэ, we щие р'ōһ'е wi пьрс же бькэ.

Сōбэ ле сафи бу. Фэрэмэз бэре хwэ да к'оч'ка дeвe Щанполат. Машоqа дeвe Щанполат дит хортэки дэлал тер'а дэрк'эт, го:

— Хорте мыни дэлало, ньзам млийак'эта тō жь э'зманада кьри харо: эва мык'ане дeвe Щанполатэ, йазьха мын ль тэ те. Эз заньм — тэ сэре дeвe Спн Лехьстийэ, сэре дeвe Сор лехьстийэ, һэма дeвe Щанполат мьрьна wi т'ōнэ: wэки бсанэ, тō һати щэм мын, тō гōһдарбэ, эзе тэ вэшерьм һ'эта эваре. Эваре дeвe Щанполате бе, эз нане wi ченакьм, агьре qэльна wi саз на-кьм. Дeвe Щанполат эваре гава кō һат, эзе пышта хwэ педа кьм.

Эваре, гава кō Щанполат һат, машоqе пышта хwэ педа кър. Дeвe Щанполат гот, го:

— На, го, машоқа мьн, чь һ'эсабе тәйә, тә пышта хwә мьнда кър ?

Машоқе жер'а гот, го: — К'афьро, тō wәки машоқе мьни, тō чьма қә глие хwә жь мьнр'а навежи ?

Деве Щанполат гот: — Глие чь тәр'а бькьм, дьле тәда буйә хәм ?

Машоқе готе, го: — Wәки әз машоқа тәмә, тō чьма пьрса хwә р'аст жь мьнр'а навежи ?

Деве Щанполат гот: — Чь пьрсәк әз жь тәр'а бежым ?

Го: — Wәки тō аqаси сәре шер, пьльнга, п'әрwанда тō жедьки, тō сальхе қәwата хwә жи мьнр'а навежи.

Щанполат гот: — Wәки өсанә, қәwата мьн, р'өһ'е мьн се щущькьн, we дь нава қөт'икә пола, нава гөрзе мьнданә. Әз wәки тек'әвьм шәр'а, дә'wa, дарәкә сәр мьле мьнә: әз дар давем wi, е кō бь мьнр'а шәр' дькә. Мьн к'е гава гөрзе хwә авит, әw ль сәр бьсәкьнә, гөрзәки орт'а гөрзе мьн хинә, қөт'ике жь орт'а гөрзе мьнданә: се щущьке теда р'өһ'е мьньн, дь орт'а қөт'иеданә. Әwe кō мьнр'а шәр' бькә, һәр'ә әwe қөт'ие дәрхә, сәре wан щущька жекә, паше әзе жь дьне хлаз бьм, әзе ижа бьмьрьм, әw кь жь тәр'а р'аст дьвежым, сәр һәр мьләки мьн бәрәшәки аша теданә. Әз бәрәше хwә бавежым, е кō мьнр'а тек'әвә дә'we, бәрәше мьн wәки к'өта бун, паше қөт'ийа мьн да дәрхьстьне, әзе бьмьрьм. Әва жь тәр'а дьвежым дһа.

Фәрәмәз хwәр'а ль гөһдари дькър. Сәкьни һ'этани сөбһе. Сөбһе Щанполат р'абу, чу неч'ира хwә. Фәрәмәз машоқер'а гот:

— Глие тә қә чь бун ?

Машоқе гот: — Фәрәмәз, қөрбана тәбьм, чьма тōйи нәйи һ'ышйар буйи, мьн пьрс жь Щанполат кър, һ'ал у һ'әwал, Щанполат әв гли готбун.

Фәрәмәз гот: — Машоқа деве Щанполат, к'әргә-

дане мьн дэрхэ жь дэрва. — Лынге хwэ кьрэ зэнгуяа сэх'эте: „Йа эллаһ омэте“. Фэрэмэз го машоқа дewe Щанполат, го:

— Щанполат сбе к'е р'е дьчэ, эваре к'е р'е те ?

— Фэрэмэз, го, эз қорбана тэбьм, го, һ'эйфа тэ, тō щаһьли, ч'э'ве тэ мьн у бэдэwйа мьн к'этийэ.

Фэрэмэз го: — Машоқа дewe Щанполат, сэрикэ эw ог'ьрэ.

Фэрэмэз чу пешйа дewe Щанполат. Дewe Щанполат бала хwэ даеда, һэw ньһер'и тешкэки кōрешийа тер'а дэрк'эт, го:

— Wэй тешке кōрешийа, бэрхе һ'эмльке, нэ бэране қьрд, исал бу һ'эфт сал, эз ль э'змана дьгэр'йам, дра́не мьн дешйа, э́зе анцах тэ, тешке кōрешийа теxьмэ нав дра́не хwэ: нэ жь мьнр'а дьвэ шив, нэ дьвэ тэште. Э ль э'змана дьгэр'йам, дра́не мьн исал һ'эфт салэ дешйа, э́з бэлк'и һ'эwэ гоште wi техьм нав дра́не хwэ.

Фэрэмэз го: — К'афьро, дьнйа дорэ йан бь зорэ ?
Щанполат жер'а гот: — Дьнйа бь дорэ.

Фэрэмэз го: — Щанполат, дора тэйэ.

Щанполат дарэк авитэ Фэрэмэз. Фэрэмэз зэнгō авитэ к'эргэдане хwэ. Сьык бу, жь бэр р'эви. Дар же нэгьрт. Щанполат гот:

— Бэни адэме аха ахе, мьн лехьст бу ах, т'опрах, гоште wi т'ера дра́не мьн нэма.

Фэрэмэз ажот ль сэр: — Щанполат, дьнйа дорэ йан бь зорэ ?

Щанполат го: — Дьнйа дорэ.

Фэрэмэз шуре хwэ ль сери хьст, р'эви чу дэра һана, же дур к'эт. Щанполат бэраше аша жь мьле хwэ дэрани, авит Фэрэмэз. Бэраше аша же нэгьрт. Бэраше дьн жи — эw жи авит, диса же нэгьрт. Фэрэмэз ажотэ ль сэр дewe Щанполат, шурэк ль қафе wi

хьст, сесъд шестушәш тамаре анийа дөвө Щанполат т'әви һәв бун — чава тешке кӱрешйа мьнр'а тек'әвә дә'вө ? Дәсте хвә авитә гӱрзе хвә, гӱрзәк авитә Фәрәмәз. Гӱрзе ви чу, гәләки же дур к'әт. Фәрәмәз ажитә сәр гӱрзе Щанполат. Ль сәр гӱрзе ви пәйа бу. Гӱрзәк Фәрәмәз орт'а гӱрзе ви хьст. Бала хвә дае — қӱт'ик жь орт'а гӱрзе ви дәрк'әт. Дәре қӱт'ие вәкьр, бала хвә дае — се шушьк қӱт'иеданьн. Фәрәмәз сәре шушьке жекьр.

Дөвө Щанполат го: — Тешке кӱрешийа, тӱ бре мьни мәзьни, һ'әйфа мьн, сәре шушьке дьне же мәкә, мьн жь дьнийәе хлаз мәкә.

Фәрәмәз сәре шушька дӱда жекьр. Р'ӱһ'е Щанполат һатә қәфәсе, го:

— Фәрәмәз, жь бой хвәдейә, мьн жь дьнийәе хлаз мәкә, тӱ бре мьни мәзьни, — р'ӱһ'е ви һатә қәфәсе, го, — Фәрәмәз, тӱ қӱрбана ширәтк'ара хвәби, һ'әфт сәри, сәре тә һәбуйа, тӱ жь дәсте мьн хлаз нәдьбуйи.

Фәрәмәз сәре вө шушька майин жи жекьр. Ль сәр сәре ви пәйа бу, һәрдӱ гӱһе ви жекьр, һани ль бәр машоқа Щанполат дани.

Сәкьни, машоқе р'абу сесъд шестушәш шах жь хвә данә бәрдане, жь газ у гәрдәна, ч'ә'в бру быжанга, дәв леве дь шәкьри, жь хвә да бәрдане, Сәкьни һ'әта эваре, йат'аха хвә у Фәрәмәз т'әв дани. Фәрәмәз нав йат'ахада дани. Машоқе, әвө жи к'әнше хвә жь хвә шықьтанд, орг'ан һылда, бьн орг'ане п'ашла Фәрәмәзда дани.

Фәрәмәз шур тә'зикьр, орт'а хвә у веда дани. Машоқе го:

— Фәрәмәз, го, қӱрбана тәвм, гәло тә чь қьсур щане мьни назьк нәрмькда ди, тә шур тә'зикьр, орт'а хвә у мьнда дани ?

Фәрәмәз жер'а, машоқа дөвө Щанполатр'а гот:

— Эз адк'арьм, эз һәмә Фәрәмәзъм, кӧр'е Р'остәмә Зальм, эз пәй қачаха баве хwә к'әтьмә. Һ'әтани эз нәчъм, баве хwә нәбинъм, шӧхӧле ӧса жь мьнр'а һ'әрамә.

— Һа, го, Фәрәмәз, эз қӧрбана тәмә, дөвә П'әрwандә, исал бу һ'әфт сал, әви у Р'остәмва шәр' кьр: йәки йәк алт' нәкьр. Һәмә исал бу һ'әфт р'ож П'әрwандә баве тә алт' кьр, ӧсанә, ада бә'реданә. П'әрwандә жь қафи сәқәтә, әw шване нерийанә, һәр'ә дур бьсәкьн, хwә баве ль бәр кәвьра, дәнгәки ле техә гази, бежә: „П'әрwандә, машоқа дөвә Шанполат готийә, бра нерие кәвәр, нерие р'әш жь мьнр'а бышинә, бе“. П'әрwандәйе р'авә сәр хwә, к'еләка хwә бьнһер'ә— кәс т'ӧнә. П'әрwандә жь қафи. сәқәтә, we бьғһижә нерийа, жь нава пез вәқәтинә, we пез дөвә бә'реда бьк'шинә. Гава кӧ пәз бьр, һәр'ә нерийа жь мьнр'а бинә wәрә.

Фәрәмәз чу нери һанин, машоқа дөвә Шанполат го:

— Фәрәмәз, сәре нерийа жекә, жь мьнр'а ә'йаркә.

Фәрәмәз нери һанин, сәре нерийа жекьр, п'осте wана ә'йар кьр. Машоқе wedәре исмәки хwәнд:

— Фәрәмәз, һа жь тәр'а п'осте нерийа т'ӧльхкә: исмәки мьн хwәнд, әве шьва мьн бьвә һәр'ә ль дөвә бә'ре, һәрдӧ п'осте нерийа сйарбә, шьвәке лехә: „П'остно, мьн дәрхьн ада бә'ре“.

Фәрәмәз п'ост бьрын ада бә'ре, ль сәр п'оста сйар бу, шьвәк лехьст, исмәки сәре хwәнд. П'оста Фәрәмәз ада бә'реда дәрхьст. Чу ль бәр к'оч'ка дөвә П'әрwандә. Машоқа дөвә П'әрwандә леньһер'и хортәки дәләл тер'а дәрк'әт. Қир'ин жь машоқа дөвә П'әрwандә һат:

— Һан, го, гәло тӧ хайе чәнд сәрийани, әва к'оч'ька дөвә П'әрwандәйә: эз ньзанъм мляк'әта тӧ жь ә'зманда кьри хар, ньзам щер'— ишата жь ә'рде тӧ дәрк'әти ?

Го:— Машоқа дөвә П'әрwандә, һазьр бьвинә.

Го: — Чава, йәки нола Р'остәми Зал, вәки дькьрә қир'ин — к'уси, мә'сийа жь қир'инйа Р'остәме Зал сәре хwә жь бә'ра дәрдьхьст, тәйаминш нәда бәр П'әр-
wandә, нһа тәе тәйах бьди ?

Фәрәмәз жер'а го: — Машоқа дөвө П'әрwandә, әз һәмә, әз көр'е Р'остәмьм, Р'остәме Зальм. Әз пәй қа-
чаха баве хwә к'әтмә.

Машоқе го: — Фәрәмәз, әз қөрбана тәмә, иро бу
һ'әфт р'ож П'әрwandә Р'остәм алт' кьрийә, һәма мь-
хәнәти нәкөштийә. Ә'рд һанийә к'олайә, Р'остәм пыш-
тостан кьрийә ә'рде: иро шәш р'оже шийә, һ'әфт қат
бәз ль сәр зьке Р'остәмьн. Wәрә әз дәрмана бьдьмә
тә, тә бьвә һәр'ә бәр позе Р'остәм. Агьр ль сәр зьке
Р'остәм бьдә алики. Тә агьр да алики, агьр венасә.
Дөвө П'әрwandә к'едәре һәвә we дуе агьре Р'остәм
пева бьхвенбә, һа жь тәр'а ви дәрмани, бьдә бәр позе
Р'остәм. Р'остәм вәки саг'бә, дәрмане бьһ'әлә, бьк'ә-
вә позе ши. Дәрман к'әтә позе ши — wәрә шаве бьдә
мьн.

Фәрәмәз дәрман да бәр позе Р'остәм. Дәрман һ'ә-
лйа, к'әтә позе Р'остәм, налин жь ши һат. Фәрәмәз
дөвө хwә кьрә гөһе Р'остәм, дәнгәки „баво“ кьр. Р'ос-
тәм дәнге Фәрәмәз нас кьр. Әw нәк'әт һ'әйра хwә,
брине хwә, к'әтә һ'әйра Фәрәмәз. Фәрәмәз р'абу чу
шав да машоқа П'әрwandә. Фәрәмәз го:

— Машоқа дөвө П'әрwandә, мьзгина мьн жь тәр'а,
Р'остәм сламәтә.

Машоқе го: — Фәрәмәз, дә wәрә, әвө карпета —
шьла һана, wәрә әм бьвьн, Р'остәм дайнһә сәр, бинһн.

Чун Р'остәм һьлдан, данин сәр карпете, машоқе го:

— Фәрәмәз, хwәде мьн қөрбана тәкә. Wәхтәкә
зә'фә хwәшә, һәма ләмак хwәшә — чьл шәви П'әрван-
дә нае к'оч'ка хwә. Һәр'ә дөвө бә'ре, хьзна П'әрван-
дә ль вейә, ль бәр бьсәкьн, һәқ навө хwәде һьлдә,

гөрзэки һылдэ, ль дэре хьзнехэ. Дэре хьзне вэкэ, вэ-
рэ щэм мьн. Эзе жи чъл шэви Р'остэм теда хвэй бькьм.

Фэрэмэз р'абу чу бэр дэре хьзне. Дэре хьзне вэ-
кьр, һатэ щэм машоде П'эрwandэ:

— Мьзгинйа мьн жь тэр'а, мьн дэре хьзне вэкьр.

Машоде р'абу, эве Фэрэмэз, Р'остэм һылдан бьрьн
щие ви дь хьзнеда данин. Бистунэһ р'ож т'эмам бун.
Р'остэм брине ви гэлэки саг' бун. Сиунэһ р'оже ви
т'эмам бун, машоде гот:

— Фэрэмэз, эз қөрбана тэвьм, дьле тэ нэминэ,
иро П'эрwandэ we бе. Гава кō һат, тō һэр'э дэре хьз-
не, Р'остэм дәсте ви бьгьрэ бинэ майдана Дэ'we.
Гөрзе Р'остэм бавежэ мьле ви. Гавак тэ гөрзе ви
авитэ мьле ви, вэрэ. Деве П'эрwandэ we бе к'оч'ка
хвэ. Гава кō эв һат, тō бьсэкьн майдана Дэ'we, дэн-
гэки ле техэ газн, бе: „К'афьр, дэрк'эвэ, дэ'ва мьн
тэр'а дэ'wэ“. П'эрwandэ дэнг бьһистьне, we жь һебэ-
та р'авэ сэр хвэ, алики к'оч'ке we сэре хвэр'а вэл-
гэр'инэ. Гавак һатэ дэ'ва тэ, ведэре тō у П'эрwandэ
гөрза һуне ль һэвхьн, һэма Р'остэме ль вэ т'эмашэкэ,
һэма тō т'апа П'эрwandэ найни. Р'остэме бала хвэ бь-
де — тō т'апа П'эрwandэ найни, Р'остэме дэнгэки ле
техэ қир'ин. П'эрwandэ we сэр стōе хвэ вэгэр'э. П'эр-
wandэе бьһер'э — Р'остэм we хвэ дьхөрщьлэ, гөрзе
хвэ һьланийэ, we хвэ пер'а бьһинэ, қэдэме П'эрван-
дэ we жь қōдум we бьк'эвьн, дәсте тэда we қōдум
бьк'эвэ. Ви чахи тō чоке бьдэ сэр дьле ви, бежэ:

— П'эрwandэ, эз тэ накōжьм, тэ чава мхэнэти
баве мьн нэкōшт, эз жи тэ накōжьм, һэма глики мьн
тэр'а һэйэ, те мьн, баве мьн, мэ бьви ви али аве. Эзе
т'эхтэбана тэ сэр сэре тэ бьдьмэ гьредане: тō мьн,
баве мьн жь бэ'ре дэрбазки, р'эше we дайни.

Фэрэмэз өса жи кьр, паше дәсте ви пыш пыштева
гьреда, чу — т'эхтэбана П'эрwandэ ани у сэре ви дани.

Р'остэм ль сэр сәре т'эхтәбане wiда р'унышт. Машоқа деуе П'эрwandә, әw жи т'эхтәбанеда р'унышт.

Фәрәмәз гот: — П'эрwandә, р'авә мын у баве мын бьвә қарәдаине дайнә.

П'эрwandә р'абу ль сэр хwә, да нава бә'ре. Бә'ре авитә феза чока. П'эрwandә дөшөрмиш бу, го: „Гәләки мын зор, щәфа мын дайә Р'остэм, аншах Фәрәмәз гһишт баве хwә, wәки h'әфт сәри сәре мын бын, әз жь дәсте Р'остэм, Фәрәмәз хлаз навьм“.

П'эрwandә мьле хwә ба дьдә, мьле хwә вәдькә, дәсте хwә даве т'эхтәбане, орт'а бә'реда сэр дәсте хwә т'эхтәбане давежә қардание. П'эрwandә шунда бә'реда вәдьгәр'ә. Фәрәмәз ле дькә гази:

— П'эрwandә, го, wәки мын хьзна тә бьр, машоқа тә бьр, һәрге тә қочахи, wәрә дә'we, бьбин.

П'эрwandә го: — Әз ансах жь дәсте тә Р'остэм хлаз бумә. Әзе сөбе һәр'ым машоқәкә дьне биньм хwәр'а.

Фәрәмәз, машоқа П'эрwandә, Р'остэм дьчһн. Машоқа Щанполат жь хwәр'а ледьһер'ә, бала хwә дае— Фәрәмәз we һат, машоқа П'эрwandә һани, Р'остэм жи хwәр'а һани.

Машоқа Щанполат чу пешие, һани ль к'оч'ка хwәда дани. We шәве wedәре бунә меван. Сәкьһи һ'әтани сөбе. Сөбе Р'остэм, Фәрәмәз, Гөһдәрди Пир, Т'у-си Нәзәр жь к'оч'ка Щанполат һатһн к'оч'ка деуе Спи. We шәве к'оч'ка деуе Спи бунә меван. Р'ожа майһи— машоқа деуе Спи һьлдан чунә меване машоқа деуе Сор. Р'абун, сөбе машоқа деуе Щанполат, машоқа деуе П'эрwandә, машоқа деуе Спи, машоқа деуе Сор һьлдан — бәре хwә данә шәһәре Зале.

Мзгин бьрьһн данә Зале. Зале, Гәрдәнк'ешан, Хәw-сәри Шер, Щәгәрман, Бәдиһ'шәмал әw жи һатһнә пешйе.

Машоқа деге Сор данә Гөһдәрди Пир, Машоқа деге Спи данә Т'уси Нәзәр, машоқа деге Шанполат данә Фәрәмәз, машоқа деге П'әрwандә данә Бәдih'щәмал.

Т'әзә дәф у дә'wатә хwә кьрын. Әw чун мразе хwә шабун.

Се сев дәрк'әтын щьнәте: йәк п'ара һостәе мьн, севәк п'ара һ'ьк'йатбеж, севәк жи п'ара щмаә'те. Кемасик жи һәрге һәбә, әw жи гәрәке бьбахшиньн. Мразе тә жи зар'е тә бьвын.

— Әз жи гәләки р'азимә.

15. ФЭЛЭМЭС Р'ОСТЭМ ЖЬ ДЕВЕ ХЭРМАН
АЗА ДЬКЭ

Ч'йак һэбу. Зал Р'остэмр'а дыго:

— Лаво, т'ө шар нэчэ ви ч'йайи — неч'ира хэзала.

Р'остэм го: — Баво, чър'а эм нэчын ви ч'йайи ?

Баве һылда гот: — Нэсьла мә р'абуйэ, р'анэбуйэ,
т'ө шар нэчуйэ ви ч'йайи.

Р'остэм го: — Баво, эзе һэр'ым ви ч'йайи, чь те,
бэра бе.

Баве го: — Т'ө кэси лэзэт ви ч'йайи нэдитийэ.

We р'оже Р'остэм сэкьни, свэтьре тир кэване хwэ,
гөрз — к'эванде хwэ һылда, чу ви ч'йайи: леньһер'и
дар өса сэр һэвда к'этынэ, һе т'ө кэси дар же нэбър'инэ,
мешэки сьхэ. Ёьнэки навда чу — ле ньһер'и дуки зрав
ви мешэйи дык'ьшэ, го: „Баве мын дыгот, т'ө кэс нэ-
чуйэ, лэзэт нэдитийэ. һэла ле бынер'ым ду нава ви
мешэйи һылдык'шэ“. Хwэ ль ви дуйи гьрт у чу. Ёь-
һер'и пирэк ситьл дайэ сэр агьр, қьлпа — қьлпа сить-
лейэ — дык'элэ, һэскэ навдайэ, лев дыдэ we һэске
сительеда дыкэ у ль сэр хwэда дыкэ, дэндька жи пьр'
дыкэ. Р'остэм зэ'ф же тырсйа, сав же к'ьшанд. Шарэкэ
дын Р'остэм нав да хwэда, ле кьрэ қир'ин (нэһ'эр'э
ле р'аһьшт). Ёеньһер'и пире қэ һэйни хwэ дэрнэхьст.
Р'остэм гөрзэк нав мьле веда лехьст. Пире һэск дани,
звьър'и, гот:

— Эз дйа деве Хэрман бьм, эw гөрза нав мьле
мынхэ ? — звьър'и дэст авитэ Р'остэм, гьрт, лола бэр-

хэке дани э'рде, жь п'ор'е хwэ herca баqэк к'ьшанд, пе дэст у п'е Р'остэм гьреда. Пире hэска хwэ hьлда, qэйсие хwэ харьн.

Р'остэм шаш у мэт'эл ма. Дō сәh'эт чун, леньher'и мина п'ьлтэ э'wpe р'эш жорда hat дewe Хэрман, фр'ьнде сйарэ, жорда пәйа бу. Р'остэм hьлда кьрэ фьр'ьнде, бьр бажаре хwэ. Бажаре wi ада бә'реда бу. Бьр кьр зиндане, ль зинданеда хwэйкьр. Же дьпьрси:

— Эw ч'йае мэ, дйа мэ qрәwьлэ wedэpe, сәва нәсәба Зале. Р'остэм hэйә, тō нәби Р'остәми ? Тō hати wi ч'йайи...

Р'остэм дōшөрмиш бу: „Эз бежъм эз Р'остәмьм, we мьн бькōжә“. Гот:

— Эз нәсәба мала Залемә.

Дewe Хэрман гот: — Дьбә Р'остэм hәwарйа тә бе ?

Эwi гот: — We бе.

Зьрзаләте щане дewe Хэрман гьрт: жь Р'остэм зә'ф дьтьрсьа.

Эм ижар бажаре Иране хәбәрдын.

Көр'әки Р'остэм hәбу, наве wi Фәләмәс (Фәрәмәс) бу. Wәхта Р'остэм гьртын — эw зар'ō бу, дьчу мэк'т'әб-хане хwәндьне. Чардә сали бу. Р'ожәке жь мэк'т'әб-хане hat, зә'ф аниаз бу, ль соqаqe р'асти бьр'ә зар'а hat. Эwan зар'а к'ап дьлист: эwi к'әпе зар'а бәлакьр. Йәки к'ōлмэк синге wiда лехьст, эw хwэ жи к'әчәл бу. Фәләмәс силэк лехьст, к'ōме к'әчәл сери к'әт: сәpe wi хане бу. Гәдә р'әви чу щәм дйа хwэ. Дйа wi йәкә пир бу. Де мьле көр'е хwэйи к'әчәл гьрт, бьр щәм Зале. Пире жер'а гот:

— Нәвийе тә аwa ль көр'е мьн бәләнгаз хьстийә.

Фәләмәси сәкьни бу, пире гот: — Wәки нәвие тә хөртә, чьр'а начә баве хwэ жь дәсте дewe. Хэрман дәрнахә ?

Фәләмәс бьһист, чу щәм дйа хwэ, наве дйа wi Спир'ежбу, гот:

— Дае, к'а баве мын ?

Дйа ви гот: — Лаво; чь тэ ван шөхөла к'этийэ ?

Фэлэмэс гот: — Дае, тō р'аст дьвежи, бежэ, навежи, эзе һэр'ым: мын бһистийэ дөвө Хэрман баве мын гьртийэ — эзе һэр'ым, т'вдарэк жь мыр'а бьвин.

Де т'эзэ дэрде we т'эв р'абу, чу щэм Зал, гот:

— К'е нэвие тэ сэрwэхт кьрийэ ? Хwэйи чардэ сали — нһа дьве „эзе һэр'ым“, Зал р'абу чу щэм нэвие хwэ, жер'а гот:

— Лаво, һөла тō чардэ сални, тō нькари шэр' бьки у шэр'е wанда нькари тэйаиш бьви.

Фэлэмэс гот: — Калько, эзе һэр'ым, сәкнандьна мын — иройэ.

Зале ньһер'и Фэлэмэс насәкьнэ, we һэр'э, т'вдарэк жер'а дит. We р'оже сәкьни, свәтьре р'ек'эт, чу р'асти кәла дөвө Р'эш һат. Дора кәле вәгәр'йа. Фэлэмэс леньһер'и кәч'ькәк ль к'оч'кеданэ. Кәч'ьке жер'а гот:

— Хорте дәлал, һ'әйфа тэ тō ль ван дәра чь дьгәр'и ? Һәр'э, баве мын wәхта бе: we тэ бавежә кōрйа драһе хwэ.

Гәдә гот: — Qиза дәлал, тэ нэ һан да мын, нэ ав да мын, тэ чь зу тьрс кьрә дьле мын ? Го, р'йа баве хwэ һишани мындә, чька к'ода чуйэ ?

Кәч'ьке гот: — Баве мын чуйэ мешә.

Гәдә жь кәч'ьке пьрси, гот: — Баве тәйе зу бе, йане дәрәнг ?

Кәч'ьке готә гәдә: — Wәхт һәйә нивро те, wәхт һәйә эваре: һ'эта неч'ире дәст һахә — һае.

Гәдә готә кәч'ьке: — Qиза қәнщ, баве тә к'иалида чуйэ ?

Кәч'ьке готә гәдә: — Баве мын ви алие һанда чуйэ.

Чахе кәч'ьке өса готә гәдә, кәч'ьке зә'ф йазьха хwэ бь гәдә ани, wәки баве we we гәдә бькөжә. Гәдә ажот чу п'әр'е мешә. Фэлэмэс леньһер'и зәл — зәлә к'этийэ һава мешә, хур'э — хур'а wийә: дәрк'эт дөw,

вәки шәш сәре ви бәранбәри дара те, дарәк сәр мьле
вийә, һәр ч'ьқле дарева тәрәшьльк гьредайә. Деве
Р'әш п'ор'е ви сәрч'ә'ве вида һатъбу, әви дәсте хвә
лехьст, п'ор'е хвә сәр ч'ә'ве хвә һьлда, ньһер'и йәк
сәкьнийә, бу лубә — луба ви у дьрмә — дьрма ви, гот:

— Исал һ'әфт салә драґе мьн дешә, п'ьртика
(к'ьтеба) мә готийә — дәрмане драґе тә гоште п'әлә-
вананә.

Фәләмәс гот: — Деве қәһәр (мәзын), бьхвә, паше
бышекьринә.

Бу ләма — ләма деве Р'әш: әв дара мьле хвә бь
тәйр у тәрәшьлава жорда ани. Фәләмәси хвәнди бу,
хвә жь бәр да алики, дар ә'рде к'әт. Т'оз у думан
ә'рде р'абу, гот: „Ах бу, бу ах (хвәли), ч'ич'кәк нә-
ма, мьн бавита бәр кӧрйа драґе хвә“. Фәләмәс п'әлә-
ван газикьр, го:

— Бьхвә, паше бышекьринә, гот, дора мьнә — до-
ра тәйә ?

Дев гот: — Дора тәйә.

Фәләмәс тир кәван ль щәгәре ви хьст, кӧшт: гӧһе
ви жекьрын, бәньк тер'а кьр, ани һат бәр к'оч'ьк у сәра
кәч'ьке.

Кәч'ьке бь дьләки на, бистпенщ дьла Фәләмәс
һ'әванд: дәри вәкьр, к'әтә бьн мьле п'әләван, бьрә
от'аха хвә. Жер'а нан у хӧрәк ани. Вәхта р'азане,
йат'ахе хвә данин, бьк'әвьнә нав ши. Фәләмәс ньһер'и
щик т'әне дани, го:

— Сәйран, — наве ве Сәйран бу, — қиза қәнщ,
щие мьн чьр'а данайни ?

Кәч'ьке гот: — Шик бәси мьн у тәйә.

Фәләмәс гот: — Қиза қәнщ, дәрде мьн зә'фә, һ'әта
әз дәрде хвә дәрман нәкьм, әз сәре хвә т'ӧ кәсир'а
надьм сәр бә'лгийа.

Кәч'ьке гот: — Хорте дәлал, дәрде тә чийә, дәрде
хвә бежә.

Фэлэмэс гот: — Дэрде мьн эwэ: щие дewe Хэрман бежэ, эзе хэр'ым шэр'е дewe Хэрман.

Кэч'ьке гот: — Qörба, дewe Хэрман апе мьнэ, щие wi эз бь хwэ ньзаньм. Ле эз заньм, эw апе мьнэ. Гэма дō апе мьн дьн жи һэнэ: дewe Сор, дewe Спи — апе мьньн: тэ баве мьн кōшт, эзе вьра т'эне чава э'бура хwэ бькьм ?

Фэлэмэс гот: — Qиза qәнщ, к'эс нькарэ т'ьхибе дewe Р'эш к'эwэ, тō жь мьн нэчетьри.

We шэве сэкьни һ'эта све. Све кэч'ьке р'йа дewe Сор нишан дае. Фэлэмэс да сэре р'е, чу. Wэхтэке леньһер'и эрди сор, кэwьрмэ сор, пыш wива к'оч'ьк у сэрakэ сор дьхwенэ. Чу незики к'оч'ьк у сэре.

Qиза дewe Сор леньһер'и хортэки дэлал у т'эвгьредаи, сильһ'е wi пер'а we те. Щарйа хwэ шанд, гот:

— Бежэ wi бэлэнгази, бэра хэр'э һе дewe Сор нәһатийэ wi бькōжэ.

Щари һат, жер'а гот: — Хорте дэлал, тō ван дэра чь дьгэр'и ? Гэр'э, дewe Сор һе нәһатийэ, we бе — тэ бькōжэ.

Фэлэмэс гот: — Qиза qәнщ, һе мьн нан у ава тэ нэхарийэ: дewe Сор к'е р'е чуйэ — р'е нишани мьндэ.

Кэч'ьке гот: — Дewe Сор һа we р'йа һан чуйэ: пышта ч'йеда мешэйэ, чуйэ неч'ире.

Фэлэмэс к'этэ we шьвэр'е, чу, дэрк'эт сэре ч'йе — пышта ч'йеда хар бу, леньһер'и мешэйэ: дewe Сор дэрк'эт: дō бэраше аша дэстданэ, шэqэ — шэqа wанэ, дэwса т'збийа дьк'шинэ.

Дew леньһер'и п'элэwanэк we пешбэри wi сэкьнийэ. Дew гот: „Эв чь неч'ирэкэ р'ьндэ“. Дew жорда бэраше аша те wэрдькэ. Бу т'оз у думан. Гава т'оз у думан к'ōта бу, Фэлэмэс шур давежэ стōкра дew, дew дькōжэ, гōһе wi жедькэ, тинэ те бэр к'оч'ьк у сэра дew.

Qиза дeвe Сop лeньнep'и, гoнe бaвe вe дeстe хop-тaкидaнa: лъ бap к'oч'ьк y cape cэк'ннйa. Щapиa хвa шaнд, гo:

— Бapa бe нoндop'.

Щapи чy, гoт: — Wapэ aм нap'ьн нoндop'.

Фaлaмaс гoт: — Эз нaeм, дapдe мьн нaйa, н'этa дapдe хвa нaйньм cepи, эз нaeмa нoндop'.

Щapи чy нoндop', гoт: — Дьвe, „Эз нaeмa нoндop' дapдe мьн нaйa: н'этa дapдe хвa нaйньмa cepи, эз нaeмa нoндop'“.

Qизa дeвe Сop гoт: — Hap'э бeжa бapa бe нoндop' эзe дapдe ви дapмaнкьм.

Щapи чy, жь гэдap'a гoт. Гэдa нaтa нoндop': жep'a э'зэт y ик'paм кьp, н'этa вaхтa шaвe. Qизa дeвe Сop дьхвaст, вaки Фaлaмaс бьстинa. Кaч'ькe гoт:

— П'элaвaнe дaлaл, нaвe тa чийa ?

Гэдa гoт: — Нaвe мьн Фaлaмaсa.

Кaч'ькe гoт: — Дapдe тa чийa ? Haлa дapдe хвa бeжa.

Фaлaмaс гoт: — Эзe нap'ьм бaжapе дeвe Xapмaн.

Кaч'ькe гoт: — He... дeвe Xapмaн aпe мьнa: щиe ви эз ньзaньм, лe aпaки мьн нaйa, дeвe Cпийa, жь мa вeдaнa — дьвa эв зaньбa, эз ньзaньм, — нaмa qизa дeвe Сop дьхвaст Фaлaмaс бьстинa.

Фaлaмaс гoт: — Qизa qaнщ, гepaкe тo cвe p'иa дeвe Cпи. нишaни мьнди.

Кaч'ькe гoт: — To вapэ т'aв мьн p'aзe, эзe cвe p'иa дeвe Cпи нишaни тaдьм.

Haмa Фaлaмaс лъ кaч'ькe ит'бap нaдьбy: бaшqa бь cильн'e хвaвa p'aзa.

Cвa caфи бy, тa'штe xapьн. Qизa дeвe Сop гoт:

— Tэ бaвe мьн кoшт, тo ннa дьчи, лe эзe вpa чaвa бькьм ?

Фaлaмaс гoт: — Hapкa эз нaтьм, эзe тa хвap'a бь-вьм нap'ьм: нapкa нaнaтьм, тo жь мьн нaчeт'pи.

Кэч'ык пэяа бу, р'е нишани Фэлэмэс да: Фэлэмэс изьна хwэ жь кэч'ыке хwэст, к'этэ р'е, чу. Һэркэ п'ыр' чу, Һэркэ Һындьк чу — леньҺер'и э'рде спи, пыш вива кэлакэ спи дьхвенэ. Незики кэле бу. Тö нэвежи қиза дөве Спи жь хwэр'а п'энщэрер'а дьнер'э: мэр'вэк we- да те, пэяа бу, һат пешйе, го:

— Хорте дэлал, Һэр'э, дөве Спи р'азайэ, wэки дөве Спи р'авэ, we тэ быкөжэ.

Готына кэч'ыке гэлэки ль Фэлэмэс зор һат. Фэлэмэс кэч'ыкер'а гот:

— Эз мэхсус һатъмэ баве тэ быкөжым.

Фэлэмэс нэһ'р'эк ле р'аһышт: дөве Спи жь хэве қөлоз бу, леньҺер'и дэнге п'элэwана те. Дөве Спи дэрк'эт, хwэ дрежи Фэлэмэс кыр: Фэлэмэс т'э'лимдар бу (һинкьрибу). Һэрдöа гөлаш гьрт: Фэлэмэс дөве Спи э'рде хьст, сэре wi жекыр. Қиза дөве Спи һат к'эт бын мыле Фэлэмэс: Фэлэмэс бырэ ода хwэ. Кэч'ыке дьлэки на, бы бистпенщ дьла Фэлэмэс һ'эванд у һ'ызкыр көштына баве жь биркыр, ле Фэлэмэс жи кэч'ык һ'эванд. Кэч'ыке жь хwэ у Фэлэмэср'а орг'ан у дошэк дани, Һэрдö к'этынэ п'ашла һэв. Фэлэмэс шуре хwэ тэ'зи кыр, дани орт'а хwэ, қиза дөве Спи.

Қиза дөве Спи готэ Фэлэмэс: — Тэ чьр'а һа кыр, эз заным кэс жь мын бэдэwтыр т'өнэ: тэ баве мын көшт, нһа жи шур датини орт'а мын у хwэ ?

Фэлэмэс гот: — Эз гэрэке Һэр'ым дөве Хэрман быкөжым.

Кэч'ыке гот: — Дөве Хэрман апе мынэ, бажаре wi ада орт'а бэ'реданэ, р'азе, эзе све нишани тэдьм.

Р'азан һ'эта све. Свэ сафи бу: р'абун сэрч'э'ве хwэ шуштын, тэ'ште харьн, лақырди һэвкьрын. Кэч'ыке к'аг'эзэк нывиси, гот:

— Лодкэчие мэ һэйэ, эви к'аг'эзи бьвэ бьдэ лодкэчи, we тэ дэрбази бажаре дөве Хэрманкэ: бэхте тэ

һәбә, апе мьне р'азайибә: апе мьн чьл р'ожи р'адьзе, чьли жи һ'ышйар дьминә: ле һәма тō вәрә тә бькōжә. Тō дәст хлас нәви, ле һәма тō сламәт һати, гәрәке тō мьн хвәр'а бьви.

Фәләмәс дестда адкър: „Әз сламәт зьвьр'им, әзе тә хвәр'а бьвьм“.

Кәч'ьк дәрк'әт дәрва, р'е нишан дае, к'аг'әз да Фәләмәс п'әләван.

Фәләмәс чу, незики бә'ре бу, леньһер'и дәве бә'ре-да лодкәкә ч'ук чекьрийә, лодкәчи теданә. К'аг'әз гьрт да дәсте лодкәчи. Лодкәчи к'аг'әз хвәнд, теда ньви-си бу: „Qиза дөве Спи готийә, гәрәке тō ви мәрьви дәр-бази кәла дөве Хәрманки, ведәре жи сламәт бини“.

Лодкәчи Фәләмәс п'әләван кьрә лодке дәрбази т'г'убе дөве Хәрман кьр. Лодкәчи вґра сәкьни: Фәләмәс п'әләван чу бәр кәла дөве Хәрман, нәһ'р'ә сәр нәһ'р'е р'аһьшт.

Qиза дөве Хәрман һөндөр'е от'аха хвәда, дөнге нәһ'р'а Фәләмәс бьһист: п'әншәрер'а ньһер'и, вәки п'әләванәк нәһ'р'е р'адьһелә, кәч'ьке гава әв дит, бь һ'әзар дьли әв п'әләван һ'әванд: ақьле we сери чу-Кәч'ьк нәрдәванеда һатә харе, һатә щәм Фәләмәс п'әләван, го:

— П'әләване дәләл, тō чь дьхвәзи ?

Фәләмәс го: — Qиза дәләл, әз дьхвәзьм дөве Хәрман: шәр'е мьн шир'а шәр'ә.

Кәч'ьке һьлда, го: — Дөве Хәрман баве мьнә. Дөве Хәрман әва мәһәкә чуйә дьгәр'ә, майә дәһ р'о, вәки әв бе, әм нәмәрдие ньзаньн, вәки тō һати шәр'е ши, вәрә әм һәр'ьн мал, һ'әта баве мьн те. Гава кō баве мьн һат, шәр'кә.

Фәләмәс п'әләван чу кәла дөве Хәрман, у кәч'ьке жер'а ик'рамәкә зә'ф баш кьр. Нане хвә харьн, we щунда кәч'ьке же пьрси, гот:

— Хорте дэлал, сэба чь һати шэр'е баве мын ?

Фэлэмэс гот: — Әви баве мын гьртийә, әз һатъмә, йане әзе хwә бьдъм кōштьне, йане жи — әзе һ'әй-фа баве хwә һьлдъм.

Qиза дөвө Хәрман гот: — Хорте дэлал, баве тә к'ийә ?

Фэлэмэс гот: — Баве мын Р'остәмә.

Qизьке гот: — Фэлэмэс щан, әм һызаньн wәки әв Р'остәмә, ле баве мын же пьрсийә, әв дьве: „Әз жь мала Заләмә“, наве хwә нәготийә.

Фэлэмэс гот: — Qиза дэлал, әм һәр'ьнә зиндане, бьһер'ьн чька баве мынә йане на. Нәркә нә баве мынбә, әзе бьһельм һәр'ьм.

Кәч'ьке да пешйе, чунә һөндөр'е зиндане. Гава кō Фэлэмэс ч'ә'в баве хwә к'әт, дьле ви храв бу, ч'ә'ве ви т'жи һесър бун у гьрйа, һәма Р'остәм кōр'е хwә нас нәдькър, һәма дьле ви гәлә шәwьти, леньһер'и п'әләwанәки зә'фи дәләли гөмрөһ'. Р'остәм өса заньбу, wәки әв п'әләwан жь нәсәва wанә, ле Р'остәм пе ит'бар нәдьбу. Р'остәм гот qиза дөвө Хәрман, гот:

— Әв чь п'әләwанә, тә хwәр'а анийә ?

Qиза дөвө Хәрман һьлда гот: — Тә һ'әта нака нәдьгот әз Р'остәмьм. Әва п'әләwана кōр'е тәйә, һәварйа тә һатийә, наве ви жи Фэләмәсә. — Qизьке гот, wәки мын заньбйа тō Р'остәми, мыне тō р'ьнд хwәй бькьрайи, нә дьһьшт тō бьк'әтайи ве р'өже.

Р'остәм диса пе ит'бар нәбу. Р'остәм һьлда гот:

— Хорте дэлал, наве тә чийә у наве кальке тә чийә ?

Фэләмэс гот: — Наве мын Фэләмәсә, наве кальке, мын Залә, наве баве Зал Далә. Дал кōр'е Нәриманә, Нәриман кōр'е Qәһрәманә.

Р'остәм же пьрси: — Наве пирька тә чийә ?

Әви гот: — Наве пирька мын Р'удә'вәйә.

— Р'удә'вә qиза к'ейә ?

— Р'удә'вә qиза Сәлмани Сьндә.

— Ле наве дйа тә чийә ?

— Наве дйа мын Сьпир'ежә.

Җежа дьле Р'остәм барьстан бу, у хвә авитә п'е-
сира кӧр'е хвә.

Һәрдӧа Р'остәм һылдан, бьрын от'аха қиза дewe
Хәрман. Қиза дewe Хәрман Р'остәм һылк'ьшанд р'ьште,
брьә һ'маме, һ'мамиш кър, сәр сурәте ви кӧр'кър, баш
хвәйкър, һ'эта дәһ р'ожа. Wә'де дewe Хәрман ма р'ок,
wәки чьл р'оже ви т'эмам бә. Қиза дewe Хәрман гот:

— Р'остәм, иро wә'де баве мын т'эмам бу, we бе,
хвәр'а р'еке бьвинә: wәкик һат, һун щәм мын дитын,
we wә жи бькӧжә, мын жи.

Wана Р'остәм кьрынә зиндане, дәри дадан, қиза
дewe Хәрман гот:

— Фәләмәс, тӧ жи р'авә жь щәм мын һәр'ә, ма
сәһ'әтәк баве мын бе.

Фәләмәс р'абу, сильһ'е хвә һылда, дәрк'әтә дәрва,
кәч'ьке пар'а дәри дада. Гава кӧ сәһ'әт т'эмам бу,
Фәләмәс һ'әйатедә пышта хвә да дарә, нәһ'р'ә сәр
нәһ'р'е р'аһьшт: гава кӧ леньһер'и нот'ла п'әлтә ә'wре
р'әш же ч'нке тәйроке давит. Дewe Хәрман бь фр'ьн-
де сәр авайе хвә гәр'йа: гава кӧ бәржер ньһер'и —
п'әләwанәк we ль бәр дери сәкьнийә, нәһ'р'е р'адьһелә.
Жорда бь фр'ьнде пәйа бу, гот:

— Һәй п'әләwано, нәви тӧ Р'остәми ? Һәwарйа
мәрийе хвә һати ?

Фәләмәс гот: — Дewe қәһәр, әз нә Р'остәмьм, ле
әз Р'остәме бьн Р'остәмьм, әз қәсәсе сәре тәмә.

Һерса дewe Хәрман һат, нола п'әрчә агьр к'әтә
щане ви. Әw Фәләмәсва гьһиштьнә һәвдӧ, һәрдӧа
һәвр'а гӧлаш гьртын — һ'эта эваре һәв бьрын — анин,
йәки йәк ль ә'рде нәхьст.

Дewe Хәрман һылда гот: — Қр'ешийе жь қр'еши
әзи wәстйамә, све һ'әфт р'ӧһ'е тә һәвә, тӧ жь дәсте
мын хлаз нави.

Һәвдö бәрдан, леда чу мала хwә. Фәләмәс п'әлә-
ван т'әне ма ль бәр дери.

Деве Хәрман жь қиза хwә пьрси, го: — Әв чь
п'әләванә һатийә ?

Кәч'ьке го: — Ньзам, баво. Әва п'әләвана дөһва
һатийә, нәһ'р'е сәр нәһ'р'е — р'аһһелә, мын дәри ле
вәнәкьр.

Гот: — Лаво, әзе све вийа бькөжым: әз деве Хәр-
ман бьм, әв қиза мын техә қәрәбәндие, нәһелә дәрк'ә-
вә дәрва ?

Деве Хәрман р'аза, хәвр'а чу. Қиза деве Хәр-
ман к'әрби Фәләмәс, хәв нәк'әт ч'ә'ва, р'анәза. Р'абу,
дьзи чу дәре зиндане вәкьр, готә Р'остәм, го:

— Р'остәм, малхрав, баве мын иро һатийә, ве све-
да әв көр'е тә шәр' дькьн: ле иро баве мын вәстйа
бу, ле све ве көр'е тә бькөжә, тә чь дьвежи ?

Р'остәм го: — Тө вәки мын дәрхи, мын бьһини
көр'е мын ?

Кәч'ьке Р'остәм дәрхьст, гиһандә Фәләмәс. Нап
жь ванр'а ани, к'әтә һөндөр', дәри к'литкьр.

Фәләмәс у Р'остәм гәләки сәр һәвда гьрийан. Р'ос-
тәм гот:

— Лаво, әз хwә сәр қәдәма нагьрым, р'о р'ожас
баве тә бу.

Сәкьни һ'әта свә сафи бу. Деве Хәрман жь хәве
р'абу, сәрч'ә'ве хwә шушт, тә'штйа хwә хар. Фәләмә
п'әләван бәр дери нәһ'р'ә р'аһьшт. Р'остәм го:

— Лаво, вәрә пышта мын бьдә даре, баве тә нәһ'р'е
р'аһелә, һөндөр'е ви бьқәтинә.

Фәләмәс пышта баве хwә бьр да даре, деве Хәр-
ман жь кәла хwә дәрк'әт, хwә дрежи Фәләмәс кьр,
һәрдö әлрләмиши һәвдö бун, Р'остәм нәһ'р'ә сәр нәһ'р'е
р'аһьшт. Деве Хәрман леньһер'и гьртие ви бәрданә:
һерса дөв р'абу. Фәләмәс сәр һәвда ани, Р'остәм лень-
һер'и, ве көр'е ви ль ә'рдехә, бькөжә. Р'остәм гот:—

— Лаво, дькари бэр бь мьн бинэ, we тэ э'рдехэ.
Фэлэмэс дөвө Хэрман бэр бь баве хвэ бьр. Р'ост-
тэм пар'а дэст авит лынге дөвө Хэрман к'ьшанд, э'рде
хьст.

Кэч'ьке п'энцэреда ньһер'и, wэки баве we э'рде
хьстьн, сэре баве кэч'ьке жекьрын. Кэч'ьке дэри вэкьр,
чь һурмуре we хас һэбу, һьлдан, бьрын бэр қэйке,
сйар бун, дэрбази ши али бун.

Р'остэм у Фэлэмэс, қиза дөвө Хэрманва т'эвайи
чунэ к'оч'ьк сэра дөвө Спи. Чэнд р'ожа wedэре ман,
қиза дөвө Спи жи һьлдан, т'эвайи чунэ к'оч'ьк сэра
дөвө Сор. Қиза дөвө Сор жи һьлдан, қиза дөвө Р'эш
жи һьлдан, т'эвайи чунэ шәһәре Иране.

Қиза дөвө Хэрман данэ Фэлэмэс, һәрсеке дьн жи
данэ п'эләwane хвэйә баш у э'гит.

Бь вева к'өта бу.

16. Р'ОСТӘМ У КӨР'Е ВИ ФӘЛӘМӘСТ

Р'остәм р'ожәке, әв дәһ һәвалане хвәва дьчһнә сәре ч'йәе Qафе сәйранге. Р'остәм дьвежә п'әләwane хвә:

— Әзе р'азем, шаре йәк қәрәшьляа мын бькә.

Р'остәм р'адьзе, шаре п'әләwanәки қәрәшьляа Р'остәм дькыр. Те дора Горган. Гава дьһһер'ә — р'әшәк хайин дькә. Дьһһер'ә әв р'әш бәрә бәрә бәр бь ви те. Горган гава дьһһер'ә — пира мәрвьхөрә. Горган дьвежә:

— Пире, дур һәр'ә, хале мын р'азайә, we тә бькөжә.

Пире хвә дьгһинә Горган, һьлдьдә дьвә мала хвә. Дәһ көр'е пире жи һәбунә. Пешһа дһа хвәда тен.

— Дае, дьве, тә әв һ'әмлька к'ө анийә ?

— Lawo, мын сәре ч'йәе Qафе аницах мын әва анийә, дәһ һ'әве дьне жи р'азанә, вәрә әм һәр'һн биньн.

Пире һәр дәһ көр'е хвә дьдә пәй хвә, дьчә сәре ч'йәе Qафе, тиньн тен: һәр нәһ п'әләwana тиньн. Дькьн — накьн, нькарьн Р'остәм биньн. К'өр'әки пире дьминә бе п'ар. Пире дьвежә көр'е хвә:

— Һәр йәке мә һьнәки бьдә тә, п'ара тә жи we қаси п'ара мә бьвә.

П'әләwana тиньн тен, дарда дькьн, шиша дькьнә эгьр сор дькьн, wәки п'әләwana бьхөн.

Р'остәм гава һ'ышһар дьбә — п'әләwane ви т'өнәнә, алав сәре Р'остәм дьк'әвә. Р'остәм йали — йали дьчә, те. Р'остәм гава дьһһер'ә к'оч'ьк у сәрак вайә, дуки

зырав же һылдык'шә. Р'остәм хwә к'оч'ык у сәре дыгърә, дычә. Дычә һондөр'е к'оч'ык у сәре.

Пире готә көр'е хwә: — Лаво, һәмлыке мә йайә хwә — хwә һат.

Р'остәм дывежә: — Әз һәмлыке тәмә, — гōһәки пире дыгърә дишер дыхә, пире п'ърти — п'ърти дывә. Р'остәм тинә һәр дәһ көр'е we жи дыкōжә, п'әләwane хwә вәдыкә тинә. Дычә мешә. П'әләwane wi гава дыһер'ын п'әлә ә'wр дәрк'әт. Һат Р'остәм орт'а wan һылда бър.

П'әләwane wi тенә мал, дывежынә баве wi (наве баве Р'остәм Зал бу).

Зал дывежә: — Әw деуе һ'әфтсәри буйә, авитийә бира Чьлнери. Кәвьре Чьлнери дыдә сәр.

Жьна Р'остәм жи пәйр'а гран буйә. Р'адьзе көр'әки тинә. Наве wi датинын Фәләмәст. Зале кальке Фәләмәст хwә дыкә баве Фәләмәст.

Р'ожәке Фәләмәст дычә нава зар'а к'ап дылизә. Көр'е пире к'апа Фәләмәст дыр'әвинә. Фәләмәст дыдә пәй көр'е пире, дыгърә. Гōһәки wi р'адькә. Пире р'адьвә, гази дыкә:

— Чьр'а начи һ'әйфа баве хwә һылнади ? Тә т'ьре Зал баве тәйә, әw кальке тәйә, деуе һ'әфтсәри баве тә бьрийә кьрийә бира Чьлнери, кәвьре Чьлнери данийә сәр.

Фәләмәст вәдыгәр'ә мал, дычә щәм кальке хwә. Фәләмәст дывежә:

— Калько, мынр'а р'аст дывежи, бежә, йане на, әзе тә быкōжым, бежә, чька баве мын ль к'едәрейә ?

Зал дывежә: — Хаде бәла we быдә, к'е тәр'а готийә: wәлләһ әз кальке тәмә, баве тә деуе һ'әфтсәри бьрийә кьрийә бира Чьлнери, кәвьре Чьлнери данийә сәр.

Фәләмәст дывежә: — Калько, к'әре мын быкә, әзе һәр'ым.

Кальке wi дьвежэ: — Лаво, һала тө зар'ойи, нәһа-
ти қәда мера.

Фәләмәст дьвежэ: — Нәбуйә, навә, эзе һәр'ым, —
р'адьвә дьчә щәм дйа хwә, дьвежэ:

— Дае, к'аре мьн быкә, эзе һәр'ым.

Кальке wi готе: — Әве һана гөрзе Р'остәмә, тә
дәрхьст, бьзанбә бәнга тә шер'ә.

Фәләмәст сйар бу, сәрики дōда чу һат, дәсте хwә
авитә гөрз һьлда, готә кальке хwә:

— Хwәзыл се — чар п'уте дьне жи сәрда зедә буйа.

К'аре Фәләмәст дыкьн, әw дьчә. П'ър' дьчә, һьн-
дык дьчә, хаде бьзанбә, дьчә р'асти канике те, һәспе
хwә қаш дыкә, р'удьне нане хwә дьхwә, қап'уте хwә
дык'ышинә сәр хwә, р'адьзе.

Гава ханьм п'әнщәре дьнһер'ә сйарәки йайә һатийә
сәр кание, қап'ут авитийә сәр хwә р'азайә. Гази шарйа
хwә дыкә, жер'а дьвежэ:

— Бьльмә нан чекә, бьвә һәр'ә сәва сйаре һана.

Щари нен чедькә, тинә те бәр сәре сйер. Гава
щари ледьнһер'ә — нә мәрьв бьхwә, нә быдә — ле бьн-
һер'ә. Щари тинә те льнге Фәләмәст мьз дьдә. Әw
банз дьдә сәр хwә, шарнер'а дьве:

— Ә'вда хаде, тә эз гөнәк'ар кьрьм.

Щари дьвежэ: — Фәләмәст, тө бьрчий, нан бьхwә,
wәхтә дөве бе тә быкōжә.

Фәләмәст р'адьвә. Щари дьвежэ:

— Фәләмәст, дөве р'йа һане бе, нәви — нәви р'йа
һанда һәр'и.

Щари пышта хwә дьде, Фәләмәст дьчә. Фәләмәст
жи бәре хwә дьдә р'йа дөw теда бе, wьрда дьчә. Фә-
ләмәст дьнһер'ә дөw йайә те. Дөw ле дыкә қир'ин:

— Һәй — һәй, тешки гōра, әз ә'рда дьгәр'йам, тө
ә'змана мьнр'а һати. Мьн анцах тө дити. Исал һ'әфт
сале мьнә к'ок'а драње мьн дешә, эзе тә текьм бәр
к'ок'а драње хwә, бәлк'и эша драње мьн датинә.

Фэлэмэст дьвежэ: — К'афьри — к'афьрийо, бьхвэ, паше бышекьринэ.

Фэлэмэст у дөв дьгьһиньнэ һэв. Дөв дьвежэ:

— Дора мынэ, йане дора тэйэ ?

Фэлэмэст дьве: — Дора тэйэ.

Гава эв һ'эфт бэраше аша тинэ давежэ Фэлэмэст, Фэлэмэст хвэ бэр дьдэ йалики, дьвежэ:

— Дора мынэ, йане дора тэйэ ?

Дөв дьвежэ: — Дора тэйэ.

Фэлэмэст тинэ те шур бэр хвэ дьк'ышинэ, дөв дьхэ, дькөжэ. Һэрдө гөһе ви жи дькэ хөрщка хвэ, бэре хвэ дьдэ к'оч'ык у сэра ви, те шэм ханьме. Һэрдө гөһа хөрщка хвэ давежэ. Дьвэ р'ынгэ — р'ынга ханьме. Эв ханьм йа хвэ дькынэ йэк. Эваре р'адьзен. Фэлэмэст шуре хвэ дьк'ышинэ дьдэ орт'а хвэ у ханьме.

Фэлэмэст све дьчэ шәһәр, дэрдьк'эвэ майдана Хәнима. Гөрзе хвэ майдана Хәнима дьһ'эжинэ. Ханьм дьчэ сэр бира Чьлнери, гази Р'остэм дькэ:

— Йәки һатийә майдана Хәнима, эвина жь бэра вәйә.

Р'остэм дьвежэ ханьме:

— Тө һәр'э бьһер'э, һэрге гөрзе ви мина э'вьре нисане бьрқ вэдан, бьзанбэ — эв бэра мейә.

Ханьм, гава дьчэ, дьһер'э — гөрзе ви мина э'вьре нисане бьрқ вэдьдэ.

Һат, готэ Р'остэм: — Гөрзе ви мина э'вьре нисане бьрқ вэдьдн.

Паше, гава пе дьһ'ьсэ, вәки Фэлэмэст бэра Р'остэмэ, хвэ Фэлэмэстр'а дьгьһинэ, дьве:

— Р'остэми йайә вьра.

Фэлэмэст те сэр дэве бире, гази дькэ, дьве:

— Р'остэм, әм чава бькын, вәки тэ дэрхьн ?

Р'остэм дьвежэ: — Фэлэмэст, гэрэ т'эмам орг'ан — дошәк бьн, шрите бавежьнэ нава мын, дэрхьн.

Р'остәм дәрдьхн. Әw чъл р'оже дөw бу, wәки чубу неч'ире. Свәтьре wә'де дөw бу, wәки бьһата. Ханьм дьвежә Фәләмәст:

— Све дөwе бе.

Свәтьре Р'остәм датиньнә бәр даре. Дөw ледьхә те мале. Фәләмәст р'адьвә мәйдана Хәнима дьсәнә. Дөw ледьхә те. Әw у Фәләмәст дькьнә шәр'. Өсә дькьнә шәр', һәспе вана худанеда р'әш дьвьн. Фәләмәст дьвежә:

— Дөw, wәрә әм дәстө бьбарәкие бенә һәв.

Әw пәйә дьвьн, к'ьнше п'әләwана хwә дькьн, гөлаш дьгьрн. Р'остәм ледьнһер'ә — дөw we зоре дьдә Фәләмәст. Дөw дькә гази — қир'ини, қөдуме дөw дыш ке. Фәләмәст чәнд шарәка дөw дьвә тинә, дөw давежә ә'рде. Ханьм жорда дькә гази:

— Мәкөжн, гәмәкә вайә бьн кәвьре һанда, биньн тенә дев.

Гәме дькьнә дев, дьвә қант'ьр'әки. Р'остәм, Фәләмәст, һәрдө ханьма һур — муре хwә ледькьн, сәрда сйар дьвьн, бәре хwә дьдьнә мала хwә.

Щав дьчә Залер'а: „Р'остәм у Фәләмәст саг' — сламәт һатьн“.

Дә'wата Фәләмәст жи дькьн.

Әв йәка һан жи сәре Р'остәм қәwьми. Әw чун мразе хwә шабун, һун жи һәр'ьн мразе хwә шабьн.

К'өта бу.

17. ШӘР'Е Р'ОСТӘМ У КӨР'Е ВИ ЗОНРАБ

„Шаһ — намә“ ва дыбе:
Һынги һеж Р'остәм т'өнәбу:
Зал дайм шөхөлк'аре ви т'алан бу,
Чар нькаре хwә т'алан дыкър,
Qонаха һ'әфт р'ожан,
Чарнькаре Забыле храб кърбу.
Р'ожәке чо бо хwә неч'ире,
Һ'әта эваре т'ө неч'ир дәст ви нәк'әт:
Ма һ'әта эваре,
Вәгәр'йа де бетә мала хwә,
Ди дө п'әләwan бь шәһдера (р'йа мәзын) тен.
Го: „Әзе бычъм ван п'әләwana быкөжъм,
Т'аланкъм, жь хwәр'а быбъм,
Бо мын әв р'о бәсә“.
Дәваре (һәспе) хwә ажот чо сәре р'е,
Һ'әта п'әләwan жь weва һатын.
Зал р'абу сәр һәрдө р'ьк'еве хwә,
Гөрзәк хwә һынди спиндарәке р'акър,
Аветә к'әла сәре ви дөве мәзын.
Дәма кө авет, чава тө қөрчык п'әмбу ль
диwer бьди,
Бьдәһи, пашва вәгәр'и,
Гөрзе ви wь пашва һат,
Т'ө жь ван нәкър.
Ван п'әләwanан чәнгәле хwә аветьнә Зал:
Гьртын, жь һәспе анинә хар:

Дэст п'е ви данинэ р'ьк'ева хвэ,
 Гьредан, вь ма к'еш һэспе ванва,
 Һэспе хвэ ажотын, чон.
 Зал бь һэспева бэр мьрьне к'эт:
 Гэлэк һиви жь ван кьр.
 Вана гот: — Т'о һивйан жь мә нэкэ,
 Зал, эме хэбэрэке бежьнэ тэ,
 Һэкэр тэ хэбэре мә кьр,
 Һэкэр тэ әһд кьр жь мэр'а,
 Эме тэ бәрдын:
 Һэкэр на, әм тэ бәрнадьн.
 Гонэ Зал: — Көр'эке жь тэр'а быбэ,
 Төе наве ви дайни Р'остәм,
 Бь т'арица мә, һ'әйа мьрьна мә,
 Кө бь дәсте Р'остәмэ, бь дәсте ви нэбэ, —
 Мьрьна мә т'өнэ.
 Го, Зал, дэма көр'е тэ быбэ се сали,
 Тө р'еки бе шәр'е мә,
 Һәки се сали быбори (дәрбаз бэ)
 Эди әм нькарын бь ви.
 Зал нәилащи әһд кьр, го:
 — Дэма быбэ дө сали,
 Эзе р'екьм, бетэ шәр'е вэ.
 Зал бәрдан, һатэ мал,
 Р'остәм һатэ сэр дьһйае,
 Бу дәһ сали, эди дьл нэда,
 Р'екэ шәр'е вана.
 Р'ожәке чьқас п'әләwane Р'остәм һәбу,
 Ль диwane р'уһьшьтбун,
 Зал ль we р'аза бу — ль диwane,
 Хәwеда қар'ин жь Зал һат,
 Р'остәм р'абу — ч'әһгьле Зал гьрт,
 Го: — Бежэ, к'а әw чь тэ қәwьми,
 Әва чь қар'инь бу жь тэ чо,
 Һэкэр нәбежи, эзе тэ ль диwаре бьдьм,

Бь к'элпэтанан һэстуге тэ вэнэбьн.
 Зал го: — Р'остэм, неж тō саг'ки,
 Мьн ль хэвне ди эждаһи,
 Ль тэ дабэландьн, эw qar'ен жь мьн чо.
 Зал диса бәрда, диса Зал хэw чо,
 Диса эw qar'ен жь Зал чо хэwеда.
 Р'остэм щар ди ч'энгьле wi гьрт,
 Го: — Зал, р'аст бежэ,
 Тэ зрав п'элэwанан қэтанд.
 Го: — Wэй Р'остэм, неж тō саг'ки,
 Мьн ди тō ль дэве знара буйи,
 Тō жь wi к'эти, тō нава һ'эфт бэ'ра к'эти.
 Р'остэм го: — Бь сэд щар анийа мьн,
 Нэ wайэ, бэле бла wабэ.
 Бәрда, диса Зал бь хэwр'а чо,
 Хэw чо, нэчо, диса qar'ен же чо.
 Р'остэм р'абу сэкьни,
 Ч'энгьле wi гьрт,
 Го: — Хōдане шэв — р'ожан,
 Тō р'асти набежи мьн,
 Эзе тэ ль диwerдьм,
 Һэстуйе тэ бь к'элбэтана жевэнэбьн.
 Го: — Р'остэм, эхкин нан аве тэ,
 Һэwка мабу ль дьнйае.
 Р'остэм го: — Гэлэк дурва дьреж нэбежэ,
 Бежэ, к'а чь буйэ?
 Го: — Н'ал — қэсэте мьн эвэ:
 Девед Һештэхан, К'ештэхан,
 Wōһа эз гьртьм к'ешдам р'ьк'ева хwэ,
 Һо эз дамэ сонде, эһдкьрьне,
 Ко эз тэ бышиньм шэр'е ван.
 Мьн дьл нэда, тэ бышанда.
 Эһда мьн ль мьн эшэркьрийэ,
 Һьнги хэwр'а дьчьм,
 Дэст п'е хwэ р'ьк'ева һэспе wанада дьбиньм.

Р'остәм го: — Дәве тә бышке,
Дәма әз бумә дө сали,
Бла тә быгота, әз чобам.
Р'остәм готә Зал: — Әw ль к'өнә ?
Әзе бычъмә шәр'е ван.
Го: — П'әләwane п'адше Бърсаһенә.
Р'остәм р'абу, го: — Дә к'и жь wә бе ?
Әм бычын.
Кәс нәwерийа, быгота — әз бем.
Се щара wa пьрскър,
Кәс нәwербу, быгота — әзе бем.
Бежәне харзе wi го: — Хало, әзе бем
Әwana р'абун, қълхе дәwреша wәргъртын,
Һәр йәки щангозәк (гөрзе ч'ук) жь хwәр'а
чекърн,

Данинә сәр мьле хwә, чон.
Чон, дьбен гәләк ль дьняе гәр'йан,
Чон ль бажаре Брсайе дәрк'әтын,
Чон қонаха п'адше.
Һәрр'о се дә'н харьна ван дьдан — дьхарын,
П'ал дьдан, эди т'ө ә'рда нәдьчун.
Ма р'ожәке, Р'остәм сәр бани сәкьни,
Леньһер'и дәһ мров савар, нан, р'ун һьланин
пышта хwә,

Жь бажер дәрк'әтын.
Р'остәм ль пәй ван к'әт, чо.
Чо р'әх бажер, ль бедәрәке,
Ди савар эхьстьнә we бедәре,
Р'ун эхьстьнә сәр.
Мәр'әк ль wi мьли дан, мәр'әк ль мьле дьн
дан,

Вәгәр'йан һатын, мровәк т'әне ль we ма:
Р'унышт, к'а нане ван, саваре ван
Һәкәр кембә, щар дьн бинын.
Р'остәм жи ль we р'унышт, го:

„Хвәде занә әв таштийа Һештәхан — К'ештә-
ханә“.

Р'остәм те ньһер'и дьһиа тари бу.
Бьске бәрфе аветьһ,
Те ньһер'и жь вева Һештәхан — К'ештәхан
һатыһ:

Һатыһ пәйа бун.
Дәве ван к'ольф (к'ьлиф) кьрибу,
Дәве хвә вәкьрьһ,
Һәр йәки мәр'әк дәст хвә гьртьһ,
Саваре хвә харьһ.
Р'остәм го: — Һеди, шамеро.
Кәс саваре вә жь вә настинә:
Мәр'е хвә бавен, бь шамери р'уенен,
Бь дәсте хвә бьхөн.
Һештәхан го: — Хвәде занә к'әрба ви савари
дайә дьле ви мрови.
К'ештәхан го: — Нә вәллә, һәби — һәби жь
мала Зале тьркәрә,

Ләма әв хәбәр готә мә.
Дәма вöһа готьһ,
Р'остәм гәләки ә'һьр'и,
Р'абу чо дәстәк аветә Һештәхан, гьрт,
Йәк К'ештәхан гьрт,
Һәрдөкан ль һәвда,
Вәкә лошке һежиран һәрдө манә бь һәвр'а,
Һәрдө кöшт, аветә ль ве.
Р'уһьшт саваре хвә т'ер хар,
Вәгәр'һа чо мал.

Падша ль ве занә кöштьһа п'әләwane хвә
бь дәсти Р'остәмә,
Р'екьр пе (пәй) Р'остәм вә бьр,
Ле һьзанә Р'остәмә, занә дәврешәкә,
Бь һәваләки дәврешба, готә Р'остәм, го:

— Йа дэвреш, тэ чьр'а һэрдö п'элэwane
мын кöшт ?

Т'эрихка мында һэбу —
Р'остэме мэва быһатийа,
Мэйе бэрда п'еси́ра Р'остэм.
Го: — П'адшаһым, э́зе льна бым,
Чь дэма Р'остэм һат —
Мын бэрдэ п'еси́ра Р'остэм.
П'адша го: — Wэки вайэ, қема мын ль тэ нае,
Wэрэ дэсте мын, э́зе кэч'а хwэ быдьмэ тэ,
Быби завае мын,
Wэки қема мын ль тэ бе.
Чо кэч'а п'адше стэнд,
Се чар һэйван манэ ль we,
Жьна ви, кэч'а п'адше,
Же бы һ'эмлэ бу, го, жьна хwэ, го:
— Эз Р'остэмым,
Э́зе вэгэр'ым мала хwэ,
Бежэ бабе хwэ, т'ö фькара жь мын нэкэ,
Һа жь тэр'а ве базбэнде,
Һэкэр тэ көр'эк бу — гредэ мыле ви,
Бла бетэ эйwana Забыле ба мын,
Һэкэр кэч'эк бу, ви базьни быфрошэ,
Һьнди тö кэч'а хwэ саг'ын, бэсэ бо wэ,
Бьхөн, вэхөн, пе дэрбазбын.
Р'остэм жь we вэгэр'йа һат,
Кэч'а п'адше готэ п'адше,
Го:— Wэллэ, ә́ве тэ эз дамэ жынти—Р'остэм
бу,

Го: „Бежэ бабе хwэ, п'адша,
Бежэ, эз Р'остэмым, эз we чом,
Бла т'ö фькара жь мын нэкэ“.
Бабе we жи го:— Дэ дьле вийэ,
Т'ö зэрара тэ эди же наби, чо, чо.
Го, ма нәһ мәһ, нәһ р'ож т'эмам бу,

Көр'эк жь кэч'ькер'а бу, наве ви данин Зоһ-
раб,

Көр'е п'эләвана бу —
Р'ож бь р'ож мәзын дьбу.
Дәма бу йэк сали,
Дәсте хwә даветә к'ижан зар'ойи,
Нав дәсте хwә зар'ө дькөшт:
Р'ожәке wa — wәхте ләйстьне,
Көр'е пирәке көшт.
Пирьке ль сәре хwә хьст, гьри,
Го: — К'и занә көр'е к'ижан дәwрешийә,
Көр'е к'ижан сут'аранә,
Зар'ед мә һ'әми нав дәсте хwә көшт.
Көр'ьк жи фә'м бьбу,
Гьри, һатә ба дйа хwә,
Го: — Дае, к'а бабе мьн к'ишкә ?
Дйа ви бә'са бабе ви п'адша кър,
Го: — Көр'е мьн, нә әw бабе тәйә ?
Го: — Дае, нә, әw ан бабе тәйә, ан бабе мьнә,
Бежә, к'а бабе мьн к'ишкә ?
Да а'щызкърне, да ч'ар пе нәкър.
Го: — Көр'е мьн, бабе тә Р'остәме көр'е За-
лейә,

We ль Забьле.

Го: — Дае, wәки вайә, к'аре мьн бькә,
Әзе бьчмә ньк бабе хwә.
Дйа ви жи базбәнд гьреда мьле ви,
Көр' т'әне наһелә бьчә:
Р'абун, әw дйа хwә чон.
Чон, эди р'йа хwә шашкърн,
Ньзаньн бьчнә әйwana Забьле,
Чон ль диwana К'әнге,
Дәрк'әтын нав нәйаред Р'остәм.
П'эләwane Әлфәсйаб һәбу — һьнане Wәйси:
Фелбаз бу, долабчийе Т'уране бу,

Неж хатын аха ван, бэр'а чон,
Ле П'оранд занэ, кө көр'е Р'остэмэ,
Мэ'лум ль Элфэсйабе кър,
Жер'а т'эйбир да, кө: „Көр'е нэйаранэ,
Эм жер'а хвэшкэн, хвэйкэн,
Ве бо шөхөле мэ лазым бэ:
Бэлки эм пе нэйаре хвэ тиньнэ р'ае“.
Р'е ва нишан дан, көр'ьк бьрын щэм Элфэ-
сйабе.

Элфэсйаб дит, го: — Гун к'ишкын ?
К'ода дьчын ?
Дйа ви го: — Эз жьна Р'остэмьм,
Эв жи көр'е Р'остэмэ.
Эм дьчын эйвана Забьле.
Элфэсйаб, һьнан ле т'эйбир дабу,
Готэ жьньке, го: — Эв эйвана Забьлейэ,
Р'остэм эз бь хвэмэ, тө нас наки ?
Эве жи жь тьрсан го: — Төйи, хвэ төйи.
Го: „Бежым нэ, ве көр'е мын бькөжэ“.
Эви Зоһраб һьлани, бьр дани одэке,
Р'оже се дан гошт у брынщ дане,
Гон: „Эме мэзынкын, бэрдьнэ п'еси́ра Р'ос-
тэм“.

Ма һ'эта мэзын бу, бу ферьз п'элэван.
Һьмане Wэйси вэлэдзанэбу,
Ва т'эйбир даие, ва Т'ураһиан ьлан кърбу,
Пе т'эйбир дабу, кө щмьл Т'ураһиан ва пе
бахевэ,
Кө Зоһраб ньзанэ, кө һэр'э шэр'е Р'остэм.
Һьле хьстьн шыг'бли, р'абун чон ль майдане,
Зоһраб пеш эхьстьн, чон гази кър, го:
— Гэй Ирани һэнэ, бла бенэ майдане.
Р'остэм р'абу Р'эхше — Бэлэк' к'шанд дэрва,
Зине Э'йнт'абе сэр мылан хьрьканд
Тэнг у бэр ле шьданд,

Дәст аветә ч'әмьле гөрзе гьран,
 Шир у мәрт'але хwә һълани,
 Лынге хwә дани р'ьк'еве,
 Сәр зине Ә'йнт'абе р'унышт,
 Ажот чо ль майдане,
 Зоһраб, Р'остәм пеш һәв к'әтын,
 Бу шәр'е ферьз — п'әләванан.
 Аһа налина һәрдө ферьзан,
 Чо бәр чәрха фәләке,
 Гисьне к'отане сәр сәре һәвда соркьрын,
 Агыре мәнщәниҗ сәр сәре һәвда барандьн.
 Әw дычу сәре майдане,
 Гөрзе хwә даветә wi,
 Әw дычу быне майдане —
 Те гөрзе хwә даветә wi.
 Се р'ож, се шәв ман п'еси́ра һәв,
 Нә әw ч'ар жь wi бьр,
 Нә әw ч'ар жь wi бьр.
 Р'остәм го: — Нәй п'әләвано,
 Дәваред мә гөнәнә,
 Әм жь дәваре хwә пәйабьн,
 Әме дәстәп'ьрч' бычьнә һәв.
 Әw пәйа бун, чонә быи ч'әнга һәв,
 Се щара Зоһраб Р'остәм һълани,
 Ль ә'рде да, дьл ле нәбу быкөшта,
 Диса ль сәр р'абу.
 Паше Р'остәм қәwата хwә бәрәвкьр,
 Р'остәм Зоһраб һълани сәр сәре хwә ль ә'рде
 да,
 Р'остәм гәләк ащьз бубу,
 Эди моләт нәдае,
 Хәнщәр жь пышта хwә к'ьшанд,
 Ль дәфа синге Зоһраб да.
 Зоһраб го: — П'әләвано, тә әз көштъм,
 Төе чава щаба бабе мьн быди ?

Р'остәм го: — Бабе тә к'ийә ?
 Го: — Бабе мын Р'остәме көр'е Залейә.
 Р'остәм го: — Малһәдьми,
 Р'остәме көр'е Зале, әз бь хвәмә.
 Эде Р'остәм дьл нәда,
 Хәнщәр жь синге көр'е хвә дәрани,
 Һәма көр'е хвә һълани, дани сәр сәре хвә,
 Чо ньк п'адшае хвә.
 Го: — П'адшаһьм, дәрмане нождәри бьдә,
 Бавемә брина көр'е хвә, саг'бә,
 Әw жь мын четър п'әләванә.
 П'адша го: — Тө йәк п'әләвани,
 Әз тә анцах хвәй дькьм,
 Бьбьнә дөдө, әзе чава хвәй бькьм ?
 Қот'ийа дәрмане нождари аветә бә'ре,
 Р'остәм жи ә'ньр'и. Хәнщәра хвә к'ьшанд.
 Көр'е ви мьр, бьр көр'е хвә һълани,
 Сонд хар, го: „Әди тав ль мын нәк'әвә,
 Әз т'ө кәси нахевьм“.
 Чо, р'абу ч'йаки, шкәфтеда сәкьни.
 Све зу дьчо сәр аве,
 Дәв р'уе хвә дьшо,
 Аве тинә, дьчә шкәфте,
 П'адша чо пәй — нәһат,
 Зал чо пәй — нәһат,
 Мәһрабе К'абыле чо пәй — нәһат:
 Ма ль we шкәфте.
 Р'ожәке пирәк чо ньк п'адше,
 Го: — П'адшаһьм, төе чь бьди мын,
 Әз бьчьм, Р'остәм биньм.
 П'адше го: — Әз чом, нәһат,
 Сәд п'әләван чон, нәһат,
 Бабе ви чо, нәһат,
 Дә Р'остәме чава хәбәра тә бе ?
 Пире го: — Әзе биньм.

П'адша го: — Wәки тō бини,
Әзе дō щара бәрк'еша тә зер' дәмә тә.
Пире р'абу чо,
Тәзәк (қәтәк) щыле р'әшмуи бър чо сәр ви
аве дышуст:

Әрде Р'остәм дыһат сәр аве,
Р'остәм р'ожәке һатә сәр we аве.
Һәрр'о ди, әв пирьк, we щыле р'әш дышо.
Па, нә Р'остәм гәл кәси хәбәр нәдыда,
Дьчо, дыһат, ә'щәб дыма.
Әв пирьк аwқа р'о we даймә ви щыле р'әш
дышо,

Гәләк һ'әйфа ви пире һат, ди, wәки
Әw щыл сьпибуне бу.

Пьрса пире кър, го:

— Пире, әв чь щылә, тō һьндә р'ожә р'уныш-
ти сәр we аве, дышойи ?

Пире го: — Мын тәжәк щыл спи һәйә,
Әзе we жи бышом, спибә,
Дәма һәв бьдърум, бавемә сәр к'өрси
Зар'е мын бьчьнә бьнва.

Го: — Пире, әw р'әш, әw спи набә, чьқас тō
бышойи.

Пире го: — Әз гори, wәки тō зани әв р'әшә,
спи набә,

Көр'е тә мьрийә, эди саг' набә,
Тō һати льһа, чь фәйдә,
Р'абә, әм бьчьн.

Го: — Пире, т'ō кәс әз нәбьрм,
Ле тә әз бьрм.

Р'абу к'әтә пешйа пирьке,

Һат, чо ньк п'адше,

П'адша дō щара к'еша пире —

Зер' да пирьке, пирьк чо мала хwә,

Бу шаһена ван бь һатьна Р'остәм.

18. Р'ОСТӘМ ЗӨҺРАВЕ КӨР'Е ХВӘ ДЫКӨЖӘ

Р'остәм Иранеда бу, Т'уран башқә бу: һәма орт'а синоре Иран у Т'уранеда ч'әмәки гран дык'ышйа.

Р'остәм р'оке Р'әвшибәләк сйар бу, һәспе ви бу, чу сәр синоре Иран у Т'уране неч'ира хәзала. Хәзаләк кōшт, һат сәр ви ч'әме Иран у Т'уранеда һәспе хвә тәһъланд, хәзала хвә п'ост кър, қърш хвәр'а бәрәвкърн, дар бәрәвкърн, чъл — чоп бәрәвкърн, жь хвәр'а к'баб чекър, хар. Р'остәм жь к'әси нәдътърсйа, п'алтоне хвә к'шандә сәре хвә, жь хвәр'а р'аза: һәспе ви жи дыч'ерә хвәр'а. Әв бәра хвәр'а щибьщи хәвр'а һәр'ә.

Алие Т'уранеда шәһәрәк һәбу: п'адшае ви шәһәри р'әво һәспе ви һәбу: чъл һәспе ви һәбун. Жь алийе Т'уранеда р'әвочи һәсп анин авдә.

Р'әвшибәләк ч'ә'в бь мьһ'ина к'әт, жь бәре алийе Иране ськ'а хвә р'акър, аве к'әт, дәрбаз бу, к'әт нава мьһ'ине алие Т'уране. Р'әвочи һәсп ле т'опкърн, бәре хвә да шәһәр, һ'әта гиһандә нава шәһәр, Р'әвшибәләк пышта бист мьһ'ина шкенанд. Щаб дан п'адше шәһәр: „Кь һәспәк алийе Иране тәһланди бу, тәһла хвә р'акър, ль аве к'әт, дәрбази ви али бу, пышта бист мьһ'ине тә шкенанд, мьн анцах бист мьһ'ине тә анин, мьн һәсп жи пер'а ани“.

П'адша ә'мър кър: — Бра һәспе ви биньн бәр ди-вана мьн, әз бьбиньм, чава һәспә ?

Һәсп ььрын бәр дәре диwana п'адша. П'адша дәрк'әт, һәспе ньһер'и, го:

— Әва һәспе һане бь чьл мьһ'ини һежәйә, бьвьн, көр'о, гредьн, хайе ви һәспи we бе.

Һәсп ььрын гредан.

Әм жь Р'остәм хәбәрдын. Р'остәм жь хәве һ'ышйар бу: зине һәспе ль к'еләкейә, һәсп хwә жи т'өнә. Чу ньһер'и һәспе ськ'а хwә р'акьрийә. Р'еч'а ськ'е к'әт, чу, ньһер'и, кь һәсп аве к'әтийә, дәрбазбуйә, зине хwә ль пышта хwә греда, го: „Гав һәйә қул ль зин, гав жи һәйә, зин ль пыште“. Дәрбаз бу, ль аве к'әт, дәрбази ви бәри аве бу, леньһер'и һәспе ви пышта бист мьһ'ини шкенандийә: щәндәк ль вьр к'әтийә, йәк ль дәра һан. Из чу нава шәһәрәки гран. Чу нава шәһәр. Әһәлие шәһәр ле т'оп бун, қәрф пекьрын: йәки п'еша ви к'ьшанд, йәки к'олозе ви һьлда — қәрф пекьрын. Р'остәм һерсләмиш бу, жь шәwата һәспе хwә мәрвәк, дөдө көштын. Ведәре Р'остәм го:

— Щаньм, wә дне нәдитийә, әз жи мәрвәки нола wә.

Щаб данә п'адша: — Хайе һәспе һатә нава шәһәр, мәрвәк, дөдө көштын.

П'адша ә'мыр кьр, жь щвата дора хwә, мәрвәк, дөде ақьл шандьн, го:

— Көр'о, әw п'әләwanәки хөртә, һәр'ьн бәр бьгәр'ьн, бь змане хwәш биньн wәрьн.

Се — чар мәрве бь ақьл р'абун чун, го:

— Қөрба, п'әләwane дәлал, го, әва шәһәра, го, әм жи мәрвьн, тә чьр'а ақа зьрар да мә, дө — се мәрие мә көштын ?

Р'остәм готе: — Мәрие лола wә ақьл батана, мьн т'льфати нәдьда әһәлие шәһәр.

Wан мәрийа го: — Наве тә чийә ?

Го: — Наве мьн Р'остәмә.

— Р'остәм, һ'эйрано, р'авә әм һәр'ын, п'адшае мә һэйә, мәзьне мә һэйә.

Р'остәм бьрын шәм п'адша. Р'остәм дәрк'әт һын-
зура п'адша. П'адша леньһер'и п'әләһанәки дәләли
р'ынд, лайқә әһ һәсп, һәспе ыйә. Ши нишан дае,
р'унышт, же ырси:

— Тө чь мәрвәки ?

Го: — Әз жь Иранемә,

— ырсә ә'т'ьб те т'өнәбә, һавә тә чийә ?

— Навә мын Р'остәмә.

П'адше го: — Р'остәме Зал тәйи ?

Го: — Әзым Р'остәм.

— Навә тә һэйә, һәспе тә пышта бист мьһ'ине
мын шкенандийә, мын бахшандә тә, һәспе тә диса тәр'а,
р'әһ'әт р'уне, — ә'зәт ик'рам жер'а кьр.

Р'остәм се — чар р'ожа ыә сәкьни. Р'остәм нһер'и
р'оке дө әйт'е қр'але дөһа һатын, к'аг'әз анын шәм ыи
п'адшайи. К'аг'әзеда ньвисийә: „Гәрәк тө қиза хвә
бьди кәр'е мын“: К'ефа ыи зә'ф шкәстбу, йа п'адше,
Р'остәм к'аг'әз жь дәст һьлда, жь п'адшар'а гот:

— Әв чь к'аг'әзә ?

Го: — Әм қөрешйаньн, дора мә шәһәре башқә һә-
ньн: нһа п'адше ә'рсәһа шандийә қиза мын дьхвәзә жь
кәр'е хвәр'а: әз жи дьл накьм бьдьме, һәма вәрә
бынһер'ә гуша ыи зә'фә, тө вәрә шәһәре мын жь мын
бьстинә.

Р'остәм к'аг'әзе ыи қәлашт, да әйт'а, го:

— Һәр'ә, қиза әм бьдын, т'өнә, чь жь дәсте ыә те —
бькьн.

Әйт'а к'аг'әз һьлда бьр да дәсте қр'ал. Қр'ал әй-
ната ыи һат, го:

— Чаһа, әз к'аг'әз бьшиньм әһ бьн дәсте мында,
әһ к'аг'әзе мын бьқәльшинә, бьшинә ? — К'аг'әз шар
дын кә шанд, ыәки қизе жи һадә мын — шәр'е мын
пер'а шәр'ә. Қр'аләки хөрт бу.

Шәһәре Р'остәм теда, зә'ф жь ви қр'али дьтърсйа. Һәйт'е ви к'аг'әз анин, данә дәсте п'адша, п'адша хвәнд, ләрзәт к'әтә щане ви, ишьқа ч'ә'ве ви кембу, қәдуме ви сьст бу, пөрч'у кьр, һәвале хвәр'а гот, щмаә'та хвәр'а:

— Әмә ижа чава бькьн, мә гәрә қиз бьдае, әм пе нькарын.

Р'остәм һылда гот: — Сәр к'ижан мьли we бе шәр', шәр'е ви һәйә.

П'адша гот: — Сәр к'ижан мьлибә, бе әм пе нькарын.

Р'остәм һерс бу, го: — Щаньм, һун чьр'а зә'ф же дьтърсын, әз т'әне мәрикьм, әзи хәрибьм, версәке шәһәр дур мьнр'а чадьре бьвьн лехьн, әзе теда бьсәкьньм: әзе пешйа ордийа ви шәр'кьм. Әз к'әнге кәштьм, бра бе wә жи қьр'кә.

Чадьр бьрын лехьстын. Р'остәм чу чадьре, нане ви жь нава шәһәр дьчә.

Әм жь қр'ал хәбәрдын. Әскәр өса т'опкьр: һ'әсаве стәйре ә'змана һәбу, һ'әсаве әскәре ви т'өнәбу. Һат, бе сәр шәһәр шәр'кә.

Р'остәм ньһер'и әскәр дәрк'әт. Қр'ал пеш хвәва ньһер'и, версәке дур шәһәр чадьрәк лехьстийә. Әскәре хвә да әгләкьрьне: „Демәк әва қәрәшьле ванә“. П'әләһанәки хвә шанд:

— Һәр'ә, қәрәшьл тедабә, ви қәрәшьли бьгьр, бькә нав дәст у п'ие хвә, әз пьрс у һ'әвала же бькьм.

П'әләһанәки ви қәһәр һат нә'һрә ль Р'остәм р'аһьшт. Р'остәм дәрк'әт. Р'остәм бь мьле ви мәрьви гьрт, қәтанд, пышта ви шкенанд. Қр'ал леньһер'и әв п'әләһане ви нәһат. Дө п'әләһане дьн шандьн. Р'остәм п'әләһанәк диса кәшт, е дьн бәрда, го:

— Һәр'ә бежә қр'ал, чь жь дәсте ви те, һ'әта мьн нәкәжә, әв нькарә бьк'әвә нава шәһәр.

Мәр'в чу жь қр'алр'а гот. Қр'ал әскәр к'ышанд сәр Р'остәм: шәр' дык'рын. Р'остәм р'ое дәһ — панздәһ жь ван дык'штын. Р'оке қр'ал ә'мьр кыр: „Т'әк мәр'вәкә, һун нькарын бык'жын: р'ое дәһ — панзда жь вә дык'жә. Бист һ'әв бы һәвр'а һәр'ьне шәр'кын“. Сәр Р'остәм швйан, сәр Р'остәм бу хьр'ә — хьр'а гөрс у к'әванда. Һ'әта зваре шәр'дык'рын. Эваре Р'остәм дьз-вьр'и чадьра хвә, әскәр жи щие хвәда дьсәк'ны. Рое шәр' дык'рын, Р'остәм өса бу, р'оке, һынге, бы гөрсә Р'остәм дьхьстын: һ'але Р'остәм хәравк'рын. Әв мәр'ве жер'а нан дани, шаб бырын шәһәр, шаб дан п'адша: „Мала вә храб бә, Р'остәм гәләк ащыз дьбә жь щане хвә: вә Р'остәм бык'жын, бен шәһәр храб бык'н“. Шин у гри к'әт нава шәһәр. Қиза п'адша һәбу: әв қиза әви қр'али дьхвәст. Дәнг к'әтә гөһе вә: „Һ'ал у һ'әвалә шәһәр әвә“. Шав шанд жь бәве хвәр'а:

— Баво, изьна тә һәбә, чьл п'әләвани быдә мьн, әз к'ыңце мера ль хвәкым, һәварйа Р'остәм һәр'ым, вә хлазкым, һесире вә хлазкым.

П'адша әв зор дитбу, дһа қиз ль бәрч'ә'в дьһат ? Го:

— Әз һ'ызнакым ? — ә'мьр кыр, қиза ви дәстә к'ыңце п'әләвана хвә кыр, чьл шот п'әләван һьлда, чадьр — хәйбәт һьлдан, сйарбун, ажотын щәм Р'остәм. Чадьр — хәйбәте хвә лехьстын. Кәч'ык чу һөндөр'е чадьра Р'остәм.

— Р'остәм, һ'але тә қә чийә ?

Р'остәм го: — П'әләване қәһәр (һьзанбу қизә), һ'але мьн хвәшә, шәр'е мьн бы ванр'а шәр'ә.

Кәч'ыке һьлда гот: — Р'остәм, р'ьһ'әтйа тә се р'ожа һәйә, әзе се р'ожа шәр'кым.

Бәра Р'остәм р'ьһ'әт быбә. Қиза п'адша гема п'әләвана ле бу, хайа гөрсә гран бу: шәр'әки өса кыр, қә Р'остәм нькарбу нивчарика вә шәр'бык'ра: һәрке Р'остәм дәһ у панздәһ дык'штын, әвә р'ое чьл у пенщи дык'штын.

Щаб данә қр'але к'афър: „Сәр we чадьра қрауьл, нһа шәш — һ'әфт чадьре дьне лехьстьнә. Әскәре ван зә'ф буйә, һәма п'әләванәки жь қрауьле ван хөрттьр һатийә, р'ое чьл — пенщи мери дькөжә“.

Қр'ал ә'мыркьр: — һәрчи гөрс у к'әбәндьн, һәрче мәрт'ал бь дарбьн, һ'әму ле к'арбьн.

Әскәре қр'ал даһьч'йа сәр мьле ван. Р'остәм у кәч'ькева шәр'әки өса данин, кьрьнә ахьра зәман, ә'рд һ'әжйа, жьнед шәһәрда һ'әмлә зар'е хвә т'льф кьрьн, сур у бәдән һьлшйан, кала жь һәвр'а гли кьрьн, йәки гот: „Әв чь тәвайә, әва ахьра зәминә“. Йәки һьлда го: „На, шәр'е Р'остәмә, дәнге гөрге Р'остәм, әскәре қр'алр'а шәр' дькә„.

Р'остәм өса кьр, йәки хәбәр шунда нәбьр шәһәр. Р'остәм шәһәре ван жи т'әслим кьр, қр'али к'афьр көшт, зьвьр'и һат, жь п'адшар'а гот:

— Гәрә изьна тә һәбә, һәспе мьн бьдә, әзе һәр'ым.

П'адша швата хвә т'опи сәр һәв кьр, вәк'иле хвә, кьрә шват, го:

— Жь ви п'әләван Р'остәмп'а чь лаиқә әм бьдьне?

Вәзир һьлда гот, го: — Чь лаиқә әм бьдьне, лаиқә тә қиза хвә бьдейи.

Кәч'ьк данә Р'остәм. Р'остәм ль we әглә бу, сәкьни мөг'дарәки. Р'оке изьна хвә жь п'адша хвәст, го:

— Гәрәк әз һәр'ым, әз саг' бьминьм, әзе бем қиза тә бьвьм нав шәһәре Иране. Әз өнда бумә, жь бойна мьн К'әwkәһ'ьша дьфкьрә, чькане чь бь Р'остәм һат.

П'адша изьна ви да. Р'остәм чу щәм жьна хвә, изьна хвә же хвәст, го:

— Әзе һәр'ым, дьбә зөр'әт жь тә че бьбә, һа жь тәр'а базбәнда мьн, әрке көр'бә, ль мьле ви гьредә. Т'ым — т'ым сәр синоре Иран у Т'уране дьбә шәр': дьбә вәхтәке көр' һәбә, мьле ви гьредә, шәр'да әз нас бькьм, — базбәнд дәрхьст, да жьна хвә, изьна хвә жь

жыне хвэст, жь п'адша хвэст, Р'эвшибэлэк сйар бу, дэрк'эт шәһәре Иране.

Баве ви, мала ви гәләки ша бун. Щаб данә К'әwkәһ'ыша, К'әwkәһ'ыша го:

— Бәра щәһ'ньме бе, — ле һерс бу, — бәлки ду бир'а шәр' ль вьр һәбуйа.

Р'остәм быһист К'әwkәһ'ыша әва пьрса готийә. Р'остәм жь баве хвәр'а го:

— Баво, К'әwkәһ'ыша пышти мьн шаһтиә дькә. К'әwkәһ'ыша әв пьрс готийә: йа мьн дьки, әме мала хвә һьлдьн жь Иране һәр'ын.

Р'остәм мала хвә бар кьр, чу дэрк'эт шәһәре Т'еһране.

Әм жына Р'остәм хәбәр дьн: қиза п'адше пе ма, хвәде кьр'әк дае, наве кьр' кьрын Зөһраб. Зөһраб мәзын бу, чардә — панздә сали, бубу п'әләванәки өса, қә Р'остәм нәдьбу ниве, ниве чарика ви. Дәрса п'әләване шәһәрда әви дьдае.

Р'оке, сәре синоре Иран у Т'уране бу шәр'. Әскәре К'әwkәһ'ыша у е хәзуре Р'остәмва сәба синор шәр' кьрын. Һәй әскәре К'әwkәһ'ыша бәри әскәре Т'уране дьда, һәй синор же дьстәнд, мәрие ван у дьзын, дьбь'рын дькөштын.

Вәхтәке щаб данә п'адша: „Әскәре К'әwkәһ'ыша һәй пешда те, мәрие тә гьшк қьр'кьрын“. Мәзыне әскәре К'әwkәһ'ыша Гьрген п'әләван бу. П'адше Т'уране гәләк к'ефа ви сәр бу. Зөһраб леньһер'и кальке ви р'о бь р'о п'ис дьбә, жь дйа хвә пьрси, го:

— Ван р'ожа чьр'а к'ефа кальке мьн т'өнә ?

Де го: — Лаво, шәр'е мә Иранейә: гәләк ә'рд жь мала кальке тә стәндьнә, гәлә мер қьр'кьрынә, һһа һәй зоре дьдә.

Го: — Дае, гәрәк тә жь кальке мьнр'а бежи әскәр бьдә мьн, әз һәр'ым нав әскәре кальке хвәда.

Де чу жь бавер'а го, го: — Нэвие тэ дьхвэзэ һэр'э шэр'.

Кальке һылда го: — Зар'ийэ, хавэ, шэр'е Р'остэм теда, тō вэрэ тэйаамиш нэдэ, Р'остэм тō вэрэ кōр'е хвэ бькōжэ.

Qизе һылда го: — Нэвие тэ буйэ хэта, дьве — эзе һэр'ьм.

П'адша изьн да. Кōр'эки п'адше һэбу, газикьре, жь кōр'е хвэр'а го:

— Лаво, Зōһрабр'а һэр'э, тō бэлк'и Р'остэм пе бьди наскьрьне, эва шэр'а бьтэмырэ.

Кōр' т'вдарэке хвэ дит, Зōһраб сйар бу, чадьр жь хвэр'а һылда, чэнд п'элэван жь хвэр'а һылда, чу нав эскэре кальке хвэ: леньһер'и р'энге эскэр буйэ р'энге һэйвайе, гэлэ э'рд же стэндийэ. Зōһраб бу мэзыне эскэр, нэвие п'адшайэ, қолайи нинэ. Бу шэр'е ван. Зōһраб э'рде же стэндьбу, эw э'рде хвэ же стэнд шарэкэ дьне, қаси wi э'рди жи э'рде Иране жь вана стэнд, һ'эта хале wi ль шэр' у п'элэвана дьн-һер'и — Р'остэм нэ навдайэ, нишани Зōһрабдэ.

Кэлакэ Иране һэбу, нэ нав шәһәрда бу, синоре шәһәр бу, дурбу. Зōһраб бьр кэле һасе кьр эскэре К'эwкәһ'ьша. К'эwкәһ'ьша мэ'рум бу. Щаб данэ К'эwкәһ'ьша. К'эwкәһ'ьша щаб да әһәлие хвэ, щаб да щмаә'та хвэ, го:

— Иро р'ожа Р'остэм бу, мын ч'э'ве хвэ коркьр, эз Р'остэм һьлатьм.

К'эwкәһ'ьша вэзире хвэ һылда, бэре хвэ да Т'еһ-ране, хвэ авит мала Зал. Гава ч'э'ве Зал К'эwкәһ'ьша к'эт, бу ав р'ьжйа.

— К'эwкәһ'ьша, эв чь йэк ?

Го: — Мын хвэде готийэ, паш хвэде тō, һ'ал у һ'эвале мын, эскэре алие Т'уране эвайэ, гэрэ тō мала хвэ бини, Р'остэм нэ навдабэ, we шәһәре мын бьсти-нын, т'эхте мын хравкьн.

Зал шанд пэй Р'остэм, эв гли Р'остэмп'а кър, го:
— Р'остэм, лаowo, го, К'эwкэһ'ыша шаһе мэйэ, wэки
wэзире хwэ һылдайэ һатийэ, го, гэрэке эм һэр'ын.

Мала хwэ шаркэ дьне ани һат Иране. Ль Р'эwше
хwэ сйар бу, чадьрэк бьрын нав эскэре К'эwкэһ'ыша
т'эк лехьстын. Р'эwшибэлэк ль бэр дэре чадьре тэwь-
ландьн. Зöһраб жь алие эскэре кальке хwэда дурбине
леньһер'и: жь чадьра чадьрэк т'эк лехьстийэ, һэспэки
ль бэр дерийэ, п'элэwанэк ль бэр дэри дьгэр'э, ле
qьрынт'эи калэ. Хале хwэр'а го, го:

— Хало, го, эв чь чадьра һан т'эзэ ле зедэбуйэ,
мэрьвэк бэр дэре чадьре дьгэр'э, п'элэwанэки гöмрö-
һ'э, тö ишэв qэрэwьлтйа эскэр бьки, һ'этани све.

Бэра хал qэрэwьлйа эскэр бьсэкьнэ. Р'остэм шуре
хwэ гьреда, шэв һат дьзийа эскэре Зöһраб: хал дь
хэwеда гьрт, да бьч'энга хwэ, дэве wi гьрт у һайде,
һ'эта гиһандэ нав чадьра хwэ, хале Зöһраб бьч'энга
wiда фэтьси, мьр.

Свэ сафи бу, шав дане: „Зöһраб, хале тэ гьртьнэ,
брьнэ“. Зöһраб бу п'эрчэ агьр, щане хwэ к'эт, чу мэй-
дане сэкьни, нэ'рэ сэр нэ'ре р'аһьшт. Р'остэм сйар бу —
эw жи пешбэр һат. Шэр'эки öса кьрын, дһа бь змана
нае готын, гэрэ мэрьв бь ч'э'ве хwэ бьдита, заньбйа,
чька шэр'эки чаwанэ. Р'остэм кър у нэкър, ч'арэ бь
Зöһраб нэкър. Дö р'ожа шэр'кьрын, Р'остэм го:

— Эз ви гöлаше э'рде нэхьм, набэ тыштэки, —
мэйдане сэкьни, го: — П'элэwане ч'ук, го, банзда э'рде,
эме гöлаш бьгьрын, йан төе мьн э'рдехи, мьн бькöжи,
йан эзе тэ бькöжьм.

Зöһраб банзда э'рде, Р'остэм жи банзда э'рде,
һэспе хwэ ашкьрын, дэст авитьнэ һэвдö у гöлаш гьр-
тын. Зöһраб Р'остэм ль э'рде хьст, хэнщэра хwэ к'ь-
шанд, кь жорда лехэ, ль дьле бавехэ.

Р'остэм го: — Эз калым, тö шаһьли, qэwле мера
се шарьн.

Щарэкэ дьне бэрда. Р'остэм р'абу сэрхвэ, шарэкэ дьне гōлаш гьртън, Зōхраб диса Р'остэм ль э'рде хьст. Щар дън го:

— Qəwлe мepa ce шapън.

Диса Р'остэм бэрда. Р'остэм р'абу сэрхвэ, шар дън гōлаш гьртън, Р'остэм Зōхраб шашкър, ль э'рде хьст, чонг да сэр синге ви, сорани ль кэвч'ька дьле ви хьст: сорани дō т'ъли пьштер'а авитэ дэр. Зōхраб го:

— Нэмэрд, мьхэнэт, мьн дō шара тō ль э'рде хьсти, мьн молэт да тэ, тэ хэбэр дьда: тэ qə молэт нэда мьн, мьн пьрс у h'əwал жь тэ бькьрана: wəки тō бьви мэ'си, бьк'эви бьне бэ'ре, wəки тō бьви тэйр, бьфьр'и э'змен, тō жь дэсте баве мьн хлаз наби.

Р'остэм же пьрси:— Баве тэ к'ийэ ?— Хэншэр he теданэ.

Го:— Баве мьн Р'остэмэ.

— Кōр'о, го, чь Р'остэмэкэ ?

Го:— Р'остэме Зал, кōр'е Залэ.

Бу қир'нна Р'остэм, да бэр дьле хвэ, дэ сэрда гьрйа, гот дна. Дō мэръв шандьн:

— Кōр'о, хэр'ън щэм К'əwкəh'ьша, бра һьнэ дэрман бьшинэ, эз текьмэ брина ви, бэлки вэгэр'э.— Р'остэм го:— Кōр'о, wəки тō кōр'е Р'остэми, нишана Р'остэме тэр'а һэбэ.

Го:— Нишана Р'остэм базбэндэ, дйа мьн гьреда: тэ эз бриндар кьрм, эз нькарьм.

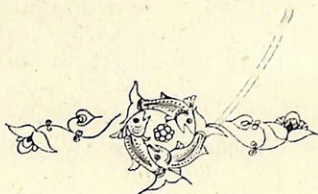
Р'остэм мьле ви дэрхьст, гэнди əw базбэнда дабу жьна хвэ, əw базбэндэ. Heжа Р'остэм заньбу э'сэйи кōр'е вийэ, гот, гьрйа. Əw мэръве чубун щэм К'əwкəh'ьша, жь К'əwкəh'ьшар'а готън:

К'əwкəh'ьша го:— Р'остэм йэкэ, əм хвэ же хлаз накън, һəмин, wəки бьвэ дōда, əм дэстда т'ап накън,— дэрман нэшанд. Wan мэрййа хат, Р'остэмп'а готън. Hepca Р'остэм хат, го:

— Әми көр'е мын да көштын.

Щнязе көр'е хвә һылда, әскәре көр'е хвә һылда, дәре хвә да шәһәре хәзуре хвә, алие Т'уране. Дһа орт'а ыи К'әүкәһ'ыша бу дьжмынайикә ыа қанәқанә (хөрт).

К'өта бу.

ШӘР'Е Р'ОСТӘМ ЖЬ БОНА ХВӘЙКҮРЬНА
WӘЛЕТ У АГ'РИ — АҚУБ ӘТА ВИ

19. ШӘР'Е ДЕWE СПИ У Р'ОСТӘМИ ЗАЛ

Щарәке ль щаран, р'әһ'мә ль де у баве һа-
дыр гөһдеран.

— Е тә жи.

П'адша диwanәк дани,

Чьqас ферьз, п'әләwаһ һәбун,

Гази кър, ани диwane,

Бәре хwә зьвьр'анд Гewо, го:

— Сәд щара бь анийа мьн

Һуне һәр'ьнә щие Т'уране,

Намусәке бькьн,

Кө Р'остәм теда нинбә.

Го: — П'адшае мьн, wәлә хwәш готьнә,

Хwәш хәбәрә,

Бәле шәр'е Р'остәм теда нинбә,

Әw шәр' жи нәхwәшә.

П'адша бәре хwә зьвьр'анд Т'ус,

Т'ус жи wa щаба п'адше хwә да:

П'адша го: — Сәд щари бь анийа мьн,

Һуне һәр'ьнә щие Т'уране,

Намусәке бькьн,

Кө Р'остәм теда нинбә.

Чь р'ожа дьqәwmә Р'остәм дьбежә:

„Һун бь сайа Р'әхше — Бәләк

Шие Иранеда нан дьхөн".
 Гевое Гөдэрз, го, гази к'атьбакын.
 Гази к'атьбан кьрын, к'аг'эз ньвисин,
 Ши у мәмлэк'этан гэр'андын:
 Ынди шуре ван дьбьр'и,
 Әскәре хwә данә швандын.
 Әскәре хwә данә саме,
 Әскәре ван бу һ'әфт лаг,
 Һәр лагәк ван сәд һ'әзар.
 Сәк'ма зер'ин к'ьшандын лынге Т'ус,
 Аләгеван данә сәр мьле Т'ус,
 Т'ус пешйа әскәре хwә к'әт,
 Гевә жи ду әскәр чу.
 Әскәре ван к'әтә р'йа Чьлханеда:
 Чол у чолистане, бәр'и — бәр'истанеда чун,
 Чун ах у ава дөвә Спи дәрк'әтын.
 Сбе дьнйа р'он бу.
 Шван — гаване дөвә Спи р'абун,
 Гар'ан, пәз бьрьнә ч'ерә,
 Ынди стерке әзманан,
 Ынди бәлге даран,
 Ынди хизге ч'әман,
 Ынд қәдәр агьр — хебәт дьч'ьлвьльн.
 Шван — гаван пашва зьвьр'ин,
 Қәста дөвә Спи кьрын,
 Готын: — Әскәр жь Иране һатийә сәр тә.
 Дөвә Спи го:
 — Т'ө мәләһ'әзран нәкьн,
 Р'абын р'әвойа бьбьнә ч'ерә,
 Сер авитә сәр иранийан,
 Ч'ә'вә ван һ'әму коркьр,
 Сер авитә дьле хwәда.
 Сбе дьнйа р'он бу,
 Гевә гази кьр, го:
 — Т'усо, ч'ә'вә мьн набиньн.

Эскәре Иране һ'әму кор бун,
Һ'әму йәк — йәки набиньн.
Харзе Р'остәм — Бежән т'әне майә,
Т'әне майә, әв дыбинә,
Һәрчи серейә ль мала Р'остәм әсәр накә.
Гөво го: — Бежән,
Мьн һиви, сәд һиви жь тә һәйә,
Тө быгижи п'адша, т'әйбирәке быкә,
Һәкәр нәкър, жь әскәре мә наминә,
Инсане ләше инсан быхвә.
Бежән һәспе хвә сйар бу,
Пашва зьвьр'и, қәста п'адше кър,
Һат ль диwane дәрк'әт,
Чо һәспе хвә гьреда тәвләхане,
Қәста әт'әка п'адше хвә кър,
П'атәк авет шыһе әт'әбе сәкьни.
П'адша т'әглифа р'уһьштыне кър,
Бежән шыһе хвәда р'уһьшт.
Го: — Бежән, вәсйәта шәр' бо мьн быкә.
К'а әвана чь намус кьрийә ?
Го: — П'адшаһьм, хвәш би,
Сәд шар бы анийә тә,
Мә нә т'ө шәр' кьрийә,
Мә нә т'ө намус кьрийә,
Р'ожа әм ав у аха дөве Спи дәрк'әтын,
Сер авитә сәр Иране, һ'әму кор кьрийә,
Сер авитә дьле хвәда.
Т'әйбирәке быкә, һәкәр на,
Инсане ләше инсан быхвә,
Һ'әта чьл р'ожи дьн дьбә.
П'адша ә'мьр кър сәр жыне вәлет,
Һ'әму хвә бы р'әшә — шине гьредьн,
Бенә щәм Бежәне харзие Р'остәм,
Бенә щәм шаһзадед п'адше.

Сйарбун қәста Забыле кърн.
Р'остәм дурбин данийә,
Дурбине т'эмашәкър дәште.
Го: — Ве р'ахьстьне жь оде р'акьн,
Р'ахьстьнәкә дьне бавенә оде,
Хвәде херкә, һәрдө шаһзаде мьн
Гәл Бежәне харзие мьн
Дь дәр мьнда һатьн,
Чька чь қәўьмийә, кӧ жьнед вәлет
Хвә бь р'әше у шине хвә вәркьрьнә,
Хвәде херкә.
Нәрчи жьн бун чун алие һәрәме,
Нәрчи шаһзаде п'адше — харзе Р'остәм Бе-
жән бун

Қәста ода Р'остәм кърн:
Чунә ньк Р'остәм,
Славәк данә Р'остәм,
Р'остәм бәрва р'абу.
Һәрдө шаһзаде п'адше бьрьн,
Дани жоре — сәр т'әхте хвә.
Бежән жь малейә,
Щие хвәда р'унышт.
Го: — һәрдө шаһзаде п'адше,
К'а вәйсәте шәр' бо мьн бькьн.
Бабе вә ә'мыр кьрийә:
Кӧ бе Р'остәм һәр'ьн намусәке бькьн,
Кӧ Р'остәм теда нинбә,
К'а вә чь намус кьрийә ?
Го: — Пьрсан жь харзе хвә Бежән бькә,
Жь шәр'е әв те, бла бо тә қьсә бькә.
Р'остәм го: — Бежәне харза !
Бежә мьн, к'а вә чь намус кьрийә ?
Бежән го: — Йа сәрбыльнде Иране,
Мә нә т'ӧ шәр' кьрийә, нә т'ӧ намус кьрийә,

Р'ожа эм ав у аха десе Спи дэрк'этын,
 Сер аветэ сэр Ираниа,
 Н'эму кор кьрийэ,
 Сер аветэ дьле хвэда.
 Т'эйбирэке бькэ, Иране жь ви зальми хлазкэ.
 Нэкэр на — хвэде — п'ехэмбэран
 Н'эта чьл р'ожи наминэ —
 Инсане гоште инсан бьхвэ.
 Р'остэм го: — Се қраре хвэде
 Ль сэр щане мын к'этынэ:
 П'адша бьгьрын, бедэра сап пе бьдынэ кьрыне,
 П'адша бьгьрын қазөх бькьн,
 Забьле сэре Р'остэмда биньн,
 Р'остэм ида т'ө шэр', т'ө дэ'ва накэ, —
 Р'остэм э'ньр'и, щие хвэда р'унышт.
 Баве ви Зал дэр вэкьр, дэрва һат, го:
 — Р'остэм, көр'е мын, мын һиви, сэд һиви жь
 көр'е хвэ һэйэ,
 Вэки жьн һатынэ пэй тэ,
 Тө р'абэ т'эйбирэке бькэ,
 Иран һ'эйфэ, Иране храб нэкэ.
 Го: — Баво, эв п'адшае мын дити — п'адшаки
 нэ щьнсэ, нәһэрам,
 Шэв у р'ож шөхөле ви эвэ —
 Дьхэбьтэ, вэки наве э'гит хвэшмера храб
 бькэ...
 Баве ви Зал гот: — Р'остэм, көр'е мын,
 Сэба п'адше, Иране храб нэкэ.
 Р'остэм кьрэ гази: — Р'эхше — Бэлэк дэриньн.
 Зине зер'ин аветьнэ сэр пыште,
 Гөрзе һ'эзар пенсьд шест у шэш хунк'ари
 Сэр қэрп'уза зин данин,
 Гөрз, тиркэван алие дьн данин,
 Р'остэм һ'эмайлэк зер' у зив

Р'аст у ч'әп бәр хwә шьданд -- дани,
П'е хwә авете р'ьк'ефе,
Хатър жь баве хwә хаст,
Го: — Баво, мын ниви жь баве хwәйә —
К'а р'йа көрт нишани мын бьдә,
К'а к'ижан р'еда һәр'ым, кө зу быгжым әс-
кәре хwә ?

Го: — Р'ек һәйә, дыбен р'йа Чылхане,
Дь we р'еда һәр'и —
Анцах чыл р'ожи быгжи әскәре хwә.
Р'ек һәйә, дыбен р'йа һ'әфтхане,
Һәрке дь we р'еда һәр'и —
Төе һ'әфт р'ожа быгжи әскәре хwә.
Ле сламәт дәрбаз наби.
Тө хәбәра мын бькә, р'йа Чылханер'а һәр'ә.
Го: — Баво, һ'әта р'йа Чылханер'а һәр'ым,
Инсане we ләше инсан бьхwә,
Хwәде әгәр сәр мын бьдә һылане,
Әзе дь р'йа һ'әфтханер'а һәр'ым.
Го: — Көр'е мын, wәки төе р'йа һ'әфтханер'а
һәр'и,
Ль щие авайи нәсәкьни, һәр'и сәр ч'йаед
бльнд —

Шәвбьһерие дәрбаз бьки.

Го: — Көр'е мын, ог'ьрбә жь тәр'а.
Р'остәм хатър жь баве хwәст
Сәре Р'әхше — Бәләк бәрда,
К'әтә дәште, чол у чольстане, бәр'и — бәр'ис-
тане,

Һәкәр п'ьр' чу, һәкәр һьндьк,
Чу нава р'әз у баг'әки дәрк'әт,
Гөл у гөлч'ич'әк сәр бьнке хwәда хәрбунә,
Бейна шьнәте жь р'әз у баг' те,
Р'әхше — Бәләк һатә харе,

Р'эхше — Бэлэк һэйкыр нава р'эз у баг',
Р'уньшт сэр кание, сэр ч'э'ве хwэ шушт,
Нане хwэ дэрани, нане хwэ хар,
Сэре хwэ дани сэр гөрзе хwэ т'эне р'аза.
Р'эз у баг'е дewe Сорә.

Ма эваре, дewe Сор һат,
Ч'э'ве ви бь Р'остәм к'эт,

Го: — Хwәде занә —

Wәки эз шыкыле ысанан мина ви п'эләwани
бькьм,

Һәстие саг' дь ләше мында һьлнае.

Хwэ кырә әждаһак, чу сэр Р'остәм.

Wәки Р'остәм даqөртинә.

Р'остәм р'азайә,

Ч'э'ве Р'эхше — Бэлэк ле к'эт.

Һат дәве хwэ аветә гөһе Р'остәм,

Р'акыр, дани сэр гөрзе ви.

Кәвьр жь навбәйна сэре гөрз р'адьбә,

Р'остәм жь хәwa һ'ышйар набә.

Сэре әждәһайи гьһиштә бәр п'е Р'остәм,

Wәки Р'остәм даqөртинә.

Р'эхше — Бэлэк дәве хwэ аветә пышта әждә-
һа гьрт,

Һ'әжанд, ль ә'рде да, пышт нивида шкенанд,

Бу дō кәр — һәр кәрәк ч'йаки к'эт,

Ч'ылка хуне аветә р'уе Р'остәм:

Р'остәм ч'э'ве хwэ жь хәwe вәкыр,

Сэре хwэ һьлани, фькьри,

Дew кырә гази: — Тō qөрбана Р'эхше — Бә-
лэкби,

Һәкәр на, мын иро һәстōе саг' ль ләше тә
нәдьһышт.

Р'остәм ә'ньр'и, шур жь калан хлаз кыр,

Бәрда ду Р'эхше — Бэлэк

Го: — Бехōдан, wәки тō бейи кōштын, —

Гөрзе гран, гөрзтиркэванан, зине зер'ин эзе
 һылиным:
 Wәки аз бемә кōштын — п'әләванәк һәбә, we
 тә сйарбә.
 Чьqас бәрдае Р'остәм т'ө нәгъһиштә Р'әхше—
 Бәләк.
 Р'остәм ә'рәби ль Р'әхше — Бәләк хөр'и,
 Р'әхше — Бәләк зьвьр'и, һат ньк Р'остәм
 сәкьһи.
 Инанд сәр ч'ә'ве Р'әхше — Бәләк жь хуне
 шушт,
 Ль Р'әхше — Бәләк сйар бу, т'уқыр, го:
 — Хwәде тә храбкә, мәмләк'әто, —
 Ажот: һәкәр п'ър' чу, һәкәр һьндьк чу,
 Чу сәр ч'йае бльнд — дьһйа ле тари бу.
 Р'әхше — Бәләк һәйкьр ль wьра,
 Гөрзе хwә дани бьһ сәре хwә, т'әне р'аза.
 Сбе дьһйа р'он бу:
 Нәспе Т'уранйан һатыһ ль we ч'ерйан.
 Р'әхше — Бәләк бәрда ду.
 Йәк дьготьһ: Ә'диб, йәк дьготьһ: Бьтил —
 Нәрдө ль we фьр'ьндә бун,
 Натыһ ль wьра дәрбаз бьһ,
 Ч'ә'в бь Р'остәм к'әтьһ,
 Готьһ: — Хwәде занә әм бь шьк'ле п'әләванан
 Нәр'ьһ ви п'әләвани — һәстөе саг' бь ләше
 мә һьлнае.
 Дь бьһ Р'остәмда ч'йае мәзыһ бу,
 Бь ч'йава данә сәр мьле хwә,
 Тирка р'оже аветә сурәте Р'остәм.
 Сурәте Р'остәм жь бәр шәwьти.
 Р'остәм ч'ә'ве хwә вәкьр,
 Те фькьри, wәки ль сәр дewan we дьбьһ.
 Готьһ: — Р'остәм, тә ль деме бьдьһ, ан ль
 бә'рева бьдьһ ?

Р'остәм мэләһәзәре кър,
Го: — һәрчи дешын мыхальфын,
Нәкәр әз бежым — деме быдын: Деве ль бә'ре-
ва ледын.

Го: — Мын дем быдын,
Сәре мын минит битә к'арвансара,
Чь к'араване бетын сәре мында әвүзит,
Де бежын сәре Р'остәмә.

Готьне: — Р'остәм, һәла тō ль вьра
Наве тә ль сәр дьняе быминә ?
Ч'әнге хwә қолкърн,
Р'остәм дәсте хwә йәк аветә шахе Ә'диб,
Йәк шахе Бьтил,

Шахе Ә'диб гьрт зьке Бьтил да,
Е Бьтил жи бь зьке Ә'диб да,
Һәрдō зәльқандын һәвдō.

Р'остәм к'әтә бә'ре,
Масйәк дәве хwә аветә Р'остәм,
Гьрт, ани дани деме.
Р'остәм қәста әт'әка ч'йа кър,
Чу ньһер'и Р'әхше — Бәләк к'әтийә т'озеда:
Т'озеда Һнда буйә.

Т'имарәк ль Р'әхше — Бәләк да,
Зине зер'ин аветә сәр пыште,
П'е хwә аветә р'ьк'ефе,
Т'у кър, го: — Хwәде тә храб бькә, мәмләк'ә-
то.

Р'әхше — Бәләк сйар бу, жь вьра ажот — чу.
Һәгәр п'ьр' чу, һәгәр һьндьк чу,
Чу ль зәвйәк щәһ дәрк'әт.

Го: — Хwәде п'ехәмбәр, Р'әхше — Бәләк бьр-
чийә.

Әзе һәйкәмә нав, чәнд р'ож бьра т'ер бьхwә.
Р'әхше — Бәләк һәй кьрә нав щәһ.

Р'эхше — Бэлэк һәршар кӧ дэве хwэ давит,
 Wэкэ бедэрәке р'эш дыкыр.
 Йәк дыготье — Әвләт дөв:
 Жь веда ч'ә'в лек'әт, кьрә газн:
 „Йа сәйбсан, әw чава буйә,
 Тәйр бь тәйранийа хwәва,
 Wәки сәр щие мьнр'а дыборит,
 Әз дүе wi мәqәс дыкьм,
 Т'ӧ тӧ хофәк бь хwә накин.
 Тӧ һати нав щәһе мьнда датини ?
 Р'остәм кьрә газн, го:
 — Кӧр'о, кәсе хwэ бльнд бежә,
 Гӧһе мьн граньн,
 Wәрә незик, к'а тӧ чь дыбежи ?
 Әw незики Р'остәм бу.
 Р'остәм сәр пышта һәспе хwэ к'әт.
 Се р'ож, се шәван һатьнә кәла Сәре,
 Йәк — дӧ гӧрза һәй дыбә гӧр'ә — гӧр'.
 Т'оз р'адьбә әт'әка ә'зман,
 Нә әw эшйа, дәрбәке ль wi быдә,
 Нә Р'остәм эшйа дәрбәке ль wi быдә.
 Р'остәм кьрә газн: — Йа Дәһбыл, ә'рд — ә'з-
 ман,
 Әв һ'әйwane бьн мәда гӧнәнә,
 Wәрә әз жи пәйа бьм, тӧ жи пәйа бә, кӧш-
 тьри бькьн.
 Пәйа бун.
 Дәстәләпе гьһиштьнә һәв кӧштәри,
 Wәхте пә'ние ван дык'әвә ә'рде
 Wэкә хәта к'отане — ә'рд дыqәльшә,
 Н'әта тә'штийа мирани ӧса кьрын.
 Нивәка дәште һәвдӧ гьртьн бьрын — анин.
 Р'остәм qәwата хwә щьванд,
 Qәwата һ'әзар пенсьд п'әләwани ле зедә бу,

Нлани сэр сәре хwә жорда ль ә'рде да,
К'ер жь бәрука хwә дәрани,
Wәки стөе ши жебькә.
Го: — Р'остәм, мын нәкөжә,
Wәки тө мын бькөжи,
Төе фәтһ'а дewan нәт'е бьки,
Тө бь мын ад бькә, wәки тө фәтһ'а дewan
бьки,
Мын бьки п'адшаһе дewa, әзе ды р'йа һ'әму
нишани тә бьдъм.

Р'остәм бь адкър:
„Wәки әз фәтһ'а дewan бькъм,
Әзе тә бькъм п'адшаһе дewan“.
Нәрдө сйар бун —
Qәста дewe Спи кърн,
Чун дурва р'уныштын,
Дьһйа р'он бу.
Го: — Р'остәм, әва һан qәсьра дewe Спийә,
т'әмашәкә.

Р'остәм дурәбинeда т'әмашәкър.
Минани р'езка фәрз у п'әләwanан,
Дьчын qәсьра дewe Спи дәрдык'әвын.
Р'остәм дурәбинeда wa т'әмашәкър,
Дәсте Р'остәм qәр'ьми.
Дурбин жь дәст Р'остәм к'әт.
Ә'wлад дeв го: — Бо чь дурбин жь дәсте тә
к'әт ?

Го: — Хwәде занә, әw бьбын пәмбө,
Әз бьбъм агър, әз ч'ар ль wана накъм.
Го: — Р'остәм, дө сәһ'әта бьсәкьнә,
Бра дьһйа гәрм бьбә: әwana дewed мьрарьн, —
Һәр'кәсе һәр'ә р'әзе,
Дewe Спи, һәрдө дәргәване хwә дьминьн
т'әне.

Дьһйа гэрм бу.
 Р'остэм дурбин дани, фькьри,
 Ида нэ кэс те, нэ кэс дьчэ.
 Р'остэм һынгьрт Ә'влад дөү
 Нэрдө жорда һатьнэ хар.
 Жела, вэки дьчьнэ қэсьра дөүе Спи,
 Знарэк ль вөдэре — мина ч'йаки.
 Пышта Ә'влад дөү ль ви ч'нари гьреда,
 Вэки нэр'эвэ.
 Жь вө Р'остэм қэста қэсьра дөүе Спи кьр.
 Чу сэр дэри, го: „Дэргэвано, дэри вэкэ“.
 Готэ Р'остэм: „К'а дәсте хвэ бьдэ мьн“.
 Р'остэм дәсте ч'эпө да дэргэван,
 Вэки гьвашт, хун ль бьн нэйнукө Р'остэм
 аветьн.
 Р'остэм го: „Қөватә тэ эвэ? К'а тө дәсте
 хвэ бьдэ мьн“.
 Әви кө дәсте хвэ да Р'остэм,
 Р'остэм э'ньр'и, мьлө ви жь қөрмва һьлк'ь-
 шанд.
 Ль базьне стөе ви да, стөе ви фьр'и,
 Сэре ви фьр'и, сэр Ә'влад дөүда чу.
 Ә'влад дөү го: „Бнһа, хөданө шэв у р'өжан.
 Әва сэре Р'остэмэ“.
 Леда ч'нар бь р'аһ у р'ишва һьлк'ьшанд,
 Р'эви, р'йа сәһ'этәкө чу.
 Го: „Дьбэ, сэре Р'остэм нэбэ, е дэргэван
 бу?“.
 Диса ч'наре хвэ пышва ани, дани щие хвэ.
 Р'остэм дэри вэкьр, чу мала дөүе Спи.
 Дөүе Спи сэре хвэ данийә,
 Сэр чока назьк у назани,
 Әв мәшьже р'эш дьхвэ,
 Ле гавә Р'остэм дийар бу,

Го: — Йа п'элəван, тō чь дьхвəзи, бьхвəзə,
Бо хвə бьбə һəр'ə,
Нһа деве Спие р'абə,
Нəстүе мəзын we göhe тə бьһелə.
Го: — Əз һатьмə, щане ви щə'нəмишкьм.
Го: — Шире ви, əве һан диверда,
Һəкəр тə шир жь калан к'ьшанд,
Тōе шəр'е ви бьки.
Р'остəм бь һəрдō дəстан —
Анцах шире ви һьлани, дани ə'рде,
Бь һəрдō лынган чу сəр барч'ьрқа шир.
Бь һəрдō дəстан анцах шир жь барч'ьрке
к'ьшанд,

Ширəк лынге деве Спи да,
Лынге р'асте бь чокева бьр'и.
Леньһер'и да хвə, ль синге Р'остəм да.
Р'остəм бь таде мьг'аре дьк'əвə,
Шире зькмаке те дəве Р'остəм.
Р'остəм ви дьбə ль таде мьг'аре дьхə,
Бєһна зəһ'рмаре жь дəве ви сə'бəйи дəве.
Н'əтa таштийа мирани, һəвдō гьртьн, бьрьн—
анин.

Һəрчи дєв бу, пє лынгəки бу, əв қəр'ми.
Р'остəм қəвaтa хвə щьванд,
Қəвaтa һ'əзар пенсьд п'элəвани лє зедə бу,
Дєв һьлани сəр сəре хвə,
Дєв ль ə'рде да,
К'єр авитə стōе дєв бьр'и,
Зьк, дəве ви қəлашт,
Дьлє дєв дəрани,
Ль сəре р'ьма хвə да.
Мəрьв дьбєжə — дьлє ви һ'əсьнə,
Жорда һат щəм Ə'влад дєв.

Ә'влад дeу жи бәрда,
Дит, ч'нар жь ә'рде к'ьшандьнә.
Го: — Ә'влад дeу, тә чьма ч'нар жь ә'рде
к'ьшандийә ?

Го: — Йа Сәрбьльнде Иране,
Wәки тә сәре дәргәван сәр мында фьр'анд,
Әз жь небәт у тьрса —
Мын т'әг'мин кьр, кә сәре тә бу сәр мында
фьр'андьн.

Әз жь we тьрсе р'әвим,
Мын ч'нар бь хwәр'а бьр,
Р'йа се сәһ'әта чум,
Щар дьн зьвьр'им бәр бь тә.
Әва сәре нобәдаре сәр мында фьр'анди,
Тә we дewe Спи жи кәшт,
Дьл — һ'ьнав дәрхьст — вайә анийә.
Р'остәм Ә'влад дeу бәрда.
Бь хwәр'а ани һат нав әскәре хwә,
Һ'әспед иранйан дькьрнә һ'ир'ә — һ'ир',
Гewо кьрә газн: — Т'усо, индатәк бо мә һа-
тийә,

Һәспед мә дькьнә һ'ир'ә — һ'ир'.
Р'остәм ани әw дьл бь ч'ә'ве йәки к'ьшанд,
Йәки ч'ә'ве дәһа к'ьшанд,
Дәһа ч'ә'ве сәда к'ьшанд —
Ӧса һ'әму саг'бун.
Гewо го: — Р'остәм !
Го: — Чийә ?

Го: — Wәрә гәл дewan !
Әм гөрке суләк бькьн (барьшбьн), паше
бьзвьр'ьн.

Го: — Гewо, wәки дә к'оме нәйаран,
Бәр һәв бьк'әвьн, сәлһ'анә т'өнинә.
Го: — Йа Сәрбьльнде Иране !

Тө һәр сәрһ'ышки, п'арсу қалһь.
 Го: — Гewo, эз начьм Сөлһ'е,
 К'и жь wə дьхwəзə, бра һәр'ə,
 Сөлһ'е — гөрьке бькьн,
 Паше әм бьзвьр'ьн.
 Р'абун, п'әләwанәки мер — қәнщ һәбу,
 Дьготьн — Қир'ун,
 Вәр'екьрьн Сөлһ'е,
 Wәки сөлһ'әке бькьн,
 Паше бьзвьр'ьн.
 Чу сәр дәри, го:
 — Дәргәwано, дәри wәкә.
 Го: — К'а дәсте хwә бьдә мьн,
 Дәсте р'асте да дәргәwан.
 Гьwашт, хун дь бьн нәйнуке wи аветьн,
 Дәма дәсте wи бәрда, пашва зьвьр'и,
 Qаста Р'остәм кьр, һат.
 Р'остәм го: — Гewo, мьн го,
 Әз гөркә — сөлһ'а накьм,
 Тә баwәр нәкьр,
 Wәки эз нәчьм — йәки дьн нькарә шөхөл
 бькә.
 Го: — Р'остәм, wәлләһ, тө һәр'и сөлһ'е —
 шәр'ә.
 Р'остәм qаста п'адше дewan кьр,
 Wәки гөркә сөлһ'ә бькьн, пашва бьзвьр'ьн.
 Чу сәр дәри, го:
 — Дәргәwано, дәри wәкә.
 Го: — К'а дәсте хwә бьдә мьн.
 Р'остәм дәсте ч'әпе дае.
 Wәки гьwашт: һәстө у гошт йәк кьрьн,
 Хун дь бьн нәйнукар'а авит.
 Го: — һәма qәwата тә әwә ?
 К'а тө дәсте хwә бьдә мьн.

Дэсте хwэ да Р'остэм.
Р'остэм леда, мьле wi жь qörm р'ак'ьша,
Ль базьне стые wi да,
Сту жь нав мьлан фьр'и,
Жорда чу хар.
Р'остэм дэр вэкьр,
Синге хwэ да дэри,
Сэрдэр, бьндэр бь дэрива бьрэ жор.
Славэк да п'адше.
П'адша т'эг'лифа р'уныштьне ль кьр.
Шьне р'уныштьне Р'остэм р'унышт.
П'адше го: — Хwэде херкэ,
Чь qəwьмийə, тō хати диwана мьн ?
Нас нэкьр Р'остэмə.
Го: — Əз хатьмə, wəки əм гөркə—сөлһ'əке
бькьн,

Пашва бьзвьр'ьн.
П'элəwanəки жь weва гот:
— Жь хера хwəдер'а п'элəwanəк һəйə,
Дьбен Р'остьк,
Р'ожəке бьһата мəйдана мьн.
Го: — Р'остьк əз ниньм,
Бəле, мьн Р'остьке гəлəк кōштери кьрийə,
Һэкəр тə əз данам, тə Р'остьк дана.
Ле нер'ене дан диwана п'адше.
Ль синге һəвдō дан, ль һəвдō гьртьн,
Пə'ние wан дьк'əвьнə ə'рде —
Шьбти хəте к'от'ане ə'рде дьqəльшə,
Р'остэм дьбə, ль таqе мьг'аре дьхə.
Шире зькмаке жь дəве Р'остэм те,
Р'остэм wi ль таqе мьг'аре дьхə,
Бєһна гəни жь дəве дєw те.
Һ'əтa шəв р'аст к'əт нивəкa шəве,
Р'остэм һьлани сэр сəре хwэ дєw ль ə'рде да,

Чонгвэда ль сэр зькда,
Р'уви жь дэве wi натэ дэр,
К'ер авет, стуге wi бър'и,
Готэ п'адше: — Эз Р'остэмьм,
Сбе мьн һэбэ шэр'э.
Р'остэм пашва зьвьр'и,
Қэста ордйа хвэ кър,
Го: — Гewo, мьн р'ожа э'wьл тэр'а гот,
Wэки дө к'ома нэйаран пеш һэвк'эвын,
Бди сөлһ'анэ т'өнэнэ,
Го: — Йа Сэрбьльнде Иране,
Т'өнинэ, к'ефа тэйэ,
Сбе Р'остэм бэр эскэре хвэ к'эт.
Қэста шэр' у дэ'wa гран кърн.
Деве Спи дак'этэ майдане,
Ль нивэка майдане бь һэв гьртн.
Р'остэм гөрз дани,
Хун мина шатирвана давит,
Навака һэспа дьгьрт,
Н'эта эваре фэth'а деве Спи кърн.
Эваре зьвьр'ин һатһнэ ордйа хвэ,
Эw жи чунэ ордйа хвэ,
Сбе деве Сор дак'этэ майдане,
Орт'а майдане йэк — йэки гьртн,
Гөрз данин — хун швети шатирвана давит,
Хэта к'отане р'аст кърн,
Ава бэ'ре дэрхьстн,
Хуне ль бьн нэйнуке к'эргэданан давит.
Н'эта дэв — дэве эваре —
Фэth'а деве Сор жи кърн.
Эваре зьвьр'ин ордйа хвэ,
Эw жи чунэ ордйа хвэ.
Р'ожа пашьн чьqас деве Р'эш һэбун —
Һатһн, к'этьнэ майдане,

Йэк — йэки гьртън, бьрын анип,
 Ёнэк дьбен — т'озэ,
 Ёнэк дьбен — думанэ,
 Ёнэк дьбен — ахьрэ,
 Ёнэк дьбен — ахьрэманэ.
 Жь һ'ир'ина һэспан,
 Жь қөр'ина п'элэванан
 Н'уте һ'эфтсэр сәре хвэ дәрхьстън жь бә'ра,
 Әв шәр'е гран,
 Ль дьнйае бу ә'щөб,
 Чь ә'щөбәкә гранэ.
 Ёнэка гот: — Ахьрэ,
 Ёнэка жи го: — Зэманэ,
 Тө р'успи би — Р'остәме көр'е Зал.
 Тә кьр фәтһ'ан дөван һ'әмуйан,
 Эваре дөван дэзмала р'ае һьлаветън,
 — Йа даһбыле ә'рде, ль ә'зман,
 Бьхвэзэ, к'а мразе дьле тә чийә ?
 Го: — Мразе дьле мьн әвэ —
 Әз фәтһ'а дөван һ'әмуйа бькьм.
 Әв зьвьр'и, һатә ордийа хвэ,
 Әв чунэ ордийа хвэ.
 Ә'влад дөв го: — Р'остәм,
 Сбе дөвед мәрвьхөре бенә мәйдане,
 Жь ван тенә көштън бавенә бәр ван,
 Жь иранийа тенә көштън
 Диса бавен бәр ван,
 Әв бь харьне мьжул бьн —
 Ёун — бь көштъне.
 Ёәкәр на, хвәде занэ,
 Ёуне гьщк онда бьн.
 Р'остәм сбе Р'әхше — Бәләк' сйар бу,
 К'әтә пешийе, Иран к'әтә ду Р'остәм,
 Синге Р'остәм бу чәпәре Иране — наэшън,

Жь вана тенэ кӧштӧн — давежӧн бэр ван
дӧхӧн,

Жь иранийа тенэ кӧштӧн —
Р'остэм даве бэр ван.

Нэрчи әв бун, бь харьнева мьжул бун,
Нэрчи Р'остэм бу — бь кӧштӧне мьжул бу.
Н'эта дэв — дэве эваре фәтһ'а дөве Мәрв-
хӧр кьры,

Р'остэм бәзи п'адше дөван,
П'адша р'әви — Р'остэм да ду,
П'адша р'әви, Р'остэм незики п'адше бу,
Кӧ п'адше бьгьрә,
П'адша сер ль хвә кьр.

Бу кәвьрәк.

Р'остэм сәр кәвьр сәкьни,
Го: — Бь әзәте хвәде кьм,
Тӧ бь хвә шькьле инсана нишани мьн нәди.
Әзе гӧрзек гӧрзе гран

Ль к'әле сәре тә хьм,
Кӧ һ'әфт тәбәк ә'рдеда һәр'и харе.

Го: — Тӧ адкә, вәки мьн нәкӧжи,
Әзе хвә бь шькьле инсана нишани тәдъм,
Нәкәр на, әз хвә нишани тә надъм.

Р'остэм бь ад кьр: „Әз т'ӧ тә накъм“.

Сер жь хвә вәкьр,

Хвә бь шькьле инсана нишани Р'остэм кьр.

Әв к'әтә пешийе,

Р'остэм к'әтә ду,

Qәста диванхане кьр,

Хәрше һ'әфт салан стәнд,

Йа һ'әфт салан жи кьрә бақи,

Ә'влад дөв кьрә п'адша,

Чь қәдәр дөв һәбун,

Ани бьн шуре Ә'влад дөв дәрбаз кьр.

Нишане п'адше ль мьле Ә'влад дeв гьредан.
П'адша кьрә wәзир,
Ә'влад дeв бу п'адша.
Әw манә щие хwә.
Р'остәм пешйа әскәре хwә к'әт,
Пашва зьвьр'ин, һатын мала хwә.
Әw бьра бьгижьн мразе хwә,
Әм жи ль вра бьгижьн мразе хwә.

20. ШӘР'Е ИРАНЕ У Т'УРАНЕ

К'амуси к'ещан у Әч'капус тенә кōштыне

Щарәке шаран, р'ә'мә ль де у баве һадър
гōһдаран.

П'адша р'абу диванәк дани,
Гази ферыз п'әләванан кър,
Бәре хwә зывър'анд Gewo,
Го: — Gewo, р'ожед qәwmандьне
Р'остәм дьбежә: „Һун сайа сәре Р'әхше —
Бәләк' нанәк ль щийе Иранеда дьхōн“.

Шәш шар бь анийа мьн,
Һуне һәр'ьн щие Т'уранан
Намусәке бькьн, кō Р'остәм теда нинбә.
Gewo го: — П'адшаһьм, хwәшбә,
Хwәш готьнә, хwәш хәбәрә,
Бәле, шәр'е кō Р'остәм теда нәбә,
Әw к'еф у шәр'е кō Р'остәм теда нәбә,
Әw жи нәхwәшә.

П'адша бәре хwә зывър'анд Т'ус.
Т'ус жи wa щаба п'адше да.
Gewo р'уныштийә мьле ч'әпе,
Т'ус р'уныштийә мьле р'асте.
П'адша го: — Сәд шар бь анийа мьн,
Һуне һәр'ьн Т'уране
Намусәке бькьн,

Кӧ Р'остӧм теда нинбӧ.
 Gewo го: — Гази к'атьбан кын.
 Гази к'атьбан кьрын, к'аг'ӧз ньвисин,
 Щьн у мӧмлӧк'ӧтада шандьн:
 Ёнды шуре вана дьбьр'и —
 Ӗскӧре хвӧ щвандьн.
 Ӗскӧре хвӧ данӧ самӧ:
 Ӗскӧре ван бу һ'ӧфт лаг:
 Ёр лаг сӧд һ'ӧзар:
 Чӧк'аме зер'ин к'ышандьн лынге Т'ус,
 Алагеванан данин сӧр мьле Т'ус,
 Т'ус пешйа ӧскӧр к'ӧт:
 Gewo к'ӧтӧ думайе.
 П'адша р'абу ль п'ӧнщӧре — кьрӧ гази,
 Го: — Gewo, браки мьн һӧйӧ,
 Жер'а дьбен Фрудщан,
 Ӗва һ'ӧфт салӧ чуйӧ нав пӧйаран,
 Вӧки жь вева һун дьбиньн,
 Т'ӧ дӧрбан ле нӧдьн.
 Ёрчи сйарбун, сйар чун,
 Ёрчи пӧйа бун, пӧйа чун.
 Гӧлие Авхарькеда дак'ӧтьнӧ хар:
 Натьнӧ пышта гьре Левинан,
 Хебӧт у чадьре хвӧ ль ве дан.
 Ёрдӧ кӧр'е Т'ус мьл данӧ һӧв,
 Ль ве дӧштеда чун бо хвӧ к'ӧфе,
 Брае п'адше Фрудщан жь вева нат:
 Тӧйре дӧвлӧте сӧр дӧсте Фрудщан бу.
 Кӧр'е Т'ус ле кьрӧ гази, го:
 — П'ӧлӧвано, ӧв чь қьр'ка р'ӧшӧ сӧр дӧсте
 тӧ ?
 Го: — Кӧр'е сӧйбсана,
 Ле тӧ шӧрм наки —
 Тӧйре дӧвлӧтейӧ сӧр дӧсте мьн,
 Нӧ қьр'ка р'ӧшӧ.

Wәки wa гот:
 Һәрдө көр'е Т'ус жь щьһ р'ьк'ефкьрын.
 Дө тире Фрудщан һәбун
 Леда, һәрдө көр'е Т'ус көштын.
 Бежәне — харзие Р'остәм —
 Дурва ч'ә'в ле к'әт,
 Жь щийе хwә р'ьк'ефкьре:
 Тиред ын хлаз бубун:
 Фрудщан да бәр шуран,
 Брае п'адше көшт.
 Ч'ә'ве Gewo жь дурва пек'әт,
 Кьрә газы: — Бежән, нәкөжә,
 Һ'әта гьһиште, Бежән көшт.
 Gewo зьвьр'и һатә ньк Т'ус,
 Го: — Т'ус, р'абә бьзвьр'ьн.
 Брае п'адше леда, һәрдө көр'е тә көштын,
 Бежәне харзие Р'остәм —
 Леда, брае п'адше көшт.
 Әм т'әхте Әврәсйабе Щәбафиш жи бьстиньн,
 Дһа ч'ә'ве п'адшае мә пе р'анабә:
 Намуса мә кьри —
 Намуса мә бу ч'ьл хус.
 Хебәт у чадьре хwә эхьстьн,
 Бәре хwә данә п'адше хwә,
 Һәрчи сйарбун — ль пешйе к'әтын,
 Һәрчи пәйа бун — к'әтынә думайе,
 Сәре хwә харкьрын сәр қәрп'уза зинда.
 П'адша дурбин дани,
 Дурбинедә т'әмашәкьр,
 Те фкьри, го:
 — Хwәде п'ехәмбәран,
 Сйаре мә к'еф накьн,
 Әwana дәрбәк ль Фрудщан да.
 Незики бажер бун,
 П'адша ле кьрә газы, го:

— Гewo, хwәде херкә,
 Сйар бо чь к'еф накьн,
 Нәбә wә дәрбәк ль Фрудшан да ?
 Гewo готә п'адша, го:
 — П'адшаһьм хwәшби,
 Фрудшан чу, тә хwәш.
 П'адша го: — Сәд шар бь аниһа мьн,
 Ёнди кәштһна Фрудшан бе бира мьн:
 Т'ус зишир п'еч'кьм, бавемә зиндане.
 Т'ус зишир п'еч'кьрһн, аветһнә зиндане,
 Нәркәсәк бәла бу, бо хwә чу.
 Жһна Т'ус һат, хwә аветә мала п'адше,
 Го: — Т'ус мәрвәки әхтйарә,
 Жь зиндане бәрдә,
 We дь зинданеда бьмьрә, һ'әйфә,
 Т'ус гәләк бо wә кьрийә.
 П'адша го: — Бь сәд шар бь аниһа мьн,
 Ёнди кәштһна Фрудшан те бира мьн,
 Т'усе дь зинданедабә.
 Жһна Т'ус қәста мала Р'остәм —
 Қәста Забьле кьр.
 Хwә аветә сәр дәсте Р'остәм,
 Го: — Мьн һиви, сәд һиви жь тә һәйә,
 Т'әйбирәке бькә, Т'ус жь зиндане дәрхә.
 Р'остәм р'абу, к'аг'әзәк ньвиси,
 Го: „П'адшаһьм хwәшбә,
 Мьн дәсте тә р'амуса,
 Мьн һиви, сәд һиви жь тә һәйә,
 Тә Т'ус жь зиндане бәрди.
 Т'ус мәрвәки әхтйарә,
 Бежәне харзе мьн бькәжә —
 Шуна брае хwә:
 Т'ус жь зиндане бәрдә“.
 К'аг'әз да дәсте Бежән, го:
 — Бьбә, бьдә п'адша.

Бежән к'аг'әз бър да дәсте п'адше.
П'адша го: — Сәд шар бь анийа мьн,
Нһа Р'остәм бь шурәки ль стуе мьнхә, бь-
фьр'инә,

Әз Т'ус жь зиндане бәрнадъм,
Һьнди кӧштьна Фрудшан те бира мьн —
Т'усе дь зинданедабә.

Бежән зьвьр'и чу ньк Р'остәм,
Р'остәм пьрси, го: — Бәрнәда ?
Го: — На хер.

Р'остәм го: — Се аһде хвәде ль щане мьн
бьк'әвьн,
П'адше бьгьрьн, бедәра киваран пе бьдьнә
кьрьн,

Иди Р'остәм жь Забьле р'анабә,
Начә т'ӧ шәр'ан, шӧхӧле ви пе нәк'әтийә.
Чәнд р'ожәк we наве чун.

Әм бенә сәр қсәта Әврәсйаб:
Әврәсйаб бәре хвә зьвьр'анд Һьнан,
Го: — Һьано, тә чь һаж Иране һәйә ?

Го: — П'адшаһьм хвәшбә,
Һәрчи Иран гае ньвьстийә,
Вәрә әм жь хәве р'анәкьн.

П'адша бәре хвә зьвьр'анд П'иран,
Го: — П'ирано, тә чь һаж Иране һәйә ?

П'иран го: — Тӧ т'ӧ пьрсан жь мьн наки,
Һәр пьрса жь Һьнан дьки,
Р'ожа зора мә ль нәйара бе — иройә.

Р'ожа брае п'адше Фрудшан, жь р'әх тә чу,
Һәрдӧ кӧр'е Т'ус һатьнә пешйе,
Леда һәрдӧ кӧр'е Т'ус кӧштьн,

Бежәне, харзае Р'остәм,
Леда Фрудшан кӧшт:
Т'ус зьншир п'еч'кьрьн,

Аветьнэ зиндане,
 Р'остэм э'ньр'ийэ,
 К'этийэ Забьле.
 Р'ожа қәватә мә ль нәйара бе — һәр иройә.
 Тө р'абә, т'әйбира мын бьбинә,
 Кө эз һәр'ымә Чин — Мачине,
 Бо тә әскәр биньм.
 П'адша р'абу, хөрша ыи т'ьжи зер'кыр,
 Дөр' у щәвахьр данә сәр,
 П'иран һәспе хвә сйарбу,
 Хөрщәк гьреда пышта һәспе,
 Қәста Чин у Мачине кыр.
 Һәкәр п'ьр', һәкәр һындьк,
 Чу Чин у Мачине дәрк'әт,
 Чу әт'әка п'адше,
 Т'атәк авет ль шийе ә'дәбе сәкьин:
 Т'әглифа р'унышт'ьне ле кьрын,
 П'иран шие хвәда р'унышт.
 П'адшае Чин у Мачине го:
 — Хвәде херкә, чь қәвьмийә, П'ирано ?
 Тө дәр мәда һати ?
 Го: — Әврәсийәбе Щәбафиш к'этийә тәнгае,
 Индадәкә гран жь тә хвәстийә.
 Го: — П'ирано, әва һ'әйшт салә, вә чава
 дәрбазкыр,
 Диса һәр'ын өса дәрбазкын.
 Чь ль мын к'этийә, вәки эз Чин у Мачине
 бем,
 Бьк'әвьмә нава хьр'ынгеле.
 К'амусе К'әшани сәр чока хвәда һат,
 Го: — П'адшаһьм хвәшбә,
 Ч'ьвик, ч'ьвикә хвә даве п'әжане,
 Кө бь ыи п'әжане хлазбә,
 Әш п'әжане ч'уч'ьк пе хлас набә,

Хwәде we п'әжане хласкә.
Бәре хwә зьвьр'анд Әч'кап'ус,
Па нә П'иран гәwрийа ван т'ьжикърбу,
Әч'кап'ус жи wa шаба п'адше да:
П'адше го: — Гази к'атьбанкьн.
Гази к'атьбан кърн,
К'аг'әз ньвисин,
Щьһ у мәмләк'әдада гәр'андьн:
Ньнди шуре ван дьбър'и,
Әскәре хwә щьвандьн:
Әскәре хwә данә same:
Әскәре ван бу һ'иждә лаг:
Нәр лагәк сәд һ'әзар.
Чәк'ама зер'ин к'ьшандьн льнге Әч'кап'ус,
Алагеванә данин сәр мьле Әч'кап'ус:
Әч'кап'ус пешйа әскәре хwә к'әт:
К'амусе К'әшани к'әтә думайе.
Һәрчи П'иран бу, го:
— П'адшаһьм хwәшбә,
Һун һеди — һеди бь дьле хwә wәрн,
Әзе шабе бьбьмә бо п'адше хwә,
Кө т'әйбира хwә бьбинә, һ'әта һун тен.
П'иран хатър жь п'адше хwәст,
Һәспе хwә сйар бу, һат.
Һәспе хwә гьреда тәwләхане,
Чу әт'әка п'адше:
П'адша т'әне р'азайә:
Го: — П'адшаһьм хwәшбә,
Р'абә сәр хwә,
Мьн әскәр жь бо тә Чин у Мачине ани.
П'адша р'абу сәр хwә,
Го: — Гази к'атьбанкьн, —
Чь қәдәр к'атьб һәбун — гази кърьне:
К'аг'әз ньвисин,

Щьһ у мэмлэк'эдада гэр'андьн:
 Ёнды шуре ван дьбьр'и —
 Эскэре хwэ данэ щьвандьн:
 Эскэре ван бу һ'иждэ лаг,
 Ёр лагэк — сэд һ'эзар.
 Чэк'ма зер'ин к'ьшандьн льнге П'иран,
 Алайнге вана данинэ сэр мьле П'иран,
 П'иран пешйа эскэре хwэ к'эт,
 Ёнан к'этэ думайе. //
 Нəвалэк һэйэ,
 Дьбен нəвала гре Лəвинан,
 Ёрдö тире эскэран
 Љ we нəвале ль һəв қəльбин:
 Ёнды стерке э'зманан,
 Ёнды бəлге даран,
 Ёнды хизе ч'əман,
 Ёнды қəдэр ферьз п'əлəван,
 Ѓиштьнə һəвдö.
 Сьворик (жужи) се сəһ'əтан
 Сэр даре р'ьман дьлəйстьн,
 Љ э'рде нəдьк'əтьн.
 Натьн сэр гьре Лəвинин,
 Чадьр — хebəтe хwэ ль weдан,
 Сбе һ'əта днйа тари
 Шван, гаванед Иране р'абун —
 Кö дəваран бəрдьн, бьбьнə ч'ерə:
 Ёне стерке э'зманан,
 Ёнд қəдэр агьред хebəт — чадьран дышхö-
льн.

Щаб данэ п'адше, гон:
 — Р'абə сэр хwэ,
 Эскэре Чин Мачине һатийə сэр тə.
 П'адша го: — Гази Гəвокьн, бла бе.
 Гəво һат.

Го:—Gewo, ле we чавабә ?
 Әскәр жь Чин у Мачине һатийә сәр мә.
 Gewo го; —П'адшаһьм хwәшбә,
 Р'абә Т'ус жь зиндане бәрдә,
 Вәр'екә Сәрмәзын жь Забыле р'абә,
 Һәкәр на, хwәде п'ехәмбәран,
 Әм нькарын се сәһ'әта шәр'е wi әскәри бькьн.
 П'адша го: — Gewo, сәд шар бь анийә мын,
 Һьнди кōштына Фрудщане бра те бира мын —
 Т'усе дь зинданеда п'еч'абә,
 Дь зинданедабә.
 П'адша го: — Гази к'атьбанкьн.
 Гази к'атьба кьрын.
 К'аг'әз ньвисин.
 Щьһ у мәмләк'әдада гәр'андьн:
 Һьнди шуре ван дьбьр'и.
 Әскәре хwә щьвандьн,
 Әскәре хwә данә самә,
 Әскәре ван бу һ'әфт лаг:
 Кәс т'өнәнә, wәки алагевана һьлинә.
 Gewo го: — П'адшаһьм хwәшбә,
 Йәк һәйә — дьбен Фребьрзе п'ис.
 Һ'әзар пенсьд салийә,
 Һәкәр әw алагевана һьлинә,
 Һәкәр на — кәс т'өнә.
 Gewo чу, го: — Фребьрзе п'ис,
 Wәрә алайә һьлинә, һәр'ьнә шер'.
 Го: — һәр'ә бежә п'адша,
 Бра дйә хwә бь мын мә'ркә,
 Wәки зьрч'әганәке бькьн, кō һәр'ьмә шер'.
 Gewo п'ашва зьвьр'и
 Һатә ньк п'адше,
 Бо п'адше қьсәкьр.
 П'адша го: — һәр'ә, дйә мын ле мә'ркьн.

Дйа п'адше данин сәпәтәкеда,
Данин пышта п'әләванәки, бьрын,
Бь Фребьрзе п'ис мә'ркьрын.
Нәwqас мәзын бубу,
Нькарбу бьр'әвә, һәр'ә,
Данин сәпәтеда,
Бьрын, ле мә'ркьрын.
Чәк'ма зер'ин к'ьшандын лынге Фребьрзе
п'ис,
Алагеванан данинә сәр мьле Фребьрзе п'ис:
Фребьрзе п'ис пешйа әскәре хwә к'әт:
Гewо к'әтә думайа әскәр:
Һатьнә пышта гьре Авхарке:
Хебәт, чадьре хwә ль we вәдан.
Һәрчи Гewо бу, һынгьрт һ'әзар пенсьд п'әлә-
ван,

Дь р'йа Авхаркеда чу хар,
Бо хwә к'ефе.
Һьнан бь т'әне һәспе хwә сйарбу,
Жорда һатә хар,
Дь бәр Гewор'а бори, слав нәда.
Гewо зьвьр'и, го: — Wәки әз Гewе Годәрзбьм,
Һ'әзар пенсьд п'әләван гәл мьн һәбә,
Тә сбә сйарәкби, бәр мьн бьбори,
Славе нәди мьн ?
Һьнан го: — Wәки мьн хофәк жь тә —
Жь һ'әзар пенсьд п'әләване тә һәбә,
Мьне жи славәк быда тә.
Дьбежьн, Гewо һ'әзар пенсьд п'әләванана
Жь щьһ р'ьк'еф кьрын сәр Һьнан.
Һьнан ле зьвьр'и һ'әзар пенсьд п'әләван авет,
Сәр сәре Гewо пәйа бу,
Йәк же сездә сали бу,
Һәла нә дьбу чардә сали.
Бәһрәме һеч' ала ль Һьнан кьрә газы,

Го: — Йа сэйбсан, тө ль шэр'е пирэмеран
э'льмийи,

Бьсэкьнэ, һ'эта эз дыгәһьмэ тэ.
Һ'эта Һьнан п'ие хwэ аветэ р'ьк'ефе,
Бәһрәм һатэ к'эле сәре ши бь гөрзан:
Дәсте р'асте се щьһа ле шкенанд.
Һьнан аншах р'эви, хwэ аветэ нава ордйа хwэ.
Хwэ бәрзэ кьр (вәшарт).
Гewо пашва зьвьр'и,
Бәһрәм р'әһ'эт бьн чадьре р'уньшьтбу.
Све дийа р'он бу,
Стерка э'гит дәрк'эт,
Һ'эзар пенсьд п'эләван
Жь малбәта Гewо дәрк'этэ мәйдане,
Һ'эзар пенсьд п'эләван жь мала һьнан дәрк'э-
тэ мәйдане,

Орт'а мәйдане ль һәвдö гьртьн,
Гөрза давенэ һәв, гөрз дькьнэ гөр'ин.
Дәнге ван дьчэ һэйло э'змана.
Хәте к'отана р'адькьрьн —
Ава бә'ра дәрхьстьн.
Хун дь бьн п'е к'әргәдана давит,
Т'асе мәрт'ала сәр сәре һәвдö фьр'андьн,
Һ'эта тә'штийа миран Фребьрзе п'ис,
Алагеван данэ сәр мьле хwэ,
Жорда дак'этьнэ мәйдане;
Һәр һ'әфт алайе Т'уранйан,
Чь қәдәр әскәре ван һәбу,
Дак'этьнэ мәйдане.
Дьбежьн Фребьрзе п'ис ала авет, р'эви.
Һьнан бәзи, ала Иране һлани,
Бәһрәм бәчи Һьнан гьһиште,
Ала хwэ һлани.
Һ'эта эваре һәр һ'әфт алайи нав сәре Бәһрәм
мылт'әқә бун.

Хуне давит — мина шадирванан:
Н'эта дэв — дэви эваре,
Әw зьвьр'и чунә ордйа хwә,
Әw һатънә ордйа хwә.
Гewo кърә гази: — Бәһрәм.
Р'абә чадър — хебәте хwә бехън,
Нәр'ьнә сәре гьре Левинан,
Нәкәр на — хwәде, п'ехәмбәран,
Әw әскәре мын дит, к'ътәке жь мә һаһелә.
Хебәт у чадьре хwә баркьрын,
Чунә ниве һәвраз,
Бәһрәм кърә гази: — Гewo,
Го: — Чийә, бра хөлам?
Го: — Тажане (қамчи) мын майә нав ләшан,
Әзе һәр'ьмә ду тажане хwә.
Гewo го: — Мын һ'әфт хзынә тажан һәйә,
Све, әм кӧ чун, тӧ же һьлдә.
Го: — Ахър, наве мын сәр тажане мынә,
Све we бежън — Бәһрәм жь тьрса авет у р'ә-
ви.

Әз брае тәмә, Бәһрәм һеч'ьм,
Н'эта эваре һ'әфт алайи —
Сәр сәре брайе тә мылт'әқкайибун,
Мын хәм пе нәк'ьша —
Гәләк — гәләк, һ'әзар пенсьд п'әләван
Бәр брае тә к'ьмин (мнабун), чун.
Гewo ма дь баранва.
Бәһрәм сәре Р'әхше хwә гьрт,
Жорда сәрк'ешкър, чу хар.
Дьфькьри: налә — наләк те.
Чу сәр сәкьни, брае wi Р'ойил,
Го: — Р'ойил, тӧ чаواني, бра хөлам?
Го: — Wәки мын хӧдан һәбуйа,
Мын быбън дәрманкьн,

Әзе ван брина саг'бьм.

Го: — Бәһрәм, тә дь к'ода дьчи ?

Го: — Тажане мьн майә нав ләшан,

Дьчьм ду тажане хwә.

Го: — Wәки тә хәбәре мьн бьки, тә начи.

Бәһрәм шоткәк р'ьк'еф ль һәспе хwә да:

Шәwqа һиве леда:

Тажане ви дьбрьри.

Льнгәк р'ьк'ефе дәрани,

Дәсте хwә аветә тажане хwә.

Һ'әзар пенсьд п'әләwan —

Жь weва р'ьк'ефи сәр Бәһрәм кьр.

Бәһрәм сәр пышта р'әхше хwә к'әт.

Мина гөрәки бьк'әwә нав гәләк бәрхан,

Ль ви мьли, ль ви мьли бьр' — бьр' кьр.

Йәк һәбу, дьготье Т'әщави,

Го: — Йа сәйбсан, мьн ньзам чийе тә,

Т'ә шар хун нәбуйә ав.

Бәһрәм кьрә гази: — Т'әщави, йа бь бәхт ?

Т'әщави го: — Йа бь бәхт.

Дьбежьн Бәһрәм ль алие Т'әщави

Пьштр'аст бу, ви хәбәри.

Т'әщави пыштва сәр р'ьк'ефе банзда,

Р'ьмәк ль һәстуйе пышта Бәһрәм да,

П'әр'ьке дьл аветә дәр.

Бәһрәм го: — Ах, Т'әщави...

Т'әщави зьвьр'и чу нав Т'уранйан ви хәбәри.

Т'әщави мәзьн кьрын, хебәт бо ведан:

Һ'әзар пенсьд п'әләwan данә бәр дәсте Т'ә-
щави.

Әм бенә сәр қьсәта Гәwо.

Гәwо р'унышт бьн чадьре,

Го: — К'а Бәһрәм, ьһна хөдане шәв у р'ожан.

Го: — Бәһрәм чуйә ду тажане хwә,

Нэкэр на, we ль врабуяа.
Гewo сәре р'эхше хwә гьрт,
Жорда сәрк'ешкьр, hatә хар,
Чу нава ләшанда,
Те фкьри налә — налэк те,
Чу сәр, эва брае ви Р'ойил.
Го: — Гewo, тә дь чь дьки?
Го: — Бәһрәм натийә, ду тажане хwә: дийар
накә.

Р'ойил го: — Мьн /һнд бьһист,
Го: „Ах Т'әщави“.
Го: „Вһә, хөдане шәв — р'ожан
Т'әщави Бәһрәм кәшт“.
Гewo хwә т'әркәльбас (к'ьншгөһер'и) кьр,
Чу нава Т'уранйан,
Чу чьqас хwәшмер, п'әләванед Т'уранйан
һәбун —

Бәрәв бубун нивәка дәште,
Бь хwә qьсә дькьрын,
Qьса кәштьна Бәһрәм дькьрын.
Һьнан го: — һ'әйфа (мьхабуяа) Бәһрәм,
Дәсте ви сәбәби hatә кәштьн,
Бла дәсте Әч'кап'ус бьһата кәштьн,
Бла дәсте К'амус бьһата кәштьн.
Гewo го: — Нәйарийә, к'и бькә, йәкә.
Һьнан сәр мьле хwәр'а ль Гewo зьвьр'и,
Го: — Севийо, әзе һһа п'ьһ'инәке ль зьке
тәдьм,

Р'уйе тә бе бәр п'ие тә.
Һьнан Гewo нас кьр. Гewo дәрбаз бу, чу нав
чадьран.

Те фкьри швети р'езка меһргийе (моз) —
П'әләван дьчьн нав чадьре, дәрдьк'эвьн.
Го: — Хwәде п'ехәмбәра, жь чадьра ви сәба-
би Т'әщави пева (бестьр) нинә.

Незики чадьре бу.
Ч'э'ве Т'эщави ль Gewo к'эт,
Кър кӧ бър'эвэ,
Gewo бэзи, дэсте хwэ ль сәпәта синге wi
хьст,
Н'эта анишке дэсте Gewo чу ды сәпәта Т'э-
щавида:

Дани сәр мьле хwэ:
Шуре хwэ жь калан к'ьшанд,
Жорда ды нав ордиета дак'этә хар.
Ферьз п'эләванан т'эйбира хwэ кърн,
Дитьн, кӧ һәр'ьнә пешйа Gewo,
Һьнан гот: — Бь э'зәт у щәлаләта хwәдекьм,
Инсане жь дәст Gewo һәр'ә,
Әзе тамара бь к'әлпәтана нав мьле хwә бь-
к'ьшиньм.
Н'ьрчә бриндарә, бра бьбә брина хwә пе
бьк'әwgьринә.

Gewo Т'эщави ани сәр ләше Бәһрәм,
Го: — Бәһрәм, хало; мә к'әнге тә кърйә бе-
бәхти ?

Го: — Ах, Gewo, тӧ дьһели һеж дәнге ви
сәйи ды гӧһе мында бьчит.

Gewo Т'эщави бьрә wi мьли,
Сола бәр бзмар чу сәр сәри,
Н'эта мәжу ды гӧһада һатә хар.
Һежир, Р'ойил, брае хwә кърьнә бәндәке:
Бәһрәм кърьнә нава бар,
Һьлдан һатн нивәка һәврази.
Бәһрәм жи ә'мьр да һазьра.
Һежир, Р'ойил һатн бьн чадьре, готн
Бежән, го: — Ва к'аг'әз бьбә бьдә п'адше:
Бәһрәм һеч һатә кӧштын,
Бра Т'ус жь зиндане бәрдә,

Вэр'екэ, Сэрмэзыне Иране р'абэ,
 Нэкэр на — бь хwэде, п'ехэмбэран,
 Све we п'адше бьгьрын,
 Бедэра кэвэр пе бьдынэ кьрын,
 Т'эйбирэке бра бькэ.
 Бежэн ль нэспе хwэ сйар бу,
 Qэста п'адше кьр,
 П'адше дурбин дани, дэште ньнер'и,
 К'а чь хэбэр жь шер' те ?
 Дурбинедэ т'эмашэ кьр,
 Теда харзае Р'остэм —
 Сйарэ, жь weва те.
 Бежэн чу нэспе хwэ тэвлэханедэ гьреда,
 Чу эт'эка п'адше, славэк да п'адше,
 П'адша го: — Хwэде херкэ,
 Wэйсэта шер' бо мын бькэ.
 К'а wэ чь намус кьрийэ ?
 Тö бо мын бежэ, Бэһрэм т'эне бо мын саг'бэ,
 К'и натийэ кöштын дьле wийэ.
 Го: — П'адшаһм хwэшбэ, сэд шарь бь сэре
 тэ,
 Т'эщави кьрэ бебэхти, леда Бэһрэм неч кöшт.
 Дэма wэки wa гот, qöдуме п'адше шкэстын,
 Ч'э'ве п'адше п'элэмиск дан,
 Дэзмалэк жь бэрийа хwэ дэрани,
 Нэрдö ч'э'ве хwэ паqьшкьрын.
 Го: — Wэллэһ кöштына Бэһрэм ль мын бу
 хирэт,
 Нэкэр на, мын Т'ус жь зиндан бэрнэдьда:
 Нэр'ын Т'ус жь зиндане бэрдьн.
 Чун Т'ус жь зиндане бэрдан,
 Н'эзар пенсэд п'элэwan ль мала Т'ус мабун:
 Чэк'ма зер'ин к'ьшандын льнге Т'ус,
 Алагewanэ һьланин данэ сэр мыле Т'ус,

Qэста шэр'ед — дэ'вед гран кър.
Жьнед Годэрзийан у Эвэзийан —
Хвэ дь р'эш у шинда дан,
Гэл кър'е Бәһрәм.
Бежәне харзийе Р'остәм к'этә пешйе,
Гэл һәрдө шаһзадед п'адше,
Qэста Забыле кърн.
Р'остәм бьһистийә сәр Иране шэр'ә,
Ле ә'нър'ийә, к'әтийә Забыле.
Р'остәм дурәбин дани, ль дәште ньһер'и:
Го: — Хвәде херкә, жьнед Годэрзийан — Э-
вэзийан,

Гэл һәрдө шаһзаде п'адшенә,
Гэл Бежәне харзайе мьньн,
Сәр мьнда һатън:
Хвәде херкә, чь қәвьмийә ?
We р'ахьстьне жь оде р'акън,
Р'ахьстьнәкә армиш бавенә оде.
Һәрчи жьн бун, чунә алие һәрәме,
Һәрчи һәрдө шаһзаде п'адше бун, гэл Бе-
жән —

Чунә әт'әка п'адше — п'атәк аветън.
Р'остәм жь бәрва р'абу,
Һәрдө шаһзаде п'адше бър дани щийе хвә,
Го: — Шаһзадед п'адше мьн.
Qьсәта шэр' жь бо мьн бькьн.
Шаһзаде п'адше готън: —
— Пърса жь харзе хвә Бежән бькә,
Әw жь шэр' те.
Го: — Бежән, қьсәта шэр' бо мьн бькә,
К'а wә чь намус кърийә ?
Тө we бо мьн бежә,
Бәһрәм т'әне бо мьн саг'бә,
Йе дьн қ'и һатъбу кōштън, дьле шийә.

Го: — Сэд шар бь анийа тэ,
 Бәһрәм һатә кӧштӧн.
 Р'остәм го: — Се аде хвәде бь мьн к'этьнә,
 Пышт кӧштына Бәһрәм, иди эз т'ӧ шәр', т'ӧ
 дә'ван накъм,
 Ч'э'ве Р'остәм п'эләмиск дан,
 Дәзмаләк жь бәруйа хвә дәрани,
 Һәрдӧ ч'э'вед хвә пақышкырын,
 Шийе хвәда р'унышт.
 Бабе wo Зал, зарин һатә,
 Го: — Р'остәм, кӧр'е мьн,
 Wәки жьн тенә хунан, хун бәтал дьбын,
 Иран һ'әйфә, храб нәкә.
 Р'остәм го: — Се аде хвәде ль мьн бьк'эвн,
 Пышт кӧштына Бәһрәм, иди т'ӧ шәр'а, т'ӧ
 дә'ва нак'эвм,
 Һәкәр Забыле жи бь сәре мьнда биньн.
 Т'әне щие хвәда р'унышт.
 Р'остәм т'эмашәкыр пышт дери,
 Го: — Бежән, эва кӧр'е к'ейә,
 Ль бәр дери р'уныштийә ?
 Го: — Кӧр'е Бәһрәмә.
 Р'остәм р'абу сәр хвә,
 Кӧр'е Бәһрәм ани дани сәр чока хвә.
 Го: — Кӧр'е Бәһрәм, бьхвәзә, чь бьдьмә тә ?
 Го: — Хало, эз һатъмә, тӧ һәр'и (т'ола) һ'әйфа
 бабе мьн.
 Һерса Р'остәм р'абу, п'урта сәре wi гыз бу,
 Һәр мук бу чава к'еранәк,
 Ч'әрме сәри қӧлкырын,
 Му се бӧһӧста да дәр.
 Дәзмаләк жь бәрийа хвә дәрани,
 Аветә бәр дранед хвә,
 Зич' — золкыр авет, кьрә гази:

— Фрухт у р'эхш у р'азин.

Р'эхше Бэлэк' дэранин,

Зине зер'ин ле данин,

Гөрз, тир кэван ль қәрп'узе данин.

Гөрзе Р'остәм һ'эзар пенсѣд шест — шәш
хөндк'ар бу:

Әw жи ль қәрп'уза зинда данин.

Р'остәм го: — Хебәта жәнгари бехън.

Хебәта жәнгари эхъстын.

Баркърнә сәр дәва.

Го: — Сазе дәва бинън.

Гази к'атьба кърн,

К'аг'әз нъвисин,

Әскәре хwә щвандын:

Һ'эзар пенсѣд п'әләwan жь мала Гөлоє Зәро
һатън:

Һ'эзар пенсѣд п'әләwan жь мала Қирун
һатън:

Һ'әфсѣд һ'эзар жь мала Р'остәм дәрк'әт.

Го: — Бәре хебәта жәнг'ари бьдънә шәр' у
дә'wed гран,

Сазе дәва ль пешие бьк'өтын.

Һәрчи әскәр вәр'екърә шәр'.

Р'остәм һ'әмайила зер' у зив,

Р'аст у ч'әп ль бәр хwә дани.

Бабе wi Зал, һатә гъһиште, го:

— Һәр'ә, мьлйак'әтәк ль бәр тәбә, йәк ль
пьштәбә.

Р'остәм го әскәре хwә, го: — һун һәр'ын,

Әзе һәр'ым хатъре хwә жь п'адше бьхwәзым,

Паше бем.

Р'остәм қәста п'адше хwә кър,

П'адша р'йа се сәһ'әта дур ч'ә'в бь Р'остәм
к'әт,

П'адша бь т'эна гора бэр Р'остэмда нат.
 Р'остэм го: — П'адшаһьм хwэшбэ,
 Тэ эм гөнэк'аркьрн.
 П'адша го: — Йа Сэрбьльнде Иране,
 Нэрке тō се р'ожи дьн жи жь Забыле р'анэ-
 буйайи,
 П'адша хэнщэрэкэ калан зер' жь бэр хwэ
 дэрани,
 Кьрэ бэр пышта Р'остэм.
 Го; — нэр'э, мэлэкэк ль бэр тэбэ, йэк ль
 пыштэбэ.
 Р'остэм сэре Р'эхше хwэ бэрда,
 Qэста шэр' у дэ'wed гран кьр,
 Натэ сэре гьре Леванин,
 Хебэта жэнгари ль we дан,
 Го: — Көр'о, сазе дэва биньн,
 Бэр дэре хебэта жэнгари бьк'отн.
 Эм бенэ сэр qсэта Т'уранйан.
 П'адшае (кадайе) Чине го:
 — Дэнге саз у дэва гōһе мында хwэш те.
 Ньнан го: — П'адшаһьм хwэшбэ,
 Wэки жь бона хōдане мын дэнге саз у дэва
 нэбэ,
 Эзе све н'эзар пенсьд п'элэwана һьлгьрм,
 Дь нав Иранеда вэгэр'ьм,
 Wэки н'уте бэ'ра нькарэ бьгэр'э,
 Мын тō жь Чин у Мачине ани,
 Кō бьби хōдане саз у дэва.
 Р'остэм р'абу чу гэл Т'ус,
 Нежа we бьк'эвьнэ шэр' у дэ'we гран,
 Бьбэ т'оз у думан,
 We бьбэ ахьрзэмин.
 П'адше Чине бэре хwэ зьвьр'анд П'иран,
 Го: — П'ирано, тэ чь һаж Иране һэйэ ?

Го: — Йэк дьбен Р'остък, зыр'э, бей'ьнар,
 Эw сазе дэва кō те к'ōтан.
 Ёнан то: — П'адше мьн хwэшбэ,
 Гэло нав Т'уракийан п'элэwанэк һэйэ,
 Ёэр'э нав Иракийа, быгэр'э, быбинэ,
 К'а Р'остэмэ, йан на ?
 Ёнан щьле хwэ гōһер'и,
 Щьле Иракийа ль хwэ кър,
 Qэста бьн чадьра жэнгари кър:
 Чу бэр хебэте, славэк да.
 Слава Ёнан вэгьртън,
 Т'эглифа р'уныштыне ле кърън.
 Ёнан щьһе хwэда р'унышт:
 Бейнэке қсэ кърън.
 Бэле, кэс нас нэкър Ёнанэ.
 Ёнан р'абу хатьре хwэ хwэст,
 Жь бьн хебэта жэнгари дэрк'эт.
 Р'остэм бэре хwэ зьвьр'анд Gewo,
 Го: — Тэ эw п'элэwан нас кър ?
 Го: — На хер !
 Го: — Ёнанэ.
 Gewo го: — Йа Сэрбьльнде Иране,
 Ёнан һ'эзар пенсьд п'элэwан жь мала мьн
 кōштиһэ,
 Эw нэwерэ бе бьн хебэта жэнгари:
 Р'остэм го: — Ёнан п'арсу қальнэ,
 Wэки эз быкьмэ гази, ль хwэ нагьрэ,
 We щаба мьн бьдэ.
 Р'остэм кърэ гази: — Ёнанэ,
 Ле тэ шэрм нэкър,
 Бо кэвч'ькэк хуне, тэ хwэ т'эркэल्पаскър,
 Го, ньзани, бэр дэре хебэта жэнгари —
 Т'ō щара эз тэ п'ис накьм.
 Ёнан кърэ гази, го: —

Вэр'екьрьнэ бэр бь К'амусе К'эшани.
 К'амус го: — Эхтйаро.
 Иранеда кэс нэма, нэма тō нати майдана мьн ?
 Лэлэ го: — К'амусо,
 Готьнэ мьн: „Нэр'э п'элэванэк we майдане,
 Нэр'э бькōжэ, нэспе ви бинэ мэр'а“.
 Дьбен, К'амус э'нър'и:
 Ч'э'в сэрр'а бунэ п'эйал,
 Р'ым жь сэр зин нълани,
 Аветэ нэспе, чу сэр сери,
 Н'эта мөжō дь гōнада натэ хар.
 Сэкийнйэ майдане,
 Майдане жь Р'остэм дьхвэзэ:
 Р'остэм к'этийэ хэве, жь хэве р'анабэ.
 Бежэн го: — Хало, р'абэ сэр хвэ,
 П'элэванэк натийэ майдане —
 Майдане жь тэ дьхвэзэ.
 Р'остэм кьрэ гази лэле хвэ,
 Нэр кэсэк р'эви жь диwane бо хвэ чу.
 Го: — Бежын, к'ане лэле мьн ?
 Го: — Лэле тэ чу шэр', натэ кōштын.
 Го: — Хвэде малка wэ мират'кэ,
 Чьма кэс Иранеда т'ōнэбу,
 Wэки wэ лэле мьн вэр'екьр ?
 Све Т'уранйа we бежын,
 Кэсэк дь Иранеда т'ōнэбу,
 Баһата майдане.
 Кьрэ гази: — Фрōт — р'эхш у р'азин.
 Р'эхше — Бэлэк дэр анин,
 Зине зер'ин данэ сэр пыште,
 Гōрзе н'эзар пенсьд шест у шэш хōндк'ари
 Ль қэрп'уза зин данин,
 Гōрз, тир — кэван, ль алие дьн данин:
 Р'остэм н'эмаила зер' у зив

Р'аст у ч'эп бэр хwэ дани:

П'е хwэ аветэ р'ьк'ефе:

Жорда хар бу, дак'этэ майдане.

Баве ви Зале, дь бэреда hat, гот:

— Р'остэм, көр'е мын,

Мын ниви, сэд щари ниви жь тэ һэйэ,

Тö бьсэкьнэ, эз дö қьса жь тэр'а бежым,

Әw п'эләwane мын дити, п'эләwanәки мер-
қәнщә.

Го һьнәки шә'рзати һәр'э майдане.

Р'остэм ә'нър'и, гөрз, тир — кәвана дәрва
авет.

Гөрзе гран гьрт авет,

Һьлгьрт хәпа к'элбәнде,

Һьлгьрт Р'әхше — Бәләк' сйар бу,

Дак'этэ майдане.

К'амусе К'әшани ле кьрә гази, го:

— Йа п'эләwan, р'әхт у баске тэ сәрсич'е
п'эләwanаньн,

Тö бе ч'эк у сильһ' һати майдана мын.

Р'остэм кьрә гази, го:

— Көр'о тö гәләк хофе бь ч'эк у сильһ'а
хар буйи.

Го, ахьр сйар шәр'е сйаран дькә:

Пәйа шәр'е пәйа дькә.

К'амус һьнд пе һ'әсйа Р'остәмә.

Хәба к'элбәнде аветэ синг:

Ви жи аветэ Р'остәм.

Әви бәре Р'әхш да ордйа хwә,

Әви е хwә да ордйа хwә,

Бу бьгьр бь к'ешани,

Һ'әта тә'штийа мирани.

Р'остәм сәр мьле хwәда ньһер'и,

Wәки әw р'ьк'ефа рәхше хwә те,

Куна Р'остәм се бьһөста нав нивәка зин р'абу,
Го: — җһа, бь хөдане шәв у р'ожан,
Р'ожа Сәрмәзыне һәр'ә һолане —
Һәр иройә.

Вәки бабе мьн гот,
Мьн хәбәра бабе хвә нәкьр,
Ә'рәби ль Р'әхше — Бәләк' хөр'и,
Се гава пашва чу,
Ч'ьдәк жь хәба к'әлбәнда синге хвә вәкьр,
Аветә синге Р'әхше — Бәләк',
Ә'рәби ле хөр'и,
Щотәк р'ьк'еф леда,
Кәвъл бьр'и, гошт бьр'и,
Гьһештә һәстө,
Р'остәм сәр мьле хвәда ньһер'и
К'амусе К'әшани шур аветә хәба к'әлбәнде,
Дьбә, тинә, вәки бьбьр'ә.
Го, — Көр'о, мьн хәба к'әлбәнде
Мьн ва ченәкьрийә,
Вәки шуре тә бьбьр'ә,
Мьн һ'әфт щьһа дәбаг' дайә:
Ә'рәби Р'әхше — Бәләк' хөр'и:
Щотә р'ьк'еф леда.

К'амусе К'әшани жь нав қәрп'уза зин дә-
рани:

К'амус дь хвәр'а к'ьшанд.
Бәрәк һатә пешйа чәмәд ч'йа,
К'амусе К'әшани дәсте хвә ль ви бәри ина
һәв.

К'амусе К'әшани ви ч'йаива к'ьшанд —
Бьрә бәр дәре хебәта жәнгари.
Го: — ща гәнщә, мьн Әврәсйаб һәстөе мәзын
Йәк жь йәк (жек) қәрандын,
Чьма ль тә к'әт,

Вәки тө жь Чин у Мачине һати шәр'е мьн ?
К'амусе К'эшани го: — Йа Сәрбьльнде Иране,
Кәсе хwә минани хwә бежә,
Ч'вик ч'викә — хwә давежә п'эжан,
Кö пе хлазбә,
Эз иро һатьбум ала тә дайным,
Хwәде ала мьн дани,
Жь бо кәвч'ька хуне, эз һивйан жь тә накьм,
Сәре мьн бьр'и нав we кәвч'ька хуне,
Нава сәйс у мәһт'эранда бьрьнә пышт хебәта
жәнгари,

Пе бьвра кәр' кьрын.

„Шаһнаме“ дьбе:

Мәләк'а пәк'амийа Р'остәм ньк хөде ала
гәләк кьрын,

Лазьм бу ль мәйдане бькөшта,

Нанйа вьра бькөшта.

Һәрчи нав Иране бу сазе дәва к'өтан.

Һәрчи нав Т'уранйа бун, мьсқала бь халийе
р'акьрын бь зер'әке.

Әч'кап'ус го: — Т'ө мәләһ'эзран нәкьн,

Әзе све сәре wi биньм ль мәйдана һолане.

Р'ожа паштьр све, Әч'кап'ус к'этә мәйдане:

Мәйдан жь Р'остәм хwәст.

Р'остәм кьрә гази, го:

— Фрөхт у Р'әхшт у р'азин.

Р'әхше — Бәләк' дәранин,

Зине зер'ин аветьнә сәр пыште,

Гөрзе һ'эзар п'енсьд шест у шәш хөндк'ари

Дь қәрп'уза зинда данин,

Гөрз, тир — кәван дь алие дьн данин:

Р'остәм һ'әмаила зер' у зив

Р'аст у ч'әп бәр хwә дани,

П'е хwә аветә р'ьк'ефе:

Жорда харбу, дак'этэ майдане.
 Бабе wi—Зале дь бәрда һат, го:
 — Р'остәм, көр'е мьн,
 Мьн һиви, сәд һиви жь тә һәйә,
 Тө бьсәкьнә, әз дө қса жь тәр'а бежъм:
 Әw п'әләwane мьн зани,
 П'әләwane мерқәнщын,
 Тө бь ч'әк у шәрәзати һәр'ә майдане.
 Р'остәм ә'нър'и, тир — кәван т'әне һылгьрт,
 Гөрз гьртын, дәрва авет:
 Сильһ'е хwә һ'әму авет
 Р'остәм һылда дө тир — гәл кәване хwә,
 Дак'этэ майдане.
 Әч'кап'ус ле кьрә гази, го;
 — Наве тә чийә ?
 Го: — Әз наве хwә ньзаньм.
 Р'остәм кьрә гази, го: —
 — Наве тә чийә ?
 Го; — Наве мьн Әч'кап'усә.
 Р'остәм го; — Ыһа бира мьн һат,
 Wәки әз бьч'ук бум,
 Дйа мьн әз сәр дәсте хwә һлдаветьм,
 Готә мьн: „Мәрде (р'өһе) Әч'кап'ус“.
 Әч'кап'ус ч'ә'в сәрир'а сорбун,
 Шур жь калан к'ьшанд,
 Жь щьһ р'ьк'еф кьр сәр Р'остәм.
 Р'остәм тирәк гьртә кода синге һәспе wi,
 Дьк'әмч'ьке аветә дәр,
 Чу дь бьн т'әхтәрана Кақкае Чинер'а.
 Хәта к'отане аветьне,
 Сәртира Р'остәм паше жь ахе дәрхьстьн:
 Чь қәдәр р'ьме Т'уранйа һәбун,
 Р'ьма кәси бәр сәртира Р'остәм нәһат,
 Жь р'ьма һьнан пева.

Әч'кап'ус готә Р'остәм, го:

— Тә шәрм нәкър, тә леда һәспе мьн^ткөшт ?
Р'остәм го: — һәгәр әз пәйа, тә жи пәйа.

Әч'кап'ус шур жь калан хлазкър,
Бәзи Р'остәм.

Р'остәм тирәк гьрт кода синге Әч'кап'ус,
Чәмәда (мина) п'әнщәрәке вәкър:

Әч'кап'ус нәк'әт, жь щьһ бәзи Р'остәм.

Р'остәм се гава^тпашва р'әви,

Го: — Дәсто, мьн һ'әта дәмана һ'әшре жь тә
газындайә.

Әч'кап'ус к'әт сәр ви, ль бәр п'е Р'остәм к'әт;
Сәре Әч'кап'ус дь бьн гөһар'а бьр'и:

Әхьстә хәба к'әлбәнда хwә:

К'ьшанд бьрә бәр дәре хебәта жәнгари.

Р'остәм го: — Гәли Иранйан,

Әваре, вәки днйа тари бьбә,

Агьре ван хwәш бьбьн,

Әwе бьр'әвьн жь ван, зә'ф wә көштын,

Һ'әта ава Шәһдәруте,

Ава Шәһдәруте нәһлал ламайә.

К'и бьр'әвә, ль ава Шәһдәруте дәрбазбә,

Әди е дьн. ль пәй начә.

Иранйа бәрда ду,

Бьрын һ'әта ава Шәһдәруте, дәрбазкьрын,

Әw зьвьр'ин һатьнә мала хwә,

Жь Т'уранйа, һәрчи ль ава Шәһдәруте к'әт —
сламәт дәрбаз бун:

Әw жи чунә малед хwә.

Qса мьн хлаз бу, р'әмә ль де у баве һадьр
у гөһдаран.

~~~~~

21. СЭЙРАНГӘҢА ЭВРЭСҢАБ У ШӘР'Е
Р'ОСТӘМ

Шарәке шаран, р'әмә де у баве гөһдаран.
П'адша диwan дани,
Р'остәм гази кър диwane,
Мәйдана мәйеда сәрмәст бун,
Р'остәм бәре хwә зьвьр'анд Гево,
Го: — Әм ве к'ефа һан һәр'ын
Нав сәйрангәһа Эврәсҗаб бькьн.
Гево го: — Йа Сәрбыльнде Иране,
Wәлләһ хwәш готьнә,
Бәле мә кәма сәйрангәһа Эврәсҗаб т'өнинә.
Бәре хwә зьвьр'анд Т'ус,
Т'ус жи wa щаба Р'остәм да:
Ма һ'әта р'ожа паштьр (пашьн),
Све Р'остәм р'абу,
Го: — Гево, әw чь готьн бун, мьн диwanеда
гот ?

Гево го: — Нивйан бьһистийә,
Нивйан нәбьһистийә, бла дәрбазбә, һәр'ә.
Ма р'ожа паштьр, һ'әта эваре,
Эваре диса мәйе данин,
Мәйеда диса Р'остәм сәрмәстбу,
Го: — Сәд шар бь аниһа мьн,
Әме ве к'әйфе (к'ефе) нав сәйрангәһа Эврә-
сҗабда бькьн.

К'атьбан гази кърън, к'аг'эз ньвисин,
 Сәре сайан дан гьредан,
 Ёнди к'ера ван бър'и,
 Әскәре хwә данә швандьн,
 Әскәре хwә данә самә (жмартыне):
 Бу һ'әфт лаг —
 Һәр лагәк сәд һ'әзар.
 Чәк'ма зер'ин к'ъшандьн лынге Т'ус,
 Алагеванан данә сәр мьле Т'ус,
 Т'ус бәр (пешйа) әскәре хwә к'әт,
 Гевә к'әтә думайе,
 Хебәта жәнк'ари һ'әфт т'әбәрки эхьстьн,
 Бәре хебәте данә сәйрангәһә Әврәсйаб.
 Хебәта жәнк'ари һ'әфт т'әбәрки анин (инан),
 Нав сәйрангәһә Әврәсйаб ледан.
 Чәнд р'ожәк дь we навә чон,
 Әм һәр'ьнә сәр қьсәтә Әврәсйаб.
 Әврәсйаб р'ожәке диванеда р'унышти,
 Бәре хwә да Ёнан,
 Го: — Ёнано, к'ефа сәйрангәһе ль мын да,
 Әме чәне р'ожәк бычън сәйрангәһеда.
 Гази кән (кьн) қор'ьхчи бе, бычът незик,
 Һәкәр сәйрангәһ хwәш буйи,
 Әме бычън чәнд р'ожәк ле даньн.
 Газикърън қор'ьхчи, инандьн, гот:
 — Қор'ьхчи, һәр'ә сәйрангәһе бьбинә,
 Һәкәр сәйрангәһ хwәш буйи,
 Әме бычънә сәйрангәһе.
 Қор'ьхчи го: — „Әзе wәки гәлида бычъм,
 Wәсйәтан нәшем жь п'адшае хwәр'а бькъм,
 Әзе сәре ч'йанр'а бычъм —
 Кө wәсйәте бо п'адшае хwә бьдьм“.
 Чо сәре ч'йәед бьльнд,
 Дурбин дани қәт wәсәлед (п'ар) дурбинеда
 һьнгафтьн,

Дэве дурбине эхьстэ сәре сәйрангәһе,
Кәви (шәп'ә) зьравбунә, шьвьти дэстан ле
натьнә,

Р'әфе гак'увийан бәр кәвийан дьлэйзын,
Сосын, бәйбун сәр бынке хwәда харбунә:
Бейна щнәте же те.

Дэве дурбине эхьстэ нивәка сәйрангәһе,
Хебәтәк жәнк'ари һ'әфт тәбәқки нивәка сәй-
рангәһе вәдайә,

Говәка хебәте чойә чәрх у фәләке:

Һәспәк бәр дәре хебәте гьреданә,

Göhe һәспе бәр ә'wранр'а:

Р'ьмык бәр дәре хебәте дач'ькандьнә:

Сәре р'ьме чойә чәрх у фәләке,

Бьни жи чойә сәр пышта гамаси.

Дэве дурбине эхьстэ нивәка хебәте:

П'әләванәк бьн хебәте р'азайә,

Qәләме р'ьһан сәр сынге (синге) вида һатийә
хар,

Ширәки мина к'еранәки нивәка мәщльсе да-
һелайә.

Бане хебәта жәнк'ари бәр һөлма ферьз п'ә-
ләванан р'адьбә — р'удьне.

Дэве дурбине эхьстэ р'әх сәйрангәһе алийе ди,

Һьнд қәдәр һәйванәт, щәнавьр кōштьнә,

Жь бейна гәни мьров нәшет нав быгәр'ит.

Дурбина хwә эхьстэ дь қабеда:

Сәре Р'әхше хwә гьрт,

Жорда сәрк'еш кьр, һатә хар,

Чо Р'әхше хwә гьреда тәвләхане,

Чо әт'әка п'адше хwә

П'адша се щар кьрә гази:

— Qор'ьхчи, қор'ьхчи, қор'ьхчи ?

Щаб нәдае.

Го: — Газикьн щәлатан,

Бла сәре ви сәйбсани ледьн,
Т'ер харйә, эди хwә нагьрә,
Щава мьн бьдә.

Қор'ьхчи гот: — П'адшае мьн хwәшбә,
Н'әта нһа жийина мьн у к'әлфәта мьн
Сәр дитьна ви сәйрангәһи бу.

П'адше го: — Р'абьн һәқке ви сәбаби,
Йе саләwәхте бьдьне.

Мәт'аләк т'ьжи зер' кьрьн, данә қор'ьхчи,
Го: — Дә wәсйәте сәйрангәһе ль мьн бьдә,
К'а чь қәwьмийә ?

Қор'ьхчи дәсткьр wәсйәтед сәйрангәһе бо
п'адше хwә го:

— П'адша саг'бә,

Р'ожа тә әрәдә кьр, кә әз бьчьм сәйрангәһе,
Бьһер'ьм к'а хwәш буйә, ан нә,
Wәки тә бь мәзьн гьре — гьре хwәр'а һәр'ь-
нә сәйрангәһе,

Мьн го, әзе wәки гелида бьчьм,
Wәсйәта нәшем жь п'адше хwәр'а биньм,
Әзе бәр ч'йанр'а бьчьм,
Кә wәсйәта жь п'адше хwәр'а биньм.
Әз бәни, әз чомә сәред ч'йаед бьльнд,
Дурбине мьн дани, қәт wәсәлед дурбинәда
мьн һьнгафтьн,

Дәве дурбине мьн эхьстә сәйрангәһе,
Мьн ди — кәви зрав буйи:
Шьвти дәстан лһһатьнә,
Р'әфе гак'увйан бәр кәвйан дьләйзын,
Сосьн, бәйбун, сәр бьнге хwәда хар бунә,
Бһһна щьнәте же дьһатьн.
Дәве дурбине мьн эхьстә нивәка сәйрангәһе —
Мьн ди хебәтәк жәнк'ари һ'әфт т'әбәқки
Нивәка сәйрангәһе данинә,

Говәка хебәте чойә чәрх у фәләке:
 Нәспәк бәр дәре хебәте гьреданә,
 Гөһе һәспе бәр ә'уранр'а —
 Р'ьмык бәр дәре хебәте дач'ькандьнә,
 Сәре р'ьме чойә чәрх у фәләке,
 Бьни жи чойә сәр пышта гамаси.
 Дәре дурбине эхьстмә нивәка хебәте;
 П'әләванәк бьн хебәте р'азайә,
 Қәләме р'һан сәр синге вида һатийә хар,
 Шурәки минани к'еранәки нивәка мәщьльсе
 даһелайә,
 Бане хебәта жәнк'ари бәр һөлма ферьз —
 п'әләванан р'адьбә — р'удьни.
 Дәве дурбине мын эхьстә р'әх сәйрангәһе
 алие ди:

Һьнд қәдәр һ'әйванәт, щәнашър кӧштьнә,
 Жь беһна гәни мьров нәшет нав быгәр'ит.
 Дурбина хвә мын эхьстә қаведа:
 Сәре Р'әхше хвә мын гьрт,
 Әз һатьмә хар.
 Мын сәрк'еш кьр Р'әхше хвә,
 Бьрьм, гьредамә тәвләхане,
 Әз һатьмә әт'әка п'адше хвә,
 Мын ә'дәб кьр, мын һ'ьнар нәбу
 Кӧ әз бәйанкьм, е мын дити.
 П'адша бәре хвә да Һьнан,
 Го: — Һьнан, әш к'ийә, жь хвә зедә,
 Вәки һатийә нав сәйрангәһа мын данийә ?
 Һьнан го: — П'адшае мын хвәшбә,
 Йәк дыбежьн Р'остәм, Сәрбьльнде Иране,
 Мәйи данийә, мәйеда сәрмәст буйә,
 Чәнд р'ожәке ды мәйе бәрдәт,
 Ве шәрм быкә бызьвьр'ә һәр'ә.
 Бәре хвә зьвьр'анд П'иран.

П'адша го: — П'ирано, бә тө чь дьбежи ?

П'иран го: — П'адшае мьн хwәшбә,

Т'эйбира мьн бьбинә,

Әзе бьчмә Чин у Мачине,

Бо тә әскәр биньм.

Р'ожа к'әйсе (ә'йни) тә нәйара бе, —

Һәр иройә.

Го: — П'ирано, wәки тө we қәнщие мьнр'а
бьки,

Қәнщие тә — һәр қәнщи сәд һ'әзар,

Әзе кәwлаһе зер'ан дайнъм сәре тә,

Щьһ у мәмләк'әтан тә бахшишкьм.

Го: — П'адшае мьн хwәшбә,

Мьн һ'әwще т'ө т'әглифан нинә,

Тө р'абә т'эйбира мьн бьбинә.

Хөрщәк т'ьжи зер' у дөр' у щәwаһьр кьрн,

П'иран һәспе хwә сйар бу,

Хөрщьк аветә пышта хwә:

Qәста Чин у Мачине кьр.

Чо әт'әка Кақае Чине п'атәк авет.

Щьһе р'уныштьне т'әглиф кьрн, р'унышт.

Го: — П'ирано, хwәде херкә,

Чь қәwьмийә — тө дәр мьнда һати ?

Го: — П'адшае мьн хwәшбә,

Әврәсйабе Щәбафиш к'әтйә тәнгае,

Индадәк гьран жь тә хwәстйә.

Кақае Чине го:

— Әва сәд салә, wә чава дәрбаз кьрийә,

Һәр'ьн диса wa дәрбазкьн,

Чь ль мьн қәwьмийә, wәки әз хwә т'әви wә
бькьм ?

Ма һ'әта мәһле р'азане.

К'амусе К'әшани П'иран да ду' хwә:

П'иран бьрә мала хwә,

П'иран ль вьр т'ьжи лэнгарэк зер' кьр,
 Дөр' — щəwahьр дани сэр:
 П'ешк'еши К'амусе К'эшани кьр.
 Н'эфт вэзире ши һэнэ:
 Н'эфт лэнгари зер' кьр —
 Нэрэке дөр'эк — щəwahьр сэр, п'ешк'еши
 ван кьр.
 Нэр н'эфт вэзиран хэбэре хwэ кьрэ йэк,
 Гон: — Тө эваре wэрэ диwane,
 Эме п'еси́ра п'адше бьгьрн,
 Эме биньнэ сэр р'е.
 Ма н'эта р'ожа паштьр эваре,
 П'иран чо эт'эка п'адше,
 П'атэк авет, щие э'дэбе сэкьни:
 Т'эглифа р'унышьтне ль П'иран кьрн,
 П'иран р'унышт, П'иран го:
 — П'адшае мын хwэшбэ,
 Иро дө р'ожэ эз льрамэ,
 Тэ т'ө готьн жь мыр'а нэгот ?
 Го: — П'ирано, мын р'ожа э'wьл жь тэр'а гот,
 Т'ө ль цуна мын нэк'этийэ,
 Кө эз бем хwэ т'эви wэ бькьм.
 К'амусе К'эшани сэр чока хwэва һат,
 Го: — П'адшае мын хwэшби,
 Ч'ьвик — ч'ьвикэ хwэ давежэ п'эжан,
 Кө хлаз бэ,
 П'эжане кө ч'ьвике ч'уч'ьк хлаз нэкэ,
 Хwэде храбькэ.
 П'адша го: — Кө бенэ көштьн — һуньн,
 Шэр' жи бькьн — диса һуньн,
 Гази к'ат'ьбанкьн.
 Гази к'ат'ьбан кьрн,
 К'аг'эз ньвисин,
 Сэре сэйан гэр'андьн —

Ньнди к'ера ван дыбрьи:
Әскәре хwә щывандын:
Әскәре хwә данә самә:
Әскәре ван бу һ'иждә лаг:
Һәр лагәк сәд һ'әзар:
Чәк'ма зер'ин к'ьшандын лынге Әч'кап'ус,
Алагәвана данинә сәр мьле Әч'кап'ус.
Әч'кап'ус к'әтә пеш әскәр:
К'амус к'әтә думайи.
Т'әхтәрәwane Кақкае Чине эхьстьн:
Данә пешйа әскәр.
П'иран һәспе хwә сйар бу,
Го: — П'адшае мьн саг'бә,
Һун йаваш — йаваш wәрьн,
Әзе мьзгини бо п'адше хwә быбәм:
Бла т'әйбира хwә быбинә.
П'иран һәспе хwә ләзанд,
Дьбен — һ'әта гьһиштә бәр әт'әка п'адше,
Һәспе wi щьһда т'әқийа.
К'өләһе хwә р'акьр, бәр п'адшае хwә да,
Го: — Р'абә, мьн әскәр жь Чин у Мачине жь
тәр'а инайә.

П'адша го: — К'атьбан газикьн.
К'атьбан гази кьрьн:
К'аг'әз ньвисин,
Сәре сәйан да гәр'андын:
Ньнди к'ера ван дыбрьи,
Әскәре хwә данә щывандын.
Әскәре хwә данә самә,
Әскәре ван бу һ'иждә лаг:
Һәр лагәк сәд һ'әзар,
Чәк'ма зер'ин к'ьшандынә лынге П'иран,
Алагәвана данин сәр мьле П'иран,
П'иран пеш әскәре хwә к'әт:

Ынан к'этэ думайи.
 Нəвалək һэйə — дыбен нəвала гыре Леуинан,
 Һəрдə тире эскəран ды we нəвалeда йəкбун:
 Ынди хизе ч'əман,
 Ынди бəлге даран,
 Ынди стерке э'зманан,
 Ынди қэдэр ферьз — п'элəван,
 Ѓыиштынə һəв.
 Сьворик се сəһ'əтан,
 Сəре даре р'ьман дьлэйистын,
 Э'рде нэдьк'эт.
 Эм бенə тэр қьсəта Иране:
 Р'ожа Геве Годəрз (Гөдəрз) к'этə аха нэйаран,
 Т'ө шар хəw нək'этə ч'э'ве wi.
 Қəт'əма п'ьре нобəта Геве Годəрзə,
 Шəв р'а ль каста нивəка шəве,
 Һəр һ'əфт алайи — нав сəре Геве Годəрз
 Мьлт'əқкайи бун.
 Щаб данə Р'остəм, гон: Р'абə сəр хwə,
 Сəр сəре Геве Годəрз буйə р'ожа һ'əшре.
 Го: — Жь эшқа Геве Годəрзда
 П'эйалək мэйе бьднə мьн.
 П'эйала мэйе данə Р'остəм,
 Р'остəм сəре хwə дани,
 Дани сəр гөрзе хwə, т'əне р'аза.
 Дь р'eда чонə сəр Фəрəмəзе көр'е Р'остəм.
 Щаб данə Р'остəм:
 „Ч'ьруске гөрзан дьчнə чəрх у фəлəке:
 Налинед бьриндаран дьчн э'тəка э'змана.
 Го: — Жь эшқа Фəрəмəзе көр'е мьнда,
 П'эйалək мэйе бьднə мьн,
 Э'рде, кə Фəрəмəзе көр'е мьн лебə,
 Дь we гөрзе мьров балгибə,
 Бьн сəре мьровбə.

П'айалэк мэйе данэ Р'остэм,
Р'остэм сэрe хwэ дани сэр гөрзе хwэ,
Т'эне р'аза.

Щаб данэ Р'остэм: — Р'абэ сэр хwэ,
Сэр сэрe Цирун буйэ р'ожа һ'эшрe,
Ч'ьруске гөрзан дьчынэ чэрх у фэлэке,
Налине бьриндаран дьчын эт'эка э'зман.

Го: — Жь эшқа Цирун,
П'айалэк мэйе бьдынэ мьн.

П'айалэк мэйе данэ Р'остэм.

Р'остэм сэрe хwэ дани сэр гөрзе хwэ,
Т'эне р'аза.

Щаб данэ Р'остэм, го: — Р'остэм,
Р'абэ сэр хwэ,
Сэр сэрe Гулойе (Гөлое) Зэра — хэзуре тэ
Буйэ р'ожа һ'эшрe.

Го: — Ә'рде Гулойе Зэра хэзуре мьнбэ,
Гөрзе мьрова we балгибэ
Бьн сэрe мьровбэ,
Бьн сэрe мьнбэ.

П'айалэк мэйе хwэст.

П'айалэк мэйе данэ Р'остэм.

Р'остэм сэрe хwэ дани,
Т'эне р'аза.

Щаб данэ Р'остэм: — Р'абэ сэр хwэ.
Сэр сэрe Т'усе Навзэр буйэ р'ожа һ'эшрe,
Ч'ьруске гөрзан дьчынэ чэрх у фэлэке,
Налина бриндаран дьчынэ эт'эка э'зманан.

Го: — Жь эшқа Т'усе (Тузе) Навзэр,
П'айалэк мэйе бьдынэ мьн,
Ә'рде Т'усе Навзэр лебэ,
Гөрзе мьне ба'лги бэ.

П'айалэк мэйе данэ Р'остэм, вэхар,
Р'остэм сэрe хwэ дани сэр гөрзе хwэ,

Т'эне р'аза.

П'иран чо ньк Әврәсйабе Щәбафиш,
Го: — Р'ек һәйә, дыбен р'йа Авхарке,
Һ'әзар пенсѳд п'әләһанан бѳдә мьн,
Кө әз р'йа Авхаркеда һәр'ымә Р'остәм,
Wәки мьн сәре Р'остәм бьн хебәта жәнк'ари
жекьр,

Бъзанбә — мьн фәтһ'а Иране кьр.
Го, П'иран һ'әзар пенсѳд п'әләһан һьлгьрт,
Дь р'йа Авхаркеда чо,
Чо сәре ч'йаед әвед бьльнд:
Дурбин дани:

Т'әмашә кьр — бәр дәре хебәта жәнк'ари,
Һьнәк we аве гәрм дькьн,
Һьнәк we щәw кәр дькьн,
Һьнәк we тира ба дьдьн.
Го: — Ынһә, хөдане шәв — р'ожан,
Әва т'әйбира мьнә дьбиньн,
Йа кōштын у вәшартына мьн.
Бейна нәйаран ль Р'остәм да,
Р'остәм кьрә гази:
— Фрөт, р'әхш у базьн.
Р'әхше — Бәләк дәранин,
Зине зер'ин аветьнә сәр пыште,
Гөрзе һ'әзар пенсѳд шест у шәш хөндк'ари
Дь қәрп'уза зинда данин,
Гөрзе тир — кәвана алие ди данин.
Р'остәм һ'әмаила зер' у зива ль хwә кьр,
П'е хwә аветә р'ьк'ефе, ле кьрә гази:
— П'ирано, йа сәйбсан, мерәки жешатийи,
Нәр'әвә, һ'әта әз дьгәһәмә тә.
Дьбен, П'иран р'әви,
Р'остәм да ду,
Һ'әзар пенсѳд п'әләһан же вәбьр'и,

Кът же нәһела.

П'иран хwә ль аведа,

Аве аветә т'әхтәрәне Кақкае Чине.

Го: — Көр'о, сәбаб, тә т'әхтәрәне мын тәр' кыр.

Го: — Сәбаб, шьвти тәнә,

Тө набини ви ч'йан ль ду мын те,

Һ'әзар пенсѣд п'әләwan вәбър'и,

Кът же нәһела. //

Гево қәтәма п'ьреда бу,

Нәйаран һатъбун ви мыли,

Р'остәм го: — Гево,

Нә тө би, нә намуса бо мын кыри,

Тә қәтәма ви мыли дайә нәйаран,

Тө һати ви мыли.

Гево го: — Йа Сәрбьльнде Иране,

Иро се р'ожә дь мәйеда сәрмыст буйи,

Тә чь һаж мын һәйә,

Һ'әзар пенсѣд п'әләwan жь мала мын һатийә
кѡштьне,

Паше мын қәтәма ви мыли дайә нәйаран.

Әз һатъмә ви мыли.

Го: — Гево, хwә бьдә паш шәр'е қәдәма п'ьре,

Иро дора мынә.

Р'ым да нав гѡһе Р'әхше — Бәләк',

Щотәк р'ьк'еф Р'әхше — Бәләк' да,

Һ'әзар пенсѣд п'әләwan ви мыли эхьстә аве,

Һ'әзар пенсѣд п'әләwan ви мыли эхьстә аве,

Һ'әзар пенсѣд п'әләwan нав дәст у п'е Р'әх-
ше — Бәләк'да щәрд у п'ишуркыр.

Көрйә һәспа дьгьрит к'оме вәрдык'әт,

Колан у зькакан те вәдык'әт,

Гөрз хwә данин —

Хун шьвти шадирванан давит,

Хэта к'отане р'акърын,
 Ава бә'ре дәрхьстьн,
 Хун дь бьн нәйнуке к'әргәданан давит,
 Дьбежьн — ль к'е к'әт —
 Ә'рд у ә'зман бәр һ'әжйа бу,
 Дәнге гөрзе Һьнан у Р'остәм бу,
 Ль гәлине Мазьндәрәне ль һәв к'әтын:
 Чь дәwара авьс бу,
 Һ'әми бәрчуйи бун,
 Чь жьна һ'әмлә һәйн —
 Һ'әми пьч'ике хwә аветьн,
 Го, бежьнә дө бә'ре гьран
 Бь һәв к'әтын.
 Го, на, на әw нәбу,
 Го, дө һ'уте һ'әфтсәрә бун,
 Сәре хwә жь бә'ре дәрхьстьн,
 Чәнгәле wан асе бунә һәвдө.
 Го, на, на, на әw жи нәбу,
 Бә чь бу ?
 Го, дәнге Р'остәм — е Һьнан бу —
 Бь һәв к'әтын.
 Ә'щәб әw ә'щәбә
 Дьнйа жь бәр храб нәбу,
 Һ'әта тава, тава ниврое,
 Һәр һ'әфт типепе әскәран,
 Бәрдан ду Т'уранйан — бь һәв йәккърын.
 Һәрчи Р'остәм бу,
 Синге wи бу чәп'әре Иране,
 Го: — Гәли Иранйан, жь Т'уранйан р'әв,
 Жь Иранйан кōштын, бәрданә ду бьрын,
 Жь ава Шәһтәр'уте дәрбаз кърын,
 Ава Шәһтәр'уте нәһләл ламәйә,
 К'и бьр'әвә, ль ава Шәһдәр'уте
 Wәки дәрбаз бә
 Иди кәс ду начә....

22. ШӘР'Е Р'ОСТӘМ У ӘЛФӘСҢАБ

Шьһе Иране п'адша һәйә, наве п'адше ван К'ын-к'аусә. Көр'әки ви һәйә, наве ви Сйаушә. П'адша эваре го:

— Сйауш, дәләл бькә гази, кө һәрчи хwә нав зин бьгьри, сйарби, сбе әм бьчнә сәйране.

Сбе р'абун, чонә сәйране, чонә нава р'е. П'адша бәзбәнде хwә бир кьр, готә көр'е хwә:

— Сйауш, һәр'ә бәзбәнде мьн бинә, р'ожа бәзбәнде мьн нә ль гәл мьнбә — шөхөле мьн нәхерейә. Көр'е ви зьвьр'и һатә мал. Дйакә ви һәйә, дйак хор-тә — дамар'и, жьнбабә. Әве эди дәст аветә Сйауш, готе:

— Тө бейи ба мьн.

Сйауш готе: — Тө дйа мьни, шөхөле ва әз накьм.

Жьньке го: — Сәба тә мьн бабе тә стәнд, wәки сәба тә нәба, мьн бабе тә нәдьстәнд.

Сйауш чаван кьр, жьньке бәлә хwә же вәнәкьр. Әw жи р'абу к'өлмәк дәве жьньке да, дәв ль хун кьр. Иди ә'ньр'и, р'абу чо. Пәник ль қөт'ие да, қөт'и шкенанд, бәзбәнде бабе хwә же дәрани, эди чо р'йа ди, дһа р'йа бабе хwә нәчу.

П'адша ма эди һ'әта нивро, көр'е ви нәһат, го: „Иро тыштәк ль мала мьн қәwьмийә, ләма көр'е мьн нәһат“. Эди го wәзире хwә:

— Әм вәгәр'ьн, иро әме чьнә мал, р'ожа мә нә йа хере бу.

Эди жына п'адше р'абу, хание хwэ дьһ'эшеда р'эш-кър, п'ор'е хwэ гыш кър сэр дери, р'унышт — һ'эта п'адша һат.

П'адша һат, гот: — Һәре жыне, әв чь ль тә qәwь-мийә, тә чь ль хwэ кърййә ?

Го: — Һәр'ә севие көр'е хwэ бьпърсә.

Эди п'адша го: — Көр'е мын чь кърййә ?

Го: — Көр'е тә дә'wa намуса тә кърййә.

Эди п'адша зә'ф ә'нър'и, го: — Көр'е мын чава дәст баве жына мын ? — Эди р'абу, гази кър Гево, Тузе Нәвзәр, го: — Р'абын һәр'ын, ль к'ө көр'е мын дьбиньн, көр'е мын бькөжьн, щьле ви бь хункьн бо мын биньн, ща беһна мын бетә дәр.

Эди бабе Гево һәйә — Гөдәрзе Пир, готә Гево, го: — Төе к'өда бьчи ?

Го: — П'адша ә'мър кърййә, дьбе: „Һәр'ә көр'е мын бькөжә“.

Эди Гөдәрз гот: — Әм көрманщын, әм нькарын көр'е п'адша бькөжьн. Иро, го, дьле ви жь көр'е ви майә, дьвежит һәр'ын бькөжьн, эди сбе дьле ви вәгәр'и-бә жь көр'и, эди we мә бьqәлиһә, к'ок'а Гөдәрзйә, йә Нәвзәрйән бинә.

Гот: — Ширәтәке ль мә бькә, к'а әм чава бькьн ?

Го: — Р'абә, дәстәк к'ынще т'әзә һьлдын, хwәр'а бьбьн, һәр'ын. Wә ль к'ө дит, же һивикьн, бен — әм һиви дькьн, щьле бәрбәдәна хwә дәрхә бьдә мә, әв щьле т'әзә wәргьрә. Эди әм дә'wa тә, бабе тә һьзаньн. Бабе тә готә мә „Һәр'ын бькөжьн“. Эди әм нькарын, тә бькөжьн, тө шаһзадәйи.

Паше һәрдө — Гево, Тузе Нәвзәр к'әтьһә р'е, чон. Qонаха се р'ожан чон, а'щьз бун. Р'ожәке, нивро һа-тън сәр кание, р'уныштьн, хөрща хwә дәранин, wәки нан бьхөн, һәw һьһер'ин Сйаууш ль к'әргәдане хwә сйар жь weва һат. Эди слав да Гево, Тузе Нәвзәр, го:

— Һун ль ве дәште, сәр ве кание чь р'уныштынә ?

Вана готын: — Шаһзадә, тө к'әрәмкә р'уни.

Әва жь һәспе һатә харе. Р'уныштын, к'ефа һәв пьрсин — к'әви шаһ бун.

Вана эди готын: — Һ'ал — қьсә әвын: бабе тә әм шандьнә, әм тә быкөжын. Әм һиви дыкын, щыле хwә жь мәр'а бехи, әва, мә дәстәк, щыле т'әзә жь тәр'а анийә. Тө ван щыле т'әзә варгыра, ван щыле бәрбәжна хwә бехә, быдә мә, эди әм дә'wa тә, бабе тә Һызанын. Бабе тә әв ә'мыр дайә мә: „Һәр'ын быкөжын“.

Сйаууш го: — Wәки әз шәр' быкым, һун нәшен мын быкөжын. Һун р'абын Һийата бабе мын, мын быкөжын, щыле мын нав хуна мын быгәвзиньн, бән бавенә бәр бабе мын, бла беһна ви бе дәр.

Го: — П'адшаһым, әм һиви дыкын, тө п'адшайи, тө щыле хwә быдә мә.

Р'абу щыле хwә эхьст, да ван. Чонә сәре һәв, дәсте хwә данә һәв, хатыр жь һәв хwәстын. Гево, Тузе Нәвзәр щыле Сйаууш һылдан, һатынә навсәра ч'йе.. Вана хәзаләк дитын, хәзал көштын. Щыле Сйаууш нав хуна хәзаләда гәвзындын, анин авитынә бәр бабе ви, бәр п'адша.

Эди п'адша гот: — Әв щыле көр'е мынын, — да бәр беһна хwә, го, — Оф хwәш, әва беһна мын һат дәр.

Сйаууш к'әтә дьһйәе чо, чо бажаре Иране дәрк'әт. Чо нава бажер, чо бәр дивана Әлфәсйабе п'адшае Т'уране, ль бәр диване сәкьни.

Һьнан һат, готә Сйаууш: — Сук р'уви һазыр быбинә.

Әлфәсйабе же пьрси, го: — Әв чь көр'ькә ?

Брае Һьнан — П'иран һәйә, го: — Көр'е п'адше Иранейә, наве ви Сйауушә. — П'иран го: — п'адша, бабане меран мерын, жьн дьә'ньр'ын, дьчынә мала бабе хwә, мер дьә'ньр'ын — дьчынә мала меран.

П'адша дьбет: — П'иран, бә эз чь ик'раме пер'а быкым ?

Сйаууш жи хортэки зэ'ф дэлалэ, дьле п'адше к'эте, дани диwana хwэда. Шэв у р'ож ль бэр дэсте п'адшейэ.

Салэке ма ль бэр дэсте п'адше, Ённан же ч'э'внэ-бари бу. Р'абу к'аг'эзэк ньвиси, шандэ дэре ава Шэһ-дэр'уте, нава к'аг'эзе ньвисийэ бь змане Сйаууш бо Р'остэме Зал: „Эва чьqас салэ эм нэйаре һэвын. Эз чомэ диwana Элфэсйабеда. Эва сала мын т'эмам буйэ, эз щьһе ван һ'эми нас дькьм. Тö бь хwэр'а һьлинэ һ'эфте п'элэванан, эме сэр диwana Элфэсйабе бьгьрын, эме бькөжьн. Ё'эфте п'элэван — П'иран, Гөлое Зэра, Qэрэхан, Ённан, Филасьм..., дэма мә көштын, бькөжьн Элфэсйабе, мә щьһе Т'уране жь хwэр'а зэфткьри, бэр э'мьре хwэкэ“.

К'аг'эз wэхте шанд, зэламэк р'е кьр к'аг'эз жь, ава Шэһдэр'уте зьвьр'анд, ани сбе зу бьр да дэсте Элфэсйабе.

Элфэсйабе к'аг'эз ньһер'и, к'аг'эз хwэнд, го:

— Йэман, эв чь бэ'сэ, эв qэдэр мын Сйауушр'а qэнщи кьри, нһа Сйаууш чь бөбэхти ль мын дьгэр'э?— к'аг'эз да дэсте П'иран.

П'иран к'аг'эз хwэнд, го: — П'адшаһьм, эв к'аг'эз Сйаууш нэньвисийэ, эв к'аг'эз Ённэне брае мын ньвисийэ, сэба ви ньвисийэ, дайэ тэ, тö Сйаууш бькөжи.

П'адша готэ П'иран: — Бэ эм чава бькьн ?

П'иран готе: — Бинэ qиза хwэ бьдэ Сйаууш, бла бьбэ зэ'вае тэ, бла жь тэр'а эһдкэ, дэст бэр тэ һьлнэ-дэ, к'ере бла дайнэ сэр стөе хwэ.

П'адша кьрэ гази, Сйаууш анинэ ль диwane, го:

— Сйаууш, wэрэ дэсте мын, эзе qиза хwэ бьдмэ тэ.

Сйаууш чо дэсте п'адша, qиза ви жь хwэр'а qэ-бул кьр, эһда ферьз п'элэванан, го:

— Тö к'ер дани сэр стөе мын, эз дэст бэр тэ һьл-найньм.

Диса Ёһнан гэләки ч'ә'внәбари кър, р'абу шар дьн к'аг'әза ә'wъл чава шандьбу, йәк дьн жи шанд. К'аг'әз ани да дәсте Әлфәсйабе.

П'адша кърә гази П'иран, го:

— П'иран, пар к'аг'әзәк шанд, тә го: — Әви нәшандийә. Мьн бавәркър, нһа йәкә дьне шандийә.

П'иран ль к'аг'әз ньһер'и, фькьри, го:

— П'адшаһьм, хөдане шәв — р'ожан, әв к'аг'әзе һан Сйаууш нәшандийә, брае мьн Ёһнанә, жь Сйаууш наханз дьбә, ва дькә, тә Сйаууш бькөжи. П'иран дьбежә п'адше: — Тә хәбәре мьн бькә, қема тә ль Сйаууш нае, гөндәки бьде, незик бажер, бла һәр'ә теда р'уни, сале шарәке бе славйа тәкә.

П'адше кърә гази, го: — Сйаууш, һәр'ә гөндәк тәньшта бажер, ах у ава we хwәш, мьн дайә тә. Сале шарәке бейи славйа мьн.

Сйаууш мала хwә бър чо гөнд. Эди Ёһнан һьнди дьчә наханз дьбә, дьбежә: „Әв чаванә, әм һ'әфте п'ә-ләwan һәнә, қәдре мә йәки wәкә Сйаууше ба п'адше т'өнә“. Ёһнан дьбе: „Аһд ль мьн к'әтбә, әзе Сйаууш бь дәсте Әлфәсйабе дәмә көштьн“.

Се сале wi т'ам бу, сала чаран көр'әки Сйаууш бу. Бу сала чаран, Ёһнан р'абу нола сала ә'wъл, к'аг'әз шанд, нава к'аг'әзда ньвиси: „Жь Р'остәме көр'е Зал-р'а. Әва се к'аг'әз мьн шандьн, тә қәт шав жь мьнр'а нәшанд. Әва к'аг'әзе һан дьғиштә дәсте тә, тә хwәр'а һьлинә һ'әфте п'әләwanан. Әз жь бажер дәрк'әтьмә, тәньшта бажер гөндәк һәйә, әз теда р'уныштьмә, wәрә ба мьн. Шәвәке әм сәр к'очка Әлфәсйаб бьгьрын, бь-көжьн. Әлфәсйаб әме бькөжьн, әме щие Т'ьрк у Т'у-ране жь хwәр'а зәфт кьн, әме хәрще һ'әфт салан жь wi бьстиньн“.

Ёһнан к'аг'әз ани да дәсте Әлфәсйаб. Дәма Әлфә-

сйабе к'аг'эз фькьри, П'иран нэ ль диwane бу. Элфэ-сйабе го:

— Ённан, эв чь к'аг'эзэ, эва се щар тō жь мьнр'а тини ?

Ённан го: — Эw нэйаре баб у кале мәнэ, нэйар, к'эсэки дийэ, мэрьв мар бьхитэ п'ашла хwэ, мерьв нэгэзэ ?

Элфэсйабе го: — Ённан, эз чава бькьм, П'иран на-хелэ эз бькōжьм ?

Ённан дьбе: — Исал нане П'иран т'ōнэ, хэрще Ё'элэбе бьде, бла бьчэ жь хwэр'а бьстинэ.

П'адше кьрэ гази П'иран, го:

— П'иран, исал нане тэ т'ōнэ, нэр'э хэрще Ё'элэбе мьн дайэ тэ, жь хwэр'а бьстинэ.

П'иран чо, ль нэспе хwэ сйар бу, бэре хwэ да Ё'элэбе, к'этэ р'йа хwэ, чо.

Ённан готэ Элфэсйабе: — Дэ эм р'абьн бьчьн Сйа-ууш бькōжьн.

П'адша хwэр'а ньлтинэ н'эфте п'элэwанан, дьчэ Сйаууш бькōжэ. Чонэ нэгэбе. Сйаууш ль мале р'у-ньштьбу. Сйаууш готэ жьна хwэ, го:

— Фьрынгисе, дурбина мьн бьдэ мьн, р'эшайк ль бог'азе хане дькэ, к'а к'инэ ?

Дэма чокане дурбине э'рде да, дурбине фькьри: Элфэсйаб пешйе, Ённан пер'а, Филасьм пер'а, Гōлое Зэра, н'эфт п'элэwан жь мала wана сйарьн. П'иран нэ нав wандайэ. Дурбина хwэ дани, гот Фьрынгисе, го:

— Бабе тэ нат, we мьн бькōжэ, мьн эндкьрийэ, дэст бэр бабе тэ ньлнайньм, wэйсэте мьн тэ, тō севие мьн нэди дэсте кэси. Йэк дьбежьн Р'остэме кōр'е Зале, лавкэки зэринэ, гэрдэн газэ бь газа Ё'элэбе жь нава мьла ньлк'ьшйайэ, мэрьв жь хофа хwэда дьл накэ т'э-машэкэ. Йэк жи дьбежьн Гевое кōр'е Гōдэрзе: эw

Һ'ърчәкә, нола һ'ърчанә, сәрч'еләкә, лев гольк, йәки
бы п'ърчә, дәма мәр'ывь быбинә, мәр'ывь жь тьрса дьр'ь-
щьфә. Әw һәрдо һәбьн, тә севие мын т'әслими кәси
һәки, wәки дьн, хуна мын жь бабе хwә быхwәзә, быкә
гөмгөме, дайнә ль we.

Готына Сйаууш хлаз бу. Әлфәсйаб бы к'ома хwәва
бәр дәри пәйа бу. Сйаууш чу гәма Р'әхше Әлфәсйабе
гьрт, го:

— П'адша, к'әрәмкә, пәйабә.

Го: — Әз пәйа һәбьм, го, әз һатьмә тә быкөжьм.

Сйаууш го: — П'адшаһьм, мын жь тәр'а әһд кьрийә,
wәки мын әһд һәкьрибуйа, тә щьһе Т'ьрк у Т'уране
Һ'әми ль мын бәрәв быкьра, мын мынәт жь хwәде т'әне
һәбу, па мын әһд кьрийә — әва к'ера тә, әв жи стые
мын.

П'адша жь һәспе һатә харе, һәмәрде кәр'е һә-
мәрда, к'ер дани стые Сйаууш, бьр'и. Фьрынгиса қиза
п'адше һат, го:

— Бабо, тә мере мын көшт, хуна мере мын быдә мын.

Го: — Қиза мын, хуна wi жи тәр'а.

Фьрынгисе ани ләган бәр гьрт, хуна wi к'әтә лә-
гане. Әwe ләган һьлани, хун әхьстә гөмгөме, хуна wi
к'әлһа, Wәхте хуна wi к'әли, р'әһва мьрьне п'адше
гьрт, ль дәве һәспе хwә да пеш у паш һатьн, һатьнә
дәре диwane.

Чава П'иран чо бо хәрщ, нава р'е п'ошман дьбә.
П'иран жь хwәр'а мәләһ'әзрә кьр, го: „Әв чаванә, п'ад-
ша дәма бычуйа сәр хәрще Һ'әләбе, сәд сйар һьлдьда,
паше дьчу сәр хәрще Һ'әләбе, анцах хәрщ дьстәнд.
Әз һна зәләмәкьм, әзе чаван хәрще Һ'әләбе быстиньм,
льһа гьреданәк теда һәйә. Әwana әз хапандьмә, готы—
һәр'ә хәрщ быстинә“. Әw жь we наве р'е зьвьр'и һатә
wә һатә дәре диwane. П'иран гот, го:

— П'адша, го, хwәде херкә, тә к'ома хwәва бы
к'өва чобун ?

П'адша го: — П'иран, эз чом, мын Сйаууш кōшт, го, па мын э'щеб ди: Фьрынгисе хуна Сйаууш жь мын хвэст, эз р'абум, мын хуна Сйаууш дае. Эхьстэ гōм — гōме. Эw хун ани, нав гōм — гōмеда к'эли, газэк бь газа Н'элэбе жь гōм — гōме бльнд дьбу дьлоп бь э'рде нэдьк'эт, сава мьрьне эз гьртъм, мын һьшт — эз һатъм.

П'иран го: — П'адша, хōдане шэв — р'ожан, эw хуне бьк'элэ һ'эта дэмана қиамэте, йан жь хуна тэ, йан жь хуна кōр'е тэ Шьһидэ т'эв хуна ви нэвэ, эw хуне we бьк'элэ. Го, мын нэгот — нэкōжэ, нэйаре хвэ нэкэ Р'остэм у Т'уэ?

Шэв э'лам жь Р'остэмр'а дьчэ. Р'остэм нава э'ламе, фькьри у Сйаууш һэспе хвэ сйар, р'ьма ви ль дэст we сэр сэре Р'остэм сэкьни, го: „Р'абэ сэр хвэ, тьртър зьр'э бь һ'нар, р'абэ севие мын жь нава нэйара бинэ“.

Қир'ин Р'остэм чу. Зале кьрэ гази, го:

— Эв чь қир'ин тейэ?

Го: — Сйаууш кōштын.

Го: — Хвэде мала тэ мират'кьро, Сйаууш чаван һатэ кōштыне? Эва дэһ салэ Сйаууш онда буйэ, хвэде зани к'а Сйаууш ль к'уйэ? Тэ хэви дитийэ жь хвэр'а, эва хэвнэ, — ле кьрэ хэви.

Щара ди р'аза. Диса Сйаууш (Сйавэхш) бэр сэре ви сэкьни, кьрэ гази, го: „Р'абэ сэр хвэ, р'абэ, севие мын жь нэйаран бинэ. Нэки на, эзе дэрбэке ль тэдъм, тама щэһ'нэме жь дэве тэ бе“.

Дисан қир'ин жь Р'остэм чу. Зале кьрэ гази, го:

— Р'остэм, тō чьма наһели эм р'азен?

Го: — Мын дит Сйаууш кōштын.

Бабе ле онда кьр, го: — Тэ хэвнэк жь хвэр'а дийэ, эw хэвнэ, тō хэвна дьбини.

Диса р'аза. Сйаууш ль бэр сери сэкьни, го: „Эв шар се шарэйэ. Э дьбежъмэ тэ, севие мын жь нав нэйаран бинэ, һэки на, эзе дэрбэке ль тэ бьдъм, тама щэһ'нэме жь дэве тэ бе“.

Р'остәм р'абу, сәйс у мәнт'әра хөр'и, го:

— Фил у фәндәрә, лаз у Р'әхше к'өһ.

Сәйс у мәнт'әр бәзин, т'имарәк данә Р'әхше — Бә-
лэк'. Тәнг у бәлатәнге we штандьн, аләте һәрби вәрба
бу, шире хwә бәр хwәда кър, мәрт'але хwә аветә пыш
хwә. Щәwdьке тиран бәр хwәда кър: к'өләһ'е аqут у
щәһ'wәран дани сәре хwә, гөрзәһе гран дани сәр мьле
хwә, qәста диwана Забьле кър. Чо бәр дәре диwане.
Шәв ниве шәвейә. Дәре Гевә кърә гази:

— Гевә (Гевә), го, Гевә, р'абә сәрхwә, го, р'абә
Сйавуш һатийә кōштън, тō севне Сйавуше бини, жь
к'ō тини, — у һат чу мала хwә.

Гевә р'абу, к'әргәдане хwә зин кър, р'ьма хwә бь
дәсте хwә гьрт.

Бабе Гевә, Гөдәрз, кърә гази Гевә, го:

— Гевә, тōе чь бьки ?

Го:— Сйавуш һатийә кōштъне. Р'остәм готийә —
һәр'ә севне wi бинә.

Гот:— Тō нькари бь сйари бьчи, бини севне wi

Го:— Ба чаван бьчъм ?

Го:— Ә'вдали һәр'ә.

Гевә р'абу, ч'әрме гамешан кърә һәбан, жь хwәр'а
т'әжи (т'ьжи) нан кър, т'оqе ә'рәби бь дәсте хwә гьрт,
бәре хwә да дьнйәе, чо. Qонаха дәһ р'ожан чо, ма
брьчи. Нане wi хлаз бу. Р'асти гөндәки һат, һеж р'ож
бьнд бу, го: „Бра р'ож бьчә ава, ә бьчъмә нава ви
гөнди, жь хwәр'а нан бәрәвкъм. Го, әз зә'ф морьвәки
ськъм, к'и мын бьбини те бежә һ'ьрчәкә. Бьлдибдә
шәв әзе бьчъмә нава гөнддә“.

Qамиш һәбу, к'әтә нава qамишан, һ'әта бу тари.
Зар'е малан дьләйзын, һе зар'ō нәчун. Бу шәв. Гевә
го: „Әз чава бькъм ләһа ? Әв зар'ō начън, го, әз ван
зар'а нәтьрсинъм, зар'ō начън“. Р'абу хwә нолан
һ'ьрча кър, к'әтә сәр ләпе хwә, хwә авитә нава зар'а-

да. Зар'о һ'эми р'эвин. Көр'е Сйаууше нав ванда бу, к'ашока хвэ бь дэсте хвэ гьрт, хат ль бэр Гего сәкьни. К'ашокәк ль анийә Гегода лехьст. Гего дэсте хвэ авите, гьрт, го:

— Лаво, чьр'а жь тә мэзынтър һэбун, жь тә кьч'ьк-тьр һэбун, һ'эми р'эвийан, тō чьр'а нэр'эвийайи ?

Көр'ьк го: — Эз нар'эвьм, кәсәки дийә малбата мә жь бэр нәйаран р'эвийә.

Гего дежи: — Малбата тә к'ийә ?

Дежә: — Эз нъзаньм, эз зар'о бумә, мын баве хвэ нәдийә, дежьнә мын: „Тō көр'е Сйаууши“. Эз көр'е Сйауушьм.

Гего дежи: — Тō нһа көр'е Сйаууши ?

Гего зә'ф пе жа дьби, тини дэтә бэр кәпиә хвэ беһен дькә. Дежи дьфьна (кәпи) ви зә'ф фьрә бун. Көр'ьк дьчи кәпиә Гегода. Эди көр'ьк қар'ин же дь-чиә: „Эз көштъм“.

Гего дежә: — Дэ һәр'ә бежә дйа хвә, зәламәк һатийә дәре чае, наве ви Гего, бежә дйа хвә — те әм бычьнә вәлате мә, йане нае ?

Көр'ьк чу, готә дйа хвә, го:

— Зәламәки мина һ'ьрчанә, һатийә бэр қамише, дежә, дә һәр'ә бежә дйа хвә, зәламәк һатийә дәре чае, наве ви Гего, бежә дйа хвә — те әм бычьнә вәлате мә, йане нае ? Диса гот, го, — эз Гегомә, һәр'ә бежә дйа хвә, бла те әм бычьнә вәлате хвә, һәке бе, әм бычьн, һәки нае, бла нан жь мыр'а бинә, бьрчимә.

Көр'ьк р'абу жь дйа хвәр'а гот. Дйа ви р'абу, шәвәл т'ьжи нан кьр, да көр'е хвә, го:

— Бла нан бьхвә, Гего бинә, бла бетә мал.

Нане хвә харьн, р'абун чун мал. Фьрьнгис р'абу, жь Гегор'а шушәбәнд чекьр, дани теда, готә Гего, го:

— Эз дәстура тә надьм, нһа тō бьчи, һ'эта сала тә т'әмам нәбә. Гего ә'мыре хвәда нане гәньм нә харьбу,

харьна ви гарьс у бач'ьк бу. Р'оже се дэ'н харьна ви кьрэ гошт у брыш, һ'эта саләwәхта ви т'эмам бу. Эваре р'уныштын, Гөwо гөтө, го:

— Эз нәһатъмә лһа, гошт у брыш дэйн мьн, һәки тō р'аби, әм бычын, һәки тō наен, әз р'абьм бычым? Го: — Эз тем.

Р'абун, һазьрйа хwә дитын, тыште хwә е пацьш һьланин, һәрәке ль һәспәке сйар бу, ниве шәве бәре хwә данә р'е, чон. Әw к'этынә сәр р'йа хwә чон.

Әм һатьнә сәр қьсәта Ёһнан. Ёһнан сбе жь бажер р'адьбә, дьчә гөнде Сйашушер'а дьборә, леньһер'и дэргәһе Сйашуше вәкьрийә. Дьчитә малда, кәс малда т'өнә, жь щинаре ван дьпьрсә, дьбе:

— Әв мал к'әнгй жь һа чойә?

Дьбежын: — Ё'эта шәве дьн дәнге ван ниве шәве дьһат.

Ёһнан жь wedәре дьзвьр'ә, дьчә бажар, дьчә дәре диwане, дьчә бал Әлфәсйаб, дьбе:

— Бира тә те, дәма мьн дьго, к'аг'әза дьшинә, тә дьго — на. Шәве ди һатьнә севие хwә бьрьнә, чонә.

Әлфәсйаб го: — Ёһнан, р'абә, әскәрә, қәwатәке бь хwәр'а һьлдә, ль пәй wана бьк'әwә, һ'эта жь тәр'а қәwате бьшиньм.

Әлфәсйаб к'аг'әз ньвиси, да дәсте к'ат'ьбан, бь сәре сава (сайанда) кьрын, щьһ — мәмләк'әтан шандын: Әскәр щьwандын, бажаре Т'уране бу, бәре хwә данә шер', чон.

Гөwо дьчә дәре ава Шәһдәр'уте, Фьрынгис дькә газн:

— Гөwо, дьбежә, шәва ди һ'эта нһа әм сйарын, тō п'әләwани, жь сйарие наwәсти, әз сәр һәспе wәстйамә, көр'е мьн быч'ук фә'м накә. Әва Шәһдәр'ут синоре wанә.

Эди Гөwо хwә нәгьрт бьгота „әм жь аве дәрбаз

бын, паше р'унен". Нэма баре хвэ авитьн, ль синоре нэйаре хвэ р'уныштын.

Эди Gewo wэстйа бу, р'аза, сэре хвэ да сэр чока Фьрынгисе, р'аза. Фьрынгис леньхер'и э'рд мьж гьртийэ, ль э'зман ньхер'и, — э'зман сайэ, дежи: „Эв чаванэ, э'зман сайэ, э'рд мьжэ, эв чийэ?“ Дэсте хвэ аветэ дурбине ньхер'и, хьнги стерке э'зман, бэлге даран һа-кас эскэр к'этийэ дьрпе (р'е), те. Фьрынгис дьле we шэшьти, го: „Чьр'а э к'этьмэ бэр гөне ви зэлами. Эва эскэре бабе мьн һат, те Gewo быкөжьн, те — көр'е мьн быкөжьн“. Дьле we пе шэшьти, гьрина we һат, һесьр ч'э'ванда һатын, к'энэ сэр р'уе Gewo.

Gewo һ'ышйар бу, ч'э'ве хвэ вэкьр, го:

— Фьрынгис, тō чьр'а дьгрии?

Фьрынгис го: — Эскэре бабе мьн те — һ'эд һэйэ, һ'эсаб т'өнэ, п'ьр'тьрьн жь стере э'зманан, п'ьр'тьрьн жь бэлге даран, тō быбэт агьр, эw, быбьнэ пэмбō — тō нькари вана бышэшьтини, тō быбьтэ барана бһаре, тō нькари вана шьлки.

Gewo го: — Эз кьрманще тэмэ, тō чьма фькра дьки? Эзе р'абьм бэрдьмэ ван һ'эта бажер.

Gewo р'абу, ль һэспе хвэ сйар бу, р'ьма хвэ бы дэсте хвэ гьрт, бэр эскэрда чу.

Һьнан (Нөман) кьрэ гази, го:

— Gewo, sawcye дьнйае, сайи жь п'ьсе, чьда э'зман бльндэ р'уе э'рде, тō жь дэсте мьн хлаз наби.

Gewo го: — Гөһе мьн гранэ, қэт дэнга сәһ накмь, қасәке wэрэ незики мьн.

Қасәке незик бу. Gewo р'ьма хвэ бы дэсте хвэ гьрт, р'ьмәк авитэ Һьнан. Һьнан р'эви. Gewo бәрда пәй эскәр. Эскәр бэр Gewo р'эви. Қасәки ль пәй эскәр чу. Һьнан р'асти Gewo һат, р'ьма хвэ ль сэр һлани. Һьнан го:

— Э бәхте тәда, мьн нәкөжи, го, мьн гәлэ мән'дәра гәрәндана зәр кьр, нә бори.

Го: — Дэ әһдәке жь мыр'а быкә, әзе тә гьре быдым
бын зьке һәспева, кәс тә вәнәкә, жьна тә вәкә.

Сонд хар.

Гәво әв бын зьке һәспева гьреда, бәре һәспе да
мал, ажот. Бре Ёнан һатә пешье, бәзи, вәки вәкә.
Ёнан го:

— Мын вәнәкә, мын әһд кьрийә һ'әта жьна мын,
мын вәнәкә, кәс мын вәнәкә.

Ёнан чу мала хвә, кьрә гази жьна хвә, го:

— Жьне, р'абә мын вәкә.

Жьна ви дәрк'әт, го: — Әв чь ә'щебә, әв чь қәшь-
мийә ?

Го: — Чь быкым, мын нькари, әз бын зьке һәспева
гыредам, шандым.

Әди Гәво бәрда пәй ван, һ'әта бьрә бажер, зьвьр'и
һат, вәгәр'йа, һат вә һат ль бәр Фьрынгисе сәкьни, го:

— Әз кьрманше тәмә, го, мын нә готә тә чьқас
Т'уране һ'әму мын бәрәвкә, мын мынәт жь ван т'өнә.

Р'абун, сйар бун, һатьнә бажаре Әзт'әге, чунә
дәре к'оч'ка Забыле, әди кьрә гази Р'остәм, го:

— Мын сөвие Сйавуше ани, т'әслими тә кьр.

Әди Р'остәм р'абу, һат диwana Забыле, гази к'ат'ь-
бан кьр, го:

— К'аг'әзан бьнвисьн.

К'аг'әз ньвисандьн, бәр сәре сәйанда кьрын, сәр
тиранда дач'ькандьн, бь щьһ у мәмләк'әтан шандьн, го:

— Мә п'адшае кәви әзьл кьрийә, мә п'адшаки
т'әзә р'акьрийә (әва Р'остәм дьвежә). Әди к'омәк дйар
бу, го:

Әва к'ома к'ейә ?

— К'ома Мураде кьр'е П'урадьре һат, — әт'әка
п'адшае хвә р'амуса, мьле р'асте, сәр к'өрсие ақут
щәwahьра р'унышт.

К'ома ди дйар бу.

— Әв к'ома к'ейә ?

— К'ома п'адшае Ниврозийэ, хат ль эт'эка п'адшае хwэ р'амуса, мьле ч'эпе сэр аqут — щəwаһьра р'унышт.

К'ома ди дийар бу.

— Эв к'ома к'ейэ ?

— К'ома п'адшае Бэг'даейэ, ль пэй һэйэ һ'эфсьд һ'эзар сйаре щэрде, — хат эт'эка п'адшае хwэ р'амуса, мьле р'асте, сэр к'өрсие аqут — щəwаһьра р'унышт.

К'омэк ди дийар бу.

— Эв к'ома к'ейэ ?

— К'ома п'адшае Шелазе, пэй һэйэ һ'эфсьд сйаре щэнге, — хат эт'эка п'адшае хwэ р'амуса, ль мьле ч'эпе, сэр к'өрсие аqут — щəwаһьра р'унышт.

Донздэ п'адшае wi һэнэ, һэр донздэ хатын ль диwана Р'остэм, р'уныштын. Кьрынэ гази көр'е Сйаууше, готын:

Эм навэки ль п'адше хwэ даньн.

Р'остэм го: — Наве wi К'ефхөсре Бьмбарэк.

Готын, го: — Р'абэ сэр т'эхт, мә тө qэбул кьри п'адша, р'абэ сэр т'эхт, бьбьтэ п'адша.

Го: — Эз набьм п'адша, һ'эта кō ада мьн һэйэ, һэки wэ ада мьн ишра кьр.

Р'остэм го: — Ада тэ чийэ ?

Го: — Бабе мьн кōштынэ аһд бькэ, һ'этаки һ'эйфа бабе мьн һьлини, эз дьбьмэ п'адша.

Р'остэм го: — Эһда мере бэре бэ, эзе һ'эйфа бабе тэ һьлиным.

Бу п'адша, чу сэр т'эхт р'унышт.

Шэwэ, Р'остэм кьрэ гази көр'е хwэ — Фэрэмэст, го:

— Һэр'э бежэ сэйчи, бра бьчи сәһ'эки сэйранеда.

Сэйчи чо, чо сэйране. Бһарэ, сэре һэйва нисанейэ, һэр канике — жь хwэр'а ав те, һэр гōһләке жь хwэр'а — хwэр'а беһи те, сэйр у неч'ир к'этынэ сэйране, теда һэнэ пэзк'уви, теда һэнэ гак'уви, жь хwэр'а һ'эта эва-

ре неч'ир кър. Эваре донздэ дэсти гӧл чьнин. Эваре
ль һәспе хwә сйар бу, һатэ диwane. Һәр п'адшаки дэс-
тэ гӧл дане, һәр п'адшаки бахшиш дае, эди Р'остәм
же пьрси, го:

— Сәйран чаванэ ?

Го: — Сәйран зә'ф хwәшә, сәре һәйва нисанейә,
теда р'әw — неч'ир һәнә, қәтьке бәрфе к'әтьне, гӧл у
ч'ич'әк зә'фын теда. Р'ожа сәйране әм бычын.

Р'остәм кърә гази кӧр'е хwә Зораб, го:

— Бежә дәләл бла газикә, әме бычынә сәйране.

Дәләл кърә гази, го:

— Бь ә'мыре Р'остәм, һәрчи кӧ хwә нав п'ъра зина
хwә бьгьри, әме бычынә сәйране.

Р'остәм кърә гази кӧр'е хwә Зораб, го:

— Чадьра зәнгаһи нәһтабәк сбә бьк'шинә сәйране.

Кӧр'е wi, дике сбе банг да, чадьр к'ьшандә сәй-
ране. Дәма чадьра Р'остәм чу сәйране, чадьре һ'әму-
йан чунә сәйране. К'әтьнә сәйранедә, жь хwәр'а к'еф
дькьн: Йәк хәзалан дькӧжә, йәк шәрабе вәдӧхә, йәк
говәнде дьгьрын: жь хwәр'а к'еф у сәйране дькьн.
Һ'әфте ван т'әмам бу: сәйр хлаз кьрын, тышт чайрада
нәһьштын, р'ут бу. Р'остәм кърә гази кӧр'е хwә, го:

— Т'аса шәрафе жь мыр'а бинә.

Т'аса гини (шәрафе) вәхар. Т'аса wi йәк дәнек'а-
фьра бу, сәрхwәш к'әт, кърә гази мақулан, го:

— Сәйрана мә тышт те нәмайә, дежын сәйрана
Әлфәсйабе хwәшә, го, һун чь дьбежын, әм бычынә
сәйрана Әлфәсйабе, йане нәчын ?

Мақулан гот, жь һәвр'а дежын, го:

— Хwәде мала wi мират'кә, әв сәрхwәшә, әв чь
дежи, тәйр әзманар'а дьчи, ч'әнга мәқәш дькә, мер
ә'рдер'а дьчи, сәри дьп'әлч'ьқини.

Мураде кӧр'е П'урадър дежи:

— Сәрхwәшә, шабе нәдын.

Р'остәм шар ди кърә гази ван, го:

— Нун чър'а дэнг накън, э жь вә дыьрсъм, нун шаба мьн надън ?

Гөлвезәре К'енәк'ани гот:

— Сәрбыльнде Әйване, го, тө зани.

Го: — Әз занъм, әме сбе бычьнә сәйрана Әлфәсйабе дайнын.

Р'азан, һ'әта бу сбә. Бу сбә, Р'остәм р'абу, кърә гази кӧр'е хвә, го:

— Т'аса араде бьдә мьн,

Кърә гази мадулан, го: — Шәви ди мьн хәбәрәк дайә, нун дежън нун хайе хәбәре хвәнә, йан нә хвә-йе хәбәре хвәнә ?

Гөлвезәр гот, го: — Ә'мыр, ә'мыре тәйә.

Р'остәм кърә гази кӧр'е хвә, го:

— Чадьра зэнгайн нәһтабәк бьк'шинә, дайнә сәй-рана Әлфәсйабе. Сәре һәйва гӧланейә, го, һәр'ә бежә сәйчи, бра бьчи сә'һәке сәйрангәһе бьдә, һәки хвәш буйә, әме бычьнә сәйране.

Шьһ'идо чу готә сәйчи, го:

— Бабе мьн готийә-бычитә сәйране, һәки сәйран хвәш буйә, әме бычьм, һәки хвәш нәбуйә, әме чәнд р'ожи бьсәкьнын.

Бистучар п'ашае Әлфәсйабе һәнә, һатьнә диwana wн, әw жи дьхвәзә һәр'ә сәйране.

Сәйчи (qор'ьхчи) чу сәйране, дьнһер'ә ә'змани сайә, ә'рд мьжә, го: „Әв чаванә, мьж к'әтийә ә'рде. Жь к'әргәдане хвә һатә харе, дурбина хвә дани, дь дурбине фькьри (ньһер'и), фькьри һьнгә стерә ль ә'зманә, һьнгә бәрчәме даран, һақа чадьр — хебәт дь нава сәйранеда данинә го: „Әв чь чадьре хәлqенә ль вьр данинә ?“ Чадьра дьфькьри, чадьрәк р'афәзи һ'әму чадьранә. Йәк ава моров гәрм дькә, йәк к'әфәне моров дьqәтинә, йәк моров вәдышерә. Р'әхш бәр дәре чадьре

гьредайдэ. Бэжына ви мина кэлһекейэ, гөһе ви р'асэре
э'wраньн. Матала ль бэр ве Р'эхшейэ, һ'эч'ко дэштэки
бьдэ, ч'йаки ширэ бэр ве Р'эхшейэ, һ'эч'ко ч'йаки
данэн нава дэштэки, п'элэван нава чадьреда р'азайэ,
сэре ви қонща жорейэ, се газ бь газа Һ'элэбе льнге
ви дэрва дэрк'этийэ, дō мые мэлкэмут нава бэре ви
зэламидайдэ. Сэйчи р'уныштбу, го: „Әзе р'абьмэ сэр
хwэ„. Сауе ль ви гьрт, нькарбу р'абуйа, жь тьрса к'эт
э'рде. Р'абу һэспе хwэ к'ьшанд бэр кэвьр, ль һэспе
хwэ сйар бу, чо, кьрэ газы жьна хwэ:

— Wэрэ мын сэр һэспе данэ.

Жьньке го: — Әв чь ль тэ һатийэ, тэ деу дитьнэ ?
Тэ һ'эфтар дитьнэ ? Сэба чь тō һа тьрсйайи ?

Го: — Жьне, жь мын нэпырсэ, го, мын сэр һэспе данэ.
Сэр һэспе дани.

Го: — Агьркэ жь мынр'а, сэрма дькьм.

Агьр кьр: сынге хwэ вэкр, к'этэ бэр агьр, һ'обэ —
һ'обэ дьдане вийэ, һ'эта бу шэв.

П'адша готэ кōр'е хwэ, го:

— Мын жь тэр'а хэбэрэк гот, тэ готийэ сэйчи,
йан нэготийэ ?

Кōр'е ви р'абу чо ба сэйчи, кьрэ газы сэйчи, го:

— Кōр'о, тō чуйи сэйране, йане нэчуйи ?

Го: — Әз нькарьм хэбэр бьдьм, зэламэки бинэ, бра
мын һьлгьри, бьнэ диwane, әз қьсэ бькьм.

Р'абу зэламэк ани, сэйчи һьлгьрт, бьрэ диwane,
Әлфэсйаб сэйчи фькьри (ньһер'и), р'энге мьрьне сэйчи
гьртийэ, го:

— Сэйчи, тэ чь дитийэ ?

Го: — П'адша, мын тышт нэдитийэ, го, әз чумэ сэре
Бог'азе: дьфькьрьм — әзман сайэ, ә'рд жи мьжэ, жь
к'эргэдане хwэ һатьмэ харе, дурбина хwэ дани, дь
дурбинедэ фькьрим, һьнгэ стерэ ль ль әзмананэ, һьн-
гэ бэрчьме даран, һақа чадьр, хебэт дь нава сэйранедэ

данинэ, мьн го, „эв чь чадьре хэлценэ ль вра данинэ“
Чадьра фькьрим, чадьрэк р'афэзи һ'эму чадьранэ, чэрх
у фэлэк сэр чадьранэ: йэк ава моров гэрм дькэ, йэк
к'эфэне моров дьқэтинэ, йэк моров вэдышерэ. Р'эхш
бэр дэре чадьре гьредайэ. Бэжына ви мина кэлһекейэ,
гöһе ви р'асэре э'враньн. Матала бэр ве Р'эхшейэ,
һ'эч'ко дэштэки бьдэ ч'йаки, ширэ бэр ве Рэхшейэ,
һ'эч'ко ч'йаки данэн нава дэштэки. П'элэван нав ча-
дьреда р'азайэ, сэре ви қонща жорейэ, се газ бь газа
һ'элэбе, лынге ви дэрва дэрк'этийэ, дө муе мэлкэмут
нава бэре ви зэламиданэ. Мьн го: „Эз р'абьм сэр
хwэ“, — саве бь мьн гьрт, мьн нькарбу эз р'абума, жь
тьрса э'рде к'этым. Р'абум һэспе хwэ к'ьшанд бэр
кэвьр, ль һэспе сйар бум, һатьм. Дэ бькьн, бьлэзиньн,
мын бэнэ мала мьн, т'а мьрьне эз гьртьмэ, эзе бьмьрьм.

Элфэсйаб дө т'эхт һэнэ: т'эхтэки сорэ, йэк к'эск.
Сэр т'эхте к'эск р'абу чо сэр т'эхте сор, сйар бу. Р'ожа
дэ'ве т'эхте сор сйар дьби, дэ'wэ, кьрэ гази П'иран, го:

— П'иран, эв чи кэсэкэ, хwэде, р'ожа ви хлаз
кьрийэ, һатийэ сэйрангәһа мьнда данийэ ?

П'иран готе, го: — Р'ожа мьн дьгот, Сйавуш нэ-
көжэ, нэйаре хwэ нэкэ Р'остэм у Т'ус (Туз) ?

Бэре хwэ да Ёһнан, го:

— Ёһнано, эв чь кэсэ ль сэйрангәһа мьнда данийэ ?

Го: — Кэwэкэ пэ'тийэ ль дизкеда, ль мергеда, мер
дьбе золан жевэкэ.

Го: — Qап'уте мьн бавен мьле Ёһнан. Кьрэ гази к'а-
тьбан:

— К'аг'эзан бьнвисьн, бэр сэре сайанда бькьн, шьһ
у мэмлэк'этада бышиньн, эскэр быщьвиньн.

Эскэр щьвандьн, т'эхтэр'эwane Элфэсйабе к'ьшан-
дьн, р'йа шоше чон дэрк'этын сэре нэқэбе.

Зораб у Фэрэмэст қэрэwьльн. Зорав (Зораб) р'азайэ,
Фэрэмэст һ'ышйарэ, дьфькьрэ эскэрэки қэви гран
жела те. Фэрэмэст готэ Зораб, гот:

— Р'абә, тō чь дежи, әскәр те, әм бър'әвын, йан дәст һылынн ?

Зораб ә'нър'и, го: — Кәсәки дийә, әм бәр хәлде бър'әвын ? Малбата мә жь бәр нәйаран нәр'әвйә, — к'әтын пешйа әскәр, шәр'кьрын һ'әта нивро.

лфәсйабе готә П'иран, го: — Әв чь кәсәкә пешйа мә шәр' дькә ?

Го: — Әв ч'ешке маранын (мә'р), го, ба тō пеш бабе ван бьк'әви, те чь жь тә бьки.

Һәлан бу нивро. Шьһ'идә гьртын, го: — Әме бькө-жын.

Е ди гот: — Әм накөжын, әме бышәйнын бабе хвә-р'а һәдйа.

Данә дәсте зәламәки, бьрынә жь Р'остәмп'а, к'аг'әз нывиси: „Әм һиви жь бабе хвә дькын, Шьһ'идә нәкө-жи“. К'аг'әз бьрын данә дәсте Р'остәм. Әви к'аг'әз хвәнд, „Ә'въл ль Бог'азе шәр'ә, Фәрәмәз һиви кьрийә жь бабе хвә — Шьһ'идә нәкөжын“. Р'остәм ә'нър'и, р'абу ширәк ль сту да, го: „Чьр'а р'ожа Сйавуш дь-көштын, чьр'а кәс һиви нәдькьр ?“

Т'әхтәр'әване Әлфәсйабе к'ышандьнә п'ьре. Gewo ль п'ьреда р'уныштийә, қор'ым да зьке хвә, сәрр'ым да әскәр, ль ве (ви) мьле дьхтә аве, мьле дьн дьхтә аве, һәрдө мьла дехә аве.

Әлфәсйабе готә П'иран, го:

— Әв чь кәсәкә шәр'е мә дькә ?

Го: — Әв Gewoйә, Gewoe көр'е Гөһдәрзе, го, әв буйә, әв әв зәламә, кө әз бьн зьке һәспеда гьредам.

Го: — Т'әхтәр'әване мьн бьк'шиньн сәр дәсте ви, әз жер'а хәбәр бьдъм, — кьрә гази Gewo, го: — Gewo, хвәзька бь we мақуле, тō ль бәр дәсте we, хвәзька бь we мақуле, тō қәһвәке бьдейи, хвәзька бь we ма-қуле, тō щьг'арәке бьдейи, го, тō мала мьн буйайи, мьне щьһ у мәмләк'әт т'әслими тә бькьра, мьне щари т'әслими тә бькьра.

Гewo қәт же сәһ нақә. Ёһнан һат, готә п'адша, го:

— Бьдә мьн һ'әйште сйари, Р'остәм чадьреда р'азайә, әзе бычъм Р'остәм быкөжъм. Дәма мьн Р'остәм көшт, те әскәре ви һ'әми бьр'әви.

Ёһйште сйар хвәр'а һьлани, чу нава чадьранда. Р'остәм чадьреда р'азайә, әди нәвербу бычи чадьра Р'остәм. Чо пышта чадьре, кьрә гази Р'остәм, го:

— Р'абә сәр хвә, тьр'тьр'е зьр'е бе һ'әнәр.

Р'остәм ль нава хәвнеда дәнге Ёһнан нас кьр, р'аби сәр хвә, сәрр'ут, п'ехас, бь тана кьрас у дәрпе бәрда пәй Ёһнан.

Ёһнан р'әви, дәст авитә һәспан, дьгәр'и р'аст у ч'әп, сәр мьле хвәр'а даве, һ'әйште сйар жь пәй Ёһнан гьртън, көштън, һ'әта йәк ль ә'рде дьк'әви, дөдө дьминьн ль һәва. Ёһнан жь п'ьре дәрбаз бу, чу ба п'адша, го:

— П'адша, һ'әйште сйаре мьн гьртън, көштън.

Брае Ёһнан, Филасъм, чубу фәтһ'а дewan. Һатә бажер, кәс ль бажерда т'өнә, гот: „Әв к'ода чунә ?“

Хәлқе бажар го: — Сәйране шәр'ә, чунә шер'.

Филасъм һатә сәйране, әскәр һ'әми — п'адшава, бь дуве (р'әх) п'ьре сәкьнинә, го:

— Һун чьр'а льһа сәкьнинә ?

Го: — Зәламә, п'ьредайә, шәр' дькә, әм нькарьн дәрбаз бьбьн.

Го: — Р'е бьдьнә мьн, к'а чь зәламәкә. — Филасъм п'әләwane Әлфәсйабе бу. Чо.

Р'ьм да сәр зьке хвә, сәрр'ьм да Гewo, қонаха һ'әфт сә'һ'әтан, жь бәр п'ьре авет, әди хвә нәгьрт шәр'е Гewo быкә. Чо нав сәйране, кьрә гази Р'остәм, го:

— Һәй — һәй, п'исе жьнәбие, бла бетә шәр'е мьн.

Кәс нәвери бычә шәр'е ви. Дьбежьн һәwқа бьндә, һ'әчку (чава) мнарә, сәр бажаран к'әвә. Р'остәм р'әза бу. Мураде көр'е П'ураде чо шәр'е ви. Филасъм р'ь-мәк леда, зин жер'а валакьр.

Донздэ п'ашае Р'остэм һэбун, һэр донздэ чунэ шэр'е Филасъм: зин жер'а вала кърн, нькарын шэр'е ви бькын. Лэлэе Р'остэм шандын шэр'е ви: да сэр лэлэ, лэлэ бн сьма һэспеда п'эрч'ьдандын.

Зэламэке чо, готэ Р'остэм, го: — Р'абэ, йэк һатийэ шэр', тэ дьхвэзэ, эви п'аше тэ һ'эми бенамус кърнэ, шэр' тэ дьхвэзэ.

Р'остэм р'абу, фарьзи сайи мэйт'эран дахөр'и, сэйчи р'абун т'имарэк данэ Р'эхше — Бэлэк', тэнг у бэнде Р'эхш шьдандын. Зине һэрби ланинэ сэр, шотке тиран бэрда даһеландын, гөрзе гран сэр мьле хвэ дани, чо мэйдане.

Филасъм кърэ гази, го:

— Сэйбсане дьнийе, тэ чър'а қэт'ла хвэ эхьстийэ стые мьн, тэ сэйрангәһа мьнда данийэ, — Филасъм шур аветэ Р'остэм.

Р'остэм мәтале гошэ да бэр, тир аветэ шуне, гөрзэк аветэ шуне, мәрт'але гошэ жи да бэр. Дор гьһа Р'остэм: шир (шур) аветэ Филасъм, тир аветэ Филасъм, мәрт'але гошэ жи да бэр, гөрз аветэ Филасъм, мәрт'але гошэ жи да бэр. Мәрт'ал р'анэгьрт, стые ви шарэке шкенанд, е к'эргәдан бь һ'эфт шьһан. Филасъм жь һэспе к'этэ хар.

Р'остэм пәйа бу, сәре ви жекър. Филасъм гот:

— Сәре мьн жевәнэкэ, эз мьхабьным, бь саг'и хө-ламе тәмэ.

Р'остэм го: — Һәрч'и бьк'эвэ бэр дәсте мьн, эв севие хвэ бь ч'э'ве хвэ набинэ, — сәре ви жекър, пе сәре р'ьма хвэ да, бьрэ дәре чадьре, го: „Сәре фируз у фәрәзан жекър, бн гөһар'а“. Го, мьсин гөм — гөме аве биньн, эз дәсте хвэ жь хуна ви к'афьри бышом.

Нэвзэр, Гөһдэрз, Забьле һәрсе малбат бэрэвбун, кэс нькарэ шэр'е ван һәрсе малбатан бькэ. Элфәсйаб р'эви, әскәре хвэ һьлани, бәре хвэ да бажаре хвэ.

Р'остәм пэй ван к'эт, бър чу бажаре Т'уране,
хэрше һ'эфт салан жь ван стэнд, стэкан хуна Шьһ'идэ
эхьст сэр хуна Сйаууш: хуна Сйаууш сэкьни. Әскәре
хвә һълани, һатә бажаре Иране. Әскәр бәла бу, к'еф-
хвәш бу п'адше ван.

23. Ч'ЪQE СИАУУШ

Щарәкә щаран, рә'мә ль де у баве һадър у
гöһдеран.

Йәк һәбу жер'а дьготын Гевее Годәрз,

Вәзире К'ынк'аус п'адша бу:

Вәзире мьле р'асте,

Браки Гевее Годәрз һәйә,

Наве ви Сиаууш бу:

Дь дыйаеда мәрыв нә бьхвә, нә вәхвә,

Т'әмашә һ'өсьл у щәмале ви бькә.

Р'ожәке п'адше го Гево, го:

— Гевое мьн.

Гәрәке тō брае хвә Сиаууш бьди мьн,

Әз бьбьм бькьм көр'е хвә.

П'адше ә'мыр кьр,

Ә'мыре п'адше нәһатә шкенандьн.

Го: — П'адшае мьн хвәшбә,

Мьн п'ешк'еши тә кьрийә.

Гази Сиаууш кьр, ани:

П'адша р'абу вәр'екьр мал,

П'адша диван һьлани, чу мал.

Жьна п'адше р'абу Сиаууш к'ьшандә п'еси-
ра хвә,

Кьрә көр'е хвә.

Вәки көр'ьк шикида дьчу,

Ақьл у дьле п'адше пер'а бу (щәрк у меләк).

Һәвқас же һ'ыз дькьр,

Тә қәй дьгот жь дьле ви к'ьшандьнә.
 Wәки сәһ'әтәке нәдита,
 Ақыл сәре п'адше дьчу.
 Чәнд сал дь we наве чун.
 Көр'е п'әләwana эп'әйи мәзыи бу.
 Һәрчи жьныи бе ә'сылыи.
 Р'ожәке жьна п'адше готә Сиawуш:
 — Тө гәрәке ви шөхөли бь мыр'а бьки.
 Го: — Ахьр тө дйа мыни,
 Тө жьна п'адше мыни,
 Намуса мә қәбул накә.
 Го: — Йан төе ви шөхөли бь мыр'а бьки,
 Йан әзе сәре тә бьдьмә бьр'ин.
 Го: — Мын ад кьрийә, мын готийә тө дйа мыни,
 Әзе ви шөхөли накьм.
 Чәнд р'ож дь we наве чун.
 Р'ожәке п'адше го Гево:
 — Әме һәр'ын ч'йа бо хwә неч'ире,
 Behна мә дәрк'әwә,
 П'адша һатә мал, готә жьна хwә:
 — Т'әвдира мә бьбинә,
 Әме све бо хwә һәр'ынә неч'ире.
 Го: — Ахьр көр'е тә нәхwәшә,
 Нькарә бе,
 Төе чава һәр'и неч'ире,
 Wa го, wәки нәһелә Сиawуш һәр'ә.
 Сиawуш ль мал ма,
 Әw чунә неч'ире.
 Жьна п'адше го: — Сиawуш !
 Го: — Чийә ?
 Го: — Бь ә'зәт шәләләте хwәдекьм,
 Тө ви шөхөли гәл мын нәки,
 Әзе сәре тә бьдьмә бьр'ин.
 Го: — Мын шарәке готийә — тө дйа мыни,

Өзе ви шөхөли бь тәр'а накьм.
 Жьна п'адше р'абу чь кьр ?
 Дәрпе хwә қәлашт — чир' — чир'кьр, аветә
 ль we,
 К'ефа хwә храб кьр, р'унышт шыне хwә.
 Эваре п'адша жь неч'ире хат,
 Гәл жьна хwә қьсәкьр,
 Жьна ви хәбәр нәда.
 П'адше готе: — Қәнше,
 Чьр'а бь мьн хәбәр пади,
 Чь қәшымийә тә ?
 Го: — Тә биж (бич) ани мала мьн,
 Ве све һун чун неч'ире,
 Р'абу дәсте хwә аветә мьн,
 Өз гәл дәсте ви нәчум,
 Дәрпе мьн һ'әму чир' — чир'кьр, авет,
 Өз бенамус кьрм.
 Йане тәе сәре ви бавежи,
 Йан жи әз мала тәда наминьм.
 П'адша бавәр нәкьр, занә дәрәwә,
 Бебәхтийә жьна ви дькә.
 Чу диwане р'унышт,
 Гази Гево кьр, го:
 — Гево, һ'ал — һ'к'йат' ванә.
 Жь бо Гево қьсәкьр.
 Го: — Гево, әз заньм бенамусә жьна мьнә,
 Өз we бавәр накьм,
 Бәле әз чь бькьм намуса мьнә,
 Р'абә Сиавуш дәринә,
 Бра жь аха мьн һәр'ә.
 Гевее Годәрз р'абу,
 Т'әйбира Сиавуш дит,
 Жь аха Иране дәрхьст.
 Сиавуш чу нава Т'уране:

Чу нава Т'уране, чу қәста п'адше, —
 Т'уране Әфрәсйабе Щәбап'иш кър,
 Чу славәк да п'адше Т'уране.
 Слава Сиавуш вәргьртн:
 Т'әглифа р'уньштне ль кърн.
 Сиавуш щне хвәда р'уньшт.
 Го: — Тө жь к'өйи ?
 Го: — Әз жь Иранемә !
 Брае Гевее Годәрзъм,
 Наве мьн Сиавушә.
 П'адше го: — Сиавуш төи ?
 Го: — Бәле, әзм !
 Го: — Әз шәве ль тә дьгәр'йам,
 Тө р'оже ль дәсте мьн к'әти.
 Одәк бо ви да вәкърн,
 Хьзмәтк'арәк данә бәр дәсте Сиавуш:
 Сиавуш р'уньштә ода хвә.
 Чәнд р'ожәк дь we наве чун:
 П'адша диванәк дани,
 Гази мәзн, гьрә — гьре хвә кър,
 Го: — Ле әм чь бькьн ?
 Лаиқи Сиавуш әм чь бьдьне ?
 Мәзьне ви готьне: — Лаиқи ви әвә,
 Вәки тө кәч'а хвә бьдейи, ле мә'рбьки.
 П'адша р'абу кәч'а хвә ле мә'ркър,
 Ё'әфт р'ож, ё'әфт шәва кьрә дә'вәт.
 Сиавуш кьрә вәзире хвә.
 Чәнд сал дь we наве чун.
 Хвәде дө көр' данә Сиавуш.
 Р'ожәке п'адша р'аза бу.
 Дь хәвна хвәда дит,
 П'адшайа ви дь бьн дәсте Сиавушда we
 храббә:
 Се щара п'адша ё'ьшйар бу,

Се щара р'аза:

Се щара һатә хәвна ви,

Кӧ: „П'адшайа тә бь дәсте Сиавушва храббә,
П'адшайа тә ве бьгһижә Сиавуш“.

Се р'ожа п'адша бо кәсәки қса нәкър,

Се р'ожан сәр һәв һатә хәвна п'адше.

Се р'оже ви т'әмам бун:

П'адша диванәк дани — бе Сиавуш.

Чь қәдәр мәзын, гьрә — гьре ве һәбун,

Һ'әму щьвандын диване.

П'адша диванеда гот: — Гәли вәзиран,

П'адшайа мә дь дәсте Сиавушда бе храб-
кьрыне,

П'адшайа мә ве бьгижә Сиавуш:

Мьн се р'ожа хәвна хвәда дит —

Мьн бо кәси қьсә нәкър.

Мәзын у гьрә — гьран һ'әму мөләһәзре хвә
кьрын,

Готын: — П'адшаһьм хвәшбә,

П'әләванәк жь нава һәйара һатийә нав мә,

Вәки әм сәре ви жекьн, чь же бьбә,

Нәйаре чь бькьн ?

Щаб чу гьһиштә Сиавуш,

Сиавуш мәлул бу,

Кӧ п'адше ә'мьр кьрийә сәре ви ледьн.

Ферьз у п'әләвана чарнькаре ханийе Сиавуш
гьртын,

Гази щәлата кьрын,

Кӧ сәре Сиавуш ледьн.

Жьна Сиавуш готә п'адше баве хвә:

— Мьн һиви жь тә һәйә:

Тӧ бьһелә, әз хуна ви һьлиньм.

Гӧмгӧмәк ани, вәки сәре Сиавуш бьр'ин,

Да бәр хуна Сиавуш һьлани.

Гөмгөм бър дани ода хвә,
Сиавуш жи бърн вәшарты.
П'адша р'ьһ'әт бу, һат т'әне р'әза.
Хуна Сиавуш р'өже шарәке дьк'әлә,
Р'адьбә сәр гөмгөм,
Щар дьн дадьк'әвә гөмгөм.
Йәк дьбежә йәки: „Хө хуна
Сиавуш нинә ва дьк'әлә?“
Жьна Сиавуш р'әш к'ьшандийә сәр хание
хвә,

Дө көр'е Сиавуш һәнә,
Нәһ салинә, һәрдө жи һәвалщевинә.
Жьна Сиавуш дьбежә көр'е хвә:
— Маме (апе) вә наве ви Гевойә,
Мәрвәки бь п'уртә,
Щане ви һ'әму бь п'уртә (п'ьрчә),
Вәки һун дьбиньн, же нәтьрсьн.
Әм бен сәр қьсәта Геве.
Р'өжа Сиавуш көштын,
Сиавуш һатә хәвна Геве.
Кө: „Р'абә, брае тә Сиавуш көштын“.
Геве све чу бо п'адше хвә қьсәкьр,
П'адше жь Геве бауәр нәкьр.
Р'өжа пашьн диса һатә хәвна Геве,
Го: — Р'абә, хуна Сиавуш дьк'әлә,
Р'абә т'әйбирәке бьбинә.
Геве све чу, бо п'адше хвә қьсәкьр,
Го: — Р'абә, т'әйбирәке бьбинә,
Хуна Сиавуш дьк'әлә,
Әм һәр'ьнә шер'.
П'адша жь Геве бауәр нәкьр.
Геве зьвьр'и, һатә мала хвә:
Диса шәв р'әза, диса һат бира ви.
Геве жьна хвә жь хәве һ'ьшйар кьр,

Го: — Әзе һәр'ымә ду Сиавуш,
Сәһкым к'а чь ль Сиавуш һатийә.
Гево хвә т'әркәлбас кър,
Чу, чу, бажаре Т'уранер'а дәрк'әт.
Чу жь бажар дәрк'әт,
Вәки пьч'уке бажер тенә ван дәра бо хвә
дълизьн.

К'омәк зар'а ль ведәре бун:
Гево қәста к'ома вана кър,
Һ'әму тьрсйан, же р'әвин,
Манә кӧр'е Сиавуш т'әне.
Кӧр'е Сиавуш вәки ч'ә'в пе к'әт,
Го: — „Ыһа, хвәде, әва маме мьнә“,
Вәки дйа мьн қьсә дькър.
Гево кърә гази: — Кӧр'о !
Кӧр' чу ньк Гево,
Го: — Тӧ кӧр'е к'ейи ?
Го: — Әз кӧр'е Сиавушьм.
Го: — Һәр'ә бежә дйа хвә,
Гево һатийә, гази тә дькә.
Ма һ'әта дьнйа тари бу,
Жьна Сиавуш чу Гево ани мала хвә.
Чун маледа, ч'ә'ве Гево бь хуна Сиавуш к'әт:
Хун дьк'әлйа, шьвети тӧ агър бьди бьни,
Дьк'әлйа, сәр гӧмгӧмр'а давит.
Гево готә жьна Сиавуш:
— Қәнице, Сиавуш чьма кӧштън ?
Го: — Һәвқас ақьлп'ър' бу,
Дь п'адшайа мәда гьһиштә ба ви:
Баве мьн ч'ә'внәбари жекър,
Р'абу да кӧштън.
Го: — Һ'әта хуна п'адше баве мьн
Мина хуна Сиавуш нәк'әлә,
Хуна Сиавуше һәрт'ым бьк'әлә.

Геве р'абу финшанэк т'жи жь хуна Сиавуш
һълани,

Р'абу, дэрк'эт жь мала Сиавуш чу,

Го: — Һ'эфт р'оже дьн быбинә,

Ч'э'в бь р'ебә, һ'эта әз тем.

Һ'эфт р'ож дэрбаз бу,

Бу чьл р'ож, паше Геве гьһиштә бажаре хwә.

Геве чу ньк п'адше хwә,

Хуна Сиавуш дэрани, дани бәр п'адшае хwә'

Хуна Сиавуш, wәки дьк'әлйа.

Ль п'адше бу хирәт.

П'адша р'абу диванэк дани,

Чь қәдәр мәзын, гьрә — гьре ви һәбун,

Һ'әму гази диwane кьрһн,

Бәре хwә зьвьр'анд Р'остәм, го:

— Йа Сәрбьльнде Иране, п'адше го,

Дьһйа ава буйә, һ'эта дьһйа храббә,

Кәси шөхөле wa дитьбу бь ч'э'ве хwә,

П'адша бинә һесире хwә бькөжә ?

Жь wә те т'әйбирәке бькһн,

We һ'әйфе һьлинһн же,

Хун дьк'әлә, гөһә же те.

Р'остәм го: — Гази к'атьбан кьһн.

Гази к'ат'ьбан кьрһн.

К'аг'әз данә ньвисандьһн,

Щьһ у мәмләк'әтада гәр'андьһн,

Һьһнди шуре wan дьбьр'и,

Әскәре хwә щьвандьһн,

Әскәре хwә данә same,

Әскәре wan бу һ'иждә лаг,

Һәр лагәк сәд һ'әзар,

Чәк'ма зер'ин к'ьшандьһн лыһге Т'ус,

Алагевана даниһә сәр мьле Т'ус:

Т'ус пешйа әскәре хwә к'әт,

Гевее Годэрз да думайи,
Р'остэм кьрә гази:
— Фрухт, р'эхш у р'азин.
Р'эхше Бэлэк' (Бэлэк) дэранин,
Зине зер'ин данинә сәр пыште,
Р'остэм һ'әмайила зер' у зив, р'аст у ч'әп
бәр хwә дани,

Хатър жь п'адшае хwә хwәст,
П'е хwә аветә р'ьк'ефе,
Р'остэм к'әтә пешйа әскәре хwә,
Пешйа әскәре Иране, го:
Гәли Иранйа, һүн йаваш — йаваш wәрһн,
Әзе бәре һәр'ьм нав Т'уранйа.
Гево жи с'рз Р'эхше хwә бәрда,
Әw жи гьһиштә Р'остәм,
Әw жи бь Р'остәмва пешйеда чун,
Р'остәм, Гево чун неч'ирвание,
Дәрк'әтһн, бәр диwаре ханйе Сиawуш пәйа-
бун.

Го: — Әм дәрда һәр'ьн,
Qәрәwьл һәнә, we пе бьһ'ьсьн,
Әм чава бькьн, wәки Т'уран пе нәһ'ьсьн ?
Әм көр'е Сиawуш, жьна Сиawуш нав нәйа-
ран дәрһһн ?

Р'остәм ськ'ә дани диwер,
К'өлмәк лехьст,
Ви али леда чу, wi али леда чу,
Һ'әта р'абу сәр бан:
Шьрит авет — һәрдө көр'е Сиawуш, гәл жьна
Сиawуш пышта wan гьреда,
Ньлк'ьшанд, дәрхьст жоре:
Сйар бу. жь бажер ләрк'әт.
Сбе щав чу п'адше Т'уранер'а,
Готьне: — Кәч'а тә, һәрдө нәвие тә —

Иранйа һатънә, бърънә,
 Т'әйбира хвә бьбини, сбе шәр'ә.
 Әз хөламе сәри,
 Дьнйа р'он бу,
 Р'остәм пешйе к'әт,
 Гево к'әтә думайи,
 Қәста бажаре Т'уране кър.
 Не әскәре ван нәгъһиштьбуне,
 Көрийа һәспа дь ә'рде дьк'әт,
 Гол у щымщымә т'әвһәв дькър,
 Р'остәм гөргз давит,
 Хун шьвети шадрwana давит,
 Һ'әта таштийа мирани,
 Сәр сәре Р'остәм у Гево бу т'оз у думан,
 Бу һәщаш, бу ахьрзәман.
 Р'остәм ле зьвьр'и, го: — Гево.
 Го: — Чийә ?
 Го: — Бь ә'зәт у щәләләте хвәдекъм,
 Әв бьбьн пәмбө, әм бьбьн агър,
 Әм ч'аре вана накьн.
 Т'әйбирәке бькьн, һ'әта әскәре мә тен.
 Гево го: — Р'остәм, тә мälәһ'әзран нәкә,
 Алие пыштева т'ө дәрб кәс ль тә надә,
 Жь алие синг кәс ч'ар бь тә набә.
 Р'остәм мälәһ'әзрә дькър,
 Гево пыште бьһелә, бьр'әвә.
 Гево бь we готьне —
 Р'остәм пышт р'асткър,
 Дьбежьн Р'остәм ә'ньр'и,
 Гөр'инәк даһела,
 Ә'рд у ә'зман жь бәр дәнге
 Р'остәм бь һәвр'а йәкбу.
 Нәваләк һәйә, дьбен нәвала Гьре Һьмавәнде.
 Р'остәм қәста we нәвале кър,

Нəвалəкə к'урə, нəвалəкə бe һeвар, бe газн.
 Дьбeжьн нəвала „К'өрда“,
 Р'остəм у Ённан дь бəр һəвдöда чун,
 К'өрйа һəспа дькьрьн к'оме вəрдькьн,
 К'олан у зькакан вəдькьн,
 Дьбeжьн Ённанə, р'ьн ль сəр сынганə,
 Гөрзəк бь гөрза гран к'этə нав сəре Р'остəм,
 Р'остəм мəрт'алe зер'ин да бəр,
 Сəре хвə да алиe дьн — дəрбазкьр.
 Гөрз даветьн, гөрз дьчəрхандьн,
 Дəнгe ван дьчə э'рд у э'зман:
 Нaли фeрьз у п'əлəвананə,
 Р'адьбьн эт'əка э'зман:
 Ёнəк дьбeн: — Шəр'ə,
 Ёнəк дьбeн: — Ахьрə,
 Ёнəк дьбeн: — Ахьрзəманə.
 Тö р'испи би Р'остəмe көр'е Зал,
 Ё'этани əскəре Иранe гьһиште,
 Əскəре Т'уранe дəрхьст дəште,
 Эхьстə ч'ьл у ч'йа,
 Шьвети гөрəк бьк'əвə нaва карьк у бəрха,
 Ви мьли, ви мьли, бьр' кьр,
 Aветə ч'ьл у ч'йа.
 Əскəред Иранe гьһиштə Р'остəм:
 Р'остəм шур жь калан к'ьшанд,
 Дак'этə сəр бажер,
 Го: — Гəли Т'уранйа,
 Бь э'зəт — щəлалəтe хвəдекьм,
 Ёун нəйен сөлһe (барьшбунe) —
 Əз кьтəкe жь вə һəһeльм.
 Т'уранйа дəзмала р'айe һьлавет,
 Го: — Бьхвəзə, йа Сəрбьльнде Иранe,
 Бьхвəзə, к'а мразe тə чийə ?
 Го: — Мразe мьн əвə,

Һун бығырын п'адше быдын мьн,
Wэки эз ын быкӧжым,
Хуна ын тегъл Сиавуш быкым.
Т'уранйа диуанэк дани,
Го: — П'адшаһым хвэшбә,
Хуна мера — мерәкә,
Р'абә, һәр'ә т'әслим быбә,
Әм мәмлә к'әтәки, қәзаке надынә храбкьрыне,
Жь бона мәрвәки,
Тә п'искьрийә, һәр'ә падышкә.
П'адшае хвә һынгьртын, бьрын,
Т'әслими Р'остәм кьрын.
Р'остәм го: — Қәнщә, п'адшае нәщынс у
мә'рум,

Һесир, һесире р'әбәнһи,
Тә чава т'ақәт кьр,
Тә һесир кӧшт,
Һым һесире тә бу, һым зә'ве тәбу,
Го: — Кӧр'о, гази щәлата быкын.
Гази щәлата кьрын.
Сәре п'адше ани, сәр хуна Сиавуш жекьрын.
Хуна п'адше т'әви хуна Сиавуш бу,
Паше к'әла хуна Сиавуш сәкьни.
П'адша кӧштын, Т'уран ма ль щьһе хвә.
Әw һынгьртын, кӧр'ед Сиавуш данә ван,
Һатьнә мала хвә. Жьна Сиавуш ани,
Диса данә брае Гевойи ды,
Һ'әфт р'ож, һ'әфт шәва дә'wата хвә кьрын:
Әw ль we гьһиштын мразе хвә,
Һун жи лера быгәһин мразе хвә.

24. КӖШТЬНА Р'ОСТӘМ

Шарәке шаран, р'ә'мә ль де у баве һадър, гӧһдаран. Әз бәни Т'уран мәмләк'әтәки мәзын бу: гәләк п'адше we һәбун, бь һәвр'а дайм йәкбун, бәле ль Иране дайм шәр' у дә'wed гран бун. Щинар бун, бь һәвр'а даймә нәйаре һәвбун.

Wәхтәке шәр' у дә'we Р'остәм мә бәйан бун. Ч'ь-қал хале Р'остәм бу, әw жи п'адшае мьләки Т'уране бу. Нәма шаран Иран у Т'уран беһ'әсав мер жь һәв кьрьбун ахеда.

Бь ве қаме (форме) Ч'ьқал Иран жи гәләк һәсти жь һәв қр'анд бу (жек) т'ьжи зьке ахе жек кьрьбун.

Wәхте Р'остәм хасма, wәхт бу, шәр' сәр хале Р'остәм Ч'ьқал бу, мер жь хале Р'остәм зә'ф һатьн кӧштьне. Кӧр'е Ч'ьқал һатә кӧштьне. Мәмләк'әте ван һат werанкьрьне. П'әләwанед жеһати кьрьнә дь ахеда, шие ван храв бу, дәwләта wана п'уч бу: авайи дь шие аха Ч'ьқалда нәмабун: Ч'ьқал дит, кӧ шие wi бәр дәсте Иранйан we п'уч бу, т'ӧ дәсте зоре ч'аре Иране найнә һьнди Р'остәм ль нав ванә.

Мәләһ'әзрәте хwә кьрьн бь достани, бь дьлхwәши, бәлки хwә хлазкьн жь әwi әждаһи, жь Р'остәм һ'әйфа хwә һьлдә. Бь һәдйа у славан, бь бәхт у бawәра, ә'гит — п'әләwана бәрәвбун сӧлһанә кьрьн. Чәнд саләк дь we наве чун, бу йәкхwәши дәрбазкьрьн: дьчьн малед һәв, тен, хwәшьн бь һәвр'а, бь р'уда гәләки һәв

қәбулын. Бәле, Ч'ьқал жь һөндөр' у дьл храбә, дайм
де we мәләһәзрейә, һ'әйфе һьлинә, Р'остәм жь мәйда-
не р'акә.

Тинә т'әльке дьк'олә, —
Ә'рд чьл газ дреж,
Чьл газ фьрә, чьл газ к'ур —
Дьдә к'олан.
Навда чь қәдәр сәре тиран,
Хәнщәран, шуран дач'ькинә.
Сәрда п'әжанан ахе дагыртийә,
Дәрман кьри сәре ван.
Р'остәм харзе хwә дә'ват дькә,
Гази дькә мала хwә.
Мала хwәда р'уныштанд,
Харьн у вәхарьн,
Го: — Р'остәме харза !
Го: — Чийә, хало ?
Го: — Мәт'а тә гәләки дьгот:
„Хwәзи жь хера хwәдер'а —
Тә р'ожәке
Дө сәре мәйдане бьһатайн, бьчуйайн,
Мьн ч'ә'ве хwә бьдита,
Кө харзие мьн һо п'әләһанәки қәнщә“.
Р'остәм го: — Хало, әва сәд салә
Ль Р'әхше — Бәләк сйарьм,
Тө дьбини.
Р'остәм занә, wәки Ч'ьқал әw ә'рд к'олайә.
Бәле хwә нәгырт мә'лумкә,
Нәбен Р'остәм хоф кьр.
Ль Р'әхше — Бәләк баwәрә,
Wәки we дәрбаз бә.
Ч'ьқал щар ди го Р'остәм,
Же һивн кьр.

Р'остәм р'абу тәнг у бәнге
 Р'эхше — Бәләк' шданд,
 П'е хвә аветә р'ьк'ефе,
 Шәләба Р'эхше — Бәләк' бәрда.
 Сәрәк ль мәйдане һат у чу.
 Һат р'эх ә'рде к'олайи,
 Р'эхше — Бәләк' занә — бебәхти чебуйә:
 Бо кәштына Р'остәм.
 Пашва зьвьр'и.
 Р'остәм ә'ньр'и ль Р'эхше — Бәләк',
 Ә'рәби ле хөр'и, щотәк р'ьк'еф леда,
 Хуне жь бәр р'ьк'ефа явет.
 Чьл газ дәсте Р'эхше — Бәләк' дәрбаз бу чу.
 Ви али, бь ви али дак'әтә ч'ә'ле,
 Р'остәм к'әтә ч'ә'ле,
 Чьр'инәк жь нала Р'эхше — Бәләк' һат.
 Р'остәм го: „ҫиһа, вәллә, р'ожа кә
 Әз сәр дьийәе к'әтм,
 Р'эхше — Бәләк' к'өр'ик бу (шани),
 Мын жь хвәр'а ани,
 Дәврешәк һат пешйа мын,
 Р'эхше — Бәләк' нал кьрын,
 Готә мын: „Р'остәм ?“
 Мын го: „Чийә ?“
 Го: „Р'ожа нала һәспе тә бьк'әвә,
 Ду we р'оже тәе бьмьри“.
 Мын готә дәвреш:
 „Ахьр әз п'әләванәки гәләки гәр'окьм,
 Р'ожеке нала һәспе мын наминә бын мында“.
 Дәвреш готә мын:
 „Нала Р'эхше тә we һәр'ә
 Һ'әзар һ'әфтсьд сал“.
 Р'остәм дь ч'ә'леда го:
 — Һ'әзар һ'әфтсьд сәле мын т'әмам бунә,

Әзе бьмьрьм.

Р'остәм к'әтә сәр шур у тирада,
Р'әхше — Бәләк' к'әтә сәр дьнйәе,
Р'әхше — Бәләк' жь бә'ре бу,

Щар дьн чу бә'реда.

Р'остәм ма дь чьл газ к'ур дь ч'ә'леда,
Нав тир у шуред дәрманкьрида.

Р'остәм дькьрә гази, дьго:

— Ч'ьқалә, халә !

Мьн һиви, сәд һиви жь халә хвә һәйә,
Тө тир—кәване мьн бьдә мьн,
Кө тәйруту ч'ә'ве мьн нәхьн —
Һьнди әз саг'ьм.

Ч'ьқал чу, тир—кәване ын ани,
Аветә дь ч'ә'лед бәр Р'остәм,
Ч'ьқал р'әви чу, хвә да бәр ч'нарәки мәзын.
Р'остәм тирәк гьрт ч'наре,

Тир ль ч'наре да,
Сьмьт (қөлкьр) ч'нар,
Сьмьт Ч'ьқал,

Чу ч'йәе Қал —

Ңеж нһа жи һәйә,

Ә'фәрьм Р'остәм — көр'е Зал.

Сьм ч'нар, сьм Ч'ьқал, чу ч'йәе Қал,

Сәд щар ә'фәрьм, Р'остәм, көр'е Зал.

Һ'әзар һ'әфтсьд сал Р'остәм ә'мьр кьрбу.

Һьнд қәдәр шәр' кьрбу,

Һьнд қәдәр намус кьрбу,

Т'өщар мә'де хвә нәкьрбу,

Һ'әта we р'оже —

We р'оже һежа Р'остәм

Ңежа мә'де хвә кьр.

Ль дьнйәе бу һәйдадә,

Т'ө кәси нькарбу Р'остәм жь ч'ә'ле дәрхә.

Щаб чу дйа wi — Р'удэбе,
 Дйа Р'остэм, наве we Р'удэбэ бу,
 Натэ сэр ч'э'ле, куз бу,
 Нэрдö дэсте хwэ аветэ Р'остэм,
 Мина т'фалэки һьлаци дани сэр дэсте хwэ,
 Wa Р'остэм дэрхьст,
 Дани сэр нэрдö дэсте хwэ,
 Qэста п'адшае хwэ кър,
 Дэрмане нождарие же хwэст,
 Wэки бавежэ брина Р'остэм,
 Kö Р'остэм саг' бьбэ.
 П'адша жи же һ'ыз нэдькър,
 Дэрмане нождарие аветэ бэ'ре,
 Нэда Р'удэбе.
 Н'эфт сала дйа wi дани сэр дэсте хwэ,
 Гэр'анд ль дьнйае, го:
 — Пьч'уко, бефэ'мо,
 Н'эзар н'эфтсьд сал э'мыркърййо,
 Нэ дьнйа хwэ дийо,
 Нэ дитийо, нэ бинайо.
 Пьч'уко, бефэ'мо,
 Сэр дэсте дайейо.
 Н'эфт сала гэр'анди ль дьнейо,
 Н'эта нэрдö ч'э'ве дйа wi жи жь грин кор бун.
 Паше чь сэдэр эскэре Иране һэбу,
 Натьн т'ърба ван данэ к'олан,
 Йа Р'остэм, дйа wi —
 Р'эх һэв данэ к'олан,
 Нэрдö анин теда вэшартын.
 Нэр кэсэк бэла бу, бо хwэ чун.
 Qса мэ хлаз бу,
 Р'эһмэ ль де у баве һадър, гөһдаран.

Н В И С А Р Н А С И

Буин, зар'оти у шаһьлтийа Р'остәм

1. „Ч'ир'ока Зал“ — Г'эсое К'элэш Мамојан готийә, 70 сали, нәхвәнди, жь гонде Сори́ке (бәре Зөрбә) ль сәр нәһ'ийа Т'алине, колхозван, жь эла (қәбила) һ'эсь-нийа, йане жи чава вәхтеда дьһатә готьне — жь эла Усьв бәге.

Әва шаха сала 1936-а һатийә бәрнвисаре, вәхте әв каләмер һатбу бажаре Ереване. Г'эсое К'элэш чава меван һатбу мала бразие хвә — Бро Мамоев (Брое Мамо), е кō ши чахи директоре Техникума к'өр-дайә педагогийә Пышкавказейә бәре бу.

Зарбеж өса жи шахәкә „Р'остәме Залә“ дьне жи мәр'а гот, „Р'удә'вә“, йак дь әве бәрәвокеда һатийә щиваркьрьне. Әви пер'а жи шахед дьне занбу, ле сәд һ'әйф дәмер'а вәхте мә т'өнәбу, һәрче занбу мә дәст хвәда бәрбьнвьисийа.

2. „Р'удә'вә“ — Г'эсое К'элэш Мамојан готийә, бьһер'ә нвисарнасийа 1-е.

3. „Шәр'е Р'остәм у Мышьрьқ“ — Мьстое Сәфо готийә, жь гонде Бащәлуе, жь қәза Қәрсейә бәре, 67 сали, нәхвәнди, һһа ль бажаре Бат'умнеда дьминә, хәбата дәрғәвание дькә.

Әва шаха, өса жи чәнд нмунед зарготьне дьне, һатьнә бәрнвисаре һавинна сала 1937-а. Мьсто һостәе зарготь-нейә. Эвар — эвар бь һ'ызкьрьнәкә мәзьн нәфәре мала

хвэр'а һәрче тыште жь зарготыне занэ—дыбежэ вана, ѳса жи шахед „Р'остэме Зал“. Әw дыхwэзэ, wәки зар'е wи, нәви — нәви ч'ыр'кед wи әw жи гли—готыне бәре — сәрһатийа, мжулйа у ед дьн заньбын, һаж вана һэбын: „Ле әw йәк нае сери, — каләмере шамер wa бь газыи дыбежэ, — шәһәрда мәрвв бь хәбата щөда — щөда ә'мьре хwә дыдәбриньи, һ'әwас у wәхте вана т'өнә, wәки гөһдарийа ч'ир'ока, сәрһатийа бькьн, һинбын у һында хwәда әw бь хwә жи бежьн“. Сәд һ'әйф, wәхте мә жи т'өнәбу қә на п'ыр'һындьки гли—готынед wи бәрбынвисийа, бона һесабуне әме бычуна Йалт'ае.

4. „Зал, Ушәнги Ша у Р'остәм“ — ашьқ, зарбеж Аһ'ме (Аһ'мәде) Чоло (Чолойан) готийә, гөндие Әләгәзе ль нәһ'ийа Әләгәзе (һна Арагас), 75 сали, нәхwәнди, жь эла (қәбила) сипка. А. Чоло ль Ә'йнт'абе жь дйа хwә буйә. Сала 1875-а малбаване wи т'әви эздие сипки жь Т'урк'нае мөһашьр дыбыи тен дык'әвьнә быи бандура һ'өкөмәта урьса ль қәза Қәрсейә бәре. Малбаване Аһ'ме һәма ль we қәзе, гөнде Қозьлщәда щи — war дыбыи. Ле сала 1918-а жь weдәре жи мөһашьр дыбыи тенә гөнде Шамушвана мәзыи (һна Әләгәз).

Әва шаха, ѳса жи шаха „Р'остәм Шьмыкзер'ина бука Сәлмийани Сьнди аза дыкә“ сала 1936-а һатынә бәривисаре, ле шахед дьн „Шәр'е Р'остәм у Әзриф“, „Р'остәм у Бещане көр'е wи“, „Фәләмәс Р'остәм жь дөве Хәрман аза дыкә“, Р'остәм Зөһраве көр'е хwә дыкөжә“ сәлед 1939-а, 1944-а һатынә бәривисаре.

5. „Зар'өти у шәр'е Р'остәм“ — Манук Геворгйан готийә, жь алие Шатахе, 80 сали, нәхwәнди. Сәлед қыр'а әрмәнийа жь Шатахе мөһашьр дыбә те Әрмәнистана Р'оһьлате, ль Аштараке щи — ст'ар дыбә. Әw жь нмуне зарготыне гәләк тышта занә, һьм бь змане әрмәнки дыбежә, һьм жи бь змане көрманщи. Әва шаха „Р'остэме Зал“ — хортанийа хwәда һин буйә ль Шата-

хе. Wəхте бəривисаре Ш. Кужикийан, wəки зарбеж нас дькьр, гəлəки али мə кьр. Шаха „Зар’оти у шəр’е Р’остəм“ сала 1935-а һатийə бəривисаре.

Р’остəм чава азакьре һəрче нава һ’алə
тəнгасне — чəтнайда

6. „Р’остəм Шьмькзер’ина бука Сəлмийани Сьнди аза дькə“ — Аһ’ме Чоло готийə, бьһер’ə нвисарнасийа 4-а.

7. „Шəр’е Р’остəм у Əзриф“ — Аһ’ме Чоло готийə, бьһер’ə нвисарнасийа 4-а.

8. „Р’остəм дьчə Чинстане“ — шване колхоза гəнде К’орəк’əнде ль сəр нəһ’ийа Эшмнадзине Һəт’əме (Əт’əме) Ə’мо готийə, жь əла һ’əсьнийа (бəрəка шəрқийа), 23 сали, хwəнди.

Һəт’əм əва шаха „Р’остəме Зал“ жь бəве хwə Ə’мо һинбуйə, е кə wəхте хwəда дəнгбеж — зарбежəки бəр-бьч’ə’в буйə. Зарбеже мəйн шаһьл занбу, к’а бəрнвисар чь щəфакни мəзьнə. Һəр тəһəрни али мə дькьр, wəки готьна ши ши — war бе нвисаре. Əв шаха сала 1934-а һатийə бəрнвисаре, wəхте кə Һəт’əм ль Техникума к’ор-дайə педагогнейə Пышкавказейə бəреда һин дьбу — ль Ереване, ль к’идəре мə дəрсдари дькьр.

Һəлəқəти у һ’ал — wəхте Р’остəм о к’ор’ед ши

9. „Р’остəм у Бещане кəр’е ши“ — Аһ’ме Чоло готийə, бьһер’ə нвисарнасийа 4-а.

10. „Р’остəм Бежəн жь зиндане хлаз дькə“ — Асатур Пог’осйан готийə, 50 сали, нəхwəнди, колхозване гəнде Ушане ль сəр нəһ’ийа Аштараке.

А. Пог’осйан ль гəнде Хасхере, алине Боһтане жь дйа хwə буйə, сала 1916-а жь бəр қьр’а р’оме хлаз

дьбә, те гөнде Ущанеда дьминә, дьбә бьнәлине ви гөнди. Бира ви зә'ф р'ьндә, жь зарготьна щмаә'те гәләки һ'ыз дькә. Әви жь зар'отийа хвә гәләк нмуне зарготьна щмаә'та көрманща бьһистийә у һин буйә. Ванар'а т'әвайи өса жи һини чәнд шахед „Р'остәме Зал“ буйә. Нмунед зарготьна көрманщи һ'имли жь лбужәне әрмәни һинбуйә, е кө мәһед звьстане дьһатьнә ода вана бәрәв дьбун у нмуне зарготьне дьыр'а т'әвайи, өса жи шахед „Р'остәме Зал“ дьготьн. Асатур Пог'осйан һәрче нмуне зарготьна щмаә'те ва бь һ'әваск'ари дьбежә. Гөһдарванед ви бь һ'ызкьрын гөһе хвә дьдьнә сәргли — готьне ви. Бона ве йәке жи дь нава гөнде хвәда һ'өрмәтәкә мәзын дәстанийә.

Әва шаха, өса жи шахед „Р'остәм у Бежән“, „Шәр'е Р'остәм у Әлфәсйаб“ у „Көштьна Р'остәм“ салед 1935-а, 1942-а һатьнә бәривисаре.

11. „Р'остәм у Бежән“ — Асатур Пог'осйан готийә бьһер'ә нвисарнасийа 10-а.

12. „Р'остәме Зал у Бөрзое көр'е ви“ — Әйое Шәмо готийә, 80 сали, нәхвәнди, жь эла (қәбила) сипка, жь бәрәка к'лера, жь гөнде Һ'әкко ль сәр нәһ'ийа Т'аллине, колхозеда хәбьтийә.

Әйое Шәмо ль гөнде Әнгук'ие ль сәр қәза Қәрсейә бәре жь дйа хвә буйә. Сала 1918-а мала вана т'әви эздие ве қәзе, мөһашьр дьбә, те ви гөнде Һ'әкко.

Әва шаха, өса, жи „Р'остәм у көр'е ви Фәрәмәз“ сала 1937-а мәһа марте (адаре) һатьнә бәривисаре.

13. „Ч'ьде Р'остәм у Брзое көр'е ви“ — Мелик К'амалйан готийә, 50 сали, жь гөнде Сурб Хач ль қәза Мәмьрданк'и — әлине Мьк'се.

Вәхте қыр'а әрмәнийа ль Т'урк'нае, К'амалйан мөһашьр дьбә те Ереванә, паше дьчә Ведие ль сәр нәһ'ийа Арарате. Вә'де бәривисара әве шахе, өса жи йа „Ч'ьде Снавуш“, насе К'амалйани бәре Шаһен Куж-

икйан али мә кър. Әв шахана сала 1935-а һатһнә бәрнвисаре. Мелик' К'амалйан гәләк нмуне зарготһне занә, хенжи әрмәнки өса жи көрманши зә'ф р'ьнд занә.

14. „Р'остәм у көр'е ви Фәрәмәз“—Әйое Шәмо готийә, бһһер'ә нвисарнасийа 12-а.

15. „Фәләмәс Р'остәм жь дөвө Хәрман аза дькә“—Аһ'ме Чоло готийә, бһһер'ә нвисарнасийа 4-а.

16. „Р'остәм у көр'е ви Фәләмәст“ — Ә'т'аре Хөдо-готийә, 18 сали, хвәндк'аре Техникума к'өрдайә педагогийә Пышкавказе ль Ереване. Вәхте готһне Н'әсәне Ибо (Иво), вәки ве орт'е һазьрбу, гәләки али зарбеж кър. Н'. Ибо 69 салийә, жь гөнде П'амба к'өрда ль сәр нәһ'ийа Апаране (һһа Арагас), колхозван.

Н'. Ибо мәрьвәки гәләки һ'әваск'арә. Нәнһер'и ве йәке, вәки нәхвәндийә, ле жь дьнезанәбуне р'ьнд фә'м дькә. Ль сәр хәрите һәр вәлатәки, өса жи шә-һәре ван вәлатайә сәрә дькарә ши бь ши нишан бьдә, дәрһәда щмаә'т у һ'өкөмәтед ван вәлатада қьсә бькә. Жь зарготһна щмаә'те — сәрһатийа, мжулийа һ'ьз дькә.

Әва шаха „Р'остәм у көр'е ви Фәләмәст“ — сала 1932-а һатийә бәрнвисаре.

17. „Шәр'е Р'остәм у көр'е ви Зоһраб“—Шаһен Кужикйан готийә (1870 — 1937), әв ль бажаре Шатахе жь дйа хвә буйә ль Әрмәнистана р'оаве. Вәхте ч'уктийа хвәда дьхунә, пәй хвәндһне вә'дәки дьбә дәрсдар.

Сала 1916-а, вәхте қьр'а әрмәнийа ль Т'урк'нае Кужикйан мөһашьр дьбә, те Ереване у дәрәщед щөда—щөдада дәст бь хәбате дькә.

Ш. Кужикйан әва шаха жь Мелик' К'амалйане Мөқөсе (Мьк'ьсе) һин буйә, же һлдайә. Кужикйан жь сәрһатие дреж һ'ьздькә, бь сәһ'әта гөһдарийа ед өса кьрийә, бь хвә жи вәхте өса һин буйә у һьнда хвәда жи буйә зарбеж у бәрнвисаркьр. Әв һьм бь змане әр-

мәнки, һәм жи бь змане көрманши дьбежә. — Мәрве алие мә, — зарбеж у бәривисаркьр дьбежә, — һәрге көрманш буйа, һәрче әрмәни, бь һ'ьзкьрын ч'ьде „Р'остәми Зал“ дьготьн. Һәрге әw ч'ьд дьготьн һөрмәта вана нава шмаә'теда гәләки һәбу.

Әва шаха сала 1933-а һатийә бәривисар — женвисаре.

18. „Р'остәм Зөһраве көр'е хwә дькөжә“ — Аһ'ме Чоло готийә, бьһер'ә нвисарнасийа 4-а.

Шәр'е Р'остәм жь бона хwәйкьрына wәлет у
аг'ри — аqубәта wi

19. „Шәр'е дөве спи у Р'остәми Зал“ — Манук Һарут'йуйяне Мьк'ьсе (Мөдөсе) готийә, wәки wәхтеда жь зарбеж Манук Геворгйяне насе хwә һинбуйә.

М. Һарут'йуйяһ иһа ль Аштаракә дьминә, п'ешәкзәне и'әрчәһазьркьрынейә, нәхwәнди, 68 сали. Бь змане көрманши гәләк к'ләмед р'әqасе, ед һ'ьзкьрыне занә. Өса жи гәләк бәйт' — сәрһатийа занә, чава „Мәме у Зине“, Сева Һ'әщи“, „Бозе К'әмала“ у ед дьн. Әва шаха сала 1933-йа һатийә бәривисаре.

Wәхте бәрнвисара әве шахә өса жи али мә дькьр Шаһен Кужикйан.

20. „Шәр'е Иране у Т'уране“ — (К'амуси К'ешан у Әч'капус тенә көштьне) Маргар Галстйяне жь Һизане готийә, wәки иһа ль Ереване дьминә, нәхwәнди, 70 сали, пенсионер. Әw гәләк к'ләмед дьлк'әтьне у ед мерхасие занә, пер'а жи гәләк ч'ир'ока, сәрһатийа, мжулийа у ед дьн занә.

Әва шаха сала 1934-а һатийә бәрнвисаре.

21. „Сәйрангәһа Әврәсйаб у шәр'е Р'остәм“ — Мелик' К'амалйан готийә, бьһер'ә нвисарнасийа 13-а.

22. „Шәр'е Р'остәм у Әлфәсйаб“ — Асатур Пог'осйан готийә, бьнһер'ә нвисарнасийа 10-а.

23. „Ч'ьде Снаууш“ — Мелик' К'амалиан готийә. бьнһер'ә нвисарнасийа 13-а.

24. „Көштына Р'остәм“ — Асатур Пог'осйан готийә. бьнһер'ә нвисарнасийа 10-а.

С Э Р Э Щ Э М

В в е д е н и е	5
Буин, зар'оти у шаһылтийа Р'остәм	
1. Ч'ир'ока Зал	25
2. Р'удә'вә	29
3. Шәр'е Р'остәм у Мышьрь	42
4. Зал, Ушәңги Ша у Р'остәм	51
5. Зар'оти у шәр'е Р'остәм	63

Р'остәм чава азақьре һәрче нава һ'але тәнгасие-чәтнайда

6. Р'остәм Шьмькзер'ина бука Сәлмийани Сьнди аза дькә	73
7. Шәр'е Р'остәм у Әзриф	80
8. Р'остәм дьчә Чинстане	86

Һәләқәти у һ'ал — wәхте Р'остәм о көр'ед wi

9. Р'остәм у Бещане көр'е wi	96
10. Р'остәм Бежән жь зиндане хлаз дькә	106
11. Р'остәм у Бежән	110
12. Р'остәме Зал у Бөрзое көр'е wi	127
13. Ч'ьде Р'остәм у Брзое көр'е wi	131
14. Р'остәм у көр'е wi Фәрәмәз	161
15. Фәләмәс Р'остәм жь дөве Хәрман аза дькә	176
16. Р'остәм у көр'е wi Фәләмәст	188
17. Шәр'е Р'остәм у көр'е wi Зәһраб	193
18. Р'остәм Зәһраве көр'е хwә дькөжә	204

Шәр'е Р'остәм жь бона хwәйкьрьна wәлет у аг'ри-ақубәта wi

19. Шәр'е дөве спи у Р'остәми Зал	215
20. Шәр'е Иране у Туране	235
21. Сәйрангәһа Әврәсйаб у шәр'е Р'остәм	263
22. Шәр'е Р'остәм у Әлфәсйаб	276
23. Ч'ьде Сиавуш	298
24. Көштәна Р'остәм	310
Нвисарнаси	315

ՄԱՅԷԴ ԷՍՕՏԱ „ՐՕՏՄԵ ՅԱԼՔ“ ԿՕՐԴԻ

Տպագրվում է Հայկական ՍՍՀ ԳԱ Արևելագիտության
ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ

Րեдактор Մ. Ն. Խամոյան, Ր. Ա. Բագ'дасարյան
Տիկյակ'եշ Կյ. Ն. Ար'ակ'ելյան
Րեдакгоре техникуе Մ. Ա. Կап'ланիан
Կор'ектор Կ'эрэме Տэйд Կолоյан, Յ. Տ. Տимоніан

ВФ 07870 տ'эмбэ 561 нэшьр 4622 тираж 1000

Բոնա ր'езк'ьրне нэти'э спэрт'ьне 13/VII. с. 1976, бонэ нэшьр'к'ьрне
нэти'э қолк'ьрне 20/VI с. 1977, бэлгнэшьре нэшьре 13.9, бэлгнэ-
шьре мэнгэне 20, 25, бэлге пэймэние 17, к'аг'эз №1 84×108 1/32
Баһа 2 м. 55 к.

Нэширэтэ Академиэ Р'СС Әрмэнистэнейэ өлмэ, 375019, Ереван,
Барекамут'йэ 24 г.

ՀՍՍՀ ԳԱ հրատարակչություն, Երևան, Բաղկամություն 24 գ.

Издательство АН Арм. ССР, Ереван, Барекамутян 24 г.

Нэширхэна Энциклопедиейэ Академиэ Р'СС Әрмэнистэнейэ өлмэ

ԳԱՍ ՀԻՄՆԱՐԱՐ ԳԻՒՆ. ԳՐԱԴ.

FL0408546

P^{II}
399551